

PSU
PRINCE OF
SONGKLA
UNIVERSITY
PATTANI CAMPUS

JSHRA

JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES AND HUMANITIES RESEARCH IN ASIA

Vol. 32 No. 2 May - August 2026

E-ISSN 2822-0986

Prince of Songkla University Pattani Campus, Thailand

JSHRA

Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia

ผู้จัดพิมพ์

**สำนักงานกองบรรณาธิการ
ที่ปรึกษา**

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

กองบริหารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

รองอธิการบดีวิทยาเขตปัตตานี

รองอธิการบดีฝ่ายวิชาการ วิทยาเขตปัตตานี

รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและพันธกิจสังคม วิทยาเขตปัตตานี

ผู้ช่วยอธิการบดีฝ่ายวิจัยและพันธกิจสังคม วิทยาเขตปัตตานี

ศาสตราจารย์ ดร.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์

ศาสตราจารย์ ดร.สุริชัย หวันแก้ว

Prof. Dr. Muhammad Kamarul Kabilan Abdullah

บรรณาธิการที่ปรึกษา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรภาคย์ ไมตรีพันธ์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฮาริซอล ขุนอินคี่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ฮาซันอักริม ดงนะแดง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ดร.ธัญชนก พรหมบุตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

กองบรรณาธิการ

Assoc. Prof. Dr. Nasirin Abdillah Universiti Teknologi MARA (UiTM)

Assoc. Prof. Dr. Rosalie Metro University of Missouri Assoc. Prof. Dr.

Mohd Faiz Mohd Yaakob Universiti Utara Malaysia Assoc. Prof..Dr.

Zawawi Ismail Universiti Malaya Assoc.Prof. Piotr Tomasz Nowakowsk

John Paul II Catholic University of Lublin ผศ.ดร.ศิริศักดิ์ เหล่าจันทาม

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ผศ.ปิยชาติ สิงห์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ผศ.ดร.กมล

บุษบรรณ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Prof. Dr. Farok Zakaria Prince of Songkla

University ดร.ธัญชนก พรหมบุตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ Prof. Dr.

Badaruddin Mohamed Universitas Muhammadiyah Purwokerto Dr.

Michael J. Montesano Institute of Southeast Asian Studies, Studies,

Singapore Assoc. Prof. Dr. Patrick Jory University of Queensland,

Australia ศ.เกียรติคุณพงศ์เดช ไชยคุตร มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ รศ.ดร.เสกสรรค์

ตันยาภิรมย์ มหาวิทยาลัยบูรพา รศ.ดร.ปรารธนา กาลเนากุล มหาวิทยาลัย

สงขลานครินทร์ ผศ.ดร.ทิพาพรรณ ศิลพัฒนานุสานต์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

ผศ.ดร.นุวรรณ ทับเที่ยง มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผศ.ดร.สมพร ช่วยอารีย์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ผศ.ดร.ศรีสมภาพ จิตรภิรมย์ศรี มหาวิทยาลัย

สงขลานครินทร์ ผศ.อดิศา เบญจรัตน์นันท์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

บรรณาธิการจัดการ

เบญจมาศ รัตนพงศ์

ฝ่ายศิลป์

นางสาวบศกร ปือณา

ฝ่ายการเงิน

นางกายาตี เต็งมะ

ติดต่อกองบรรณาธิการ

กองบริหารวิชาการและวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี 94001

โทรศัพท์ 06 4695 2922

ฉบับอิเล็กทรอนิกส์

E-mail: benchamat.r@psu.ac.th

<https://so05.tci-thaijo.org/index.php/psujssh/index>

E-ISSN

2822-0986

JSHRA

Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia

Publisher	Prince of Songkla University, Pattani Campus, Thailand
Editorial Office	Academic and Research Administration Division Pattani Campus Prince of Songkla University, Pattani Campus, Thailand
Editorial Advisors	Vice President for Pattani campus, Vice President for Academic Affairs, Vice President for Research and Social Mission, Assistant President for Research and Social Mission, Pattani Campus, Prof. Dr.Chaiwat Satha Anand, Prof. Dr.Surichai Wankaeo, Prof. Dr. Muhammad Kamarul Kabilan Abdullah
Consulting Editor	Asst. Prof. Dr.Warapark Maitreephun, Prince of Songkla University
Editor-in-Chief	Asst. Prof. Dr.Hareesol khun-inkeeree, Prince of Songkla University
Associate Editor	Asst. Prof. Dr.Hasan Akrim Dongnadeng, Prince of Songkla University Dr.Tanchanok Prombut, Prince of Songkla University
Editorial Board	Nasirin Abdillah, Assoc. Prof. Dr., Universiti Teknologi MARA (UiTM) Rosalie Metro, Assoc. Prof. Dr., University of Missouri Mohd Faiz Mohd Yaakob, Assoc. Prof. Dr., Universiti Utara Malaysia Zawawi Ismail, Assoc. Prof. Dr., Universiti Malaya Piotr Tomasz Nowakowsk, Assoc. Prof., John Paul II Catholic University of Lublin Sirisak Laochankham, Asst. Prof. Dr., Khon Kaen University Piyachat Suongtee, Asst. Prof., Walailak University Kamol Bussaban, Asst. Prof. Dr., Chulalongkorn University Farok Zakaria, Prof. Dr., Prince of Songkla University Tanchanok Prombut, Dr., Prince of Songkla University Prof. Badaruddin Mohamed, Dr., Universitas Muhammadiyah Purwokerto Michael J. Montesano, Dr., Institute of Southeast Asian Studies, Studies, Singapore Patrick Jory, Assoc. Prof. Dr., University of Queensland, Australia Pongdej Chaikakut, Emeritus Prof., Chiang Mai University Sakesan Tanyapirom, Asst. Prof. Dr., Burapha University Prathana Kannaovakun, Asst. Prof. Dr., Prince of Songkla University Tippawan Silawattananusarn, Asst. Prof. Dr., Prince of Songkla University Nuwan Thapthiang, Asst. Prof. Dr., Prince of Songkla University Somporn Chuai-Aree, Asst. Prof. Dr., Prince of Songkla University Srisompob Jitpiomsri, Asst. Prof. Dr., Prince of Songkla University Adisa Benjarattananon, Asst. Prof. Dr., Prince of Songkla University
Managing Editor	Ms.Benchamat Rattanaphong
Art Editor	Ms.Bossakorn Buena
Finance Department	Mrs.Kayati Tengma
Inquires	Academic and Research Administration Division Pattani Campus Prince of Songkla University, Pattani Campus, Pattani 94001, Thailand. Tel. 06 4695 2922 E-mail: benchamat.r@psu.ac.th
E-journal	https://so05.tci-thaijo.org/index.php/psujssh/index
E-ISSN	2822-0986

CONTENTS

Vol. 32 No.2 (May - August 2026)

RESEARCH ARTICLES

- Developing a Policy-Oriented Educational Ecosystem: Mechanisms to Enhance Innovative Administration and Learning for Transformation in Private Islamic Schools in Pattani Province, Southern Thailand 1-20

Muhammadafeefee Assalihee, Nurseeta Phoesalae, Sumai Binbai,
Kate Asmimana and Suwannee Langputeh

- Overseas Voting and Electoral Behavior of Thai Migrant Workers in Malaysia in the 2023 General Election 21-36

Daungyewa Utarasint and Oracha Rakdee

- The Causal Influence on Assertive Behavior of Upper Secondary School Students in the Southern Border Provinces 37-56

Chayanon Srithai, Bunrome Suwanphahu and Jirawat Tansakul

- Dynamics of Social Determinants of Health and Social Mechanisms in Returning to Well-Being of Individuals Undergoing Drug and Substance Abuse Treatment: A Phenomenological Study in the Multicultural Context of the Southern Border 57-76

Thinadda Pimpuang, Tapanan Prateepko and Suwaibah Hamidong

- Poetry as Form of Political Activism and Resistance: An Analysis of Contemporary Burmese Poems 77-94

Philip Donald P. Herrera

- Student Satisfaction Dimensions of Public and Private Higher Education Institutions in Dipolog and Dapitan Cities 95-126

Van Olem E. Benitez

ACADEMIC ARTICLES

- Ven. Buddhadasa Bhikkhu and the Learning Space at Suan Mokkh: Guidance Toward Becoming Complete Human Beings 127-142

Somchat Phiutongngam

สารบัญ

Vol. 32 No.2 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2569)

RESEARCH ARTICLES

- Developing a Policy-Oriented Educational Ecosystem: Mechanisms to Enhance Innovative Administration and Learning for Transformation in Private Islamic Schools in Pattani Province, Southern Thailand 1-20

Muhammadafeefee Assalihee, Nurseeta Phoesalae, Sumai Binbai,
Kate Asmimana and Suwannee Langputeh

- การเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรและพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งปี 2566 ของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซีย 21-36

ดวงยิหวา อุตริสินธุ์ และ อรชา รักดี

- อิทธิพลเชิงสาเหตุพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ 37-56

ชญานนท์ ศรีไทย บุญโรม สุวรรณพาหุ และ จิระวัฒน์ ต้นสกุล

- พลวัตปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคมและกลไกทางสังคมในการคืนสู่สภาวะของผู้ที่เข้าสู่กระบวนการบำบัดยาและสารเสพติด: การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาในบริบทพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ 57-76

อธินัฐดา พิมพ์พวง ฐปนรรักษ์ ประทีปเกาะ และ ชูไวบะห์ หะมิดิง

- Poetry as Form of Political Activism and Resistance: An Analysis of Contemporary Burmese Poems 77-94

Philip Donald P. Herrera

- Student Satisfaction Dimensions of Public and Private Higher Education Institutions in Dipolog and Dapitan Cities 95-126

Van Olem E. Benitez

ACADEMIC ARTICLES

- พุทธศาสนิกกับพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์สำหรับการแนะแนวไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ 127-142

สมเจตน์ ผิวทองงาม

Developing a Policy-Oriented Educational Ecosystem: Mechanisms to Enhance Innovative Administration and Learning for Transformation in Private Islamic Schools in Pattani Province, Southern Thailand

Muhammadafeefee Assalihee¹, Nurseeta Phoesalae¹, Sumai Binbai¹,
Kate Asmimana¹, Suwannee Langputeh¹

¹ Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University, Pattani Province, 94000, Thailand

Corresponding Author:

Muhammadafeefee Assalihee

E-mail: muhammadafeefee.a@psu.ac.th

Abstract

This study aims to develop a policy-oriented collaborative educational ecosystem to enhance innovative administration and learning in private Islamic schools in Southern Thailand. The research has three objectives: (1) to analyze existing conditions and stakeholder expectations regarding collaborative mechanisms, (2) to design and develop a policy-oriented collaborative educational ecosystem, and (3) to examine its impact on educational quality enhancement. A qualitative Participatory Action Research (PAR) approach was employed, involving 175 stakeholders from 30 private Islamic schools in Pattani Province. Participants included school administrators, teachers, policymakers, community representatives, and private-sector stakeholders. Data were collected through semi-structured interviews, focus group discussions, and participatory workshops and were analyzed using thematic analysis. The findings revealed three key outcomes. First, existing collaborative mechanisms were fragmented and characterized by a lack of shared vision, coordinated structures, effective communication, and sustainable support systems. Stakeholders expressed strong expectations for improving student learning outcomes, strengthening competency-based curricula, enhancing teacher capacity, and promoting learner-centered education. Second, a policy-oriented collaborative educational ecosystem was developed through the establishment of a multi-level mechanism, including a formally recognized subcommittee that strengthened coordination, collective

Article Info

Article history:

- Received: September 19, 2025
- Revised: May 27, 2026
- Accepted: June 2, 2026
- Online: August 7, 2026

Keywords:

collaborative mechanism
innovative administration
islamic schools
learning ecosystem
learning Management

action, and policy integration among stakeholders. Third, the mechanism demonstrated positive impacts on educational quality enhancement, particularly through improved management coordination and the advancement of learner-centered, competency-based teaching and learning practices. This study contributes a context-responsive, ecosystem-based framework that integrates governance, collaboration, and pedagogy, offering a scalable model for strengthening educational quality in private Islamic schools.

Introduction

Islamic education has consistently aimed to integrate the transmission of religious knowledge with the development of intellectual and social capacities, thereby nurturing learners who are both morally grounded and broadly competent (Moslimany et al., 2024; Narongraksakhet & Hayimasae, 2010). In the contemporary global educational landscape, increasing attention has been given to collaborative approaches, competency-based learning, and the transformation from teacher-centered to student-centered education, particularly in systems seeking to balance tradition and modernity. In this context, Islamic schools face the ongoing challenge of maintaining their faith-based identity while adapting to the demands of modern education systems (Taufikin et al., 2025). Within Thailand, private Islamic schools, historically referred to as pondok or madrasah, have served as vital institutions in the southern border provinces, simultaneously safeguarding religious tradition, providing formal education, and sustaining community life. These schools have gained strong support from parents and, in many areas, enroll a larger number of students than public schools. In their earliest forms, they functioned autonomously, focusing primarily on the transmission of Islamic teachings and the cultivation of students' moral character alongside essential religious knowledge (Lateh et al., 2025; Narongraksakhet & Hayimasae, 2010). These complex and evolving challenges call for a more integrated theoretical perspective to better understand and address the transformation of Islamic education systems.

To better understand and address these complex challenges, this study adopts a theoretical perspective that integrates ecological systems theory (Bronfenbrenner, 2000), collaborative governance (Bryson et al., 2006), and contemporary perspectives on learning transformation and competency-based education (Darling-Hammond et al., 2020). From this perspective, education is understood not as a set of isolated institutional practices, but as an interconnected ecosystem in which multiple actors, structures, and cultural contexts interact dynamically to shape learning outcomes. This conceptualization is particularly relevant for complex educational settings such as private Islamic schools, where religious values, community expectations, and formal education systems must be balanced simultaneously. Accordingly, the challenges faced by these schools can be interpreted as systemic rather than isolated, requiring coordinated and context-responsive mechanisms across multiple levels of the educational ecosystem. In this regard, Islamic education can be viewed through a holistic lens that integrates intellectual (‘aql), moral (qalb), and social dimensions of human development (Assalihee, 2025; Gunawan & Lestari,

2021), reinforcing the need for collaborative and context-responsive mechanisms to support sustainable educational transformation.

Despite receiving strong community support, private Islamic schools have shown less encouraging academic outcomes. Results from the Ordinary National Educational Test (O-NET) consistently indicate that their students perform below the national average and below those from other types of schools (National Institute of Educational Testing Service, 2025). In addition, by 2022 there were 159 private Islamic schools enrolling over 142,000 students, with Pattani Province accounting for the largest proportion, highlighting both their scale and strategic importance in the regional education system (Office of the Private Education Commission, 2023). Previous research identifies several factors contributing to this situation, including overloaded curricula due to the requirement to study both religious and general subjects (Attijani et al., 2025), limited professional training of many Islamic studies teachers who graduated abroad (Kuakul et al., 2021), weak administrative capacity among school leaders, inadequate resources, and student learning outcomes that do not align with local identities or learning needs (Aree & Rahman, 2016). Other obstacles include the ongoing security situation in the region and widespread poverty, both of which affect the stability and well-being of teachers and learners (Liow, 2009). Taken together, these issues reflect systemic constraints rather than isolated problems, indicating the need for integrated and collaborative solutions at multiple levels of the education system.

In spite of these challenges, the southern border provinces (Pattani, Yala, and Narathiwat) also present significant opportunities through the Educational Innovation Area Act of 2019 (Royal Thai Government Gazette, 2019), which provides a policy framework for collaboration and reform. According to Section 5 of the Act, educational innovation areas are intended to develop innovations that improve student outcomes, reduce inequality, decentralize administrative authority, and strengthen collaboration among government agencies, local organizations, the private sector, and civil society. This policy context creates a unique opportunity to design and implement collaborative mechanisms that are both context-sensitive and scalable, particularly for private Islamic schools that require tailored support. With Pattani selected as a pilot province, the Act offers an enabling environment for experimentation and innovation aligned with local needs.

Although previous research has explored educational innovation in Pattani's innovation area, most studies have focused primarily on state schools. For example, Manyunu (2021) examined the Pattani Model aimed at strengthening the educational ecosystem in multicultural contexts, while Sungtong (2021) investigated collaborative mechanisms to drive innovation in school management and learning processes. These studies provide valuable insights into how innovation areas can foster new approaches to improve educational quality. However, their emphasis has largely been on public schools, even though the majority of students in Pattani are enrolled in private Islamic schools. More importantly, limited attention has been given to how collaborative mechanisms can be systematically designed, implemented, and evaluated to generate both administrative innovation and transformation in teaching and learning within

private Islamic schools. This represents a critical research gap, particularly in understanding how policy-oriented and ecosystem-based approaches can address complex, context-specific challenges in faith-based education systems.

To address these gaps, this study focuses on private Islamic schools in Pattani Province and adopts a participatory action research approach to engage stakeholders in analyzing conditions, co-designing collaborative mechanisms, and evaluating their outcomes and impacts. The study contributes by developing a policy-oriented educational ecosystem that links administration, learning innovation, and collaborative governance, with the aim of reducing teaching burden and enhancing student-centered learning. Beyond its local relevance, the study provides a scalable framework for integrating policy, practice, and community participation to support sustainable educational transformation in similar contexts.

Research Objective

1. To analyze the conditions and stakeholder expectations regarding the establishment of collaborative mechanisms in private Islamic schools in Pattani Province.
2. To design and develop collaborative mechanisms within a policy-oriented educational ecosystem to enhance innovative administration and learning management in private Islamic schools.
- 3 To evaluate the outcomes and impacts of the collaborative mechanisms on management innovation and learning transformation in private Islamic schools.

Literature Review

Educational Collaborative Mechanisms

Educational collaborative mechanisms refer to structured cooperation among multiple stakeholders to improve educational quality and ensure sustainability. The Office of the Education Council Secretariat (2020) defines them as coordinated processes among government, private sector, local authorities, and communities in jointly setting goals and strategies, consistent with the UNESCO Global Network of Learning Cities (2015), which emphasizes integrated, multi-actor collaboration for lifelong learning and equity. At the operational level, collaboration involves shared responsibility, joint decision-making, knowledge exchange, and continuous engagement (Bringle & Hatcher, 2002; Bryson et al., 2006). A holistic perspective is essential, recognizing the interdependence of educational, social, and contextual factors (Palma et al., 2011). In practice, collaboration engages teachers, administrators, policymakers, parents, and communities to enhance quality of life, socio-economic development, and participatory processes (Kaewthep, 2022). Effective collaboration further requires strategic partnership, including shared vision and alignment across sectors (Bryson et al., 2006). Complementing this, the concept of a learning ecosystem frames education as a dynamic system shaped by interactions among people, activities, environments, and coordinating structures (Bronfenbrenner, 2000). Together, these perspectives position collaborative mechanisms as systemic drivers integrating governance, practice, and learning within an educational ecosystem.

Administrative and Learning Management Innovations

Administrative innovation refers to new ideas or systems that enhance the efficiency and effectiveness of school management (Runcharoen, 2007; Suherman, 2025). In parallel, learning management innovation involves the systematic design of teaching and learning processes to improve educational quality and develop 21st-century competencies (Wongyai & Phatthaphon, 2019). These two dimensions are closely interrelated, as effective administration creates conditions for pedagogical innovation, while innovative learning practices reinforce management effectiveness. Recent shifts in education emphasize active and competency-based learning, including project-based and problem-based approaches that develop both knowledge and essential skills (Darling-Hammond et al., 2020). This transformation is further accelerated by digital technologies such as artificial intelligence, blended learning, and immersive environments (Fragkaki et al., 2020). Developing meaningful innovation requires systematic and iterative processes, beginning with needs assessment and goal setting, and supported by stakeholder participation (Hargreaves & O'Connor, 2018). Approaches such as design thinking enable problem-solving, prototyping, and testing (Panich, 2018), followed by evaluation and refinement through action research or R&D cycles. The sustainability of innovation depends on leadership, organizational culture, resources, and professional learning communities (De Medeiros et al., 2014). As well as alignment with policy and stakeholder engagement (Harris & Jones, 2017). Collectively, administrative and learning innovations function as interconnected processes that link governance and classroom practices to support sustainable learning transformation.

Private Islamic Schools

Private Islamic schools in Thailand, historically known as pondok or madrasah, have played a central role in preserving religion, education, and community life in the southern border provinces. Initially operating independently to transmit Islamic knowledge and cultivate moral character, these institutions were formally integrated into the national education system following policy reforms in the 1960s and the Private Schools Act of 1983, which introduced state recognition and financial support (Lateh et al., 2025; Narongraksakhet & Hayimasae, 2010). As a result, the sector has expanded significantly, with 159 schools enrolling over 142,000 students by 2022, particularly concentrated in Pattani Province (Office of the Private Education Commission, 2023).

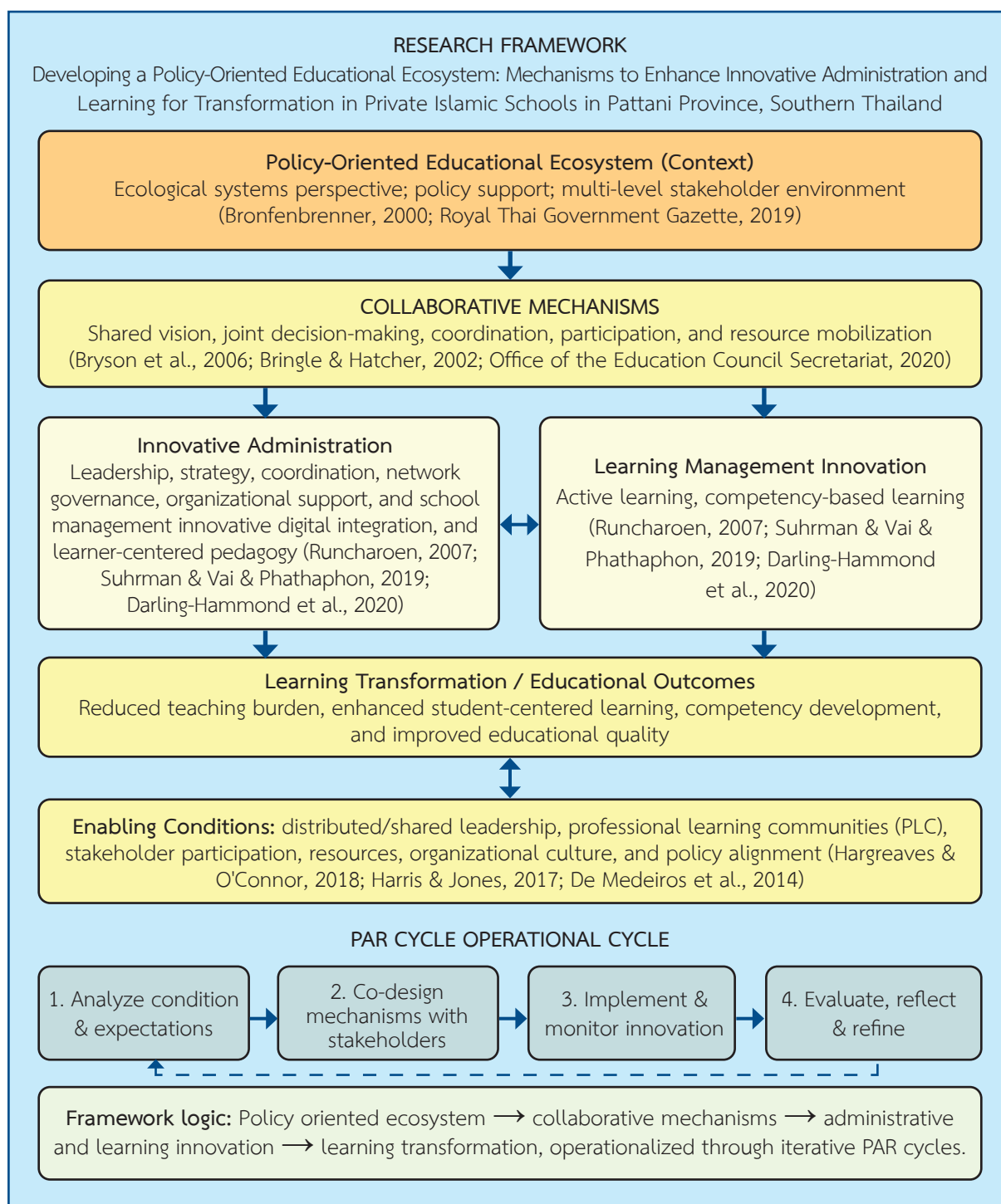
These schools implement a dual-curriculum model, combining the Basic Education Core Curriculum (2008) (B.E. 2551, in Thailand) and the Islamic Studies Curriculum (2003) (B.E. 2546, in Thailand), aiming to balance national standards with the preservation of Islamic knowledge (Assalihee, 2025; Baka, 2011). However, persistent challenges remain, including curriculum overload, limited integration of 21st-century competencies into Islamic studies, and constraints related to resources, teaching quality, and student engagement (Kuakul & Wae-useng, 2017; Raihani, 2017; Waehama et al., 2021). Addressing these challenges requires more than internal school improvement. It calls for collaborative mechanisms that connect schools with government agencies, communities, and other stakeholders to mobilize resources, strengthen professional capacity, and support sustainable reform. This context underscores the need for a policy-oriented

educational ecosystem that can bridge traditional Islamic education with contemporary learning transformation.

Research Framework

Figure 1

Research framework for developing a policy-oriented educational ecosystem through collaborative mechanisms in private islamic schools

This research framework conceptualizes private Islamic school development as a policy-oriented educational ecosystem shaped by multi-level interactions among policy actors, schools, communities, and other stakeholders, consistent with ecological systems theory (Bronfenbrenner, 2000). Within this ecosystem, collaborative mechanisms function as the core driver that enables joint vision-setting, coordination, participation, and resource mobilization across sectors (Bringle & Hatcher, 2002; Bryson et al., 2006; Office of the Education Council Secretariat, 2020). These mechanisms support two interrelated domains of change: innovative administration, which strengthens leadership, strategic planning, and organizational support (Runcharoen, 2007; Suherman, 2025), and learning management innovation, which promotes active, competency-based, and learner-centered approaches enhanced by digital technologies (Wongyai & Phattthaphon, 2019; Darling-Hammond et al., 2020; Fragkaki et al., 2020). Together, these processes contribute to learning transformation, reflected in reduced teaching burden, enhanced student-centered learning, competency development, and improved educational quality. The framework is operationalized through an iterative participatory action research cycle (Kendon, Pain, & Kesby, 2007; McIntyre, 2007) of analysis, co-design, implementation, and evaluation/reflection, ensuring that the model accurately reflects the developmental and practice-based nature of the research.

Research Methodology

Research Design and Context

This study employs Participatory Action Research (PAR) (Kendon, Pain, & Kesby, 2007; McIntyre, 2007) as a systematic and iterative approach to generate contextually grounded and practice-oriented findings. The research is situated in Pattani Province, one of Thailand's pilot areas under the Educational Innovation Area Act, where private Islamic schools are numerous but continue to face limitations in establishing effective collaborative mechanisms. PAR is adopted because it emphasizes structured collaboration, critical reflection, and actionable change, which are essential for developing mechanisms that respond to the real needs of schools and communities. The study is conducted in two interconnected phases: the first involves analyzing conditions, stakeholder expectations, and key factors for establishing collaborative mechanisms through qualitative data collection, while the second focuses on the design, implementation, and evaluation of mechanisms through participatory workshops and expert consultations.

Participants in the PAR Process

In Participatory Action Research (PAR), the group of participants is not predetermined but shaped by the context and objectives of each stage of the study (Chevalier, 2019). PAR highlights the active role of stakeholders as co-researchers who contribute their knowledge, experience, and perspectives. Participation is therefore flexible and inclusive, ensuring that those most closely involved with the issue are engaged in decision-making and practical action. In this study, the main participants were stakeholders directly related to the development of private Islamic schools in Pattani Province. At the outset, the research team worked with ten officers from the Provincial Education Office to identify and select 30 schools of varying sizes across all 12 districts. To strengthen relationships and build mutual understanding, administrators and teachers from

these schools were invited, amounting to 175 participants. They were joined by the Governor of Pattani, the heads of the Provincial Education Office, the Office of Private Education, and the Provincial Administrative Organization, together with the director of the Islamic Sciences Demonstration School, the dean of the Faculty of Education at Fatoni University, and representatives from three civil society and private sector organizations.

As the study progressed, different groups became involved depending on the focus of each activity. For example, the second meeting engaged 175 stakeholders in reflecting on current conditions and expectations for collaborative mechanisms. The third meeting brought together 27 members of the Educational Innovation Area Committee, including teacher and administrator representatives, to discuss the research objectives and outline initial ideas. Smaller workshops with ten selected participants were then organized to draft a preliminary framework. Later, a subcommittee of 16 members was formally appointed by the provincial governor to serve as the core team for developing collaborative mechanisms. This subcommittee, along with school representatives, continued to meet in order to refine strategic plans and review progress. In addition, a group of 15 members from the provincial subcommittee for driving educational innovation were specifically involved in the evaluation stage to assess the outcomes and impacts of the developed mechanisms. Informal meetings were also conducted to maintain ongoing dialogue and responsiveness throughout the process. The flexible and multi-level participation in this project ensured that the findings were collaboratively constructed and grounded in the perspectives of those directly responsible for and affected by private Islamic school development.

Research Instruments, Data Collection and Analysis

To address Objective 1, data is collected using semi-structured interviews, focus group discussions (FGDs), and document analysis. These instruments capture stakeholders' perspectives on current conditions of collaboration, their expectations for improvement, and internal and external factors influencing success. For Objective 2, participatory workshops are organized, bringing together representatives from schools, government agencies, and communities. During these workshops, participants co-design practical collaborative mechanisms, define roles and responsibilities, and identify operational procedures. Business Model Canvas (BMC) is used as a planning tool to help structure the mechanisms, covering value propositions, stakeholders, resources, and potential risks. For Objective 3, evaluation is conducted through focus group discussions with 15 members of the provincial subcommittee for driving educational innovation, aimed at assessing the outcomes and impacts of the developed mechanisms on administrative and learning innovation. All instruments are validated by three experts in educational administration, collaboration networks, and qualitative research to ensure content validity, relevance, and clarity.

Qualitative data from interviews, focus group discussions, and participatory workshops were analyzed using thematic analysis (Majumdar, 2019; Vaismoradi et al., 2013). Coding was conducted both deductively, based on the research framework, and inductively, allowing themes to emerge from the data. Themes were synthesized across schools and stakeholder groups to

identify common patterns as well as context-specific insights. To enhance trustworthiness, the study employed triangulation of sources and methods, member checking during workshops, peer debriefing within the research team, and audit trails documenting research decisions.

Table 1

Timeline with PAR framework.

No.	Activity	Date	Location / Details	PAR Step
1	Signing of cooperation (MOU) with network partners (9 agencies, 30 schools)	May 15, 2024	Islamic Science Demonstration School, PSU Pattani Campus	Step 1: Building relationships & shared understanding
2	Meeting to identify needs and expectations with administrators and teachers (30 schools)	May 15, 2024	Islamic Science Demonstration School, PSU Pattani Campus	Step 1: Building relationships & shared understanding
3	Meeting of the Educational Innovation Area Committee to present research issues on private Islamic schools	Jul 23, 2024	Pattani Provincial Education Office	Step 2: Joint design & planning
4	Agenda discussion on establishing a Subcommittee for the Development of Private Islamic Schools	Aug 28, 2024	Pattani Provincial Education Office	Step 2: Joint design & planning
5	Appointment of Subcommittee on the Development of Private Islamic Schools (16 members)	Oct 11, 2024	Office of the Governor of Pattani Province	Step 2: Joint design & planning
6	First meeting of the Subcommittee on the Development of Private Islamic Schools	Dec 26, 2024	Pattani Provincial Education Office	Step 3: Implementation & monitoring
7	Strategic planning workshop for subcommittee and stakeholders	Jan 28, 2025	Park Inn Town Pattani Hotel	Step 3: Implementation & monitoring
8	Follow-up meetings and coordination with Provincial Education Office, Private Education Commission, and network partners	2024–2025	Various locations	Step 4: Reflection, evaluation & improvement

Findings

The findings of this study are organized into three interconnected components as follows. First, the study examines the conditions and stakeholder expectations for collaborative mechanisms in private Islamic schools, highlighting systemic fragmentation alongside urgent priorities for reform. Second, it presents the development of a policy-oriented collaborative educational ecosystem as a structured mechanism to strengthen coordination and collective action. Third, it demonstrates the impacts of this mechanism on enhancing educational quality, particularly in advancing learner-centered practices and competency-based development, as presented in the following sections.

1. Conditions and Stakeholder Expectations for Collaborative Mechanisms in Private Islamic Schools

This study examines the existing conditions and stakeholder expectations regarding collaborative mechanisms in private Islamic schools in Pattani Province. The findings indicate that current mechanisms remain fragmented and do not yet function as strategic partnerships, reflecting systemic misalignment across actors, processes, and policy levels.

Four key limitations were identified. First, the absence of a shared vision and jointly defined goals leads to fragmented implementation and misaligned directions among stakeholders. As one Provincial Education Office officer noted, “we work together, but not toward the same direction” (Provincial Education Officer, PO1). Second, collaboration lacks systematic coordination, with no clear structure, core team, or defined roles, resulting in discontinuity and weak follow-up. A school administrator reflected that “there is no central unit that connects all actors together” (School Administrator, SA3). Third, communication remains limited, especially in conveying key priorities such as competency-based learning and learner-centered approaches. As a teacher explained, “many policies do not reach classroom practice clearly” (Teacher, T5). Fourth, resource and budget support are inconsistent, constraining implementation. A private sector representative emphasized that “collaboration cannot move forward without stable support” (Private Sector Representative, PS2).

From a holistic and ecosystem perspective, these issues reflect broader systemic gaps. In terms of goals, collaboration has not sufficiently focused on learner outcomes and competency-based development. In terms of scope, efforts remain narrowly academic, with limited integration of social and cultural contexts. In terms of participation, engagement is uneven, particularly among private sector and civil society actors. In terms of process, stakeholders are not consistently involved across key stages, including planning, implementation, and evaluation, limiting sustainability. From a learning ecosystem perspective, four gaps were identified. First, at the level of people, expertise exists but is weakly integrated across sectors. Second, at the level of activities, learning remains insufficiently aligned with competency-based and contextual needs. Third, at the level of learning spaces, opportunities for experiential and network-based learning are limited. Fourth, at the level of systems, the absence of a central coordinating mechanism weakens continuity and scalability.

In response, stakeholders expressed clear expectations for reform. Six high-priority expectations emerged: improving student outcomes through modern pedagogy and contextualized assessment; developing competency-based curricula integrating Islamic values and local culture; strengthening teacher professional development; shifting toward learner-centered learning; revising Islamic Studies curricula to align with contemporary contexts; and establishing a central coordinating body to integrate stakeholders and guide implementation. Three additional expectations support long-term sustainability: developing students' life and career competencies, enhancing leadership capacities of school administrators, and increasing flexibility in curriculum policy to allow contextual integration. As one policymaker stated, "we need a mechanism that connects policy, schools, and communities in one system" (Policy Actor, PA1).

Overall, the findings show that the challenges are systemic rather than isolated. At the same time, stakeholder expectations point toward a more integrated, ecosystem-based approach emphasizing shared vision, structured collaboration, and learner-centered transformation. These findings provide the foundation for developing the policy-oriented collaborative educational ecosystem presented in the following section.

2. Development of a Policy-Oriented Collaborative Educational Ecosystem

This section presents the findings related to Objective 2: the development of a policy-oriented collaborative educational ecosystem to support innovative administration and learning management in private Islamic schools. Building on the gaps identified in Section 4.1, the mechanism was developed through a participatory action research (PAR) process involving multi-sector stakeholders. The findings are organized into three components: (1) the structure of the mechanism, (2) its functional objectives, and (3) the core coordinating structure for implementation.

2.1 Structure of the Collaborative Mechanism

The findings reveal that the collaborative mechanism is structured as a multi-level educational ecosystem organized into five concentric layers, with learners positioned at the center as the primary focus of transformation. This structure reflects the principle that sustainable educational reform must be grounded in learner development while supported by interconnected systems of actors, resources, and governance.

At the core, learners are envisioned as developing integrated competencies across four domains: spiritual and moral responsibility, self-management and halal livelihood, active social engagement and environmental responsibility, and the pursuit of knowledge and technology grounded in Islamic values. These domains reflect a holistic conception of competency that integrates religious, personal, and societal dimensions.

The second layer consists of school-level actors, including teachers, administrators, parents, and peers. Teachers are repositioned from knowledge transmitters to facilitators of active and competency-based learning, while administrators play a strategic role in shaping vision, enabling innovation, and aligning institutional practices. Parents and peers contribute to reinforcing

learning through support and engagement in the immediate environment.

The third layer comprises close collaboration networks, such as school boards, alumni associations, community groups, and parent networks. These actors provide contextual support, legitimacy, and continuous feedback, strengthening the connection between schools and their communities. The fourth layer includes extended support and exchange networks, encompassing higher education institutions, private sector organizations, vocational and technical institutes, and international partners. These actors contribute knowledge, innovation, and resources, enabling schools to expand beyond traditional boundaries.

The outermost layer represents the policy and regulatory system, including the Provincial Educational Innovation Area Committee, government agencies, and higher education institutions. This level plays a critical role in policy alignment, regulatory flexibility, and resource mobilization. Together, these five interconnected layers form a systemic mechanism in which collaboration operates through co-development, cooperation and support, information exchange, and policy alignment, thereby addressing the structural limitations identified in Objective 1.

2.2 Functional Objectives of the Mechanism

The collaborative mechanism was designed with six interrelated objectives that directly respond to stakeholder expectations and systemic gaps. First, it aims to establish a learner-centered educational ecosystem that integrates contributions from multiple stakeholders across different levels. Second, it promotes innovative administration and learning management, particularly by reducing teaching overload and fostering active, technology-enhanced, and competency-based learning approaches. Third, the mechanism supports the development of 21st-century competencies that integrate Islamic values with academic and life skills. Fourth, it seeks to reduce educational inequality and improve the overall quality of private Islamic schools by providing coordinated support and shared resources. Fifth, it strengthens multi-sectoral participation, ensuring meaningful engagement from government agencies, educational institutions, religious organizations, and community actors. Finally, it emphasizes sustainability, through continuous monitoring, professional development of teachers and administrators, and the systematic dissemination of best practices. These objectives collectively position the mechanism not only as a coordination tool but as a strategic driver of educational transformation, particularly in shifting from teaching-centered practices toward learner-centered and competency-based development.

2.3 Coordinating Structure: The Subcommittee as a Strategic Mechanism

A key finding of this study is that the effectiveness of collaborative mechanisms depends on the presence of a formal coordinating structure. As a result, the research contributed to the establishment of a Core Team (Subcommittee) for the Development of Private Islamic Schools, operating under the Provincial Educational Innovation Area Committee. This subcommittee consists of 16 members representing schools, universities, religious organizations, and government agencies, ensuring balanced participation across sectors. It is chaired by a school leader, with a university academic serving as deputy chair, reflecting the integration of practice-based and

knowledge-based leadership. Supported by provincial authorities, including the governor, the subcommittee functions as the central mechanism for coordinating stakeholders, mobilizing resources, developing strategic plans, and monitoring implementation. Importantly, the subcommittee is formally recognized under the Educational Innovation Area Act (2019), providing legal legitimacy, structural stability, and continuity. This institutionalization addresses the previously identified gaps in coordination and sustainability, transforming collaboration from informal and fragmented practices into a structured and policy-supported mechanism capable of driving long-term educational innovation.

Figure 2

Policy-Oriented Collaborative Educational Ecosystem for Enhancing Innovation in Private Islamic Schools.

Developing a Policy-Oriented Collaborative Educational Ecosystem

- The model presents a multi-level collaborative ecosystem structured in five interconnected layers, with learners at the center as the focus of educational transformation.
- The second layer includes teachers, administrators, parents, and peers, engaging in co-development and learner-centered practices.
- The third layer consists of community-based networks (e.g., school boards, alumni, communities) that provide cooperation and contextual support.
- The fourth layer involves extended networks (e.g., universities, private sector, vocational and international partners) contributing through knowledge exchange and resource mobilization.
- The outermost layer represents the policy and governance system, ensuring coordination, regulatory support, and sustainability.
- Across all layers, collaboration operates through co-development, cooperation and support, information exchange, and policy alignment, forming a coherent mechanism for advancing competency-based and learner-centered education.

3. Impacts of the Collaborative Mechanism on Educational Quality Enhancement

The findings indicate that the policy-oriented collaborative educational ecosystem generated significant multi-level impacts on educational quality in private Islamic schools. A total of 1,280 individuals were developed, including 140 educational personnel, 1,000 students, and 140 knowledge multipliers, reflecting systemic capacity building across the ecosystem. Teachers demonstrated significant improvement in competency-based instruction and learner-centered

approaches, with mean scores increasing from moderate (2.91–3.22) to high levels (4.23–4.45), while administrators showed enhanced leadership capacity in instructional and coaching practices. At the classroom level, teaching practices shifted toward active, contextualized, and competency-based learning, resulting in statistically significant improvements in students' academic achievement and IMAN-Based Competencies (faith-based competencies grounded in Islamic principles), encompassing four domains: (I) Islamic relationship with Allah and the Prophet, (M) management of self, family, and halal career, (A) active social engagement and environmental responsibility, and (N) knowledge, technology, and innovation grounded in faith. Students also demonstrated improved English communication skills alongside stronger cultural identity and positive learning attitudes. At the organizational level, all 30 schools showed strengthened collaboration, innovation, and integration of Islamic values, supported by the emergence of Professional Learning Communities (PLC). At the policy level, the formal establishment of the Subcommittee for the Development of Private Islamic Schools under the Pattani Educational Innovation Area recognized as the only subcommittee of its kind in Thailand established under the Educational Innovation Area Act (2019) institutionalized the collaborative mechanism, ensuring coordinated governance, resource mobilization, and long-term continuity.

Discussion

The findings on the conditions and stakeholder expectations for collaborative mechanisms highlight that the challenges faced by private Islamic schools are systemic rather than isolated. The absence of a shared vision, fragmented coordination, limited stakeholder engagement, and weak process continuity reflect misalignment across multiple levels of the educational system. This pattern is consistent with ecological systems theory, which emphasizes that educational outcomes are shaped by interactions among interconnected layers of actors and contexts (Bronfenbrenner, 2000). This addresses a gap where prior studies have often examined collaboration at institutional or program levels but have not sufficiently explained how multi-level misalignment across goals, participation, and processes constrain systemic educational transformation. These findings therefore extend existing perspectives by demonstrating that effective collaboration requires alignment not only in structure but also in vision, participation, and operational processes within a broader educational ecosystem.

Importantly, the findings on stakeholders' expectations provide further insight into the direction of educational transformation. The strong emphasis on competency-based curricula, learner-centered pedagogy, and integrated Islamic values reflects a shift toward more holistic and context-responsive models of education. This aligns with global frameworks that highlight the importance of integrating cognitive, social, and ethical dimensions of learning (UNESCO, 2015; Darling-Hammond et al., 2020), as well as studies in Islamic education that emphasize the integration of faith, identity, and modern competencies (Raihani, 2017; Waehama et al., 2021). At the same time, these expectations reveal a critical tension between policy aspirations and existing institutional capacity. While stakeholders articulate clear and progressive directions,

the current system remains constrained by structural limitations, suggesting that expectations function not only as desired outcomes but also as indicators of systemic gaps that require coordinated intervention.

This is consistent with prior research emphasizing that complex educational challenges require coordinated, context-responsive mechanisms rather than fragmented interventions (Bryson et al., 2006; UNESCO, 2015; Office of the Education Council Secretariat, 2020). From a holistic perspective, these findings reinforce the view that educational problems are embedded within interconnected social and organizational systems (Palma et al., 2011; Kaewthep, 2022). However, the persistence of fragmentation also suggests that collaboration is not merely a structural or technical issue but a cultural and organizational challenge. Entrenched practices, power relations, and institutional routines may resist systemic change, indicating that transformation requires shifts in both organizational culture and stakeholder mindsets, not only structural redesign.

In response, the development of a policy-oriented collaborative educational ecosystem translates these theoretical insights into a structured, multi-layer mechanism integrating governance, learning processes, and community engagement. The five-layer ecosystem reflects principles from ecological systems theory and collaborative governance, highlighting the importance of coordinated action across multiple actors and levels (Bronfenbrenner, 2000; Bryson et al., 2006), while also aligning with the learning ecosystem perspective that emphasizes the mobilization of diverse stakeholders for sustainable development (UNESCO, 2015). Nevertheless, despite its structural coherence, the findings indicate that the effectiveness of such mechanisms remains contingent upon sustained stakeholder commitment, leadership continuity, and institutional alignment. This suggests that formal structures alone are insufficient; long-term stability requires adaptive governance, distributed leadership, and continuous engagement, particularly in contexts characterized by administrative turnover and socio-political uncertainty.

At the pedagogical level, the observed shift toward learner-centered and competency-based practices supports contemporary theories of educational transformation and 21st-century learning (Darling-Hammond et al., 2020; Panich, 2018). The integration of IMAN-Based Competencies further extends this perspective by demonstrating how faith-based values can be systematically aligned with competency-based education in a contextually meaningful way. However, the findings also reveal uneven implementation, with some schools adopting surface-level adaptations rather than deep pedagogical transformation. This highlights a critical gap between policy intention and classroom practice, indicating that pedagogical change requires sustained professional development, coaching systems, and context-specific support to achieve depth and consistency across schools.

Furthermore, the emergence of Professional Learning Communities (PLC) and strengthened collaboration among stakeholders reinforces the argument that sustainable innovation depends on collective capacity and continuous professional learning (De Medeiros et al., 2014; Bringle

& Hatcher, 2002). At the same time, participation across sectors remains uneven, particularly in engaging private sector and civil society actors. This reflects a structural limitation of collaborative mechanisms, where certain stakeholders remain peripheral rather than fully integrated. Strengthening cross-sector engagement, therefore, is not only a matter of inclusion but also a critical condition for enhancing resource mobilization, innovation capacity, and long-term sustainability.

At the policy level, the findings highlight the enabling role of frameworks such as the Educational Innovation Area Act (2019), which support systemic reform through decentralized and context-responsive approaches (Office of the Education Council Secretariat, 2020). The integration of participatory action research (PAR) with policy-driven mechanisms demonstrates the value of combining bottom-up participation with top-down support (Kindon et al., 2007; McIntyre, 2007). However, reliance on policy frameworks also introduces structural dependency, where sustainability may be affected by changes in funding, regulations, or political priorities. This underscores the importance of developing internal capacities and self-sustaining mechanisms within schools and networks to ensure long-term resilience.

This study contributes to the literature by advancing a policy-oriented collaborative educational ecosystem that integrates ecological systems theory, collaborative governance, and faith-based competency development within private Islamic schools. It presents an empirically grounded model that systematically aligns policy, pedagogy, and cultural-religious dimensions within a unified ecosystem, extending prior studies that often address these elements in isolation. The findings also offer international relevance for faith-based and culturally diverse education systems seeking to balance identity, quality, and global competencies through ecosystem-based reform. At the macro-policy level, the study highlights the importance of embedding collaborative ecosystem mechanisms within national education strategies to enhance scalability, coordination, and long-term sustainability.

Conclusion and Implication

This study examined the conditions, stakeholder expectations, and the development of collaborative mechanisms for private Islamic schools in Pattani Province. The findings reveal fragmented systems characterized by the absence of a shared vision, weak coordination, limited communication, and insufficient support. Stakeholders emphasized urgent priorities, including improving student achievement, strengthening competency-based curricula, enhancing teacher development, and shifting toward learner-centered education. In response, a legally recognized subcommittee was established under the Provincial Educational Innovation Area Committee, marking a critical step toward more structured and sustainable collaboration. However, the findings suggest that effective collaboration extends beyond formal structures, requiring strengthened governance, active network management, and pedagogical transformation. While the subcommittee provides a platform for multi-sector engagement, its long-term effectiveness depends on sustained participation, policy continuity, and stronger integration with communities

and the private sector. These findings reinforce the importance of multi-level collaboration and ecosystem-based approaches. Practically, they highlight the need for policy support tailored to private Islamic schools and for capacity building in teacher development, technology integration, and participatory learning. Collaborative mechanisms thus function both as a governance tool and as a driver of learning transformation, enabling private Islamic schools to remain competitive, contextually relevant, and grounded in Islamic values. Future research should examine the scalability of this model across different provinces, conduct comparative studies in diverse socio-cultural contexts, and explore the integration of digital innovation and international collaboration to further strengthen ecosystem-based educational transformation.

Acknowledgement

This research was supported by the Program Management Unit on Area Based Development (PMU A) and the Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation, Thailand (Grant No. A13F670037). The authors also acknowledge the Pattani Educational Innovation Area Committee and the Governor of Pattani Province (Chair) for their support.

Ethical Approval

The study has been reviewed and approved by the Research Ethics Committee for Humanities, Social Sciences, and Education, Prince of Songkla University, Pattani Campus (REC Number: psu.pn.2-085/67).

References

- Aree, S., & Rahman, S. M. A. (2016). Integrated Islamic education in Southern Thailand and Northern Malaysia: Reforms and challenges. *Journal of Human Rights and Peace Studies*, 2(2), 75–106.
- Assalihee, M. (2025). *Islamic education in Thailand: History, institutions, and future pathways*. Faculty of Islamic Sciences, Prince of Songkla University.
- Attijani, M. D. S., Mutholingah, S., Rosidin, R., & Eyra, S. (2025). Navigating curriculum integration in minority contexts: Challenges and cultural dynamics of integrated Islamic education in Pattani, Thailand. *J-PAI: Jurnal Pendidikan Agama Islam*, 12(1), 66–79. <https://doi.org/10.18860/jpai.v12i1.36666>
- Baka, M. (2011). *The integration of contents and learning standards for level 3 of Islamic private schools in southern border provinces of Thailand* [Master's thesis, Prince of Songkla University].
- Bringle, R. G., & Hatcher, J. A. (2002). Campus–community partnerships: The terms of engagement. *Journal of Social Issues*, 58(3), 503–516.
- Bronfenbrenner, U. (2000). Ecological systems theory. In A. E. Kazdin (Ed.), *Encyclopedia of psychology* (Vol. 3, pp. 129–133). Oxford University Press.

- Bryson, J. M., Crosby, B. C., & Stone, M. M. (2006). The design and implementation of cross-sector collaborations: Propositions from the literature. *Public Administration Review*, 66(Suppl. 1), 44–55. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00665.x>
- Chevalier, J. M. (2019). *Participatory action research: Theory and methods for engaged inquiry*. Routledge.
- Darling-Hammond, L., Flook, L., Cook-Harvey, C., Barron, B., & Osher, D. (2020). Implications for educational practice of the science of learning and development. *Applied Developmental Science*, 24(2), 97–140. <https://doi.org/10.1080/10888691.2018.1537791>
- De Medeiros, J. F., Ribeiro, J. L. D., & Cortimiglia, M. N. (2014). Success factors for environmentally sustainable product innovation: A systematic literature review. *Journal of Cleaner Production*, 65, 76–86.
- Fragkaki, M., Mystakidis, S., & Filippousis, G. (2020). Work-in-progress—Design and evaluation of an augmented and virtual reality flipped-learning course for K–12 educators. In *2020 6th International Conference of the Immersive Learning Research Network (iLRN)*. IEEE. <https://doi.org/10.23919/iLRN47897.2020.9155200>
- Gunawan, G., & Lestari, A. (2021). Al-Ghazali's thoughts on education and its relevance to Islamic education in the millennial era. *AJIS: Academic Journal of Islamic Studies*, 6(1), 103–116.
- Hargreaves, A., & O'Connor, M. T. (2018). *Collaborative professionalism: When teaching together means learning for all*. Corwin Press.
- Harris, A., & Jones, M. (2017). Leading professional learning: Putting teachers at the centre. *Professional Development in Education*, 43(3), 331–333.
- Kaewthep, K. (2022). *Empowerment and community-based research*. Local Research Foundation.
- Kuakul, Y., & Wae-useng, N. (2017). Problems of academic affairs administration of Islamic private schools in southern border provinces. *AL-NUR Journal*, 12(23), 123–133.
- Kuakul, Y., Wae-useng, N., & Ha, R. (2021). Islamic studies provision in public schools: States, problems, and developmental guidelines. *Journal of Islamic Studies*, 12(1), 14–26.
- Lateh, A., Thongsuk, J., Machae, D., Masae, A., Lateh, A., Khongpheng, N., & Pooteh, R. (2025). Islamic private schools in Southern Thailand: Prospects and future management models. *Educational Process: International Journal*, 19, Article e2025583. <https://doi.org/10.22521/edupij.2025.19.583>
- Liow, J. C. (2009). Islamic education in southern Thailand: Negotiating Islam, identity, and modernity. In R. W. Hefner (Ed.), *Making modern Muslims: The politics of Islamic education in Southeast Asia* (pp. 141–171). University of Hawai'i Press. <https://doi.org/10.1515/9780824863463-006>
- Majumdar, A. (2019). Thematic analysis in qualitative research. In *Qualitative techniques for workplace data analysis*. IGI Global.
- Manyunu, M. (2021). *Pattani model: Innovation development and educational ecosystem enhancement to improve learning quality in multicultural areas of Pattani Province* [Research report]. Fatoni University.

- Moslimany, R., Otaibi, A., & Shaikh, F. (2024). Designing a holistic curriculum: Challenges and opportunities in Islamic education. *Journal on Islamic Studies*, 1(1), 52–73. <https://doi.org/10.35335/beztg009>
- Narongraksakhet, I., & Hayimasae, N. (2010). *New theory on Muslim educational institutions in southern border provinces: Unrevealed truths*. Salatan Research and Academic Affairs.
- National Institute of Educational Testing Service. (2025). *Summary report of O-NET test results for Grade 12, academic year 2567*. <https://www.niets.or.th/th/content/download/26589>
- Office of the Education Council Secretariat. (2020). *Participation in educational management by civil society/stakeholders according to the draft National Education Act*. Ministry of Education.
- Office of the Private Education Commission. (2023). *Annual report 2023*. Ministry of Education.
- Palma, R., Corcho, O., Gómez-Pérez, A., & Haase, P. (2011). A holistic approach to collaborative ontology development based on change management. *Journal of Web Semantics*, 9(3), 299–314.
- Panich, V. (2018). *Creating learning for the 21st century*. Siam Commercial Foundation.
- Raihani, R. (2017). Exploring Islamic school leadership in a challenging southern Thailand context. *Studia Islamika*, 24(2), 271–293.
- Royal Thai Government Gazette. (2019). Educational Innovation Area Act, B.E. 2562 (2019). *Royal Thai Government Gazette*, 136(56A), 104–113.
- Runcharoen, T. (2007). *School administration in the era of educational reform*. Expert Net.
- Suherman, D. (2025). Innovation in educational administration for effective learning environments. *Journal of Modern Style on Educational Research*, 1(2), 54–63. <https://ejournal.ipubdigi.com/index.php/jomster/article/view/10>
- Sungdong, E. (2021). *Development of collaborative mechanisms for driving educational innovation areas to enhance educational quality through management innovation and learning management of schools in Pattani Province* [Research report]. Prince of Songkla University.
- Taufikin, T., Nurhayati, S., Muzakki, A., & Adeoye, M. A. (2025). Navigating modern challenges in Islamic religious education in urban Muslim communities. *Akademika: Jurnal Pemikiran Islam*, 30(1), 91–116. <https://doi.org/10.32332/akademika.v30i1.10396>
- UNESCO Global Network of Learning Cities. (2015). *Guidelines for building learning cities*. UNESCO Institute for Lifelong Learning.
- Vaismoradi, M., Turunen, H., & Bondas, T. (2013). Content analysis and thematic analysis: Implications for conducting a qualitative descriptive study. *Nursing & Health Sciences*, 15(3), 398–405. <https://doi.org/10.1111/nhs.12048>
- Waehama, M., Songmuang, J., Assalihee, M., Boonsuk, Y., & Saithon, S. (2021). Twenty-first century desirable characteristics of Islamic studies learners in Thai private Islamic schools. *Journal of Information and Learning*, 32(2), 40–50.

Wongyai, W., & Phatthaphon, M. (2019). *Developing innovative creativity skills*. Center for Leadership in Curriculum and Learning Innovation.

How to Cite this Article:

Assalihee, M., Phoesalae, N., Binbai, S., Asmimana, K., & Langputeh, S. (2026). Developing a policy-oriented educational ecosystem: Mechanisms to enhance innovative administration and learning for transformation in private Islamic schools in Pattani Province, southern Thailand. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, 32(2), 1-20.

Overseas Voting and Electoral Behavior of Thai Migrant Workers in Malaysia in the 2023 General Election

การเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรและพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งปี 2566 ของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซีย

Daungyewa Utarasint¹ and Oracha Rakdeee²

¹ Faculty of Humanities, New York University, Abu Dhabi, United Arab Emirates

² Faculty of Political Science, Prince of Songkla University, Pattani Province, 94000, Thailand

ดวงยิหวา อุตราชสินธุ์¹ และอรชา รักดี²

¹ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนิวยอร์ก อาบู ดาบี ประเทศสหรัฐอาหรับเอมิเรตส์

² คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 94000 ประเทศไทย

Corresponding Author:

Oracha Rakdee

E-mail: oracha.r@psu.ac.th

Abstract

This study examines overseas voting and electoral behavior among Thai migrant workers in Malaysia during the 2023 election. Employing a qualitative interpretive paradigm, data were collected through documentary research, non-participant observation at an overseas polling station, and in-depth interviews with 40 participants comprising Thai migrant workers and Thai government officials. Data were analyzed using thematic analysis to systematically identify recurring patterns of meaning across interview transcripts. The results indicate minimal overseas voting participation. Of the estimated 171,513 Thai nationals residing in Malaysia, only 3,360 individuals cast ballots overseas, equivalent to 1.96% of the total Thai population in Malaysia. Thematic analysis of the interview data revealed that office workers constituted approximately 60% of overseas voters at the Royal Thai Embassy in Kuala Lumpur, demonstrating greater awareness of voting rights (X1), comprehensive procedural knowledge (X2) acquired through social media, and positive perceptions of election management quality (X3). Electoral behavior followed either candidate-based (CB) or party-based (PB) patterns, determined by regional origin and occupational status. Workers from the southern border provinces exhibited occupation-dependent voting behavior: white-collar employees demonstrated party-based behavior favoring the Move Forward Party, whereas Tom

Article Info

Article history:

- Received: August 24, 2025
- Revised: June 18, 2026
- Accepted: July 13, 2026
- Online: August 7, 2026

Keywords:

electoral behavior
overseas election
Thai workers in Malaysia
the 2023 general election

คำสำคัญ:

การเลือกตั้งทั่วไปปี 2566
การเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร
พฤติกรรมการเลือกตั้ง
แรงงานไทยในมาเลเซีย

Yam restaurant workers displayed dual patterns—candidate-based constituency voting influenced by social networks and party-based party-list voting supporting the Move Forward Party. Workers from the northern and northeastern regions consistently employed party-based decision-making, predominantly supporting the Pheu Thai Party. These findings confirm that regional origin and occupational status significantly mediate overseas electoral participation and voting behavior among Thai migrant workers, with geographical origin shaping both decision-making patterns and party preferences in transnational electoral contexts.

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรและศึกษาพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในประเทศมาเลเซีย ในการเลือกตั้งปี 2566 มีเครื่องมือวิจัยคือการศึกษาเอกสาร การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติชาวไทยในประเทศมาเลเซียและเจ้าหน้าที่รัฐรวมทั้งสิ้น 40 คน ใช้การวิเคราะห์แก่นสาระ เพื่อระบุและตีความรูปแบบความหมายที่ปรากฏซ้ำในข้อมูลการสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ ผลการศึกษาพบว่าแรงงานข้ามชาติชาวไทยส่วนใหญ่ในมาเลเซียไม่ได้ใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรเมื่อเปรียบเทียบจำนวนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งจำนวน 3,360 คนกับสัดส่วนต่อคนไทยทั้งหมดในมาเลเซียจำนวน 171,513 คน พบว่ามีผู้มาใช้สิทธิเพียงร้อยละ 1.96 ของประชาชนไทยในมาเลเซียเท่านั้น โดยกลุ่มของผู้ที่ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรมากที่สุดคือ กลุ่มพนักงานสำนักงานซึ่งเป็นสัดส่วนร้อยละ 60 ของผู้ที่ใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร ซึ่งมีการรับรู้สิทธิการเลือกตั้งของตน (X1) มีความรู้และเข้าใจกระบวนการและขั้นตอนการใช้สิทธิ (X2) ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อีกทั้งเห็นว่าการจัดการเลือกตั้งมีคุณภาพ (X3) ผลการศึกษาด้านพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งพบว่า การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งขึ้นอยู่กับภูมิสำเนาหรือภูมิภาคของแรงงานซึ่งแบ่งได้ 2 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มแรงงานข้ามชาติจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งหากเป็นกลุ่มพนักงานสำนักงานมักเลือกแบบพรรค หากเป็นแรงงานต้มยำมีพฤติกรรมการเลือกตั้งทั้งเลือกแบบเน้นบุคคลในการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) แบบแบ่งเขต โดยมีปัจจัยสำคัญคือความสัมพันธ์เครือข่ายทางสังคมและการเลือกตั้งแบบเน้นพรรค จะใช้เลือก ส.ส.แบบบัญชีรายชื่อ (2) กลุ่มแรงงานจากภูมิภาคอื่น หากเป็นภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะเลือกแบบเน้นพรรคคือ พรรคเพื่อไทย ดังนั้นภูมิภาคและอาชีพของแรงงานมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้งและการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร

บทนำ

สิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นสิทธิพลเมืองที่รัฐธรรมนูญไทย พ.ศ. 2560 รับรองไว้ครอบคลุมทั้งคนไทยในประเทศและต่างแดน โดยกำหนดให้คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) มอบอำนาจการจัดการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรแก่กระทรวงการต่างประเทศ โดยเอกอัครราชทูตทำหน้าที่เทียบเท่า กกต. ประจำเขตเลือกตั้ง (ระเบียบคณะกรรมการการเลือกตั้ง ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2566, 2566) ในกรณีมาเลเซียสถานเอกอัครราชทูตไทย ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ (สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์) โดยมีหน่วยงานในสังกัดอีก 2 แห่งคือสถานกงสุลใหญ่ เมืองปีนัง (สกง.เมืองปีนัง) และสถานกงสุลใหญ่ เมืองโกตาบารู (สกง.เมืองโกตาบารู) เป็นหน่วยเลือกตั้งและดำเนินการจัดหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่วัด Tong Kak Kuang เมืองกูชิง รัฐซาราวัก ในวันที่ 28 เมษายน 2566 และ วัดพุทธชยันตี เมืองยะโฮร์บาฮู ในวันที่ 1 พฤษภาคม 2566

จากข้อมูลสถิติการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2566 มีผู้ลงทะเบียนขอใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรเป็นจำนวน 4,656 คน มีผู้มาใช้สิทธิในการลงคะแนนจำนวน 3,360 (ร้อยละ 72.16) (Office of the Election Commission of Thailand, 2023) อย่างไรก็ตามเมื่อเทียบกับจำนวนคนไทยในมาเลเซียตามสถิติการลงคะแนนมีจำนวนคนไทยในมาเลเซียทั้งสิ้น 171,513 คน (Ministry of Foreign Affairs, 2023) ซึ่งผู้ใช้สิทธิคิดเป็นเพียงร้อยละ 1.96 เท่านั้น นอกจากนี้หากรวมแรงงานไทยที่ไม่มีใบอนุญาตทำงานประมาณการตัวเลขอาจสูงถึง 230,000-300,000 คน (GO3)

แรงงานข้ามชาติชาวไทยแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มพนักงานสำนักงานที่มีใบอนุญาต Employment Pass -EP ซึ่งมีประมาณ 2,271 คน (Rakdee et al., 2017) 2) กลุ่มแรงงานข้ามชาติที่ทักษะไม่สูงหรือที่เรียกว่ากลุ่ม Blue collar ซึ่งมีใบอนุญาตการทำงาน (Work Permit) มีทั้งสิ้น 33,982 คน (GO3) และ 3) กลุ่มแรงงานผิดกฎหมายซึ่งรวมแรงงานต้มยำ แรงงานประมง แรงงานนวด มีประมาณการตัวเลขสูงถึง 100,000-150,000 คน (GO3) ซึ่งแม้จะอยู่ในต่างแดน หากมีหนังสือเดินทางหรือบัตรประชาชน แรงงานในกลุ่มที่ 3 นี้ยังมีสิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ

เมื่อพิจารณาจำนวนแรงงานข้ามชาติชาวไทยทั้งที่มีใบอนุญาตทำงานและไม่มีใบอนุญาตทำงานแล้วมีจำนวนที่มากกว่าสถิติ อาจนับได้ว่าแรงงานข้ามชาติชาวไทยเป็นชุมชนคนไทยขนาดใหญ่ในต่างประเทศ อย่างไรก็ตามแม้จะมีสิทธิทางการเมืองเหมือนคนไทยในประเทศ แต่ความรู้ว่าด้วยสิทธิทางการเมืองของคนไทยในต่างประเทศกลับเป็นเรื่องที่อาจไม่เข้าใจอย่างทั่วถึง จึงนำไปสู่คำถามที่น่าสนใจว่า กลุ่มแรงงานเหล่านี้ใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรกันอย่างไร และมีพฤติกรรมลงคะแนนเสียงในรูปแบบใด

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาสิทธิการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในประเทศมาเลเซียในการเลือกตั้งปี 2566

2. ศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในประเทศมาเลเซียในการเลือกตั้งปี 2566

สมมุติฐานการทำงาน

การศึกษานี้มีสมมุติฐานการทำงาน (working hypothesis) ที่มีลักษณะยืดหยุ่น มิใช่รอบตายตัว สามารถปรับแก้ และสามารถปฏิเสธหรือหักล้างได้หากได้รับการพิสูจน์จากข้อค้นพบในภาคสนาม โดยแบ่งเป็น 2 สมมุติฐาน

สมมุติฐานที่ 1: การใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ($X1 \rightarrow X2 \rightarrow X3 = V$)

ตัวแปรต้นสามประการ ($X1$ $X2$ และ $X3$) ที่ส่งผลต่อการกระตุ้นให้พลเมืองในต่างแดนออกมาใช้สิทธิเลือกตั้ง (V) ที่เป็นตัวแปรตาม ได้แก่

$X1$ การรับรู้ว่าตนมีสิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง (perceived rights) คือ แรงงานไทยทราบว่าพวกเขามีสิทธิในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในต่างแดนโดยไม่ขึ้นกับสถานะการเข้าเมืองว่าถูกหรือผิดกฎหมายโดยต้องมีหนังสือเดินทางหรือบัตรประชาชน

X2 ความเข้าใจกระบวนการและขั้นตอนการใช้สิทธิ (understanding electoral process) คือ รู้ขั้นตอนการลงทะเบียนล่วงหน้า การใช้สิทธิ ณ หน่วยเลือกตั้ง

X3 คุณภาพของการจัดการเลือกตั้ง (quality of electoral management) การจัดการที่มีประสิทธิภาพโดย สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์

สมมุติฐานที่สอง: พฤติกรรมการเลือกตั้ง (Y1 --> CB ; Y2 --> PB)

มีตัวแปรต้นสองประการส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้ง คือ

Y1 เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม (เครือข่ายติ เพื่อน ชุมชน) ส่งผลต่อพฤติกรรมการเลือกตัวบุคคล (Candidate Based-CB)

Y2 นโยบายและการหาเสียงของพรรค ส่งผลต่อการเลือกแบบพรรค (Party Based-PB) โดยมีรายละเอียดดังนี้

อย่างไรก็ดี การที่ระบบการเลือกตั้งในปี 2566 เป็นการใช้บัตรเลือกตั้ง 2 ใบ คือ การเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) แบบแบ่งเขต และการเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) แบบบัญชีรายชื่อ เป็นคนละใบ ดังนั้นผู้ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งจึงอาจตัดสินใจเลือกได้ทั้งแบบที่เน้นบุคคลและแบบที่เน้นพรรคการเมืองควบคู่กัน

การทบทวนวรรณกรรม

1. วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกตั้งของผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งนอกประเทศ

การศึกษาพฤติกรรมการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรในกลุ่มประเทศอเมริกาใต้และยุโรปตะวันออกแสดงให้เห็นว่าแรงงานข้ามชาติย้ายถิ่นเพื่อแสวงหาโอกาสทางเศรษฐกิจที่ดีกว่าแต่ยังรักษาความผูกพันทางการเมืองกับบ้านเกิด (Umpierrez de Reguero & Finn, 2024; Yamauchi & Sekiyama, 2024; Szulecki et al., 2021) งานวิจัยของ Fließ (2021) เป็นตัวอย่างที่น่าสนใจ โดยศึกษากลยุทธ์และยุทธศาสตร์การหาเสียงของพรรคการเมืองในต่างประเทศ มุ่งเน้นความสัมพันธ์ระหว่างพรรคการเมืองกับกลุ่มประชาสังคมในประเทศที่พรรคเหล่านี้ไปหาเสียงเปรียบเทียบกับโบลิเวียและเอกวาดอร์ พบว่าเครือข่ายชุมชนและสมาคมประชาสังคมมีบทบาทเป็นตัวกลางระหว่างพรรคการเมืองกับผู้ลงคะแนนในต่างแดน ในขณะที่ Lafleur (2013) ชี้ว่ารัฐมีแรงจูงใจให้พลเมืองในต่างแดนรักษาความจงรักภักดีต่อบ้านเกิด ในประเทศกลุ่มอาเซียน พบว่ามีเพียงประเทศฟิลิปปินส์ที่มีงานวิจัยด้านนี้ในระดับหนึ่ง (Batista & Vicente, 2011; Cariño, 2007; Jaca & Torneo, 2021) ซึ่งอาจเนื่องมาจากฟิลิปปินส์เป็นหนึ่งในประเทศที่มีการส่งออกแรงงานไปต่างประเทศสูง (Overseas Filipino Workers – OFWs) ถึง 2.2 ล้านคน ในปี ค.ศ. 2020 ในขณะเดียวกันยังไม่พบงานวิจัยภาษาไทยที่กล่าวถึงการใช้สิทธิเลือกตั้งนอกประเทศหรือนอกราชอาณาจักร

2. วรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการหาเสียงและพฤติกรรมการเลือกตั้งในประเทศ

การศึกษาว่าด้วยการเลือกตั้งมีหลากหลายประเด็น อาทิ การซื้อสิทธิขายเสียง ระบบหวัคคะแนน และ พฤติกรรมการเลือกตั้ง ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาสอาจนับได้ว่าการศึกษาด้านการซื้อสิทธิขายเสียง ระบบหวัคคะแนนมีจำนวนพอสมควร (Kaosamran et al., 1986; Chawalit, 1990; Utarasint, (2018); Yeema, B., 2006, 2012; McCargo, 2020, September 28) การศึกษาของ Tongfuea & Tuansiri (2020) พบว่าพฤติกรรมการเลือกตั้งของคนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้เน้นการเลือกคนไม่ใช่เลือกพรรค Utarasint (2018) พบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งใช้การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากระดับความสัมพันธ์กับผู้สมัคร นโยบาย และบริบทความรุนแรง ในขณะที่ McCargo & Na Thalang (2023) ที่ศึกษาการเลือกตั้งปี 2566 ในจังหวัดชายแดนภาคใต้เน้นผู้เลือกตั้งต้องตัดสินใจด้วยความพะว้าพะวังระหว่างการเมืองแบบอุปถัมภ์ซึ่งเป็นค่านิยมแบบเก่ากับการเมืองใหม่เชิงอุดมการณ์

3. พรรณกรรมและงานวิจัยเกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซีย

งานวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซียมุ่งศึกษาด้านเศรษฐกิจ สังคม และสาธารณสุข งานของ Klanarong (2013) เกี่ยวกับเครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มแรงงานต้มยำที่ไม่มีใบอนุญาตทำงานในมาเลเซียพบว่า จำนวนแรงงานต้มยำเพิ่มขึ้นผ่านเครือข่ายญาติ เพื่อน และชุมชนในหมู่บ้านเดิม งานวิจัยนี้ถือเป็นฐานข้อมูลสำคัญสำหรับการศึกษาสิทธิทางการเมืองของแรงงานไทยในต่างแดน การศึกษาที่เน้นสิทธิทางการเมืองและพฤติกรรมการเลือกตั้งของแรงงานในกลุ่มนี้ยังไม่เคยมีมาก่อน งานวิจัยนี้จึงมุ่งเติมเต็มช่องว่างดังกล่าว

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

1. การจัดการเลือกตั้งนอกประเทศ

ตามระเบียบ กกต.ว่าด้วยการเลือกตั้ง ส.ส. นอกราชอาณาจักร พ.ศ. 2566 หมวด 1 ข้อ 10 เอกอัครราชทูตมีอำนาจหน้าที่เทียบเท่า กกต.ประจำเขตเลือกตั้ง โดย 1) อำนาจและรับผิดชอบการจัดการเลือกตั้ง 2) กำหนดหน่วยเลือกตั้ง ที่เลือกตั้ง 3) จัดทำบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 4) กำกับดูแลการออกเสียงลงคะแนนและนับคะแนน 5) แต่งตั้งผู้ช่วยเหลือในการปฏิบัติงาน 6) แต่งตั้งคณะกรรมการประจำที่เลือกตั้ง 7) แต่งตั้งเจ้าหน้าที่ของสถานเอกอัครราชทูตหรือบุคคลอื่นที่เห็นสมควรเพื่อทำหน้าที่เป็นเจ้าพนักงานผู้ดำเนินการเลือกตั้ง 8) รับหนังสือขอแต่งตั้งผู้แทนของพรรคการเมือง พร้อมแจ้งคณะกรรมการประจำที่เลือกตั้งที่เกี่ยวข้องทราบ 9) เข้าไปในที่เลือกตั้ง และ 10) ปฏิบัติหน้าที่อื่นตามที่คณะกรรมการมอบหมายหรือมีคำสั่ง

2. ระบบการเลือกตั้งและพฤติกรรมการเลือกตั้ง

หลังจากรัฐธรรมนูญปี 2540 ประเทศไทยใช้ ระบบเลือกตั้งเสียงข้างมากคู่ขนานแบบผสม (Mixed Member Majoritarian System - MMM) ซึ่งใช้บัตรเลือกตั้งสองใบสำหรับการเลือก ส.ส. แบบแบ่งเขตเลือกตั้งและ ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อแยกจากกัน Downs (1957) อธิบายว่ามนุษย์ไตร่ตรองการเลือกตั้งด้วยเหตุผล เป็นเหตุผลและการตัดสินใจเรื่องการเลือกตั้งที่อิงจาก "อรรถประโยชน์" (utility) Utarasint (2018) พบว่าผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ใช้การตัดสินใจอย่างมีเหตุผล บางทีเหตุผลดังกล่าวอาจต่างกับความคิดและความเข้าใจของคนในพื้นที่เมืองใหญ่ Campbell et al. (1960) ใน The American Voter ชี้ว่า ผู้มีสิทธิเลือกตั้งส่วนใหญ่มักโหวตตามแนวทางของพรรคที่ครอบครัวตนสนับสนุนมาโดยตลอด

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษานี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ตั้งอยู่บนกระบวนทัศน์การตีความ (interpretivism) ใช้การทำความเข้าใจความหมายและประสบการณ์ของแรงงานไทยในมาเลเซียในบริบทการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร โดยใช้เครื่องมือที่สำคัญคือ การวิจัยเอกสาร (documentary research) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (non-participatory observation) ในการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรซึ่งจัดขึ้นที่หน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่เมืองโยโฮร์ บารู และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ในกลุ่มผู้ให้ข้อมูล 2 กลุ่มคือ

1. กลุ่มแรงงานข้ามชาติชาวไทย จำนวน 33 คน ซึ่งเป็นแรงงานข้ามชาติในประเภทต่าง ๆ ทั้งมีใบอนุญาตทำงานที่ถูกกฎหมายและไม่มีใบอนุญาตการทำงาน ในประเภทงานต่าง ๆ ที่ครอบคลุมการทำงานในมาเลเซีย ทั้งแรงงานในสำนักงาน แรงงานต้มยำ แรงงานประมง และแรงงานนวด ในเมืองสำคัญที่มีแรงงานไทยอาศัย คือ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ปีนัง ยะโฮร์ มะละกา ซึ่งมีความครอบคลุมทั้งภูมิศาสตร์ อาชีพในส่วนระเบียบวิธีวิจัย โดยใช้การเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) ด้วยเทคนิค Snowball technique ซึ่งมีเกณฑ์การคัดเลือกที่สำคัญในกลุ่มแรงงานข้ามชาติชาวไทย คือ 1) เป็นแรงงานข้ามชาติชาวไทย 2) ทำงานในประเทศมาเลเซีย 3) ทำงานโดยมี หรือ ไม่มีใบอนุญาตการทำงาน 4) เพศชายหรือหญิง และ 5) มีสิทธิในการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง

2. กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐไทย จำนวน 7 คน ซึ่งปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรในการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2562 และ/หรือ ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้งปี พ.ศ. 2566 หรือ ทำหน้าที่ในการดูแลแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซีย

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการหยุดการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเมื่อข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ไม่ก่อให้เกิดประเด็น (theme) หรือรหัส (code) ใหม่เพิ่มเติม เพื่อคุ้มครองความลับและไม่เปิดเผยตัวตนของผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยกำหนดรหัสแทนผู้ให้ข้อมูล โดยใช้รหัส W สำหรับแรงงานข้ามชาติชาวไทยโดยเป็น W01-W33 และ GO สำหรับเจ้าหน้าที่รัฐไทยโดยเป็น GO1-GO7 ทั้งนี้ การนำเสนอคำให้สัมภาษณ์ในบทความใช้รหัสผู้ให้ข้อมูลแทนชื่อบุคคลด้านการวิเคราะห์การศึกษานี้ใช้การวิเคราะห์เชิงประเด็น (Thematic Analysis) เพื่อระบุและตีความรูปแบบความหมายที่ปรากฏซ้ำในข้อมูลการสัมภาษณ์อย่างเป็นระบบ ด้วยรูปแบบการพรรณนา ผสมผสานการใช้การวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ นอกจากนี้

ผลการวิจัย

จากการศึกษาพบประเด็นที่สำคัญซึ่งตอบวัตถุประสงค์การวิจัยใน 2 ส่วน คือ ส่วนแรกคือการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติชาวไทย และส่วนที่สอง คือ พฤติกรรมการเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซีย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผลการศึกษาการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซียในการเลือกตั้งปี 2566

ในภาพรวม สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ แสดงการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรของคนไทยในมาเลเซียอยู่ที่ร้อยละ 68.89 หรือ 2,527 คน จาก 3,668 คน (Royal Thai Embassy, Kuala Lumpur, 2023) โดยสามารถแบ่งการใช้สิทธิการเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติไทยในมาเลเซียได้เป็น 2 กลุ่มดังนี้

1.1 กลุ่มที่ใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร

กลุ่มหลักที่ใช้สิทธิ คือ แรงงานกลุ่มพนักงานสำนักงานซึ่งเป็นพนักงานโดยเฉพาะในกลุ่มธุรกิจด้าน Shared Services Outsourcing-SSO เช่น ภูเก็ต เฟสบุ๊ค ดิจิตอล ในกรุงกัวลาลัมเปอร์ และป็นิ่ง เจ้าหน้าที่ประจำหน่วยเลือกตั้งได้ประมาณการจากประสบการณ์จำนวนกลุ่มพนักงานสำนักงานที่ใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร “คิดเป็นร้อยละ 70-80 ของผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งที่ สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์” (GO6) กลุ่มพนักงานสำนักงานรับรู้สิทธิและข้อมูลการเลือกตั้งผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และ Youtube ในขณะที่แรงงานกลุ่มต้มยำที่มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเป็นจำนวนที่น้อยโดยมีไม่ถึงร้อยละ 10 และในสัดส่วนไม่ถึงร้อยละ 10 ดังกล่าว กว่าครึ่งเป็นเจ้าของและเครือข่ายเจ้าของร้านต้มยำ (GO6)

การเลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ (mobile unit) ในรัฐโยโฮ บารูพบว่า ผู้มาใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งส่วนใหญ่เป็นคนไทยที่แต่งงานกับชาวมาเลเซีย มีแรงงานข้ามชาติชาวไทยจำนวนน้อยสอดคล้องกับข้อมูลการให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ที่ไปปฏิบัติหน้าที่ในหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่ที่กล่าวถึงสัดส่วนผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้งในโยโฮ บารูว่า “แรงงานข้ามชาติชาวไทยมีเพียงร้อยละ 40 (ของจำนวนผู้ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง) ส่วนใหญ่เป็นแรงงานนอวอด แรงงานต้มยำ” (GO6)

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า แรงงานข้ามชาติชาวไทยที่ใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรเป็นส่วนใหญ่ คือกลุ่มพนักงานสำนักงาน โดยรับรู้สิทธิการเลือกตั้งของตน (X1) มีความรู้และเข้าใจกระบวนการและขั้นตอนการใช้สิทธิ (X2) ผ่านสื่อสังคมออนไลน์ อีกทั้งเห็นว่าการจัดการเลือกตั้งมีคุณภาพ (X3)

1.2 กลุ่มแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซียที่ไม่ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร

ในกลุ่มของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซียที่ไม่ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรสามารถแบ่งออกได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ใช้สิทธิเลือกตั้งยังภูมิลำเนาในประเทศไทย และกลุ่มที่ไม่ใช้สิทธิเลือกตั้งที่ใดเลย

1. กลุ่มผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งยังภูมิลำเนาในประเทศไทย

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่าแรงงานข้ามชาติชาวไทยที่ใช้สิทธิเลือกตั้งในภูมิลำเนาของตนส่วนใหญ่คือกลุ่มแรงงานต้มยำซึ่งมีภูมิลำเนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้โดยพบปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจไปใช้สิทธิเลือกตั้งในภูมิลำเนา คือ

1) ระยะทางไม่ไกลและการเดินทางสะดวก กล่าวคือ ระยะทางจากกรุงกัวลาลัมเปอร์ถึงด่านสะเดา จังหวัดสงขลาของประเทศไทยมีระยะทางประมาณ 499 กิโลเมตร ในขณะที่จากกรุงกัวลาลัมเปอร์ถึงด่านสุโขทัยโลก จังหวัดนราธิวาส มีระยะทางประมาณ 407 กิโลเมตร ซึ่งสามารถเลือกวิธีการเดินทางได้หลากหลายทั้ง รถไฟ รถบัส รถตู้ นอกจากนั้นการเดินทางยังมีด่านพรมแดนหลากหลายด่าน ประกอบด้วย ด่านสุโขทัยโลก ด่านตากใบ ด่านบูเกะบูงอ ในจังหวัดนราธิวาส ด่านเบตง จังหวัดยะลา ด่านสะเดา ด่านปาดังเบซาร์ ด่านประกอบ จังหวัดสงขลา และด่านวังประจัน จังหวัดสตูล

2) การส่งเสริมและอำนวยความสะดวกในการเดินทางกลับไปเลือกตั้ง โดยข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่ารูปแบบการส่งเสริมให้เดินทางกลับไปใช้สิทธิเลือกตั้งพบทั้งในลักษณะที่เจ้าของร้านต้มยำปิดร้านเพื่อให้ลูกจ้างกลับบ้านเพื่อไปใช้สิทธิ โดยมีข้อสังเกตจากข้อมูลการสัมภาษณ์พบว่า เจ้าของร้านที่ปิดร้านเพื่อให้แรงงานต้มยำกลับไทยนั้นมักมีความเกี่ยวข้องกับพรรคการเมือง หรือชื่นชอบพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งเป็นพิเศษ นอกจากนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า การอำนวยความสะดวกด้านการเดินทางเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญในการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในไทย “มีตัวแทนที่บ้านรับแทนให้แล้ว คือเขามาที่บ้านแล้วนับว่าร้านนี้มีกี่คน อย่างมี 5 คน เขาก็จะให้เงินกับ 5 คนแล้วให้ไปเลือกพรรคเขา เหมือนเขารู้อยู่แล้วว่าเราต้องกลับ บางทีมาเหมารถตู้ให้กลับก็มีกลับไปเลือกตั้งครั้งเดียว” (W18) และ “คิดว่า 50 รिंग (ริงกิต-นักวิจัย) ไม่เยอะเขาอาจจะไม่คิดว่าเป็นการซื้อเสียงแต่อาจจะเป็นค่ารถ” (W4) สอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่เล่าว่า “หวั่นคะแนนที่เขาเอาคนกลับไปโดยไม่ต้องจ่ายค่าอะไรเลย มีทั้งพรรค XXX กับ พรรค XXX...อย่างน้อย ๆ หวั่น 500 (บาท-นักวิจัย) ได้ชั่วคราว ๆ แล้วก็จะได้ค่ารถไปกลับเพราะโดยปกติคนที่กลับไปจับใบพาสปอร์ต (ประทับตราเข้าเมืองตามระยะเวลา 30 วัน-นักวิจัย) มันจะต้องเสียค่ารถตู้หารกันประมาณ 1,700 (บาท-นักวิจัย) มันก็หลุดตรงนั้นแล้วบวกกับ 500 (บาท-นักวิจัย) อันเดิมอีก” (W19) ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าการอำนวยความสะดวกแก่แรงงานต้มยำจึงเป็นปัจจัยสำคัญทำให้แรงงานต้มยำเดินทางไปใช้สิทธิเลือกตั้งยังภูมิลำเนาของตน

3) การไม่มีข้อมูลการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร ทั้งนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า แรงงานต้มยำและแรงงานข้ามชาติกลุ่มแรงงานทักษะไม่สูง โดยเฉพาะในรายที่ไม่มีใบอนุญาตการทำงานมักไม่ติดต่อหรือหลีกเลี่ยงการเข้าไปติดต่อหรือข้องเกี่ยวกับทางการและเจ้าหน้าที่ของรัฐทั้งรัฐไทยและรัฐมาเลเซีย แรงงานข้ามชาติบางคนไม่ทราบที่ตั้งของสถานทูตแม้จะอยู่มานานกว่า 10 ปี “ปกติก็จะกลับไปเลือกตั้งที่บ้าน ไม่เคยไปสถานทูตเลยไม่รู้ด้วยว่าสถานทูตอยู่ที่ไหน” (W18) ในขณะที่บางส่วนเมื่อถามเกี่ยวกับการลงทะเบียนเลือกตั้งล่วงหน้า ได้แสดงให้เห็นว่าไม่มีข้อมูลเรื่องดังกล่าว “ไม่รู้ข่าวนี้เลย ไม่มีใครบอก” (W8) “เขา (สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์-นักวิจัย) ก็มินะ(การประชาสัมพันธ์-นักวิจัย) ในเพจอะไร แต่คนไม่ได้มานั่งดู สถานทูตยังบอกเลยถ้าลงทะเบียนไม่ได้ให้ติดต่อเขา เขาอาจจะบริการแบบ manual แต่ไม่รู้ว่ามีกี่คน” (W22) ซึ่งสอดคล้องกับการให้สัมภาษณ์ของเจ้าหน้าที่ สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ที่กล่าวถึงปัญหาสำคัญของ สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ที่แม้ว่าจะมีการปรับปรุงรูปแบบประชาสัมพันธ์แต่ยังคงมีปัญหา “ปัญหาที่สำคัญคือ การสื่อสารที่ไม่ถึง แม้สอท. จะมีช่องทางทั้งเฟซบุ๊ก และติดป้ายประกาศที่สอท. แต่ก็ไม่ถึง อีกปัญหาคือ คนไทย (ในมาเลเซีย-นักวิจัย) ไม่ได้ติดตาม (เฟซบุ๊กของกงสุลไทย กัวลาลัมเปอร์-นักวิจัย)” (GO6) สอดคล้องกับการสะท้อนของเจ้าหน้าที่ กสญ. เมืองปีนัง ที่พบปัญหาเดียวกัน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยส่วนหนึ่งที่แรงงานข้ามชาติชาวไทยโดยเฉพาะกลุ่มแรงงานต้มยำไม่ใช้สิทธิเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรที่มาเลเซียเนื่องมาจากการขาดข้อมูลการเลือกตั้ง แม้จะมีความพยายามในการสื่อสาร แต่การสื่อสารก็ไม่ได้รับการรับรู้อย่างทั่วถึงในกลุ่มแรงงานข้ามชาติชาวไทยโดยเฉพาะกลุ่มแรงงานต้มยำ

2. กลุ่มแรงงานข้ามชาติชาวไทยที่ไม่ใช้สิทธิเลือกตั้งที่ใด

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า แรงงานข้ามชาติที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งที่ใดเลยส่วนใหญ่คือกลุ่มแรงงานทักษะไม่สูง โดยเฉพาะพนักงานกลุ่มนวด แรงงานประมง และแรงงานต้มยำบางส่วน ที่แม้จะรู้ว่าตนมีสิทธิการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง แต่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งที่ใดเลย ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบปัจจัยที่ส่งผลทำให้ไม่ใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง คือ

1) ความเชื่อว่าการไม่ใช้สิทธิเลือกตั้งไม่ส่งผลกระทบต่อชีวิต กล่าวคือ แรงงานข้ามชาติชาวไทยบางส่วนเห็นว่า การเลือกตั้งไม่ส่งผลอะไร ไม่ส่งผลกระทบต่อการทำงาน ไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต แรงงานยังคงต้องทำงานเหมือนเดิมไม่ว่าจะเลือกใคร รวมทั้งบางส่วนให้เหตุผลว่าทำงานจนไม่ได้สนใจการเมือง “...เลือกไปก็เท่านั้น เขา (แรงงานกลุ่มต้มยำ-นักวิจัย) ก็ยังเหมือนเดิม ต้องมานั่งเสิร์ฟน้ำ จดออเดอร์ เพราะชีวิตเขาไม่ได้ไปไกลกว่านั้น” (W19) “ไม่น่าจะกลับไปเลือกตั้งแล้ว กรณีในอนาคตถ้าอยากลงผู้ใหญ่บ้านอะไรก็รู้สึกว่าเป็นไร ยังไงก็ไม่อยากเป็น...ไม่รู้ว่ามีผู้สมัครมีใครบ้าง เราทำงานจนไม่ได้สนใจการเมือง” (W15)

2) การขาดความรู้ ข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้ง ข้อมูลจากการสัมภาษณ์แรงงานข้ามชาติชาวไทยที่ไม่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งแสดงถึงการขาดความรู้ ความเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับการเลือกตั้ง สอดคล้องกับข้อมูลการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐไทยในมาเลเซียที่สะท้อนว่า “บางส่วนไม่ได้ติดตามข่าวการเลือกตั้งล่วงหน้า เขาไม่รู้ว่าเลือกตั้งวันไหน บางคนเข้าใจว่าจะได้เลือกตั้งพร้อมกันกับที่ไทย และก็จะมีอย่างบางคนอยากออกมาเลือกตั้งมากแต่ไม่รู้ว่า การเลือกตั้งในต่างประเทศนั้นต้องมีการลงทะเบียนล่วงหน้า บางคนเคยลงทะเบียนแล้วเมื่อ 4 ปีก่อนเลยคิดว่าใช้ข้อมูลการลงทะเบียนของปีก่อน ๆ ได้เลยเดินทางมาเลือกตั้งแต่ทางเราไม่ให้เลือกตั้งไม่ได้” (GO1) หรือการสะท้อนของแรงงานต้มยำที่เล่าถึงประสบการณ์ของเพื่อนแรงงานต้มยำว่า “เราถามว่ารู้ไหมว่าบัตรมีสองใบ เขา (แรงงานต้มยำ) ตอบว่าไม่รู้เพราะไม่มีใครไปประชาสัมพันธ์ คือช่วงเลือกตั้งผมคิดว่าต้องมีศูนย์ที่คอยให้คำแนะนำกับประชาชนในช่วงเลือกตั้ง จริง ๆ การประชาสัมพันธ์ในโซเชียลมีเดียก็มีแต่เขา (แรงงานต้มยำ) ไม่เปิดเพราะเขาทำงานไง ” (W13) ลักษณะการขาดความรู้เกิดขึ้นในกลุ่มพนักงานนวดเช่นกัน “คนทำงานร้านสปาโดยส่วนใหญ่จะไม่ค่อยไปเลือกตั้ง บวกกับคนทำงานกลุ่มนี้เขาไม่ได้สนใจเรื่องนี้อยู่แล้ว จะทำงานทั้งทีก็ยาก อีกอย่างเจ้านายก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เท่าไร ถ้ารู้ว่าจะลาไปเลือกตั้งเขาก็คงไม่อนุญาต บางทีพวกเรายังไม่รู้เลยว่าเลือกตั้งวันไหน อะไร ยังไง...ที่ต้องขอดูก่อน ถ้าไปแล้วเจอแบบรอบที่แล้วก็คงจะไม่ไป มันเสียเวลามาก แต่ยังไงก็ขอดูก่อนเผื่อเขาจะจัดระบบให้มันดีขึ้น” (W11)

3) ข้อจำกัดของระบบการลงทะเบียนล่วงหน้า ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า ระบบลงทะเบียนของ กกต. มีปัญหาในสองวันแรกของการใช้งาน และวันสุดท้ายของการเปิดระบบลงทะเบียนล่วงหน้า โดยแรงงานข้ามชาติชาวไทยรายหนึ่งได้สะท้อนปัญหาดังกล่าว ว่า “คนหลุดจากการลงทะเบียนเยอะมาก เพราะเว็บล่ม (เว็บลงทะเบียนเลือกตั้ง-นักวิจัย) ซึ่งเราก็ช่วยนะสำหรับคนที่อยากเลือกตั้งอย่างคนแถวนี้ที่เขาอยู่ในครัวเราก็ช่วย ๆ เขา บางคนลงทะเบียนนะแต่ชื่อไม่มีพื๋ว่าน่าจะเป็นที่ช่วงเว็บล่ม เขาเลยไม่ทันกดยืนยัน ปรากฏว่าชื่อกลับไปอยู่ที่บ้านเรา (จังหวัดชายแดนภาคใต้-นักวิจัย) แสดงว่าลงทะเบียนไม่สำเร็จ ก็เยอะที่เป็นแบบนี้ น่าเสียดาย...” (W22) ซึ่งเจ้าหน้าที่ สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ได้รับทราบปัญหา แต่ก็ไม่สามารถดำเนินการใด ๆ ได้ เนื่องจากระบบการลงทะเบียนดังกล่าวคือ ระบบกลางของ กกต. แต่อย่างไร ก็มีการสะท้อนปัญหาดังกล่าวสู่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

4) การกำหนดวันใช้สิทธิลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร ในกรณีของประเทศมาเลเซียนั้น เดิม สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ กำหนดการจัดการเลือกตั้งในวันที่ 27-28 เมษายน 2566 ต่อมาได้ปรับเปลี่ยนเป็นวันที่ 3-4 พฤษภาคม 2566 โดยวันที่ 4 พฤษภาคม 2566 รัฐบาลมาเลเซียได้ประกาศให้เป็นวันหยุดเนื่องในวัน Vesak Day (Royal Thai Consulate, Kuala Lumpur, 2023) แต่ในเวลาดังกล่าวยังคงอยู่ในช่วงการเฉลิมฉลองของคนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ดังข้อมูลจากการสัมภาษณ์ที่เล่าว่า “ตอนแรกก็คือวันเลือกตั้งที่เคแอลหลังรายอ (หลังวันตรุษอีดีลฟิตรี หรือวันเฉลิมฉลองหลังเดือนรอมฎอน- นักวิจัย) สามวัน ซึ่งคนมาไม่ทันเพราะคนส่วนใหญ่

บ้านเรา (จังหวัดชายแดนภาคใต้-นักวิจัย) จะมาหลังรายอหก (การเฉลิมฉลองภายหลังการสิ้นสุดการถือศีลอดเพิ่ม หกวันหลังจากวันตรุษอีดิ้ลฟิตรี- นักวิจัย)” (W22)

อาจกล่าวได้ว่า ปัจจัยขัดขวางเชิงโครงสร้างที่สำคัญที่ส่งผลให้แรงงานข้ามชาติชาวไทยไม่ใช่สิทธิเลือกตั้งที่ใดเลย คือ ปัจจัยเกี่ยวกับความเข้าใจกระบวนการและขั้นตอนการเลือกตั้ง (X2) และ ปัจจัยระบบการจัดการของภาครัฐ (X3) โดยเฉพาะปัญหาการขาดความรู้ความเข้าใจในการลงทะเบียนล่วงหน้า การจัดการแอปพลิเคชันการเลือกตั้ง ทั้งนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ไม่พบว่าปัจจัยข้อจำกัดทางกฎหมายตรวจคนเข้าเมือง และการอนุญาตการทำงานจะส่งผลเป็นอุปสรรคต่อการออกมาใช้สิทธิของแรงงานที่ไม่มีใบอนุญาตทำงาน ในขณะที่เดียวกันแรงงานที่ไม่ไปใช้สิทธิที่ใดเลยบางส่วนก็เป็นแรงงานที่เข้าเมืองถูกกฎหมายและมีใบอนุญาตทำงาน

2. ผลการศึกษาพฤติกรรมเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซีย

ผลการศึกษาพฤติกรรมเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซียพบว่า การตัดสินใจลงคะแนนเสียงเลือกตั้งแบบเน้นบุคคล (Candidate Based-CB) หรือเลือกแบบพรรค (Party Based-PB) ขึ้นอยู่กับภูมิสำเนาหรือภูมิภาคที่มาของแรงงานข้ามชาติชาวไทย โดยสามารถแบ่งพฤติกรรมเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซียได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ตามภูมิสำเนาหรือภูมิภาคดังนี้

2.1 กลุ่มแรงงานข้ามชาติชาวไทยที่มีภูมิสำเนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้

แรงงานข้ามชาติชาวไทยที่มีภูมิสำเนาในจังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ จังหวัดปัตตานี ยะลา และนราธิวาส เป็นกลุ่มแรงงานต้มยำและกลุ่มพนักงานสำนักงานซึ่งมีพฤติกรรมเลือกตั้งที่แตกต่างกันกล่าวคือ

1. กลุ่มแรงงานต้มยำ

กลุ่มแรงงานต้มยำมีฉากทัศน์ทางการเมือง ประสบการณ์และบริบททางการเมือง รวมถึงวิถีชีวิต และระดับการศึกษาที่คล้ายคลึงกัน มีเครือข่ายทางสังคมเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกัน เช่น เป็นพี่น้อง เป็นญาติ เป็นคนจากหมู่บ้านเดียวกัน เป็นเพื่อน หรือเป็นคนรู้จัก ซึ่งมักสามารถสืบสาวถึงเครือข่ายทางสังคมที่มีร่วมกันได้

นอกจากนี้เครือข่ายทางสังคมของแรงงานต้มยำยังดำเนินการผ่านเครือข่ายทางสังคมที่มีการจัดตั้งอย่างเป็นทางการ เช่น สมาคมต้มยำ ชมรมต้มยำ มีการจัดตั้งที่ชัดเจน มีแกนนำ มีการทำกิจกรรมร่วมกัน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า สมาคมต้มยำมีหลากหลายกลุ่ม เช่น สมาคมต้มยำ ชมรมต้มยำโยโฮร์ ชมรมต้มยำเคแอล มีการรับสมัครสมาชิกและดูแลสมาชิกของสมาคม “สมัครสมาชิกก็ 300 ริงกิต ตลอดชีพ เฉพาะร้านในเคแอลและสลังงอ (ร้านในกรุงกัวลาลัมเปอร์และรัฐสลังงอ-นักวิจัย) โดยจำนวนร้านประมาณ 3,000 กว่าร้านและจำนวนคนประมาณ 200,000 คน” (W4) อีกทั้งสมาคมต้มยำยังมีกิจกรรมที่จัดขึ้นระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอและมีกิจกรรมส่งเสริมสวัสดิการแก่สมาชิก เช่น สวัสดิการค่าส่งศพกลับภูมิลำเนา เงินช่วยเหลือยาผู้ประกอบการ เป็นต้น

ผลการศึกษาสัมภาษณ์ในกลุ่มแรงงานต้มยำพบคำตอบที่น่าสนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมลงคะแนนเสียงโดยกว่าร้อยละ 90 แรงงานต้มยำเลือกพรรคประชาชนในการเลือก ส.ส.แบบแบ่งเขต แต่เลือกพรรคก้าวไกลในส.ส.แบบบัญชีรายชื่อ “ผมมองว่าเขาดูแลคนในพื้นที่จริง ๆ นะ ...เขตนราธิวาส บาเจาะให้ 300 บาทเอง บางพื้นที่บอกไม่ให้ก็เลือกเพราะว่าแกมีบุญคุณกับคนในพื้นที่จริง ๆ บางพื้นที่เขาแพ้ให้กับคนที่ยิ่งกระสุนเยอะเลย...ในมุมมองเขาเลือกตัวบุคคล ขนาดก้าวไกลยังมีอยู่ที่สองทุก ๆ เขต ประชาชาติจะทีหนึ่ง” (W3) ในขณะเดียวกันในกรณีที่เป็นการเลือก ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ แรงงานกลุ่มต้มยำให้ความเห็นว่านโยบายของพรรคก้าวไกลตอบโจทย์พวกเขามากที่สุด หลายคนมองว่า หากเป็นระดับชาติพรรคก้าวไกลสามารถนำความเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายมาสู่ประเทศ รวมถึงช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน

ทั้งนี้พบความเชื่อมโยงระหว่างตัวแปรเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของแรงงานต้มยำกับพฤติกรรมการเลือกนักการเมืองจากตัวบุคคล เครือข่ายความสัมพันธ์ส่วนบุคคล และเครือข่ายจัดตั้ง เช่นสมาคมต้มยำได้เป็นเป้าหมายการจัดกิจกรรมรณรงค์ทางการเมืองและกิจกรรมทางการเมืองที่สำคัญในกรุงกัวลาลัมเปอร์ของพรรคการเมืองจากไทยกับแรงงานต้มยำ เช่น การพบปะ การแถลงนโยบายพรรค ทั้งนี้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

พบว่า พรรคการเมืองไทยได้เข้ามาหาเสียงในการเลือกตั้งปี 2566 ในกลุ่มแรงงานต้มยำ และจัดกิจกรรมพบปะสังสรรค์ รับประทานอาหารและชี้แจงนโยบายพรรคที่กรุงกัวลาลัมเปอร์จำนวน 2 ครั้ง จาก 2 พรรคการเมืองใหญ่ คือ พรรคประชาธิปัตย์และพรรคภูมิใจไทย นอกจากนี้ยังพบว่าพรรคการเมืองบางพรรคได้ดำเนินการพบปะเจ้าของร้านต้มยำในกรุงกัวลาลัมเปอร์ เพื่อรับฟังปัญหาและความต้องการของกลุ่มแรงงานต้มยำและผู้ประกอบการร้านอาหารไทย “ภาพลักษณ์ที่มาก่อนเนี้ยไม่เชิงหาเสียงเท่าไร มาให้ใจกับคนต้มยำมากกว่าเพราะเขาเชิญคนต้มยำมากินหรือคนสามจังหวัดที่ทำงานออฟฟิศเชิญมากินพบปะพูดคุยเรื่องการเมืองนิดหน่อย ไม่ได้พูดแบบปราศรัยอะไรมาแต่จะมีแผ่นพับว่าต้องเลือกเบอร์นี้อยู่ ก็จะมีแบบพูด “ถ้าเราไม่เลือกกันเองแล้วเราจะไปเลือกพรรคไหน ให้ช่วย ๆ กันนะครับ อย่างมองว่ามาหาเสียงเป็นการพบปะอย่างสร้างสรรค์” (W20)

สิ่งเหล่านี้สะท้อนความสัมพันธ์ของปัจจัยเครือข่ายความสัมพันธ์ (Y1) กับพฤติกรรมเลือกตัวบุคคล (CB) ได้อย่างชัดเจนในกลุ่มของแรงงานต้มยำที่นำไปสู่พฤติกรรมการเลือกตั้งแบบเลือกตัวบุคคลในการเลือกส.ส. แบบแบ่งเขต แต่เมื่อมองในระดับประเทศแรงงานต้มยำพิจารณาที่นโยบายของก้าวไกล (Y2) จึงมีพฤติกรรมการเลือกพรรค (PB) ในการเลือกส.ส.แบบบัญชีรายชื่อ

2. กลุ่มพนักงานสำนักงาน

ผลการศึกษาพบว่า กลุ่มพนักงานสำนักงานมีพฤติกรรมเลือกตั้งแบบพรรค (Party Based-PB) มีความชื่นชอบพรรคก้าวไกล กลุ่มพนักงานสำนักงานเป็นคนรุ่นใหม่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี อายุเฉลี่ยระหว่าง 22-30 ปี มีพฤติกรรมความเป็นปัจเจกสูง มีแนวคิดทางการเมือง การพิจารณาทางการเมืองจากนโยบายพรรค ติดตามข้อมูลข่าวสารทางอินเทอร์เน็ตผ่านแอปพลิเคชันต่าง ๆ รวมทั้งติดตามข่าวสารผ่านยูทูบ ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า พฤติกรรมเลือกตั้งของกลุ่มพนักงานสำนักงานจะเลือกพรรคมากกว่าเลือกตัวบุคคล “ก้าวไกลครับ เพราะว่าพอดูนโยบายของพรรค มุมมองทางการเมืองของก้าวไกลรู้สึกว่ายากดูคนรุ่นใหม่เข้ามาทำงานการเมืองในประเทศไทยจะมีการเปลี่ยนแปลงอะไร” (W25) ในขณะเดียวกันแม้ว่าผู้นำพรรคจะมีการเปลี่ยนแปลงยังคงเลือกพรรคเดิมเพราะพรรคยังคงอุดมการณ์เดิม “พรรคที่ตัวเองชอบที่สุดก็คือพรรคส้มเพราะคนที่มาแทนธนาธรอย่าง ทิม พิธา ก็ยังมีความเป็นผู้นำวิสัยทัศน์ดี และยังมีอุดมการณ์เดียวกัน” (W26) “แต่แต่ละคนก็มีความคิดเป็นของตัวเอง มีคนที่เราอยากจะทำอยู่แล้ว อย่างเราก็อยากให้ประเทศมันพัฒนาเราก็มีพรรคในใจแล้ว ส่วนใหญ่ที่เรารู้ว่าทำไมเขาถึงย้ายมาอยู่ที่นี่เพราะเขาไม่ชอบระบบรัฐบาลของไทยที่เราเรารู้มาคือคนที่อยู่ที่นี่ส่วนใหญ่เขาเลือกพรรคส้มหมด” (W5) และ “เราน่าจะเลือกพรรคนี้นี้ (พรรคก้าวไกล-นักวิจัย) ตั้งแต่แรก แล้วส่วนใหญ่พวกเจนวาย เจนแซทเนี่ยก็น่าจะเลือกพวกเขา เพราะผลงานเป็นที่ประจักษ์ พวกเขาฉลาดมาก กล้าที่จะเสี่ยง” (W24)

หากพิจารณาความเหมือนและคล้ายคลึงในกลุ่มพนักงานสำนักงานจะพบว่า ปัจจัยพฤติกรรมที่ส่งผลต่อการเลือกที่สำคัญคือ นโยบายของพรรคและการหาเสียงของพรรค (Y2) ซึ่งติดตามผ่านสื่อสังคมออนไลน์ และยูทูบส่งผลต่อพฤติกรรมเลือกตั้งพรรค (Party Based-PB)

2.2 กลุ่มแรงงานข้ามชาติชาวไทยในภูมิภาคอื่นจากจังหวัดชายแดนภาคใต้

ข้อมูลจากการสัมภาษณ์พบว่า แรงงานข้ามชาติชาวไทยในกลุ่มแรงงานทักษะไม่สูง เช่น แรงงานประมง แรงงานก่อสร้าง หรือพนักงานนวด ที่มาจากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีพฤติกรรมเลือกตั้งแบบพรรค (Political Party Base-PB) มักเลือกพรรคเพื่อไทยทั้งแบบรายเขตและแบบบัญชีรายชื่อ โดยมีเหตุผลในการตัดสินใจที่หลากหลาย เช่น ชอบตัวบุคคลคือ อดีตนายกรัฐมนตรีนายทักษิณ ชินวัตร “ชอบทักษิณเพราะมองว่าทุกรัฐบาลก็มีคอร์รัปชันหมดแต่ยุคของทักษิณมีการพัฒนา เขาสัญญาอะไรก็ได้ พี่คิดว่าทักษิณคล้าย ๆ กับมหาเธร์ของมาเลเซีย” (W1) หรือ “ชอบพรรคเพื่อไทยเพราะว่าชอบพ่อก็ชอบลูก” (W10) และ “...ถ้าภาคเหนือกับอีสานก็ไปทางเสื้อแดง ถ้าทางใต้สามจังหวัดก็ไปทางวันนอร์ ส่วนกลางกับ ใต้ก็จะเป็นประชาธิปไตยกับพลังประชารัฐแย่งกัน” (W2)

ความแตกต่างประการสำคัญของแรงงานข้ามชาติชาวไทยจากภูมิภาคอื่นคือ มีความแตกต่างทางด้านภูมิสำเนา ภูมิหลัง ประสบการณ์ ความชื่นชอบทางการเมืองและบริบททางการเมืองที่ต่างกันไป ดังข้อมูลจาก

การสัมภาษณ์กลุ่มแรงงานประมงในรัฐโยโฮร์ บารูแม้อยู่ในที่ทำงานเดียวกันแต่มีความหลากหลายทั้ง ความชอบ
ทางการเมือง ประสบการณ์ทางการเมือง รวมถึงภูมิลำเนาที่มีความหลากหลายอาทิ ขอนแก่น ตังศรี สงขลา
สุพรรณบุรี ทำให้แรงงานข้ามชาติชาวไทยกลุ่มนี้มักไม่พูดคุยประเด็นการเมืองระหว่างกัน นอกจากนี้ยังอาจกล่าว
ได้อีกว่าแรงงานข้ามชาติชาวไทยกลุ่มอื่น ๆ นอกเหนือจากกลุ่มแรงงานต้มยำมีเครือข่ายทางสังคมที่แตกต่างกัน
หรือข้องเกี่ยวกันน้อย

การอภิปรายผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

การตอบวัตถุประสงค์แรกด้านสิทธิการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรพบว่าเมื่อเปรียบเทียบผลการศึกษากับ
สมมุติฐานแรกที่ว่า หากผู้ใช้แรงงานไทยในต่างประเทศทราบถึงสิทธิการเลือกตั้งของตน (X1) เข้าใจกระบวนการ
และขั้นตอนการใช้สิทธิ (X2) และได้รับการสนับสนุนจากการจัดการเลือกตั้งที่มีคุณภาพโดย กกต. ผ่านตัวแทน
ในต่างประเทศคือ สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ (X3) ทั้งสามปัจจัยจะช่วยส่งเสริมให้แรงงานไทยใช้สิทธิลงคะแนน
เสียงเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร (V) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ($X1 \rightarrow X2 \rightarrow X3 = V$) พบว่า แรงงานกลุ่มพนักงาน
สำนักงานเป็นกลุ่มหลักของแรงงานข้ามชาติชาวไทยที่เลือกตั้งนอกราชอาณาจักรโดยพบความสัมพันธ์ของปัจจัย
ทั้งสามและยืนยันข้อสมมุติฐานดังกล่าว แต่แรงงานข้ามชาติชาวไทยกลุ่มอื่นกลับไม่ยืนยันตามข้อสมมุติฐานแม้ว่า
การจัดการเลือกตั้งของ สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ในปี 2566 จะมีการจัดการที่ดีกว่าปี 2562 ก็ตาม จากการ
สัมภาษณ์คนไทยในมาเลเซีย พบว่าหลายคนพลาดโอกาสในการใช้สิทธิเลือกตั้งเนื่องจากไม่ได้ลงทะเบียนล่วงหน้า
ส่วนหนึ่งเป็นเพราะว่าแอปพลิเคชันที่ กกต. จัดทำสำหรับการลงทะเบียนล่วงหน้าสำหรับคนไทยในต่างแดนประสบ
ปัญหา หรือเข้าใจว่าการลงทะเบียนล่วงหน้าเมื่อปี 2562 จะใช้ได้ในการเลือกตั้งปี 2566 เหตุการณ์นี้สะท้อนว่า
แรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซียจำนวนไม่น้อยยังขาดความเข้าใจในกระบวนการและขั้นตอนการใช้สิทธิของ
ตนเอง (X2) รวมถึงปัญหาจากการจัดการแอปพลิเคชันของกกต. (X3) ซึ่งส่งผลกระทบต่อการมีส่วนร่วมใน
การเลือกตั้งอย่างมีประสิทธิภาพ อีกปัจจัยหนึ่งที่ส่งผลให้จำนวนผู้ใช้สิทธิเลือกตั้งในมาเลเซียมีน้อย คือ ช่วงเวลา
การเลือกตั้งตรงกับเทศกาลเฉลิมฉลองวันออกฮัจญ์หรือวันสิ้นสุดเดือนรอมฎอนของชาวมุสลิม ซึ่งเป็นกลุ่มประชากร
ส่วนใหญ่ของแรงงานไทยในมาเลเซีย หลายคนตัดสินใจเดินทางกลับประเทศไทยในช่วงเวลาดังกล่าว และตัดสินใจ
ที่จะกลับไปใช้สิทธิการเลือกตั้งที่ประเทศไทยแทน

หากพิจารณาผลการศึกษานอกรอบทฤษฎีจะพบว่าข้อค้นพบในงานวิจัย นี้มีความสอดคล้องและขยาย
ฐานความรู้ทางทฤษฎีหลายประการ ประการแรก แบบจำลองการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลของ Downs (1957) ได้รับความ
ยืนยันในบริบทข้ามชาติ กล่าวคือ แรงงานกลุ่มพนักงานสำนักงานใช้การพิจารณาเชิงนโยบาย และอุดมการณ์
พรรค (Y2) เพื่อตัดสินใจลงคะแนนเสียง ซึ่งสะท้อนกระบวนการเหตุผลเชิงอรรถประโยชน์ที่ Downs เสนอไว้ ใน
ขณะที่กลุ่มแรงงานต้มยำแสดงพฤติกรรมผสมผสาน (CB+PB) ซึ่งสะท้อนต้นทุนข้อมูลข่าวสาร ที่แตกต่างกันตาม
ฐานะทางสังคมและเครือข่ายความสัมพันธ์

ประการที่สอง แนวคิดการเลือกตั้งโดยอิงพรรค (party identification) จาก The American Voter
(Campbell et al., 1960) ปรากฏชัดในกลุ่มแรงงานภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่สนับสนุนพรรค
เพื่อไทยอย่างต่อเนื่องข้ามรุ่น ที่สะท้อนการถ่ายทอดลักษณะดังกล่าวผ่านเครือข่ายครอบครัวและชุมชน

ประการที่สาม ผลการศึกษามีความสอดคล้องกับข้อเสนอของ Lafleur (2013) ที่ว่ารัฐมีแรงจูงใจ ใน
การส่งเสริมให้พลเมืองในต่างแดนรักษาความผูกพันทางการเมืองกับบ้านเกิด ซึ่งปรากฏผ่านบทบาทของ สอท.
ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ในการอำนวยความสะดวกในการลงคะแนนเสียงนอกราชอาณาจักร อย่างไรก็ตาม งานวิจัย
นี้พบว่าโครงสร้างเชิงสถาบัน (X3) เพียงอย่างเดียวไม่เพียงพอต่อการสนับสนุนการใช้สิทธิลงคะแนนเสียงนอ
กราชอาณาจักรหากขาดการรับรู้สิทธิ (X1) และความรู้ด้านกระบวนการ (X2) โดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานผิดกฎหมาย
ซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบาง

การตอบวัตถุประสงค์การวิจัยเกี่ยวกับพฤติกรรมการเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซียนั้น พบการยืนยันของตัวแปรต้นสองประการที่มีส่วนสำคัญต่อการตัดสินใจของแรงงานไทย ได้แก่ 1) การตัดสินใจเลือกเพราะเรื่องเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม เครือญาติ เพื่อนฝูง (Y1) นำมาสู่พฤติกรรมการเลือกตั้งแบบบุคคล (Candidate Based-CB) คือ Y1 --> CB และ 2) การตัดสินใจเลือกเพราะนโยบายและการหาเสียงของพรรคการเมือง (Y2) นำไปสู่พฤติกรรมเลือกตั้งแบบพรรค (Party Based-PB) คือ Y2 --> PB

ผลการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการตัดสินใจเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซียมีพฤติกรรมเลือกตั้งแบบเน้นบุคคล (Candidate Based-CB) หรือเน้นแบบพรรคการเมือง (Party Based-PB) ขึ้นอยู่กับว่าคนคนนั้นมาจากภูมิภาคใด (Regionalism) หากเป็นแรงงานจากภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือมักเลือกพรรคเพื่อไทยทั้งแบบรายเขตและแบบบัญชีรายชื่อ โดยให้เหตุผลหลากหลาย เช่น ความเชื่อมั่นในตัวบุคคลอย่างทักษิณ หรือการมองว่าพรรคเพื่อไทยต่อสู้เพื่อประชาชน

หากเป็นแรงงานในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในกลุ่มพนักงานสำนักงานจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีพฤติกรรมเลือกตั้งที่เลือกจากการพิจารณานโยบายของพรรคจึงนำไปสู่การเลือกพรรค (Y2 --> PB) ขณะเดียวกัน แรงงานกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นคนรุ่นใหม่ (ช่วงอายุ 20-40 ปี) ที่ติดตามข่าวสารการเมืองผ่านมือถือ โดยแพลตฟอร์มสำคัญอย่าง TikTok, YouTube และ Facebook มีบทบาทสำคัญในการเผยแพร่เนื้อหาของพรรคการเมือง

ในขณะที่กลุ่มแรงงานตั้มย่าให้คำตอบที่น่าสนใจโดยกว่าร้อยละ 90 เลือก ส.ส.พรรคประชาธิปัตย์ในแบบแบ่งเขตแต่เลือกพรรคก้าวไกลในแบบบัญชีรายชื่อ โดยให้เหตุผลถึงการเลือกพรรคประชาธิปัตย์แบบแบ่งเขตเพราะอย่างไรพวกเขาก็ต้องเลือกคนในพื้นที่ (Candidate Based-CB) ซึ่งน่าจะเข้าใจปัญหาในพื้นที่และเข้าหาได้ง่ายกว่าคนจากพรรคอื่น และเหตุผลประการสำคัญคือ การเป็นญาติ เป็นเพื่อนของญาติ เป็นคนในเครือข่าย ในชุมชน กล่าวคือต่างก็มีความสัมพันธ์ไม่ว่าทางหนึ่งกับพรรคประชาธิปัตย์ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า พฤติกรรมการเลือกตั้งของแรงงานตั้มย่ามีลักษณะการตัดสินใจเลือกเพราะเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคม เครือญาติ เพื่อนฝูง (Y1 --> CB) ในขณะเดียวกันในกรณีที่เป็นกรเลือก ส.ส. แบบบัญชีรายชื่อ แรงงานกลุ่มตั้มย่าให้ความเห็นว่านโยบายของพรรคก้าวไกลตอบโจทย์พวกเขามากที่สุด หลายคนมองว่า หากเป็นระดับชาติพรรคก้าวไกลสามารถนำความเปลี่ยนแปลงในเชิงนโยบายมาสู่ประเทศ รวมถึงช่วยแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ที่ดำเนินมาอย่างยาวนาน

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าพฤติกรรมเลือกตั้งของแรงงานข้ามชาติชาวไทยในมาเลเซียได้แสดงให้เห็นพลวัตที่สำคัญโดยเฉพาะกลุ่มแรงงานจากจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่มีได้ไม่สนใจนโยบายพรรคการเมืองเหมือนดังความเข้าใจของนักการเมือง ข้าราชการหรือนายทหาร หากแต่กลุ่มคนเหล่านี้มีเหตุผลของตนเองในการคิดตัดสินใจและมีพฤติกรรมเลือกตั้งดังกล่าว

เมื่อเปรียบเทียบพฤติกรรมภูมิภาคนิยม (regionalism) ของแรงงานไทยในมาเลเซียกับกลุ่มแรงงานข้ามชาติในบริบทสากล พบความคล้ายคลึงและความแตกต่าง ที่น่าสนใจหลายประการ กล่าวคือ บทบาทของสมาคมตั้มย่าในฐานะเครือข่ายจัดตั้งในงานวิจัยนี้มีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นตัวกลางระหว่างพรรคการเมืองกับผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งในต่างแดนคล้ายคลึงกับการศึกษาของ Fliess (2021) ที่ศึกษาพรรคการเมือง โบลิเวียและเอกวาดอร์ ที่หาเสียงกับพลเมือง ในต่างแดน ซึ่งพบว่าเครือข่ายชุมชนและสมาคมประชาสังคม มีบทบาทสำคัญในการเป็นตัวกลาง ระหว่างพรรคการเมืองกับผู้ลงคะแนน ในทำนองเดียวกัน ข้อค้นพบของงานวิจัยนี้ที่อาชีพและภูมิภาค ดันกำหนดของแรงงานเป็นตัวกำหนดรูปแบบพฤติกรรมเลือกตั้งก็มีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Szulecki et al. (2021) ที่พบว่าพฤติกรรมลงคะแนนเสียง ของแรงงานข้ามชาติในยุโรป ตะวันออก และภูมิภาค อาชีพ และระดับการศึกษาเป็นตัวแปรสำคัญที่กำหนด การมีส่วนร่วมทางการเมืองในต่างแดน

อย่างไรก็ตามผลการศึกษานี้กลับมีความแตกต่างที่สำคัญในด้านบทบาทเครือข่ายทางสังคมโดยพบว่าในกรณี การศึกษานี้เครือข่ายอาชีพ (สมาคมต้มยำ) และเครือข่ายชุมชน ภูมิภาคจะมีบทบาทเป็นกลไกหลักในการชี้ นำพฤติกรรมการลงคะแนนเสียงเลือกตั้ง ซึ่งแตกต่างกับกรณีของฟิลิปปินส์ในการศึกษาของ Jaca & Torneo (2021) ที่เป็นบทบาทของเครือข่ายทางศาสนาที่ชี้ นำพฤติกรรมการลงคะแนน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าข้อค้นพบของ การศึกษานี้ชี้ว่า ภูมิภาคนิยม (regionalism) ในบริบทของแรงงานข้ามชาติไทยในมาเลเซียได้ เป็นเพียง ปรากฏการณ์เฉพาะถิ่น หากแต่สะท้อนพลวัตสากลของการที่ผู้อพยพ นำอัตลักษณ์ทางการเมืองจากบ้านเกิด ไปใช้ในบริบทการลงคะแนนเสียงในต่างแดน (Umpierrez de Reguero & Finn, 2023)

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายใน 4 ประเด็นที่สำคัญ คือ

1) กกต.ในฐานะผู้มีอำนาจในการจัดการเลือกตั้งร่วมกับ สอท./สภ.ผ่านกระทรวงการต่างประเทศ ในฐานะ ผู้รับมอบอำนาจในการจัดการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร ดำเนินการปรับปรุงระบบการสื่อสาร เพื่อให้เข้าถึง กลุ่มแรงงานโดยเฉพาะในกลุ่มแรงงานผิดกฎหมายซึ่งเป็นกลุ่มเปราะบาง โดยพัฒนา สื่อประชาสัมพันธ์ในรูปแบบ คลิปวิดีโอผ่านช่องทางเครือข่ายสังคมออนไลน์ต่าง ๆ เช่น ตีต็อก ยูทูบ short เฟสบุ๊ค หรือ reel ซึ่งม ีความยาวไม่เกิน 60 วินาที เพื่อสื่อสารขั้นตอนการลงทะเบียนเลือกตั้งนอกราชอาณาจักร การใช้สิทธิ วัน เวลา และสถานที่ที่ใช้สิทธิ เป็นต้น

2) กกต.ร่วมกับสำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (Electronic Transactions Development Agency-ETDA) ดำเนินการปรับปรุงระบบลงทะเบียนออนไลน์และพัฒนาเทคโนโลยี i-Vote สำหรับการลงคะแนน เสียงทางอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อลดภาระข้อจำกัดทางกายภาพสำหรับผู้ที่ไม่สามารถเดินทางมายังหน่วยเลือกตั้งได้

3) สอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์ ในฐานะผู้รับมอบอำนาจในการจัดการเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรในมาเลเซีย อาจขยายหน่วยเลือกตั้งเคลื่อนที่เข้าสู่พื้นที่ที่มีแรงงานต้มยำหนาแน่น โดยอาจประสานกับสมาคมต้มยำใน การกำหนดสถานที่และวันเวลาที่เหมาะสม

4) กกต.และสอท. ณ กรุงกัวลาลัมเปอร์กำหนดวันลงคะแนนเสียงเลือกตั้งนอกราชอาณาจักรที่คำนึงถึงปัจจัย ทางวัฒนธรรมและศาสนาในการกำหนดวันลงคะแนนเสียงนอกราชอาณาจักร โดยหลีกเลี่ยงการกำหนดวัน ลงคะแนนที่ทับซ้อนกับช่วงเทศกาลสำคัญ เช่น เทศกาลตรุษอีดิลฟิตรี หรือ ตรุษอีดิลอัฎฮา เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

การศึกษานี้จะสำหรับไปไม่ได้หากไม่ได้รับความร่วมช่วยเหลือจากผู้ให้ข้อมูลทุกท่านทั้งงานงานข้ามชาติ ชาวไทยในมาเลเซีย เจ้าหน้าที่ภาครัฐของไทยในมาเลเซีย รวมทั้งผู้ช่วยนักวิจัย และการสนับสนุนงบประมาณ การวิจัยจากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนิวยอร์ก อาบูดาบี ภายใต้โครงการ Research Kitchen: Culture, Rights, and Representation

การรับรองด้านจริยธรรมการวิจัย

การศึกษานี้ได้คำนึงถึงการจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ โดยได้รับการอนุมัติการรับรองการวิจัยในมนุษย์จาก คณะกรรมการจริยธรรมวิจัยมหาวิทยาลัยนิวยอร์ก อาบูดาบี และปฏิบัติตามข้อคำนึงด้านจริยธรรมวิจัยในมนุษย์ ตลอดจนกระบวนการศึกษาการศึกษานี้ โดยได้ทำการขออนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์ในการบันทึกบทสนทนาและ การถ่ายภาพ ทั้งนี้มีการปกปิดข้อมูลและตัวตนของผู้ให้สัมภาษณ์โดยใช้ระบบการแทนชื่อ และการเก็บข้อมูล การสัมภาษณ์มีการใช้การเข้ารหัสและมอบสิทธิการเข้าถึงเฉพาะนักวิจัยเท่านั้น

References

- Batista, C., & Vicente, P. C. (2011). Do migrants improve governance at home? Evidence from a voting experiment. *The World Bank Economic Review*, 25(1), 77–104. <https://doi.org/10.1093/wber/lhr009>
- Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., & Stokes, D. E. (1960). *The American voter*. John Wiley & Sons.
- Cariño, B. V. (2007). Initial assessment of the citizenship retention and requisition act and the absentee voting act: Policy issues and problems. In V. A. Miralao & L. P. Makil (Eds.), *Exploring transnational communities in the Philippines* (pp. 108–152). Philippine Migration Research Network & Philippine Social Science Council.
- Chawalit, P. (1990). *Election campaign management and elections: A case study of the 1986 general election*. [Master's Thesis], Thammasat University].
- Downs, A. (1957). *An economic theory of democracy*. Harper & Row.
- Fliess, N. (2021). Campaigning across continents: How Latin American parties link up with migrant associations abroad. *Comparative Migration Studies*, 9(1). Article 20. <https://doi.org/10.1186/s40878-021-00227-3>
- Jaca, G. B., & Torneo, A. R. (2021). Explaining (non)participation in overseas voting: The case of overseas Filipino voters in Japan in the 2016 elections. *Diaspora Studies*, 14(1), 45-74. <https://doi.org/10.1080/09739572.2019.1705695>
- Kaosamran, P., Naksewi, S., & Baru, W. (1986). *Kanluaktang Pattani pi 2529: Suksa korani krabuankan hasiang lae rabop hua khanaen* [The 1986 Pattani election: A study of campaigning processes and the vote-canvassing system]. Foundation for Democratic Education and Development.
- Klanarong, N. (2013). Social network of illegal Thai migrants working in food shops in Malaysia. *Journal of Ritsumeikan Social Sciences and Humanities*, 6(10), 9-21. https://www.ritsumei.ac.jp/acd/re/k-rsc/hss/book/pdf/vol06_03.pdf
- Lafleur, J.-M. (2013). *Transnational politics and the state: The external voting rights of diasporas*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203077283>
- McCargo, D. (2020, September 28). *Patani politics: faces of the 2019 election campaign*. Kyoto Review of Southeast Asia. <https://kyotoreview.org/issue-28/patani-politics-faces-of-the-2019-election-campaign/>
- McCargo, D., & na Thalang, C. (2023). The Patani Malay dilemma: The 2023 electoral landscape in Thailand's deep south. *Critical Asian Studies*, 55(4), 632–655. <https://doi.org/10.1080/14672715.2023.2272158>
- Ministry of Foreign Affairs. (2023, 21 April). *Statistics on the number of Thai nationals for fiscal year 2023 (October 2022–March 2023)*. [https://image.mfa.go.th/mfa/0/zE6021nSnu/stat/สถิติจำนวนคนไทยประจำปีงบประมาณ_พ.ศ._2566_\(ต.ค._65_-_มี.ค._66\).pdf](https://image.mfa.go.th/mfa/0/zE6021nSnu/stat/สถิติจำนวนคนไทยประจำปีงบประมาณ_พ.ศ._2566_(ต.ค._65_-_มี.ค._66).pdf)
- Office of the Election Commission of Thailand. (2023). *Statistical data on the 2023 House of Representatives election*. <https://hdl.handle.net/20.500.14156/2003527>

- Rakdee, O., Noipom, T., & Duereh, S. (2017). *Assessing opportunity of Thai transnational labors in AEC: An exploratory survey on the shared services and outsourcing industry of Malaysia* (Research report No. RDG5910013). Thailand Research Fund. https://elibrary.tsri.or.th/fullP/RDG5910013/RDG5910013_full.pdf
- Royal Thai Consulate, Kuala Lumpur. (n.d.). *Home* [Facebook page]. Facebook. Retrieved May 20, 2023, from <https://www.facebook.com/consularsectionthaiKUL>
- Royal Thai Embassy, Kuala Lumpur, Consular Section. (n.d.). *Home* [Facebook page]. Facebook. Retrieved May 20, 2023, from <https://www.facebook.com/consularsectionthaiKUL>
- Szulecki, K., Bertelli, D., Erdal, M. B., Coşciug, A., Kussy, A., Mikiewicz, G., & Tulbure, C. (2021). To vote or not to vote? Migrant electoral (dis) engagement in an enlarged Europe. *Migration Studies*, 9(3), 989-1010. <https://doi.org/10.1093/migration/mnab018>
- Thongfhua, S., & Tuansiri, E. (2020). *Political movements and voting behavior in the 2019 House of Representatives election in Pattani Province*. King Prajadhipok's Institute. <https://kpi.ac.th/knowledge/การศึกษาความเคลื่อนไหว-3/>
- Umpierrez de Reguero, S., & Finn, V. (2024). Migrants' intention to vote in two countries, one country, or neither. *Journal of Elections, Public Opinion and Parties*, 34(3), 466-489. <https://doi.org/10.1080/17457289.2023.2189727>
- Utarasint, D. (2019). *Voices and votes amid violence: Power and electoral accountability in Thailand's Deep South* [Doctoral dissertation, Australian National University]. ANU Open Research Repository. <https://doi.org/10.25911/5d5148721959b>
- Yamauchi, S., & Sekiyama, T. (2024). Comparing the election systems for overseas constituency representatives in multiple countries. *Social Sciences*, 13(3), 177. <https://doi.org/10.3390/socsci13030177>
- Yeema, B. (2006). *Local politicians in Pattani Province*. King Prajadhipok's Institute.
- Yeema, B. (2012). *Local politicians in Yala Province*. King Prajadhipok's Institute.

How to Cite this Article:

Utarasint, D., & Rakdee, O. (2026). Overseas voting and electoral behavior of Thai migrant workers in Malaysia in the 2023 general election. (2026) *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, 32(2), 21-36.

The Causal Influence on Assertive Behavior of Upper Secondary School Students in The Southern Border Provinces

อิทธิพลเชิงสาเหตุพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้

Chayanon Srithai¹, Bunrome Suwanphahu¹ and Jirawat Tansakul¹

¹ Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani, 94000, Thailand

ชยานนท์ ศรีไทย¹ บุญโรม สุวรรณพหุ¹ และจิระวัฒน์ ตันสกุล¹

¹ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 94000 ประเทศไทย

Corresponding Author:

Bunrome Suwanphahu

E-mail: sbunrome@hotmail.com

Abstract

This study aimed to: (1) examine the goodness-of-fit of a causal influence model of assertive behavior, and (2) investigate the causal factors influencing assertive behavior among upper secondary school students in the southern border provinces of Thailand. The sample, obtained through multistage sampling, consisted of 420 upper secondary school students. Data were collected using questionnaires measuring self-esteem, assertive behavior, personality, and parenting styles. Content validity was verified by experts, and the instruments demonstrated reliability coefficients (Cronbach's alpha) of 0.86, 0.70, 0.70, and 0.65, respectively. Data were analyzed using descriptive statistics and structural equation modeling. The results indicated that: (1) the causal influence model, comprising assertive behavior, self-esteem, parenting styles, and personality, fit the empirical data well ($\chi^2 = 0.81$, $df = 4$, $p = 0.93$, $RMSEA = 0.00$, $GFI = 1.00$, $AGFI = 0.99$, $CFI = 1.00$, and $SRMR = 0.00$). The model accounted for 21% of the variance in assertive behavior ($R^2 = 0.21$); and (2) an introverted-neurotic personality trait had the strongest direct effect on assertive behavior, whereas a permissive parenting style exerted the strongest indirect effect on assertive behavior through self-esteem. These findings suggest that students' assertive behavior is shaped by the interplay of internal psychological characteristics and environmental factors.

Article Info

Article history:

- Received: September 9, 2025
- Revised: June 20, 2026
- Accepted: July 13, 2026
- Online: August 7, 2026

Keywords:

assertive behavior
parenting style
self-esteem

คำสำคัญ:

การเห็นคุณค่าในตนเอง
พฤติกรรมการกล้าแสดงออก
รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออก และ (2) ศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย กลุ่มตัวอย่างได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน จำนวน 420 คน เก็บข้อมูลด้วยแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง พฤติกรรมการกล้าแสดงออก บุคลิกภาพ และรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู มีค่าความเชื่อมั่นของแบบวัด เท่ากับ 0.86, 0.70, 0.70 และ 0.65 ตามลำดับ และผ่านการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหาโดยผู้เชี่ยวชาญ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการวิเคราะห์โมเดลสมการโครงสร้าง ผลการวิจัยพบว่า (1) โมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุที่ประกอบด้วยพฤติกรรมการกล้าแสดงออก การเห็นคุณค่าในตนเอง รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู และบุคลิกภาพ มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ($\chi^2 = 0.81$, $df = 4$, $p = 0.93$, $RMSEA = 0.00$, $GFI = 1.00$, $AGFI = 0.99$, $CFI = 1.00$ และ $SRMR = 0.00$) โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์เท่ากับ 0.21 แสดงว่าสามารถอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมการกล้าแสดงออกได้ร้อยละ 21 และ (2) บุคลิกภาพแบบเก็บตัว-อ่อนไหวมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกมากที่สุด ขณะที่รูปแบบการเลี้ยงดูแบบยอมตามบุตรมีอิทธิพลทางอ้อมมากที่สุดผ่านการเห็นคุณค่าในตนเอง ผลการวิจัยสะท้อนให้เห็นว่าพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนได้รับอิทธิพลจากทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม

บทนำ

พฤติกรรมการกล้าแสดงออก (assertive behavior) เป็นความสามารถในการแสดงความคิด ความรู้สึก ความต้องการ และสิทธิของตนเองอย่างตรงไปตรงมา เหมาะสมกับสถานการณ์ และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น (Alberti & Emmons, 1974) ซึ่งถือเป็นทักษะชีวิตที่สำคัญของเยาวชนในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากช่วยส่งเสริมความสามารถในการสื่อสาร การตัดสินใจ การแก้ปัญหา การปฏิเสธพฤติกรรมเสี่ยง และการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมอย่างสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในช่วงวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงสำคัญของการพัฒนาอัตลักษณ์แห่งตนและการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม (Erikson, 1968)

อย่างไรก็ตาม การพัฒนาพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของเยาวชนมิได้เกิดขึ้นจากปัจจัยส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่ยังได้รับอิทธิพลจากบริบททางสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เยาวชนเติบโตมา โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และสงขลา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และชาติพันธุ์ ขณะเดียวกันก็เผชิญกับสถานการณ์ความไม่สงบมาอย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน ส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ความปลอดภัย และพัฒนาการของเด็กและเยาวชนในหลายด้าน งานวิจัยของ Østby et al. (2020) ระบุว่า เด็กและเยาวชนที่เติบโตในพื้นที่ความขัดแย้งมีแนวโน้มเผชิญความเสี่ยงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ และสังคมมากกว่าพื้นที่ทั่วไป ทั้งการบาดเจ็บ เสียชีวิต ถูกคุกคามทางเพศ ถูกเกณฑ์เข้าร่วมกลุ่มความรุนแรง หรือขาดแคลนการช่วยเหลือที่จำเป็น ขณะที่รายงานของ Department of Children and Youth (2023) พบว่า เยาวชนจำนวนหนึ่งต้องเผชิญปัญหาความเครียด ความวิตกกังวล ความรุนแรง และปัญหาสุขภาพจิต ซึ่งอาจส่งผลต่อพัฒนาการด้านอารมณ์ สังคม และพฤติกรรมในระยะยาว

นอกจากผลกระทบโดยตรงต่อสุขภาวะของเยาวชนแล้ว สถานการณ์ความไม่สงบยังอาจส่งผลกระทบต่อระบบครอบครัวและรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครองอีกด้วย เนื่องจากครอบครัวที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เสี่ยงมักต้องเผชิญกับความกังวลด้านความปลอดภัยและความไม่แน่นอนของชีวิต ซึ่งอาจทำให้ผู้ปกครองมีแนวโน้มใช้การควบคุมดูแลบุตรอย่างเข้มงวดมากขึ้น หรือจำกัดโอกาสในการเรียนรู้และการตัดสินใจด้วยตนเองของเยาวชน งานวิจัยของ Slone et al. (2012) แสดงให้เห็นว่าความไม่สงบทางสังคมและการเมือง ส่งผลกระทบต่อสุขภาวะเด็กผ่านครอบครัวได้โดยผ่านรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู โดยพบว่า รูปแบบการเลี้ยงดูมีบทบาทสำคัญในการลดหรือเพิ่มผลกระทบของความรุนแรงที่เด็กเผชิญ สะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวสามารถเป็นได้ทั้งปัจจัยคุ้มครองและปัจจัยเสี่ยงต่อการพัฒนาการของเด็กในบริบทความขัดแย้ง

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า พฤติกรรมการกล้าแสดงออกของเยาวชนมีความเกี่ยวข้องกับปัจจัยสำคัญหลายประการ ได้แก่ บุคลิกภาพ การเห็นคุณค่าในตนเอง และรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู โดยบุคลิกภาพเป็นลักษณะเฉพาะที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางพฤติกรรม (Kaewkangwan, 2008) การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาที่ส่งเสริมความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็นและการปฏิเสธอย่างเหมาะสม (Coopersmith, 1981; Sarkova et al., 2013) ทั้งมีผลช่วยส่งเสริมพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ ในด้านการจัดการความเครียด การมีปฏิสัมพันธ์ และความรับผิดชอบ ซึ่งคุณสมบัติดังกล่าวส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออก (Cherwanitchakorn et al., 2023) ขณะที่รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขตได้รับการยอมรับว่าเป็นรูปแบบที่ช่วยส่งเสริมพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม และการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Baumrind, 1991; Phan-ubon et al., 2020; Peng et al., 2021)

แม้ว่าจะมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบุคลิกภาพ การเห็นคุณค่าในตนเอง รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู และพฤติกรรมการกล้าแสดงออก (Buntham, 2003; Sarkova et al., 2013; Thongyoo, 2014; Kaenchampa, 2017; Phan-ubon et al., 2020; Peng et al., 2021; Pratumswan and Sawangsopakul, 2021; Rajabi et al., 2022; Brown, 2023) แต่การศึกษาส่วนใหญ่มักดำเนินการในบริบททั่วไป ขณะที่ยังขาดการทดสอบโมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุของปัจจัยดังกล่าวในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่อาศัยอยู่ในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีบริบททางสังคม วัฒนธรรม และความมั่นคงที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นของประเทศ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยมุ่งศึกษาบทบาทของรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู บุคลิกภาพ และการเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่สะท้อนบริบทเฉพาะของพื้นที่ และนำไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาแนวทางส่งเสริมศักยภาพเยาวชน การพัฒนาระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน และการเสริมสร้างทักษะชีวิตที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมพหุวัฒนธรรมอย่างเหมาะสมต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

การทบทวนวรรณกรรม

พฤติกรรมการกล้าแสดงออก

นักวิชาการหลายท่านได้ให้นิยามของพฤติกรรมการกล้าแสดงออกไว้ในลักษณะที่ใกล้เคียงกัน โดยเน้นการแสดงออกทางความคิด ความรู้สึก และความต้องการของตนเองอย่างเหมาะสม ภายใต้การเคารพสิทธิผู้อื่น

Galassi et al. (1974) อธิบายว่า พฤติกรรมการกล้าแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่บุคคลสามารถแสดงความรู้สึก ความต้องการ หรือความคิดเห็นของตนเองได้อย่างตรงไปตรงมา ชัดเจน และเหมาะสม โดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น และไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ขณะที่ Bower and Bower (1991) มองว่า พฤติกรรมการกล้าแสดงออกเป็น ความสามารถในการแสดงความรู้สึก การตัดสินใจเลือกพฤติกรรมที่เหมาะสม การปกป้องสิทธิของตนเอง การแสดง ความไม่เห็นด้วยอย่างสร้างสรรค์ การขอร้องหรือเจรจากับผู้อื่น รวมถึงการเสริมสร้างความเชื่อมั่นและการเห็นคุณค่า ในตนเอง ในทำนองเดียวกัน Alberti and Emmons (1974) ได้เสนอว่า พฤติกรรมการกล้าแสดงออกเป็นการแสดง ความต้องการ ความคิด ความเชื่อ และความรู้สึกของตนเองอย่างตรงไปตรงมา จริงใจ และเหมาะสมกับสถานการณ์ โดยยังคงเคารพสิทธิของผู้อื่น ควบคู่ไปกับการปกป้องสิทธิของตนเองอย่างเหมาะสม ทั้งยังเน้นการสื่อสารที่ตั้งอยู่บน พื้นฐานของความยุติธรรม ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันในสังคม

นอกจากนี้ Alberti and Emmons (1974) ยังแบ่งพฤติกรรมการแสดงออกของมนุษย์ออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ 1) พฤติกรรมไม่กล้าแสดงออก (nonassertive behavior) ซึ่งเป็นการละเลยสิทธิของตนเอง ไม่กล้าแสดง ความคิดเห็นหรือความรู้สึกของตน และมักยอมคล้อยตามผู้อื่นเพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง 2) พฤติกรรมก้าวร้าว (aggressive behavior) ซึ่งเป็นการแสดงความต้องการของตนเองโดยละเมิดสิทธิของผู้อื่น มุ่งเอาชนะหรือควบคุม ผู้อื่น และ 3) พฤติกรรมกล้าแสดงออก (assertive behavior) ซึ่งเป็นการแสดงออกอย่างเหมาะสม เคารพทั้งสิทธิ ของตนเองและผู้อื่น อันเป็นรูปแบบการสื่อสารที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและการปรับตัวทางสังคม

จากการทบทวนนิยามดังกล่าว พบว่า นักวิชาการส่วนใหญ่มีความเห็นสอดคล้องกันว่า พฤติกรรมการกล้าแสดงออก เป็นความสามารถในการสื่อสารความคิด ความรู้สึก และความต้องการของตนเองอย่างตรงไปตรงมา โดยไม่ละเมิด สิทธิของผู้อื่น อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเลือกใช้แนวคิดของ Alberti and Emmons (1974) เป็นกรอบแนวคิดหลักใน การศึกษาครั้งนี้ เนื่องจากเป็นแนวคิดที่อธิบายพฤติกรรมการแสดงออกได้อย่างครอบคลุม ทั้งในด้านความหมาย องค์ประกอบ และการจำแนกประเภทของพฤติกรรมการแสดงออก ซึ่งสามารถแยกความแตกต่างระหว่างพฤติกรรม ไม่กล้าแสดงออก พฤติกรรมก้าวร้าว และพฤติกรรมกล้าแสดงออกได้อย่างชัดเจน อีกทั้งยังสอดคล้องกับลักษณะ ของเครื่องมือที่ใช้วัดพฤติกรรมการกล้าแสดงออกในงานวิจัยครั้งนี้ จึงเหมาะสมที่จะใช้เป็นกรอบในการอธิบาย และตีความผลการวิจัย

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการกล้าแสดงออก

พฤติกรรมการกล้าแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากปัจจัยหลายด้าน ทั้งปัจจัยทางจิตวิทยา ลักษณะบุคลิกภาพ ประสบการณ์การเรียนรู้ และสภาพแวดล้อมทางสังคม โดยพฤติกรรมดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้น จากคุณลักษณะภายในของบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่ยังเป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม ที่อยู่รอบตัว จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกล้าแสดงออก ประกอบด้วย การเห็นคุณค่าในตนเอง บุคลิกภาพ และรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู

การเห็นคุณค่าในตนเองกับพฤติกรรมการกล้าแสดงออก

การเห็นคุณค่าในตนเอง (self-esteem) เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออก บุคคลที่มี การเห็นคุณค่าในตนเองสูงมักมีความมั่นใจในการแสดงความคิดเห็น การปฏิเสธ และการปกป้องสิทธิของตนเอง อย่างเหมาะสม โดย Rajabi et al. (2022) พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อพฤติกรร มการกล้าแสดงออก เด็กที่เติบโตในครอบครัวที่มีความอบอุ่น เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น และยอมรับในคุณค่า ของตนเอง มักมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองสูง ส่งผลให้สามารถแสดงออกอย่างมั่นใจและเหมาะสมใน สถานการณ์ทางสังคม ขณะที่บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำมักหลีกเลี่ยงการแสดงออกเนื่องจากเกรงกลัว การถูกปฏิเสธหรือการประณามจากผู้อื่น (Sarkova et al., 2013) นอกจากนี้ Cherwanitchakorn et al. (2023) ยังพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ ซึ่งประกอบด้วยการจัดการ ความเครียด การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และความรับผิดชอบต่อตนเอง อันเป็นคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนา

พฤติกรรมกรการกล้าแสดงออก ดังนั้น การเห็นคุณค่าในตนเองจึงนับเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาที่สำคัญต่อการแสดงออกอย่างเหมาะสมของบุคคล

บุคลิกภาพกับพฤติกรรมกรการกล้าแสดงออก

บุคลิกภาพ (personality) เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่มีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรการกล้าแสดงออก โดย Buss and Plomin (1975) พบว่า บุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบเปิดเผย (extroversion) มีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมกรการกล้าแสดงออกมากกว่าบุคคลที่มีบุคลิกภาพแบบเก็บตัว (introversion) นอกจากนี้ งานวิจัยยังพบว่า บุคลิกภาพแบบแสดงตัว-มันคงมีความสัมพันธ์กับการเผชิญปัญหาเชิงรุก ระดับแรงจูงใจ ความคิดสร้างสรรค์ และความสามารถในการปรับตัว ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการแสดงออกทางความคิดและความรู้สึ้อย่างเหมาะสม (Smithikrai, 2008; Joralee, 2015; Jatupornpan, 2011; Muangmaithong, 2015; Wattanavitukool, 2019) นอกจากนี้ Brown (2023) พบว่า บุคลิกภาพแบบเปิดเผย (extraversion) สามารถพยากรณ์การเห็นคุณค่าในตนเองในทางบวก ขณะที่บุคลิกภาพแบบไม่มันคงทางอารมณ์ (neuroticism) สามารถพยากรณ์การเห็นคุณค่าในตนเองในทางลบ และเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง แสดงให้เห็นว่าลักษณะทางบุคลิกภาพมีบทบาทสำคัญต่อการประเมินคุณค่าและความสามารถของตนเอง จึงอาจกล่าวได้ว่า บุคลิกภาพเป็นพื้นฐานสำคัญที่กำหนดรูปแบบการแสดงออกและการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูกับการเห็นคุณค่าในตนเองและพฤติกรรมกรการกล้าแสดงออก

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู (parenting style) เป็นปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อมที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการทางอารมณ์และพฤติกรรมของเด็ก โดย Baumrind (1971) อธิบายว่า เด็กที่เติบโตในครอบครัวที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น มีการสนับสนุนทางอารมณ์ และกำหนดขอบเขตอย่างเหมาะสม จะมีแนวโน้มพัฒนาความมั่นใจในตนเองและสามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสมมากกว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบเข้มงวดหรือควบคุมมากเกินไป สอดคล้องกับ Fonghoi (2018) ที่พบว่า รูปแบบการเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมกรการกล้าแสดงออกเพื่อปกป้องสิทธิของตนเอง โดย Rajabi et al. (2022) ที่พบว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขตมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมกรการกล้าแสดงออกของเยาวชนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากผู้ปกครองเปิดโอกาสให้บุตรแสดงความคิดเห็น รับฟังเหตุผล และกำหนดขอบเขตอย่างเหมาะสม ส่งผลให้เด็กเกิดความมั่นใจในการสื่อสารความคิดและความรู้สึกของตนเอง สะท้อนให้เห็นถึงบทบาทของความอบอุ่นและการตอบสนองของผู้ปกครองในการพัฒนาทักษะทางสังคม

นอกจากผลโดยตรงต่อพฤติกรรมกรการกล้าแสดงออกแล้ว รูปแบบการอบรมเลี้ยงดูยังมีความสัมพันธ์กับการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กและวัยรุ่นอีกด้วย โดย Brown (2023) พบว่า การเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขต สามารถพยากรณ์การเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชนได้ ขณะที่การเลี้ยงดูแบบเข้มงวดไม่สามารถพยากรณ์การเห็นคุณค่าในตนเองได้ ผลการศึกษาดังกล่าวสนับสนุนแนวคิดที่ว่าความอบอุ่น การเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น และการกำหนดขอบเขตอย่างเหมาะสมของผู้ปกครอง เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมการรับรู้คุณค่าในตนเองของเด็ก อีกทั้งเด็กที่ได้รับการยอมรับ การสนับสนุน และการปฏิบัติอย่างอบอุ่นจากผู้ปกครอง มักมีการรับรู้คุณค่าในตนเองสูงกว่าเด็กที่เติบโตในสภาพแวดล้อมที่ขาดการสนับสนุนทางอารมณ์ (Coopersmith, 1981) ซึ่งการเห็นคุณค่าในตนเองดังกล่าวอาจเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับพฤติกรรมกรการกล้าแสดงออกของเยาวชน

นอกจากลักษณะของรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูแล้ว บริบททางวัฒนธรรมยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการรับรู้ความหมาย และผลลัพธ์ของการเลี้ยงดูบุตร งานวิจัยข้ามวัฒนธรรมจำนวนมากชี้ให้เห็นว่าพฤติกรรมกรการเลี้ยงดูแบบเดียวกันอาจถูกตีความแตกต่างกันในแต่ละสังคม เนื่องจากเด็กและเยาวชนรับรู้พฤติกรรมของผู้ปกครองผ่านกรอบบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมที่สังคมนั้นยอมรับ ตัวอย่างเช่น พฤติกรรมกรการควบคุมหรือกำหนดระเบียบวินัยที่ในบางวัฒนธรรมถูกมองว่าเป็นการใช้อำนาจหรือการจำกัดเสรีภาพ อาจถูกตีความว่าเป็นการเอาใจใส่ ความรับผิดชอบ

และความห่วงใยของผู้ปกครองในอีควัฒนธรรมหนึ่งได้ (Jones, 2025; Patil et al., 2025) จากการทบทวนวรรณกรรม พบว่า รูปแบบการเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขต ซึ่งผสมผสานระหว่างความอบอุ่นและการกำกับดูแลอย่างเหมาะสม เป็นรูปแบบที่ได้รับการสนับสนุนว่าส่งผลดีต่อพัฒนาการของเด็กในหลายวัฒนธรรม ทั้งด้านการควบคุมอารมณ์ การเห็นคุณค่าในตนเอง สุขภาพจิต และทักษะทางสังคม (Patil et al., 2025; Lansford, 2022) อย่างไรก็ตาม การแสดงออกถึงความอบอุ่นของผู้ปกครองอาจมีรูปแบบแตกต่างกันไปตามบริบททางวัฒนธรรม (Jones, 2025; Lansford, 2022)

นอกจากนี้ งานวิจัยยังพบว่าผลของรูปแบบการเลี้ยงดูแบบเข้มงวด อาจแตกต่างกันไปตามบริบททางวัฒนธรรม ในสังคมปัจเจกนิยมซึ่งให้ความสำคัญกับความเป็นอิสระของบุคคล การเลี้ยงดูแบบดังกล่าวมักสัมพันธ์กับความวิตกกังวล การเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ และปัญหาการปรับตัวของเด็ก แต่ในบางวัฒนธรรมแบบรวมหมู่หรือวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญกับความเคารพต่อผู้ใหญ่ การกำกับดูแลที่เข้มงวดอาจถูกมองว่าเป็นส่วนหนึ่งของการอบรมสั่งสอนและความห่วงใยจากผู้ปกครอง ทำให้ผลกระทบเชิงลบลดลง (Patil et al., 2025; Jones, 2025) สอดคล้องกับแนวคิดของ Lansford (2022) ที่เสนอว่า ความปกติทางวัฒนธรรมและการรับรู้ความชอบธรรมของอำนาจผู้ปกครองเป็นตัวแปรสำคัญที่กำกับความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับผลลัพธ์ด้านพัฒนาการของเด็ก

ดังนั้น การศึกษารูปแบบการอบรมเลี้ยงดูจึงไม่ควรพิจารณาเฉพาะลักษณะพฤติกรรมของผู้ปกครองเท่านั้น แต่จำเป็นต้องคำนึงถึงบริบททางวัฒนธรรม ค่านิยมทางสังคม และความหมายที่เด็กให้ต่อพฤติกรรมดังกล่าวด้วย โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีความหลากหลายทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวัฒนธรรม การทำความเข้าใจอิทธิพลของบริบททางวัฒนธรรมที่มีต่อการเลี้ยงดูจะช่วยอธิบายความแตกต่างของพัฒนาการทางจิตสังคมและพฤติกรรมของเยาวชนได้อย่างครอบคลุมมากยิ่งขึ้น

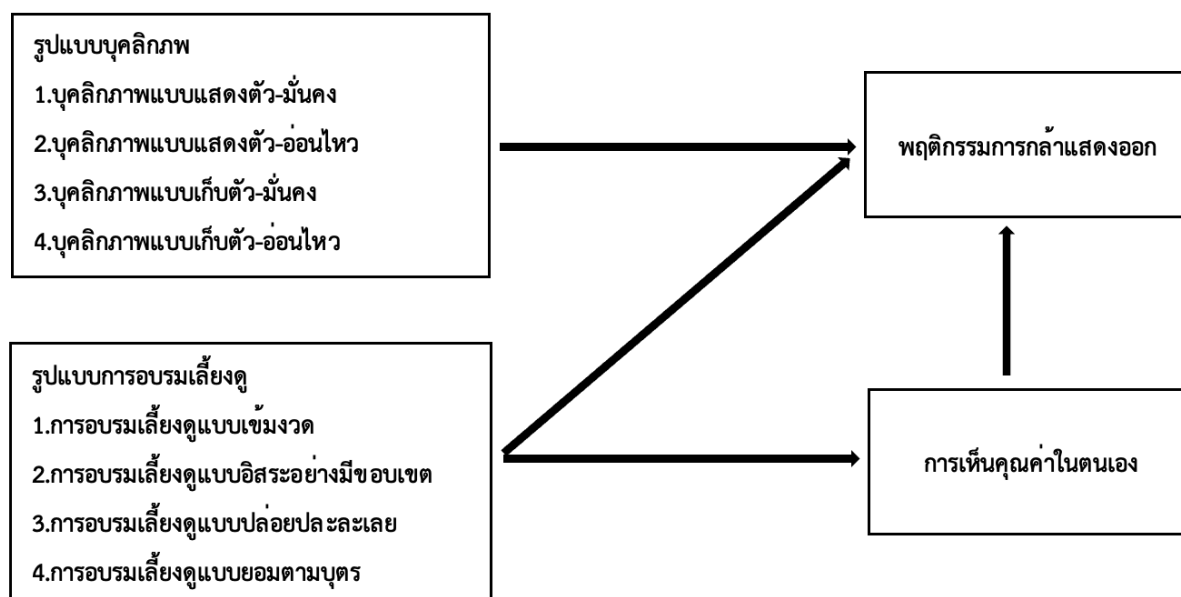
จากการทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู บุคลิกภาพ และการเห็นคุณค่าในตนเอง ล้วนมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของเยาวชน โดยรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูและบุคลิกภาพอาจส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกทั้งทางตรงและทางอ้อมผ่านการเห็นคุณค่าในตนเอง อย่างไรก็ตาม ยังพบข้อจำกัดขององค์ความรู้ในบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ เนื่องจากงานวิจัยส่วนใหญ่เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเป็นรายคู่ และยังมีการศึกษาที่ใช้โมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุค่อนข้างจำกัด ผู้วิจัยจึงพัฒนาโมเดลเชิงเพื่อทดสอบอิทธิพลเชิงสาเหตุของตัวแปรดังกล่าวในกลุ่มนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้

กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู บุคลิกภาพ และการเห็นคุณค่าในตนเอง เป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของวัยรุ่น โดยรูปแบบการอบรมเลี้ยงดูมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางอารมณ์ สังคม และการเห็นคุณค่าในตนเองของเยาวชน (Baumrind, 1971; Coopersmith, 1981) ขณะที่บุคลิกภาพเป็นปัจจัยภายในที่ส่งผลต่อความมั่นใจ การปรับตัวทางสังคม และลักษณะการแสดงออกของบุคคล (Buss and Plomin, 1975; Muangmaithong, 2015; Brown, 2023) นอกจากนี้ การเห็นคุณค่าในตนเองยังเป็นปัจจัยทางจิตวิทยาที่ส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และความต้องการของตนเองอย่างเหมาะสม (Alberti & Emmons, 1982; Sarkova et al., 2013; Rajabi et al., 2022) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงพัฒนาโมเดลเชิงสาเหตุเพื่อศึกษาอิทธิพลทางตรงและทางอ้อมของรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู บุคลิกภาพ และการเห็นคุณค่าในตนเองที่มีต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังแสดงในกรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 1

โมเดลแสดงปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออก

ที่มา: ผู้เขียน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณแบบสำรวจภาคตัดขวาง โดยใช้การวิเคราะห์แบบจำลองสมการโครงสร้างระดับเส้นทาง

ประชากรและตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประชากรคือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายใน 4 จังหวัดภาคใต้ ได้แก่ จังหวัดสงขลา จังหวัดปัตตานี จังหวัดยะลา และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งมีจำนวนนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายทั้งหมด 30,068 คน การเลือกขนาดของตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง (sample size) โดยอาศัยกฎแห่งความชัดเจน (rule of thumb) จึงกำหนดกลุ่มตัวอย่างนักเรียน 20 เท่าของจำนวนพารามิเตอร์ซึ่งมีจำนวน 21 พารามิเตอร์ ดังนั้นขนาดตัวอย่างครั้งนี้มีจำนวน 420 คน โดยการสุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน (multi-stage sampling) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การสุ่มอย่างง่าย (simple random sampling) เพื่อคัดเลือกโรงเรียนตามขนาดโรงเรียน ขนาดละ 1 แห่ง ในแต่ละจังหวัด 2) การสุ่มอย่างง่ายเพื่อคัดเลือกห้องเรียนจำนวน 1 ห้อง ในแต่ละระดับชั้นการศึกษา และ 3) การสุ่มอย่างเป็นระบบ (systematic random sampling) เพื่อคัดเลือกนักเรียนภายในห้องเรียน โดยกำหนดจุดเริ่มต้นแบบสุ่มและเลือกตัวอย่างทุกลำดับที่ 3 ทั้งนี้ รายชื่อนักเรียนถูกจัดเรียงตามตัวอักษรหรือรหัสประจำตัว มิได้เรียงตามความสามารถ จึงสอดคล้องกับเงื่อนไขการใช้การสุ่มอย่างเป็นระบบและช่วยให้ได้กลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนของประชากรอย่างเหมาะสม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกเป็น 2 ตอนดังนี้

ตอนที่ 1 ประกอบด้วย

1. แบบสอบถามข้อมูลทั่วไป ได้แก่ เพศ อายุ ชั้นการศึกษา ศาสนา สถานภาพของบิดามารดา การศึกษาของบิดามารดา อาชีพของบิดามารดา รายได้ของครอบครัวและการใช้สารเสพติด

ตอนที่ 2 แบ่งเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

1. แบบวัดพฤติกรรมกล้าแสดงออก ผู้วิจัยใช้ The college Self-Expression Scale (CSES) ตามแนวคิดของ Galassi et al. (1974) ซึ่งได้รับการแปลและเรียบเรียงใหม่โดย Puphansri (1980) ลักษณะของแบบวัด ประกอบด้วย ข้อคำถามทั้งหมด 50 ข้อ ประกอบด้วยข้อคำถามเชิงบวกและข้อคำถามเชิงลบ เป็นแบบสอบถามมาตราประมาณค่า 5 ระดับ คือ ทำเป็นประจำ ทำบ่อย ทำเป็นบางครั้ง นานๆทำครั้ง ไม่ทำเลย โดยช่วงคะแนน 135 – 200 คะแนน หมายถึง มีพฤติกรรมกล้าแสดงออกระดับสูง ช่วงคะแนน 68 – 134 คะแนน หมายถึง มีพฤติกรรมกล้าแสดงออก ระดับกลาง และ 0 – 67 คะแนน หมายถึง มีพฤติกรรมกล้าแสดงออกระดับต่ำ

2. The Coopersmith Self-Esteem Inventory : CSEI) สร้างโดย Coopersmith จำนวนทั้งสิ้น 50 ข้อ ซึ่งประกอบด้วยข้อคำถามการประเมินการเห็นคุณค่าในตนเอง จำนวน 42 ข้อ และการวัดการตอบไม่ตรงความเป็นจริงอีก 8 ข้อ โดยลักษณะของแบบวัดจะเป็นประโยคบอกเล่าและให้ผู้ตอบว่าข้อความเหล่านั้น ใช่ หรือ ไม่ใช่ โดยจะแบ่งออกเป็น 5 ด้านคือ 1) การเห็นคุณค่าในตนเองโดยทั่วไป (general self-subscale score) 2) การเห็นคุณค่าในตนเองด้านสังคม (special self-peers subscale score) 3) การเห็นคุณค่าในตนเองด้านครอบครัว (home-parents subscale score) 4) การเห็นคุณค่าในตนเองด้านโรงเรียน (school-academic subscale score) 5) การตอบคำถามไม่ตรงกับความเป็นจริง (lie scale score) โดยช่วงคะแนน 1 – 21 หมายถึง เห็นคุณค่าในตนเองในระดับต่ำ ช่วงคะแนน 22 – 42 หมายถึง เห็นคุณค่าในตนเองในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางต่ำ ช่วงคะแนน 43 - 63 หมายถึง เห็นคุณค่าในตนเองในระดับปานกลางค่อนข้างไปทางสูง ช่วงคะแนน 64 - 84 หมายถึง เห็นคุณค่าในตนเองในระดับสูง

3. แบบวัดบุคลิกภาพ MPI (The Maudsley Personality Inventory) เป็นแบบทดสอบมาตรฐานสร้างโดย Hans J. Eysenck แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทยโดย Poomsrieko et al. (1999) แบบทดสอบบุคลิกภาพ เป็น self-rating scale ประกอบด้วยข้อคำถาม 48 ข้อ ใช้ประเมินบุคลิกภาพ 2 มิติ ดังนี้ บุคลิกภาพมิติที่ 1 ด้านพฤติกรรม (scale e - extraversion) บุคลิกภาพมิติที่ 2 ด้านสภาวะทางอารมณ์ (scale n - neuroticism)

4. แบบสอบถามรูปแบบการอบรมเลี้ยงดู ผู้วิจัยใช้แบบสอบถามของ Kitithatsaranee (2008) ที่ได้รับการสร้างและพัฒนาตามแนวคิดของ Baumrind (1971) ซึ่งครอบคลุมรูปแบบการเลี้ยงดูทั้ง 4 รูปแบบ คือรูปแบบเข้มงวด รูปแบบอิสระอย่างมีขอบเขต แบบปล่อยปละละเลย แบบยอมตามบุตร ลักษณะของแบบสอบถาม ประกอบด้วยข้อคำถาม 32 ข้อเป็นแบบทดสอบมาตราประมาณค่า 4 ระดับได้แก่ มากที่สุด มาก น้อย และน้อยที่สุดตามลำดับ โดยเมื่อรวมคะแนนจากแบบสอบถามรูปแบบการเลี้ยงดูของบิดามารดาแต่ละแบบของนักเรียนแต่ละคนแล้ว นักเรียนคนใดได้คะแนนในแบบสอบถามการเลี้ยงดูของบิดามารดาแบบใดมากที่สุด ถือว่านักเรียนคนนั้นได้รับการเลี้ยงดูตามรูปแบบการเลี้ยงดูของบิดามารดาที่ได้คะแนนสูงสุดนั้น

การทดสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. การทดสอบความเที่ยงตรง (content validity) นำเครื่องมือที่สร้างขึ้นไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ พิจารณาตรวจสอบ เพื่อให้ข้อเสนอแนะแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไข จากนั้นนำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบการใช้ภาษา และตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา โดยการตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับลักษณะที่มุ่งวัด (Item Objective Congruence: IOC)

2. การหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) วิเคราะห์คุณภาพของเครื่องมือโดยการคำนวณค่าความเที่ยง ด้วยวิธีประมาณค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach' s Alpha Coefficient) เพื่อหาค่าความเที่ยงทั้งฉบับ โดยประสิทธิ์แอลฟาของแบบวัดระดับการเห็นคุณค่าในตนเองเท่ากับ 0.86 ประสิทธิ์แอลฟาของ ประสิทธิ์แอลฟาของแบบวัดพฤติกรรมกล้าแสดงออกเท่ากับ 0.70 แบบวัดบุคลิกภาพเท่ากับ 0.70 และประสิทธิ์แอลฟาของแบบวัดรูปแบบการเลี้ยงดูเท่ากับ 0.65

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี (เลขที่โครงการ psu.pn.2-012/64) จากนั้น นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลในการวิจัย กับผู้อำนวยการของโรงเรียนในพื้นที่ 4 จังหวัดภาคใต้ นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์ไปแจกกับกลุ่มตัวอย่างตามจำนวนที่กำหนดไว้ด้วยตนเอง โดยผู้วิจัยได้อธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับงานวิจัยและการตอบแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างเข้าใจอย่างชัดเจน เมื่อผู้เข้าร่วมเข้าใจดีแล้ว จึงให้ดำเนินการตอบแบบสอบถาม

การวิเคราะห์ข้อมูล

วิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป โดยนำข้อมูลจากการเก็บ แบบสอบถามที่รวบรวมมาตรวจสอบ เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลจะแบ่งเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบ แบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ พฤติกรรมการกล้าแสดงออก การเห็นคุณค่าในตนเอง และรูปแบบบุคลิกภาพ รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู โดยใช้สถิติคือ ค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ส่วนที่ 2 สถิติเชิงอนุมาน (inferential statistic) เป็นสถิติที่ใช้สำหรับการวิเคราะห์โมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (path analysis) โดยมีค่าความสอดคล้องของโมเดล CHI-SQUARE /DF น้อยกว่า 2.00 ค่า P-value มากกว่า 0.05 ค่า RMSEA, ค่า GFI, AGFI มากกว่าหรือเท่ากับ 0.90 ค่า SRMR น้อยกว่า 0.08 ค่า CFI มากกว่าหรือเท่ากับ 0.95 โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วย โปรแกรมสำเร็จรูป LISREL

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ปัจจัยส่วนบุคคลของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้พบว่า ตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 66.4 โดยส่วนใหญ่มีช่วงอายุระหว่าง 16 – 17 ปี คิดเป็นร้อยละ 70.50 ซึ่งมีผลการเรียนอยู่ในช่วง 3.6 -4.00 คิดเป็นร้อยละ 52.60 ส่วนใหญ่พบว่าไม่เคยใช้สารเสพติด คิดเป็นร้อยละ 97.6 สำหรับสภาพภาพของบิดา - มารดา ส่วนใหญ่อยู่ด้วยกัน คิดเป็นร้อยละ 68.10 บิดามีการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษา ร้อยละ 35.50 มารดามีการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษา ร้อยละ 33.1 โดยในปัจจุบันนักเรียนอาศัยอยู่กับ บิดา - มารดา ซึ่งมีรายได้ทั้งครอบครัวต่อเดือน อยู่ที่ 10,000 - 20,000 นักเรียนมีงานอดิเรกคือ ดูหนัง - ฟังเพลง ร้อยละ 51.90 โดยนักเรียนส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัว คิดเป็นร้อยละ 93.30

2. ผลการวิเคราะห์ระดับพฤติกรรมกรกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ ($\bar{X}$ = 100.85, S.D.= 13.62) สะท้อนว่านักเรียนสามารถแสดงความคิดเห็น ความรู้สึก และความต้องการของตนเองได้ในระดับหนึ่ง แต่ยังมีข้อจำกัดในการแสดงออกอย่างเหมาะสมในบางสถานการณ์ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมของพื้นที่ที่ให้ความสำคัญกับความเคารพต่อผู้อื่นและการรักษาความกลมเกลียวในสังคม

การเห็นคุณค่าในตนเองโดยรวมอยู่ที่ระดับปานกลางค่อนข้างสูง ($\bar{X}$ = 52.36, S.D.= 14.7) แสดงให้เห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่มีการรับรู้คุณค่าและความสามารถของตนเองในทางบวก แม้อาศัยอยู่ในบริบทที่มีข้อจำกัดด้านสังคมและความมั่นคง ทั้งนี้ การเห็นคุณค่าในตนเองถือเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการพัฒนาพฤติกรรมกรกล้าแสดงออกและการปรับตัวทางสังคมของนักเรียน

รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู พบว่าส่วนใหญ่ นักเรียนได้รับการอบรมเลี้ยงดูในรูปแบบอิสระอย่างมีขอบเขต คิดเป็นร้อยละ 78.6 สะท้อนถึงแนวโน้มการเลี้ยงดูที่เปิดโอกาสให้บุตรหลานได้แสดงความคิดเห็นและตัดสินใจภายใต้

ขอบเขตที่เหมาะสม ซึ่งเป็นลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาความรับผิดชอบ ความมั่นใจในตนเอง และทักษะทางสังคม รูปแบบบุคลิกภาพ พบว่า ส่วนใหญ่นักเรียนมีบุคลิกภาพแบบแสดงตัว-อ่อนไหว คิดเป็นร้อยละ 41 แสดงให้เห็นว่านักเรียนมีแนวโน้มเปิดรับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและให้ความสำคัญกับความรู้สึกของผู้อื่น ขณะเดียวกันก็มีความอ่อนไหวต่อสภาพแวดล้อมและความคิดเห็นรอบข้าง ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อรูปแบบการแสดงออกทางพฤติกรรมและการตัดสินใจในสถานการณ์ทางสังคมต่าง ๆ

3. ผลการวิเคราะห์ความตรงของโมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้

ตาราง 1

ผลการวิเคราะห์ความสอดคล้องของโมเดลการวิจัยกับข้อมูลเชิงประจักษ์อิทธิพลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้

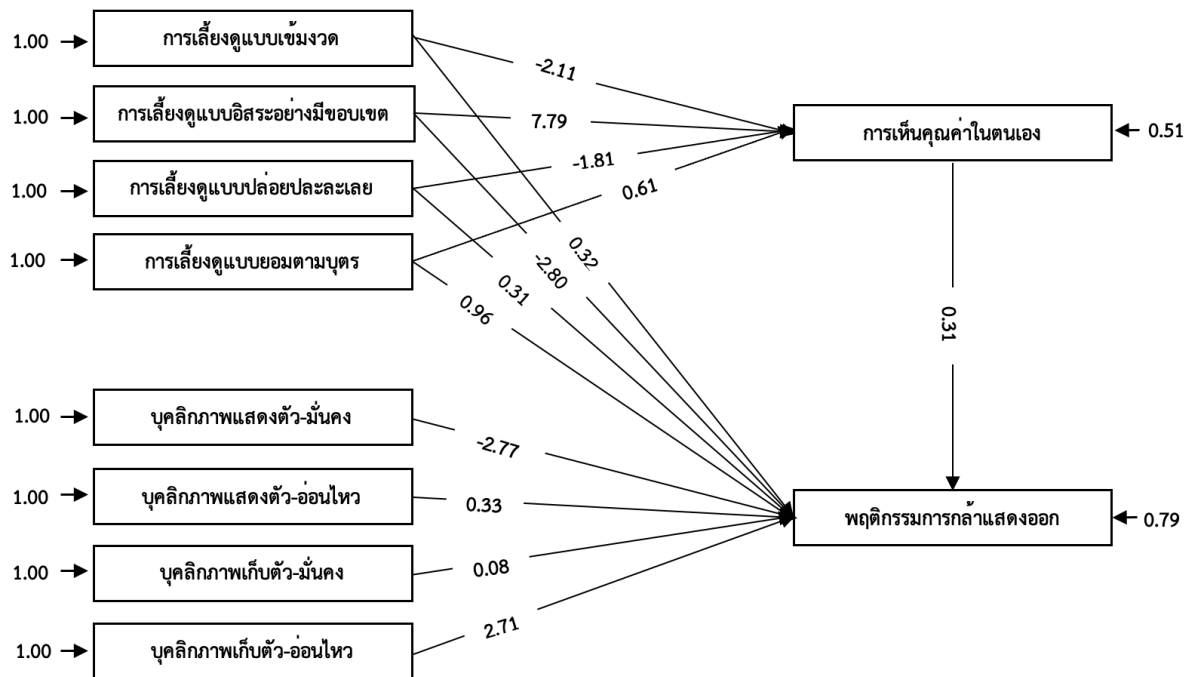
ค่าดัชนี	ค่าดัชนี	ค่าสถิติ	ผลการพิจารณา
Chi-square/df	< 2	0.81/4 = .02	ผ่านเกณฑ์
P value	> 0.05	0.93	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	≤ 0.05	0.00	ผ่านเกณฑ์
SRMR	< 0.08	0.00	ผ่านเกณฑ์
GFI	≥ 0.90	1.00	ผ่านเกณฑ์
AGFI	≥ 0.90	0.99	ผ่านเกณฑ์
CFI	≥ 0.95	1.00	ผ่านเกณฑ์

จากตาราง 1 พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ พิจารณาจากค่าไค-สแควร์ (χ^2) ซึ่งมีค่าเท่ากับ 0.81 โดยมีค่าองศาอิสระเท่ากับ 4 ค่าความน่าจะเป็น (p) เท่ากับ 0.93 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.05 จึงเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด ค่าประมาณความคลาดเคลื่อนของรากกำลังสองเฉลี่ย (RMSEA) มีค่าเท่ากับ 0.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด และดัชนีวัดระดับความสอดคล้อง (GFI) มีค่าเท่ากับ 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด และค่าดัชนีวัดระดับความสอดคล้องที่ปรับแก้แล้ว (AGFI) มีค่าเท่ากับ 0.99 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด นอกจากนี้ ค่าดัชนีเปรียบเทียบความสอดคล้อง (CFI) มีค่าเท่ากับ 1.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดรวม ทั้งค่ารากกำลังสองเฉลี่ยของส่วนเหลือมาตรฐาน (SRMR) มีค่าเท่ากับ 0.00 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด แสดงให้เห็นว่าโมเดลการวิจัยมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในระดับดีมาก

4. ผลการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้

ภาพ 2

ผลการวิเคราะห์โมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้

Chi-Square=0.81, df=4, P-value=0.93, RMSEA=0.000

ที่มา: ผู้เขียน

จากภาพ 2 พบว่า พฤติกรรมการกล้าแสดงออกได้รับอิทธิพลทางตรงมากที่สุดจากบุคลิกภาพแบบเก็บตัว - อ่อนไหว เท่ากับ 2.71 และระดับการเห็นคุณค่าในตนเองได้รับอิทธิพลทางตรงมากที่สุดจากการเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขตเท่ากับ 7.79

5. ผลการวิเคราะห์ขนาดอิทธิพล เป็นการแสดงผลวิเคราะห์อิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวมของการศึกษาโมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 2

แสดงค่าอิทธิพลทางตรง อิทธิพลทางอ้อมและอิทธิพลรวมที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออก

	ตัวแปรผล					
	การเห็นคุณค่าในตนเอง			พฤติกรรมการกล้าแสดงออก		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
เข้มงวด	-2.11*	-	-2.11*	0.32	-0.34*	-0.02*
อิสระ	7.79	-	7.79	-2.8	-0.38	-3.18*
ปล่อยปละ	-1.81*	-	-1.81*	0.31	-0.25	0.06

ตาราง 2

(ต่อ)

	ตัวแปรผล					
	การเห็นคุณค่าในตนเอง			พฤติกรรมมารการกล้าแสดงออก		
	DE	IE	TE	DE	IE	TE
ยอมตาม	0.61	-	0.61	0.96	1.15	-2.11
แสดงตัว-มั่นคง	-	-	-	-2.77*	-	-2.77*
แสดงตัว-อ่อนไหว	-	-	-	0.33	-	0.33
เก็บตัว-มั่นคง	-	-	-	0.08	-	0.08
เก็บตัว-อ่อนไหว	-	-	-	2.71	-	2.71
การเห็นคุณค่าในตนเอง	-	-	-	0.31*	-	0.31*
สมการโครงสร้างตัวแปร (R-SQUARE)	SUMSELF 0.49			SUMASS 0.21		

หมายเหตุ * $p \leq 0.05$, DE = อิทธิพลทางตรง, IE = อิทธิพลทางอ้อม, TE = อิทธิพลรวม

จากตาราง 2 พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ดิบ (unstandardized coefficients) ของพฤติกรรมมารการกล้าแสดงออก ได้รับอิทธิพลทางตรงมากที่สุดจากรูปแบบบุคลิกภาพแบบเก็บตัว-อ่อนไหว โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเชิงบวกเท่ากับ 2.71 และได้รับอิทธิพลทางอ้อมมากที่สุดจากรูปแบบการเลี้ยงดูแบบยอมตามบุตร โดยมีค่าอิทธิพลทางอ้อมเท่ากับ 1.15 ขณะที่รูปแบบการเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขตมีอิทธิพลทางตรงต่อการเห็นคุณค่าในตนเองมากที่สุด โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงเท่ากับ 7.79 นอกจากนี้ การเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลรวมต่อพฤติกรรมมารการกล้าแสดงออก โดยมีค่าอิทธิพลทางตรงและอิทธิพลรวมเท่ากับ 0.31 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) ของตัวแปรภายใน พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีค่า R^2 เท่ากับ 0.49 และพฤติกรรมมารการกล้าแสดงออกมีค่า R^2 เท่ากับ 0.21 แสดงว่าตัวแปรในโมเดลสามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของการเห็นคุณค่าในตนเองได้ร้อยละ 49 และอธิบายความแปรปรวนของพฤติกรรมมารการกล้าแสดงออกได้ร้อยละ 21 ตามลำดับ ทั้งนี้ แม้โมเดลจะมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ แต่ยังมีปัจจัยอื่นที่อาจส่งผลต่อพฤติกรรมมารการกล้าแสดงออกและไม่ได้ถูกรวมอยู่ในการศึกษาครั้งนี้

การอภิปรายผลการวิจัย

ในการอภิปรายผล ผู้วิจัยจะอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

1. การตรวจสอบความสอดคล้องของโมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมมารการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า โมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้นมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ และสามารถอธิบายพฤติกรรมมารการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้ โดยพบว่า บุคลิกภาพแบบเก็บตัว-อ่อนไหวมีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมมารการกล้าแสดงออกมากที่สุด

ผลการศึกษาดังกล่าวอาจขัดแย้งกับแนวคิดทั่วไปที่มักอธิบายว่า บุคลิกภาพแบบเก็บตัวหรืออ่อนไหวมี

ความสัมพันธ์กับความวิตกกังวล ความไม่มั่นใจในตนเอง และแนวโน้มในการหลีกเลี่ยงสถานการณ์ทางสังคม ซึ่งไม่น่าจะเอื้อต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออก อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในบริบทของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและให้คุณค่ากับความสุภาพ อ่อนน้อม การเคารพผู้อาวุโส และการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง การกล้าแสดงออกอาจไม่ได้หมายถึงการแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมาในลักษณะที่โดดเด่นหรือท้าทายผู้อื่น แต่เป็นการสื่อสารความคิด ความรู้สึก และความต้องการของตนเองอย่างเหมาะสม ภายใต้กรอบของการเคารพผู้อื่นและรักษาความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Alberti and Emmons (1974) ที่มองว่าพฤติกรรมการกล้าแสดงออกคือการแสดงออกที่เหมาะสมโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับ Chamnanphuttiophon (2020) จากการศึกษาเกี่ยวกับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 ในภาคใต้ของประเทศไทย พบว่าบุคลิกภาพแบบหัวนโหนสามารถพัฒนาไปสู่ความสามารถในการเข้าใจอารมณ์ตนเองและปรับตัวทางสังคมได้ รวมทั้งสอดคล้องกับ Srikham et al. (2017) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อการปรับตัวทางสังคมของนิสิตระดับปริญญาตรี ชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ได้อธิบายว่าการปรับตัวทางสังคมเป็นผลจากการเรียนรู้และประสบการณ์ในการอยู่ร่วมกับผู้อื่น และสอดคล้องกับ Cherwanitchakorn et al. (2023) ที่พบว่าปัจจัยทางจิตวิทยาช่วยส่งเสริมการจัดการความเครียดและการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ดังนั้น บุคลิกภาพแบบเก็บตัว-อ่อนไหวอาจไม่ใช่อุปสรรคต่อการกล้าแสดงออกเสมอไป แต่ในบางบริบททางวัฒนธรรมอาจเป็นคุณลักษณะที่เอื้อต่อการแสดงออกอย่างระมัดระวัง สุภาพ และได้รับการยอมรับจากสังคม

2. ผลการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า รูปแบบการเลี้ยงดูแบบยอมตามบุตรมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกมากที่สุด ขณะที่รูปแบบการเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขตและรูปแบบการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมีอิทธิพลทางลบต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออก ซึ่งเป็นผลที่แตกต่างจากงานวิจัยส่วนใหญ่ทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ ผลการศึกษาในครั้งนี้จึงขัดแย้งกับ Buntham (2003) ที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขต และการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับพฤติกรรมกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษา ในจังหวัดพะเยา และขัดแย้งกับ Wongkongdej (2004) ที่พบว่า นักเรียนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในกรุงเทพฯ ที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขต มีทักษะการกำกับตนเองและมีเจตคติทางบวกต่อการแสวงหาความช่วยเหลือ สูงกว่านักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูในรูปแบบอื่น ๆ อีกทั้งยังขัดแย้งกับ Mahasirimongkol (2005) ที่พบว่า การเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขต ส่งผลให้เด็กกล้าสื่อสารเรื่องเพศกับผู้ปกครอง เนื่องจากการเลี้ยงดูดังกล่าวเป็นการสื่อสารแบบสองทาง ทำให้ผู้ปกครองกับเด็กมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ให้โอกาสเด็กได้แสดงความคิดเห็น ทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่นและสบายใจโดยไม่รู้สึกผิด ซึ่งความสามารถในการสื่อสารความต้องการของตนเองแสดงถึงพฤติกรรมความกล้าแสดงออก และขัดแย้งกับ Somkittikanon et al. (2015) ที่พบว่า การอบรมเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลยมีความสัมพันธ์ทางลบในด้านการแสดงออก การยอมรับ ความมั่นคงทางอารมณ์ และความมีจิตสำนึก ขณะที่การเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยที่ใกล้เคียงกับการเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขต มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการแสดงออก การยอมรับ การเปิดประสบการณ์ใหม่ และความมั่นคงทางอารมณ์ในนักศึกษาไทย และนักศึกษาวอสเตอเรีย

อาจกล่าวได้ว่า ผลการศึกษาในครั้งนี้ไม่สอดคล้องกับแนวคิดของ Baumrind (1971) ที่อธิบายว่าเด็กที่เติบโตในครอบครัวที่เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น มีการสนับสนุนทางอารมณ์ และกำหนดขอบเขตอย่างเหมาะสม จะมีแนวโน้มพัฒนาความมั่นใจในตนเองและสามารถแสดงออกได้อย่างเหมาะสมมากกว่าเด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบเข้มงวด เนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขต ทำให้เด็กมีความฉลาดทางอารมณ์สูง มีการปรับตัวด้านครอบครัวที่ดีมีการเผชิญปัญหาแบบมุ่งจัดการปัญหา มีเจตคติทางบวกต่อการแสวงหาความช่วยเหลือ

ส่งผลต่อพฤติกรรมทางเศรษฐกิจและการพัฒนาการด้านต่าง ๆ (Sukadaecha, 2020; Kongkaew et al., 2021) ทั้งนี้ผลการศึกษายังจำเป็นต้องพิจารณาบริบททางวัฒนธรรมร่วมด้วย เนื่องจากงานวิจัยข้ามวัฒนธรรมชี้ให้เห็นว่า เด็กไม่ได้รับรู้พฤติกรรมการเลี้ยงดูตามลักษณะพฤติกรรมเพียงอย่างเดียว แต่รับรู้ผ่านกรอบบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมที่ตนเติบโตมา (Jones, 2025; Lansford, 2022) พฤติกรรมของผู้ปกครองที่ในบางสังคมอาจถูกมองว่าเป็นการควบคุมหรือจำกัดเสรีภาพ อาจถูกตีความว่าเป็นความรัก ความห่วงใย และความรับผิดชอบในอีกวัฒนธรรมหนึ่งได้ โดย Jones (2025) อธิบายว่า ความหมายของรูปแบบการเลี้ยงดูขึ้นอยู่กับบริบททางวัฒนธรรม และแนวคิดเรื่องความเป็นปกติทางวัฒนธรรม ขณะที่ Patil et al. (2025) พบว่า ผลลัพธ์ของรูปแบบการเลี้ยงดูอาจแตกต่างกันระหว่างสังคมปัจเจกนิยมและสังคมแบบรวมหมู่ โดยในสังคมที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความเคารพผู้ใหญ่ และความสามัคคีในชุมชน การกักขังดูแลหรือการควบคุมของผู้ปกครองอาจถูกตีความในเชิงบวกมากกว่า

สำหรับบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมและศาสนาที่เข้มแข็ง เยาวชนจำนวนมากเติบโตในครอบครัวที่ให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความเคารพต่อผู้ใหญ่ และการรักษาความกลมเกลียวของสังคม ดังนั้น รูปแบบการเลี้ยงดูที่เปิดโอกาสให้เด็กมีอิสระในการตัดสินใจ หรือการเลี้ยงดูที่มีลักษณะยืดหยุ่น อาจถูกเด็กตีความแตกต่างจากงานวิจัยที่ดำเนินการในบริบทวัฒนธรรมอื่น ส่งผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างรูปแบบการเลี้ยงดูกับพฤติกรรมการกล้าแสดงออกแตกต่างจากข้อค้นพบในอดีต

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาพร้อมกับผลการวิจัยที่พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออก อาจอธิบายได้ว่า อิทธิพลของรูปแบบการเลี้ยงดูไม่ได้ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกโดยตรงเพียงอย่างเดียว แต่ส่งผลผ่านกระบวนการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเองของเด็กและเยาวชนด้วย กล่าวคือ เด็กที่ได้รับการยอมรับ รับฟังความคิดเห็น และได้รับการสนับสนุนทางอารมณ์จากผู้ปกครอง จะเกิดการรับรู้คุณค่าในตนเอง มีความมั่นใจ และกล้าแสดงออกมากขึ้น

ข้อค้นพบดังกล่าวสอดคล้องกับ Coopersmith (1981) ที่เสนอว่าความสัมพันธ์เชิงบวกระหว่างผู้ปกครองกับบุตรเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาการเห็นคุณค่าในตนเอง รวมทั้งสอดคล้องกับ Brown (2023) ที่พบว่า การเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขตสามารถพยากรณ์การเห็นคุณค่าในตนเองได้อย่างมีนัยสำคัญ ขณะที่การเลี้ยงดูแบบเข้มงวดไม่สามารถพยากรณ์ได้ เนื่องจากเด็กที่ได้รับการตำหนิ การควบคุมอย่างเข้มงวด หรือขาดการสนับสนุนทางอารมณ์ มักมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่า ส่งผลให้ไม่มั่นใจในการแสดงความคิดเห็นหรือการปกป้องสิทธิของตนเอง (Sarkova et al., 2013)

นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลทางบวกต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย แสดงให้เห็นว่า นักเรียนที่รับรู้คุณค่าและศักยภาพของตนเองในทางบวก จะมีความมั่นใจในการสื่อสารความคิด ความรู้สึก และความต้องการของตนเองได้อย่างเหมาะสม สอดคล้องกับ Kaenchampa (2017) ที่ศึกษาในกลุ่มเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับปัจจัยทั้งภายในและภายนอกของบุคคล โดยเฉพาะความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและเพื่อน ซึ่งส่งผลให้เยาวชนสามารถปรับตัวทางสังคมได้ดีขึ้นและมีพฤติกรรมการกล้าแสดงออกในระดับสูงขึ้น สอดคล้องกับ Thongyoo (2014) ที่พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของวัยรุ่น เนื่องจากบุคคลที่รับรู้ถึงความสามารถและคุณค่าของตนเอง จะมีความเชื่อมั่นในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจ และการปกป้องสิทธิของตนเองอย่างเหมาะสม ส่งผลให้สามารถแสดงออกในสถานการณ์ทางสังคมได้อย่างมั่นใจมากกว่าผู้ที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ นอกจากนี้ Pratumsuwan and Sawangsopakul (2021) พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับพฤติกรรมการดูแลตนเองของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยนักเรียนที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะมีความสามารถในการควบคุมตนเอง รู้จักและเข้าใจตนเอง ให้ความสำคัญกับความต้องการของตนเอง และสามารถตัดสินใจเลือก

พฤติกรรมที่เหมาะสมได้ ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวถือเป็นพื้นฐานสำคัญของพฤติกรรมการกล้าแสดงออก เช่นเดียวกับ Cherwanitchakorn et al. (2023) ที่ศึกษาพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย และพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองซึ่งเป็นปัจจัยทางจิตวิทยา มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมพฤติกรรมสร้างเสริมสุขภาพ ทั้งในด้านการจัดการความเครียด การมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม และความรับผิดชอบต่อตนเอง ซึ่งล้วนเป็นคุณลักษณะที่เอื้อต่อการพัฒนาพฤติกรรมการกล้าแสดงออก เนื่องจากบุคคลที่สามารถจัดการอารมณ์และสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม ย่อมมีแนวโน้มที่จะแสดงออกทางความคิดและความรู้สึกได้อย่างมั่นใจและสร้างสรรค์ สอดคล้องกับ Rajabi et al. (2022) ที่พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออก โดยเด็กและเยาวชนที่เติบโตในครอบครัวที่มีความอบอุ่น เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น และให้การยอมรับในคุณค่าของตนเอง จะมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองสูง ส่งผลให้สามารถแสดงออกอย่างมั่นใจและเหมาะสมในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้มากกว่าเด็กที่ขาดการสนับสนุนทางอารมณ์จากครอบครัว ในทางตรงกันข้าม Sarkova et al. (2013) พบว่า บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ มักหลีกเลี่ยงการแสดงออกทางความคิดเห็นหรือความรู้สึกของตนเอง เนื่องจากเกรงกลัวการถูกปฏิเสธ การถูกวิพากษ์วิจารณ์ หรือการได้รับการประเมินในทางลบจากผู้อื่น ส่งผลให้ขาดความมั่นใจในการปกป้องสิทธิของตนเองและมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมไม่กล้าแสดงออกมากกว่า

ผลการศึกษาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นกลไกทางจิตวิทยาที่สำคัญต่อการพัฒนาพฤติกรรมการกล้าแสดงออก เนื่องจากบุคคลที่รับรู้คุณค่าและศักยภาพของตนเอง จะมีความเชื่อมั่นในการสื่อสารความคิด ความรู้สึก และความต้องการของตนเอง สามารถปกป้องสิทธิของตนเองได้อย่างเหมาะสม และแสดงออกโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Alberti and Emmons (1974) และ Bower and Bower (1991) ที่อธิบายว่า พฤติกรรมการกล้าแสดงออกเป็นพฤติกรรมที่เกิดจากการตระหนักรู้ในคุณค่าและสิทธิของตนเอง ควบคู่ไปกับการเคารพสิทธิของผู้อื่น

ดังนั้น พฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในจังหวัดชายแดนภาคใต้ไม่ได้เกิดจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง แต่เป็นผลจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยด้านบุคลิกภาพ การเห็นคุณค่าในตนเอง รูปแบบการอบรมเลี้ยงดู และบริบททางวัฒนธรรมที่หล่อหลอมความหมายของการแสดงออกที่เหมาะสมในสังคม โดยการเห็นคุณค่าในตนเองถือเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงอิทธิพลของครอบครัวไปสู่พฤติกรรมการกล้าแสดงออกของเยาวชนในบริบทจังหวัดชายแดนภาคใต้

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ อยู่ในระดับปานกลาง โดยผลการตรวจสอบโมเดลอิทธิพลเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออก พบว่า โมเดลมีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์อยู่ในเกณฑ์ดี สะท้อนว่าโมเดลสามารถอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรได้อย่างเหมาะสม

สำหรับปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออก พบว่า รูปแบบบุคลิกภาพแบบเก็บตัว-อ่อนไหว มีอิทธิพลทางตรงต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกสูงที่สุด ขณะที่รูปแบบการเลี้ยงดูแบบยอมตามบุตรมีอิทธิพลทางอ้อมสูงที่สุด นอกจากนี้ รูปแบบการเลี้ยงดูแบบอิสระอย่างมีขอบเขตเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลทางตรงต่อการเห็นคุณค่าในตนเองสูงที่สุด และการเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อพฤติกรรมการกล้าแสดงออกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ข้อเสนอแนะในการนำผลจากวิจัยไปใช้

1. โรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดโครงการพัฒนาทักษะการเลี้ยงดูที่ช่วยส่งเสริมระดับพฤติกรรม การกล้าแสดงออก การเห็นคุณค่าในตนเอง เช่น การสร้างสภาพแวดล้อมในครอบครัวที่สนับสนุนการเติบโตทางจิตใจของเด็ก และการอบรมให้ผู้ปกครองตระหนักถึงบทบาทของตนในการเสริมสร้างความมั่นใจของบุตรหลาน

2. โรงเรียนควรมีการออกแบบกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่คำนึงถึงความแตกต่างของบุคลิกภาพนักเรียน เช่น กิจกรรมที่ช่วยให้ผู้ที่มีบุคลิกแบบเก็บตัวสามารถพัฒนาทักษะทางสังคมโดยไม่รู้สึกกดดัน หรือกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนที่มีบุคลิกภาพแบบแสดงตัวได้ใช้ความสามารถของตนเองในทางที่สร้างสรรค์ การพัฒนาหลักสูตรที่เหมาะสมกับแต่ละบุคลิกภาพจะช่วยให้ทุกคนสามารถพัฒนาระดับการเห็นคุณค่าในตนเองได้อย่างสมดุลและยั่งยืน

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กและเยาวชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรสนับสนุนการจัดกิจกรรมเสริมสร้างความเข้มแข็งทางจิตใจและการเห็นคุณค่าในตนเองของนักเรียนอย่างเป็นระบบ เนื่องจากผลการวิจัยพบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นกลไกสำคัญที่เชื่อมโยงระหว่างปัจจัยด้านครอบครัวและพฤติกรรม การกล้าแสดงออกของเยาวชน

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงตัวแปรอื่น ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อระดับของพฤติกรรมการกล้าแสดงออกของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย เช่น แรงจูงใจ ความเครียด ความพร้อมทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ การตระหนักรู้ในตนเอง ความยืดหยุ่น ทั้งนี้เพื่อเป็นการขยายแนวคิดในการศึกษา ซึ่งจะเป็ประโยชน์ในการพัฒนาบุคลากรและอนาคตของชาติ

2. การวิจัยครั้งนักศึกษาเฉพาะนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายใน 4 จังหวัดภาคใต้เท่านั้น การวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาในพื้นที่อื่น ๆ หรือศึกษาในระดับชั้นอื่น เนื่องจากประชากรในแต่ละพื้นที่อาจมีระดับพฤติกรรม การกล้าแสดงออกที่ต่างกันออกไป

ข้อจำกัดของการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจแบบภาคตัดขวางที่เก็บข้อมูลในช่วงเวลาเดียว จึงสามารถอธิบายความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรตามกรอบแนวคิดการวิจัยได้ แต่ไม่สามารถยืนยันเหตุและผลที่เกิดขึ้นจริงตามลำดับเวลาได้อย่างสมบูรณ์

2. กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มาจากโรงเรียนขนาดใหญ่และนับถือศาสนาพุทธ ส่งผลให้ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง อาจไม่สะท้อนความหลากหลายทางสังคม วัฒนธรรม และศาสนาของประชากรนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย ในเขตจังหวัดชายแดนภาคใต้ทั้งหมด โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีประชากรมุสลิมเป็นสัดส่วนสูง

3. การเก็บข้อมูลใช้แบบสอบถามที่ผู้ตอบประเมินตนเอง ซึ่งอาจได้รับอิทธิพลจากความต้องการตอบในทางที่สังคมยอมรับ หรือการรับรู้ตนเองของผู้ตอบในขณะที่เก็บข้อมูล ทำให้ข้อมูลอาจแตกต่างจากพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจริง

References

- Alberti, R. E., Emmons, M. L. (1974). *Your perfect right*. Impact.
- Alberti, R. E., & Emmons, M. L. (1982). *Your perfect right: A guide to assertive behavior* (4th ed.). Impact Publishers.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monograph*, 4(1, Pt. 2), 1–103. <https://doi.org/10.1037/h0030372>
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance use. *The Journal of Early Adolescence*, 11(1), 56–95. <http://dx.doi.org/10.1177/02724316911111004>
- Bower, S. A., & Bower, G. H. (1991). *Asserting yourself: A practical guide for positive change* (2nd ed.). Da Capo Press.
- Brown, D.-L. (2023). *The roles of personality and parenting styles in predicting self-esteem and academic performance*. SSRN. <https://doi.org/10.2139/ssrn.5131040>
- Buntham, P. (2003). *Factors related to assertive behavior in the classroom among lower secondary students in Mueang Phayao District* [Master's thesis]. Chiang Mai University.

- Buss, A. H., & Plomin, R. (1975). *A temperament theory of personality development*. Wiley.
- Chamnanphuttiophon, S. (2020). *Neuroticism and perfectionism personalities as predictors of social anxiety for the 1st-year undergraduate students in Southern Thailand*. [Master's thesis]. Burapha University.
- Cherwanitchakorn, S., Shuaytong, P., Karuhadej, P. (2023). Health Promoting Behaviors among Senior High School Students in an Institute of Education. *Journal of Prachomklao College of Nursing, Phetchaburi Province*, 6(1), 31–45. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/pck/article/view/260545>
- Coopersmith, S. (1981). *The antecedents of self-esteem*. Consulting Psychologists Press.
- Department of Children and Youth. (2023). *Report on the situation of children and youth for the fiscal year 2023, Quarter 4 (July–September 2023)*. Ministry of Social Development and Human Security.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity, youth and crisis*. Norton Company.
- Fonghoi, N. (2018). *The relationship between parenting styles and assertive behaviour to protect their rights of grade 3rd students* [Master's thesis]. Chulalongkorn University.
- Galassi, J. P., DeLo, J. S., Galassi, M. D., & Bastien, S. (1974). *The college self-expression scale: A measure of assertiveness*. Morgantown: West Virginia University.
- Jatupornphan, J. (2011). *Personality and creativity of undergraduate students in Bangkok Metropolitan* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chula ETD. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2011.693>
- Jones, J. (2025). *The effects of culture on the perception of parenting styles* [Undergraduate thesis, University of Washington Tacoma]. UW Tacoma Digital Commons. https://digitalcommons.tacoma.uw.edu/gh_theses/103
- Joralee, T. (2015). *Big Five personality traits, adversity quotient, and perceived organizational citizenship behavior of employees in a small power producer group* [Master's thesis]. Thammasat University.
- Kaenchampa, A. (2017). *Self esteem of child and youth in juvenile vocational training centre* [Master's thesis, Thammasat University]. Thammasat University E-Thesis Archive. https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2017/TU_2017_5805033130_6533_9256.pdf
- Kaewkangwan, S. (2008). *Thritsadi chittawitthaya bukkhalikkaphap (Ru rao ru khao)* [Theories of personality psychology (Knowing ourselves, knowing others)] (15th ed.). Mo Chaoban.
- Kitithatsaranee, S. (2008). *The relationship between parenting styles and depression among grade 10 students in schools under Nonthaburi Educational Service Area Office 1* [Master's thesis]. Kasetsart University.
- Kongkaew, B., Pityaratstian, N., & Buathong, N. (2021). Comparative study of perceived parenting styles between children with attention deficit hyperactivity disorder and physically ill children in outpatient department at King Chulalongkorn Memorial Hospital. *Journal of the Psychiatric Association of Thailand*, 66(4), 393–402. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JPAT/article/view/102323>

- Lansford, J. E. (2022). Annual research review: Cross-cultural similarities and differences in parenting. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 63(4), 466–479. <https://doi.org/10.1111/jcpp.13539>
- Mahasirimongkol, N. (2005). *Related to early adolescence communication about sex with parents* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chula ETD. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2005.1911>
- Muangmaithong, T. (2015). *Volunteer motivation, personality and related factors among volunteers of Department of Probation, Bangkok* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chulalongkorn University Intellectual Repository. <https://cuir.car.chula.ac.th/handle/123456789/50525>
- Østby, G., Rustad, S. A., & Tollefsen, A. F. (2020). *Children affected by armed conflict, 1990–2019* (Conflict Trends No. 6/2020). Peace Research Institute Oslo (PRIO). <https://www.prio.org/publications/12527>
- Patil, D., Gautam, G., & Jahagirdar, D. (2025). Parenting style and child development: A cross-cultural perspective. *International Journal of Indian Psychology*, 13(3), 2323–2326. <https://doi.org/10.25215/1303.213>
- Peng, B., Hu, N., Yu, H., Xiao, H., & Luo, J. (2021). Parenting style and adolescent mental health: The chain mediating effects of self-esteem and psychological inflexibility. *Frontiers in Psychology*, 12, Article 738170. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.738170>
- Phan-ubon, P., Hosiri, T., & Apinuntavech, S. (2020). Correlation between self-esteem and parenting style in adolescents with ADHD. *Journal of the Psychiatric Association of Thailand*, 65(1), 37–46. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JPAT/article/view/240785>
- Poomsrieko, K., & Thewarak, P. (1999). *Basic psychological information of Chulalongkorn University: Personality assessment*. SD Press Publishing.
- Pratumsuwan, T., & Sawangsopakul, B. (2021). Self esteem, hardiness and self care of high school students at Bodindecha (Sing Singhaseni) 2 School, Bangkok. *Journal of the Association of Researchers*, 26(1), 374–392. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jar/article/view/249613>
- Puphansri, W. (1980). *The effects of assertive training on behaviors and personality change of female college students* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chulalongkorn University Theses and Dissertations. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.1980.63>
- Rajabi Jourshari, R., Mohammadi Arya, A., Alavizadeh, S. M., Entezari, S., Hosseinkhanzadeh, A. A., & Amirizadeh, S. M. (2022). Structural relationships between assertiveness and parenting styles with mediating self-esteem and anxiety of singleton children. *Iranian Rehabilitation Journal*, 20(4), 539–548. <https://doi.org/10.32598/irj.20.4.1584.1>
- Sarkova, M., Bacikova-Sleskova, M., Orosova, O., Geckova, A. M., Katreniakova, Z., Klein, D., van den Heuvel, W., & van Dijk, J. P. (2013). Associations between assertiveness, psychological well-being, and self-esteem in adolescents. *Journal of Applied Social Psychology*, 43(1), 147–154. <https://doi.org/10.1111/j.1559-1816.2012.00988.x>

- Slone, M., Shechner, T., & Farah, O. K. (2012). Parenting style as a moderator of effects of political violence: Cross-cultural comparison of Israeli Jewish and Arab children. *International Journal of Behavioral Development*, 36(1), 62–70. <https://doi.org/10.1177/0165025411406856>
- Smithikrai, C. (2008). Personality traits predicting counterproductive work behavior. *Songklanakarin Journal of Social Sciences and Humanities*, 14(4), 513–530. <https://kaekae.oas.psu.ac.th/ojs/psuhsej/viewarticle.php?id=577>
- Somkittikanon, P., Paolini, S., Teaukul, S., Rubin, J. M., & Favara, I. (2015). The predictability of child rearing practice and city-rural contact on personality characteristic of Thai and Australian psychology students. *Journal of the Royal Thai Army Nurses*, 16(2), 140–146. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/JRTAN/article/view/40399>
- Srikham, O., Srisa-ard, O., & Phuboon-ob, J. (2017). The factors related to social adjustment of the first year undergraduate students at Mahasarakham University. *Journal of Educational Measurement Mahasarakham University*, 23(Special issue), 292–301. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jemmsu/article/view/161854>
- Sukadaecha, R. (2020). Child-rearing of Thai families: A systematic integrated literature reviews. *Journal of Nursing Science & Health*, 43(1), 1–9. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/nah/article/view/183265>
- Thongyoo, D. (2014). Guideline for developing adolescent self-esteem based on self-efficacy theory. *Valaya Alongkorn Review*, 4(2), 179–190. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/var/article/view/30299>
- Wattanavitukul, P. (2019). *Intention to have children and association with personality and coping among those who come to get marriage registration at Bangrak District Office, Bangkok Metropolis* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chula ETD. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2019.1412>
- Wongkongdej, W. (2004). *Attitudes toward help-seeking and self-regulated learning of secondary school students with different parenting styles* [Master's thesis, Chulalongkorn University]. Chula ETD. <https://doi.org/10.58837/CHULA.THE.2004.238>

How to Cite this Article:

Smithikrai, C., Suwanphahu, B., & Tansakul, J. (2026). The causal influence on assertive behavior of upper secondary school students in the Southern Border Provinces. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, 32(2), 37-56.

Dynamics of Social Determinants of Health and Social Mechanisms in Returning to Well-Being of Individuals Undergoing Drug and Substance Abuse Treatment: A Phenomenological Study in the Multicultural Context of the Southern Border

พลวัตปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคมและกลไกทางสังคม
ในการคืนสู่สุขภาวะของผู้ที่เข้าสู่กระบวนการบำบัดยาและสารเสพติด:
การศึกษาเชิงปรากฏการณ์วิทยาในบริบทพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้

Thinadda Pimpuang¹, Tapanan Prateepko¹ and Suwaibah Hamidong²

¹ Faculty of Education, Prince of Songkla University, Pattani Province, 94000, Thailand

² Yala Provincial Probation Office, Mueang Yala District, Yala 95000, Thailand

ธินัดดา พิมพ์พวง¹ ฐปนรรักษ์ ประทีปเกาะ¹ และซูไวบะห์ หะมิดง²

¹ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ปัตตานี 94000 ประเทศไทย

² สำนักงานคุมประพฤติจังหวัดยะลา อำเภอเมืองยะลา จังหวัดยะลา 95000 ประเทศไทย

Corresponding Author:

Thinadda Pimpuang

E-mail: thinada.p@psu.ac.th

Abstract

This phenomenological research aims to (1) explore experiences related to social determinants of health and life skill limitations influencing substance use trajectories in the Southern Border Provinces, and (2) examine the paradoxical dynamics of family and socio-cultural mechanisms that support the recovery process within a multicultural context. Using purposive sampling, the key informants comprised ten individuals undergoing substance abuse treatment. Data were collected through in-depth interviews, with trustworthiness ensured through member checking. Thematic analysis was employed for data interpretation. The findings reveal three main themes. First, the context of vulnerability and the trajectory into substance use stem from life skill limitations and social structures that facilitate easy access to substances, with peer groups acting as both initiators and providers. Second, the paradoxical dynamics of the family function dualistically, serving both as an initial driving force into substance use and as a crucial turning point that draws users back into treatment during crises. Third, socio-cultural capital within the recovery ecosystem—particularly the

Article Info

Article history:

- Received: December 19, 2025
- Revised: March 26, 2026
- Accepted: March 27, 2026
- Online: August 7, 2026

Keywords:

family dynamics paradox
returning to well-being
social determinants of health
southern border provinces
substance abuse treatment

คำสำคัญ:

การคืนสู่สุขภาวะ
การบำบัดยาและสารเสพติด
จังหวัดชายแดนภาคใต้
ปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม
พลวัตความย้อนแย้งของครอบครัว

integration of religious principles and support from community leaders—facilitates psychological healing and the creation of new social spaces. The study suggests that relapse prevention requires addressing social vulnerabilities alongside building a supportive ecosystem interconnected with socio-cultural capital. These findings provide important guidance for public policy formulation in the southern border region.

บทคัดย่อ

การวิจัยปรากฏการณ์วิทยานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาประสบการณ์ปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคมและข้อจำกัดทักษะชีวิตที่มีผลต่อเส้นทางการใช้สารเสพติดในจังหวัดชายแดนใต้ และ (2) ตรวจสอบพลวัตความยั่งยืนของครอบครัวกับกลไกสังคมวัฒนธรรมที่สนับสนุนการคืนสู่สุขภาวะในบริบทวัฒนธรรม คัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจงเป็นผู้เข้ารับการบำบัด 10 คน เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก ตรวจสอบความน่าเชื่อถือด้วยวิธีตรวจสอบซ้ำโดยผู้ให้ข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์แก่นสาระ ผลการวิจัยพบ 3 ประเด็นหลัก คือ ประการแรก บริบทความเปราะบางและเส้นทางเข้าสู่การใช้สารเสพติดมีรากฐานจากข้อจำกัดทักษะชีวิตและโครงสร้างสังคมที่เอื้อต่อการเข้าถึงสารเสพติด โดยมีกลุ่มเพื่อนเป็นทั้งผู้ชักนำและจัดหา ประการที่สอง พลวัตความยั่งยืนของครอบครัวทำหน้าที่ในลักษณะทวีลักษณ์ คือเป็นทั้งปัจจัยผลักดันในระยะเริ่มต้น และเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ดึงดูดผู้ใช้กลับสู่การบำบัดในช่วงวิกฤต ประการที่สาม ทูตทางสังคมวัฒนธรรมสู่ระบบนิเวศการฟื้นฟู โดยเฉพาะการบูรณาการหลักศาสนาและการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนมีส่วนช่วยส่งเสริมการเยียวยาจิตใจและสร้างพื้นที่ทางสังคมใหม่ให้แก่ผู้เข้ารับการบำบัด ข้อเสนอแนะคือควรจัดการความเปราะบางทางสังคมควบคู่กับการสร้างระบบนิเวศสนับสนุนที่เชื่อมโยงทุนทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อป้องกันการเสพยาซ้ำ

บทนำ

ปัญหายาและสารเสพติดถือเป็นวิกฤตการณ์ด้านสาธารณสุขเรื้อรังระดับโลก ที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงและสุขภาวะของมวลมนุษยชาติอย่างรุนแรง จากรายงานสถานการณ์ยาและสารเสพติดโลก ของสำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งสหประชาชาติ (UNODC) พบว่า ในปี ค.ศ. 2023 มีประชากรทั่วโลกกว่า 316 ล้านคน ที่มีพฤติกรรมการใช้ยาและสารเสพติด ซึ่งเพิ่มขึ้นถึงร้อยละ 28 ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะการขยายตัวของกลุ่มยาและสารเสพติดสังเคราะห์ที่มีความรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น (United Nations Office on Drugs and Crime [UNODC], 2024) สถานการณ์ความเปราะบางในระดับโลกนี้ได้ส่งผลกระทบต่อเชื่อมโยงมายังบริบทของสังคมไทย

โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ยังคงเป็นพื้นที่วิกฤตการณ์ทางสังคมที่มีความซับซ้อนอย่างยิ่ง แม้ภาครัฐจะดำเนินนโยบายปราบปรามอย่างต่อเนื่อง แต่สถิติการแพร่ระบาดและการกระทำผิดซ้ำยังคงปรากฏให้เห็นอย่างชัดเจน (Kanato et al., 2024) ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวไม่ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยระดับบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่มีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม (Social Determinants of Health: SDH) ภายใต้บริบทพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ ทั้งสภาพภูมิศาสตร์ที่เอื้อต่อการลักลอบขนส่งตามแนว

ชายแดน และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสื่อสารที่ทำให้การเข้าถึงยาและสารเสพติดได้ง่ายและรวดเร็ว สภาพแวดล้อมเหล่านี้ได้สร้างสภาวะความเปราะบางให้กับกลุ่มเยาวชนและวัยทำงาน เมื่อผสมผสานกับแรงขับเคลื่อนจากกลุ่มเพื่อน และการรับรู้ทางสังคมที่คลาดเคลื่อน ส่งผลให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และยอมรับพฤติกรรม การเสพยาและสารเสพติด เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับรายงานสถานการณ์ยาและสารเสพติดที่บ่งชี้ว่า ปัจจัยแวดล้อมและอิทธิพลของเพื่อนยังคงเป็นปัจจัยนำที่สำคัญที่สุดในการผลักดันให้บุคคลเข้าสู่วงจรยาและสารเสพติด ในบริบทพื้นที่ภาคใต้ (Office of the Narcotics Control Board [ONCB], 2023; Hayeesor & Teungfung, 2023)

อย่างไรก็ตาม มิติของกระบวนการบำบัดและฟื้นฟูสมรรถภาพ พบปรากฏการณ์ทางสังคมที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทของสถาบันครอบครัว ซึ่งดำรงอยู่ในสถานะที่มีความอ่อนแอเชิงพลวัต กล่าวคือ ครอบครัวทำหน้าที่เป็นทั้งปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยปกป้องในเวลาเดียวกัน (Lander et al., 2013; Velleman & Templeton, 2007) ในด้านหนึ่งความรุนแรงในครอบครัวหรือการขาดต้นแบบที่ดี (negative role models) เป็นแรงผลักดันให้สมาชิกหันหน้าเข้าหา ยาและสารเสพติดเพื่อหลีกเลี่ยงปัญหา (Purahong, 2018) แต่ในทางตรงกันข้าม เมื่อผู้เสพเผชิญกับวิกฤตชีวิตจนถึงจุดแตกหัก การสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัวกลับพลิกผันกลายเป็น "จุดเปลี่ยน" (turning point) ที่สำคัญที่สุดในการดึงผู้เสพกลับสู่กระบวนการรักษา

งานวิจัยเชิงประจักษ์ในบริบทสังคมไทยชี้ให้เห็นความสอดคล้องกับแนวคิดนี้ว่า สัมพันธภาพในครอบครัว และการได้รับการสนับสนุนทางจิตใจ เป็นตัวแปรทำนายที่สำคัญต่อความสำเร็จในการเลิกยาและสารเสพติด และการป้องกันการกลับไปเสพซ้ำ (Purahong, 2018; Teruya & Hser, 2010) เพื่อให้การแก้ไขปัญหามูลค่าผลสัมฤทธิ์ที่ยั่งยืน จำเป็นต้องขยายกรอบแนวคิดจากการพึ่งพากระบวนการสุขภาพเพียงอย่างเดียว ไปสู่การดึงศักยภาพของทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่เข้มแข็งของพื้นที่ชายแดนใต้ โดยเฉพาะบทบาทของผู้นำศาสนาและผู้นำชุมชน ซึ่งเปรียบเสมือนเสาหลักในการยึดเหนี่ยวจิตใจ การบูรณาการหลักธรรมทางศาสนาเข้ากับกระบวนการบำบัดโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community-Based Treatment: CBTx) ได้รับการพิสูจน์แล้วว่าช่วยฟื้นฟูศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ และสร้างพื้นที่บนทางสังคมให้แก่ผู้ก้าวพลาดได้จริง (Nima et al., 2022; Bensaid, 2021)

แม้ว่างานวิจัยที่ผ่านมาได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยป้องกันที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด รวมทั้งบทบาทของครอบครัวและการสนับสนุนทางสังคมต่อความสำเร็จในการบำบัดฟื้นฟูผู้ที่ใช้ยาและสารเสพติด แต่การศึกษาส่วนใหญ่ยังมุ่งเน้นการวิเคราะห์ปัจจัยในลักษณะแยกส่วน หรือประเมินผลลัพธ์ของการรักษาเป็นหลัก แต่ยังขาดความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการเชิงพลวัต ที่สะท้อนปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม ข้อจำกัดด้านทักษะชีวิต ความสัมพันธ์ในครอบครัว และกลไกทางสังคมวัฒนธรรม ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนผ่านของผู้ใช้ยาและสารจากภาวะเปราะบางสู่การคืนสู่สภาวะ นอกจากนี้ งานวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งศึกษาประสบการณ์ชีวิตของผู้เข้ารับการรักษาในบริบทพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งมีลักษณะเฉพาะด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา และโครงสร้างชุมชน ยังมีอยู่อย่างจำกัด ส่งผลให้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของทุนทางสังคมและวัฒนธรรม รวมทั้งพลวัตความสัมพันธ์ในครอบครัวที่อาจทำหน้าที่ทั้งเป็นปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยปกป้องยังไม่ชัดเจนเพียงพอ

งานวิจัยนี้จึงมุ่งสำรวจและทำความเข้าใจประสบการณ์ของผู้เข้ารับการรักษาและสารเสพติดผ่านแนวทางการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา เพื่ออธิบายพลวัตของปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม บทบาทของครอบครัว และกลไกทางสังคมวัฒนธรรมที่เอื้อต่อกระบวนการคืนสู่สภาวะในบริบทพหุวัฒนธรรมของพื้นที่ชายแดนภาคใต้ และทำความเข้าใจการฟื้นตัวในฐานะกระบวนการทางสังคมที่มีพลวัต เน้นการวิเคราะห์บริบทความเปราะบางทางสังคมและข้อจำกัดด้านทักษะชีวิตที่มีต่อเส้นทางการใช้ยาและสารเสพติดของผู้เข้ารับการรักษา รวมทั้งอธิบายพลวัตความอ่อนแอในสัมพันธภาพของครอบครัวและทุนทางสังคมวัฒนธรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกขับเคลื่อนกระบวนการสร้างจุดเปลี่ยนและการคืนสู่สภาวะเพื่ออธิบายพลวัตของปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคมบทบาท

ของครอบครัว และกลไกทางสังคมวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการกระบวนการคืนสู่สุขภาพในบริบทวัฒนธรรมของพื้นที่ชายแดนภาคใต้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประสบการณ์เกี่ยวกับปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคมและข้อจำกัดด้านทักษะชีวิตที่มีอิทธิพลต่อเส้นทางการใช้สารเสพติดของผู้เข้ารับการบำบัดยาและสารเสพติดในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้
2. เพื่อสำรวจและอธิบายพลวัตความยั่งยืนของครอบครัวและกลไกทางสังคมวัฒนธรรม ที่สนับสนุนกระบวนการคืนสู่สุขภาพของผู้เข้ารับการบำบัดในบริบทวัฒนธรรม

การทบทวนวรรณกรรม

1. ปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม

ปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม (Social Determinants of Health: SDH) มีความเชื่อพื้นฐานว่า การเกิดโรค การควบคุมโรค การดูแลสุขภาพประชาชนเพื่อป้องกันการเจ็บป่วย หรือเมื่อเจ็บป่วยแล้ว ไม่ได้เกิดจากปัจจัยระดับบุคคล ปัจจัยทางพันธุกรรมหรือสรีรวิทยา หรือปัจจัยเชิงพฤติกรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังขึ้นกับปัจจัยทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วย โดยเฉพาะในบริบทที่เกี่ยวข้องกับการใช้สารเสพติด ซึ่งปัจจัยแวดล้อมเหล่านี้มีอิทธิพลต่อความเปราะบางและพฤติกรรมสุขภาพ แนวคิดนี้สอดคล้องกับข้อมูลของ Centers for Disease Control and Prevention [CDC] (2024) และ UNODC (2024) ที่ระบุว่าปัญหาและสารเสพติดไม่ได้เกิดจากปัจจัยส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลมาจากความเหลื่อมล้ำและข้อจำกัดเชิงโครงสร้างที่ผลักดันให้กลุ่มเปราะบางเข้าสู่วงจรนี้ การเข้าสู่วงจรการใช้สารเสพติดเป็นกระบวนการซับซ้อนที่เกิดจากพลวัตระหว่างปัจจัยทางสังคมและจิตวิทยา (Belfiore et al., 2024) โดยเริ่มต้นจากความเปราะบางจากปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม เช่น ความยากจน การขาดโอกาส สภาพแวดล้อมที่เสี่ยง และอิทธิพลเชิงลบจากกลุ่มเพื่อน (Lin et al., 2024) เมื่อความเปราะบางเชิงโครงสร้างนี้ผนวกกับข้อจำกัดด้านทักษะชีวิตและการจัดการอารมณ์ ความเครียดที่สะสมจะผลักดันให้บุคคลเลือกใช้สารเสพติดเป็นกลไกในการรับมือกับปัญหา (Archibald, Rhodes, & Thorpe, 2025) กระบวนการสะสมความกดดันเหล่านี้จึงเป็นจุดเริ่มต้นของการยอมรับพฤติกรรม และพัฒนาไปสู่วงจรการเสพติดอย่างเต็มรูปแบบในที่สุด (Archibald et al., 2025; Belfiore et al., 2024; Lin et al., 2024)

จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ปัญหาการแพร่ระบาดและการใช้สารเสพติดไม่ได้เกิดขึ้นจากปัจจัยใดปัจจัยหนึ่งเพียงลำพัง หากแต่เป็นผลลัพธ์จากพลวัตของปัจจัยแวดล้อมทางสังคมที่ซับซ้อน ซึ่งสามารถสังเคราะห์ความเชื่อมโยงได้ใน 3 มิติหลัก ดังนี้

1.1 ระบบนิเวศทางสังคมและกายภาพในพื้นที่เปราะบาง

สภาพแวดล้อมทางสังคมและกายภาพเป็นพื้นฐานสำคัญที่กำหนดระดับความเสี่ยง โดยเฉพาะในพื้นที่ชายแดนซึ่งมีลักษณะเป็น "สภาพแวดล้อมเอื้อต่อความเสี่ยง" เนื่องจากมีการเข้าถึงยาเสพติดได้ง่ายและมีช่องว่างทางกฎหมาย (Rhodes, 2009) สภาพการณ์ดังกล่าวถูกซ้ำเติมด้วยความอ่อนแอของสถาบันครอบครัวและการถูกตีตราจากสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงที่รุนแรง ในขณะที่ความเข้มแข็งของผู้นำศาสนาและเครือข่ายสนับสนุนในชุมชนถูกยกให้เป็นกลไกคุ้มครองที่ช่วยสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่บุคคล (CDC, 2024; UNODC, 2024)

1.2 วงจรความยากจนกับกลไกการเผชิญปัญหา

เสถียรภาพทางเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญต่อพฤติกรรมและการเข้าสู่ขบวนการยาเสพติด ความยากจนและการขาดโอกาสทางอาชีพในพื้นที่ชายแดนใต้ไม่เพียงแต่เป็น "แรงผลักดันทางเศรษฐกิจ" ที่ดึงดูดเยาวชนเข้าสู่การค้ายาเพื่อหารายได้เลี้ยงชีพเท่านั้น แต่ยังเป็นปัจจัยกดดันทางจิตใจที่ทำให้บุคคลใช้ยาเสพติดเพื่อเป็นกลไกในการระบายความเครียด จากภาวะความไม่มั่นคงทางการเงิน (Office of Disease Prevention and Health Promotion, n.d.)

1.3 ชีตความสามารถส่วนบุคคลและการเข้าถึงระบบสนับสนุน

มิติด้านการศึกษาและบริการสุขภาพทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการสร้าง "อำนาจการตัดสินใจ" ของบุคคล โดยการศึกษาที่มีคุณภาพต้องครอบคลุมถึงการสร้าง "ทักษะชีวิต" และ "ความรู้ทางสุขภาพ" เพื่อให้บุคคลสามารถเท่าทันและปฏิเสธภัยคุกคามจากยาเสพติดได้ (CDC, 2024) ซึ่งต้องทำงานควบคู่ไปกับระบบบริการสุขภาพที่ได้มาตรฐานและมีความสอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรม เพื่อลดอุปสรรคในการเข้าถึงการบำบัดรักษา และสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้ที่ต้องการกลับคืนสู่สังคม

2. จิตวิทยาสังคมว่าด้วยทักษะชีวิตและการรับรู้ต่อยาและสารเสพติด

จิตวิทยาสังคมเป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นการอธิบายพฤติกรรมมนุษย์ในฐานะ "องค์รวมของปฏิสัมพันธ์" โดย Allport (1985) และ Baron, Byrne and Suls (1989) ได้วางรากฐานทางความคิดที่สอดคล้องกันว่า พฤติกรรม ความคิด และความรู้สึกของบุคคลไม่ได้เกิดขึ้นอย่างอิสระ แต่ถูกหล่อหลอมด้วยอิทธิพลทางสังคม ทั้งในมิติของการมีอยู่จริงของบุคคลรอบข้าง และในมิติของจินตนาการหรือการคาดคะเนถึงบรรทัดฐานทางสังคม เมื่อพิจารณาในบริบทของการใช้ยาและสารเสพติด แนวคิดทางจิตวิทยาสังคมช่วยให้เข้าใจได้ว่าพฤติกรรมการใช้ยาไม่ได้เป็นเพียงปัญหาสุขภาพส่วนบุคคล แต่เป็นผลลัพธ์จากการที่บุคคลตอบสนองต่อสิ่งเร้าทางสังคม โดยมีความเชื่อมโยงที่สำคัญ 2 ประการ ดังนี้

2.1 การรับรู้ทางสังคม และกีดกันทางความคิด บุคคลมักตีความสถานการณ์ตามกรอบความเชื่อของตน และกลุ่มสังคมที่ตนใกล้ชิด ในกลุ่มเยาวชนหรือผู้เริ่มใช้ยาและสารเสพติดมักเกิดปรากฏการณ์การรับรู้ที่บิดเบือน หรือ ความเชื่อที่ผิดเพี้ยนไปจากความจริง เช่น การมองว่ายาและสารเสพติดเป็นเครื่องมือทางสังคม ที่ช่วยให้ได้รับการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน หรือมีความเชื่อผิด ๆ ว่า "ใคร ๆ ก็ทำกัน" ซึ่งแนวคิด Cognitive Behavioral Theory อธิบายว่าความคิดเหล่านี้เป็นตัวเร่งให้เกิดพฤติกรรมเสี่ยง โดย Nima et al. (2022) พบว่าในบริบทชายแดนใต้ เยาวชนจำนวนมากมีชุดความคิดที่มองว่าการเสพพืชกระท่อมหรือยาบางชนิดเป็นเรื่องปกติในวิถีชีวิต ซึ่งลดทอนความรู้สึกถึงอันตรายจากการยุ่งเกี่ยวกับยาและสารเสพติดลดลง

2.2 ทักษะชีวิต ในมิติภูมิคุ้มกันทางจิต เมื่อต้องเผชิญกับแรงกดดันทางสังคมหรือความเครียด บุคคลจำเป็นต้องมีทักษะชีวิต ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ เช่น ทักษะการปฏิเสธ การคิดวิเคราะห์ และการจัดการอารมณ์ และความเครียด หากบุคคลขาดทักษะเหล่านี้ จะเกิดช่องว่างความเปราะบาง ทำให้ไม่สามารถต้านทานอิทธิพลกลุ่มเพื่อนหรือจัดการกับปัญหาชีวิตได้อย่างเหมาะสม งานวิจัยของ (Purahong, 2018) สนับสนุนว่า วัยรุ่นที่ขาดทักษะในการจัดการปัญหาเชิงรุก มักหันไปใช้ยาและสารเสพติด ซึ่งเป็นกลไกหลีกเลี่ยงปัญหาดังนั้น ปัญหายาและสารเสพติดในมุมมองจิตวิทยาสังคม จึงไม่ใช่เพียงเรื่องของตัวยา แต่คือเรื่องของความสามารถในการจัดการชีวิต ภายใต้แรงกดดันทางสังคม

สรุปพฤติกรรมการใช้สารเสพติดจึงไม่ใช่เพียงเรื่องของเจตจำนงส่วนบุคคล แต่เป็นกระบวนการภายในจิตใจ เช่น การรับรู้และการตัดสินใจ และสิ่งแวดล้อมจากภายนอก การสร้างทักษะชีวิตที่เข้มแข็งจึงเป็นกลไกสำคัญในการปรับเปลี่ยนการรับรู้และเพิ่มภูมิคุ้มกันต่ออิทธิพลทางสังคมที่เปราะบาง

3. พลวัตความย้อนแย้งของสถาบันครอบครัว

หนึ่งในประเด็นที่มีความซับซ้อนที่สุดจากการทบทวนวรรณกรรม คือ บทบาทของครอบครัว ซึ่งมีลักษณะเป็น "ความย้อนแย้งเชิงพลวัต" ตามที่ Lander et al. (2013) และ Velleman and Templeton (2007) ได้เสนอไว้ในงานวิจัยระดับนานาชาติว่า ครอบครัวเป็นได้ทั้งสาเหตุและทางออกในมิติของปัจจัยเสี่ยง งานวิจัยของ Purahong (2018) ได้ยืนยันในบริบทไทยว่า การมีสมาชิกในครอบครัวใช้ยาและสารเสพติด หรือการเป็นแบบอย่างที่ไม่ดี รวมถึงความรุนแรงในครอบครัว เป็นปัจจัยทำนายที่สำคัญของการเข้าสู่ยาและสารเสพติดในเยาวชน และในมิติของปัจจัยปกป้องและจุดเปลี่ยน ในทางตรงกันข้ามงานวิจัยของ Teruya and Hser (2010) และ Boonlom (2023) กลับพบข้อมูลที่น่าสนใจว่า เมื่อผู้เสพเข้าสู่กระบวนการบำบัด แรงสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว กลายเป็นตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์การทำนายความสำเร็จในการเลิกยาสูงที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด

Life Course Theory เรื่อง "จุดเปลี่ยนชีวิต" ที่ระบุว่าวิกฤตการณ์ที่ทำให้เห็นความรักของครอบครัว สามารถกระตุ้นให้เกิดการกลับตัวได้จริง อย่างไรก็ตามเมื่อบุคคลเผชิญกับผลกระทบเชิงลบจากการใช้ยาและสารเสพติดทั้งในมิติด้านสุขภาพ ความสัมพันธ์ และสถานะทางสังคม ความสัมพันธ์ในครอบครัวมักเข้ามามีบทบาทสำคัญในฐานะจุดเปลี่ยนของการฟื้นฟู (Bellaert et al., 2022) พลวัตของครอบครัวนั้นมีความซับซ้อน โดยสามารถเป็นได้ทั้งปัจจัยเสี่ยงในระยะเริ่มต้น และแปรเปลี่ยนมาเป็นปัจจัยปกป้องในช่วงการเปลี่ยนผ่าน การเปลี่ยนแปลงบริบทเชิงอ่อนแอนี้ช่วยสร้างแรงสนับสนุนทางอารมณ์ แรงจูงใจ และฟื้นฟูความหมายของชีวิต ซึ่งถือเป็นกลไกและพลวัตที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง ที่ช่วยผลักดันให้บุคคลตัดสินใจก้าวเข้าสู่กระบวนการบำบัดและการฟื้นฟูตนเองจากวงจรการใช้ยาและสารเสพติด

4. ทูทางสังคมและวัฒนธรรมชุมชนเพื่อการป้องกันการเสพติด

ในระยะพื้นตัวความยั่งยืนของการเลิกใช้ยาและสารเสพติดไม่ได้ขึ้นอยู่กับแรงจูงใจส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่ต้องอาศัยทูทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นระบบนิเวศของการสนับสนุน (Cloud & Granfield, 2008) ทูเหล่านี้ครอบคลุมตั้งแต่การยอมรับจากครอบครัว เครือข่ายเพื่อนที่ไม่ใช้ยาและสารเสพติด โอกาสทางอาชีพ ไปจนถึงการสนับสนุนจากผู้นำชุมชนและศาสนา การได้รับการยอมรับและมีพื้นที่ยืนในสังคมจะช่วยฟื้นฟูคุณค่าในตนเอง ลดผลกระทบจากการตีตรา และส่งเสริมศักยภาพในการปรับตัวต่อสถานการณ์เสี่ยง อันนำไปสู่ความต่อเนื่องและความยั่งยืนของกระบวนการคืนสู่สุขภาวะในระยะยาว (Koutra et al., 2024)

4.1. ทูทางสังคม (social capital) แนวคิดของ Putnam (2000) อธิบายว่าทูทางสังคม คือ ทรัพยากรที่แฝงอยู่ในเครือข่ายความสัมพันธ์ ซึ่งประกอบด้วยความไว้วางใจ และการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ในบริบทของการบำบัดยาและสารเสพติด ทูทางสังคมทำหน้าที่ผ่านกลไก 2 รูปแบบ คือ 1) ทูทางสังคมแบบยึดเหนี่ยว คือ ความสัมพันธ์ภายในกลุ่มที่ใกล้ชิดและมีความเหมือนกันสูง เช่น ครอบครัว ญาติพี่น้อง หรือกลุ่มเพื่อนสนิท ทูชนิดนี้ทำหน้าที่เป็น "เบาะรองรับทางอารมณ์" (emotional buffer) ในยามที่ผู้เสพติดเผชิญวิกฤตหรือความล้มเหลว ช่วยให้รู้สึกปลอดภัยและมีกำลังใจ และ 2) ทูทางสังคมแบบเชื่อมโยง คือ การเชื่อมต่อกับกลุ่มคนภายนอกที่แตกต่างออกไป หรือ ผู้ที่มีอำนาจและทรัพยากร เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่รัฐ หรือนายจ้าง ทูชนิดนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อโอกาสในชีวิตใหม่ เช่น การหางานทำ การศึกษาต่อ หรือการเข้าร่วมกิจกรรมสาธารณะ งานวิจัยของ Puti et al. (2021) ยืนยันว่า กระบวนการบำบัดโดยใช้ชุมชนเป็นฐาน (CBTx) ในพื้นที่ชายแดนใต้ประสบความสำเร็จได้ เพราะมีการสร้างทูชนิดนี้เพื่อดึงผู้เสพติดออกจากวงจรเดิม ๆ และสร้างพื้นที่ยืนใหม่ในสังคม

4.2 ทูทางวัฒนธรรม (cultural capital) พลังแห่งการเยียวยาและคืนศักดิ์ศรีในบริบทสังคมพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ "ศาสนา" และ "วิถีปฏิบัติท้องถิ่น" ไม่ได้เป็นเพียงความเชื่อส่วนบุคคล แต่เป็น ทูทางวัฒนธรรมที่สำคัญในการจัดการความประพฤติกเล็ดและเยียวยาจิตใจ ได้แก่ 1) การบำบัดวิถีอิสลาม Bensaid (2021) อธิบายว่ากระบวนการนี้เน้นการชำระจิตวิญญาณ (tazkiyat al-nafs) ให้บริสุทธิ์ และการกลับเนื้อกลับตัวซึ่งเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงจากภายในที่ลึกซึ้งกว่าการแค่หยุดยา และ 2) การคืนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ผู้ติดยาและสารเสพติดมักถูกสังคมตีตราว่าเป็นคนไม่ดี การมีผู้นำศาสนา (โต๊ะอิหม่าม) หรือผู้นำชุมชนเข้ามาให้การรับรองและดึงเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมทางศาสนา ถือเป็น การ "มอบตราประทับทางสังคมใหม่" ที่ช่วยลบล้างตราบาปเดิม และคืนความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ซึ่ง UNODC (2025) ระบุว่า เป็นปัจจัยชี้ขาดความยั่งยืนในการเลิกยาเสพติด

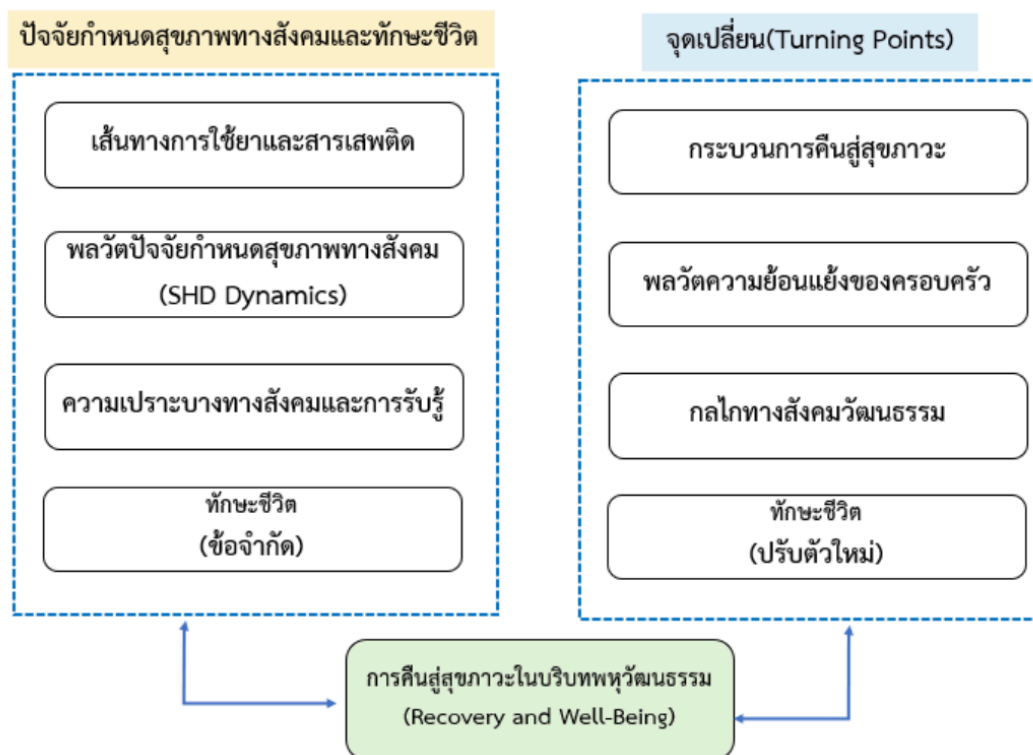
โดยสรุป ปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคมมีบทบาทในการสร้างความเปราะบางที่นำไปสู่เส้นทางการใช้สารเสพติด ขณะที่ครอบครัวสามารถทำหน้าที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการเข้าสู่การบำบัด และทูทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับครอบครัว ชุมชน และศาสนา เป็นกลไกหลักที่ช่วยสนับสนุนความยั่งยืนของการฟื้นฟูและการคืนสู่สุขภาวะ

กรอบแนวคิดการวิจัย

กรอบแนวคิดการวิจัยนี้บูรณาการทฤษฎีสำคัญเพื่ออธิบายพลวัตการใช้ยาและสารเสพติด โดยอิงแบบจำลองนิเวศวิทยาสังคม (Bronfenbrenner, 1979; World Health Organization, 2010) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคมในหลายระดับ ผสมกับทฤษฎีระบบครอบครัว (Bowen, 1978; Lander et al., 2013) ที่อธิบายความย้อนแย้งของครอบครัวในฐานะปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยปกป้อง ขณะเดียวกันได้ใช้ทฤษฎีเส้นทางชีวิต (Elder, 1998; Bellaert et al., 2022) ทำความเข้าใจเส้นทางการเข้าสู่จรและจุดเปลี่ยนของชีวิต สุดท้ายใช้แนวคิดทุนแห่งการฟื้นฟู (Cloud & Granfield, 2008) เพื่ออธิบายการใช้ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นกลไกสำคัญในการออกจากวงจรและคงความยั่งยืนของการคืนสู่สภาวะ ดังภาพ 1

ภาพ 1

กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้แนวทางการวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยาแบบตีความ (Interpretive phenomenology) เพื่อทำความเข้าใจประสบการณ์ชีวิตของผู้เข้ารับการบำบัดในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม

1. กลุ่มเป้าหมายการวิจัย

ผู้ที่มีประวัติการใช้ยาและสารเสพติดและเข้ารับการบำบัดในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ การคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง โดยคัดเลือกผู้ที่มีประสบการณ์ตรงกับกระบวนการใช้สารและการฟื้นฟู ซึ่งสามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่ศึกษา ผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 10 คน ได้รับการคัดเลือกจากศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและโรงพยาบาลในพื้นที่ โดยมีเกณฑ์คัดเข้า ได้แก่ อายุระหว่าง 18–25 ปี

มีประวัติการใช้สารเสพติดอย่างน้อย 1 ปี และสามารถสื่อสารและให้ข้อมูลได้อย่างชัดเจน เกณฑ์คัดออก ได้แก่ ผู้ที่ไม่สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ชีวิตและกระบวนการบำบัดได้ และมีภูมิหลังเกี่ยวกับยาและสารเสพติด น้อยกว่า 1 ปี จำนวนผู้ให้ข้อมูลกำหนดตามหลักการวิจัยเชิงคุณภาพที่เน้นความลึกของข้อมูล และดำเนินการเก็บข้อมูลจนถึงจุดอิ่มตัวของข้อมูล (data saturation) ซึ่งไม่พบประเด็นหรือข้อมูลใหม่เพิ่มเติม การเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล ดำเนินการโดยการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และให้ผู้เข้าร่วมตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยโดยสมัครใจ

2. เครื่องมือ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิดปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม (SDH) แนวคิดทักษะชีวิต และกรอบแนวคิดเกี่ยวกับครอบครัวและทุนทางสังคมวัฒนธรรม เพื่อใช้เป็นแนวทางในการสำรวจประสบการณ์ของผู้เข้ารับการบำบัดยาและสารเสพติด แนวคำถามครอบคลุมประเด็นสำคัญ ได้แก่ 1) บริบทและเส้นทางการเข้าสู่การใช้สารเสพติด 2) ปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคมและสภาพแวดล้อม 3) ข้อจำกัดและการพัฒนาทักษะชีวิต 4) ความสัมพันธ์ในครอบครัว และ 5) การสนับสนุนจากชุมชน ศาสนา และเครือข่ายทางสังคม ตัวอย่างคำถาม เช่น “ประสบการณ์หรือปัจจัยใดที่มีอิทธิพลต่อการเริ่มใช้สารเสพติดของท่าน” และ “ใครหรือสิ่งใดมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้ท่านตัดสินใจเลิกใช้ยาและสารเสพติด”

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย แบบสัมภาษณ์ได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยผู้ทรงคุณวุฒิด้านสุขภาพจิตและการบำบัดผู้ใช้สารเสพติด จำนวน 3 ท่าน และนำข้อเสนอแนะมาปรับปรุงความชัดเจนและความเหมาะสมของคำถาม นอกจากนี้ ได้มีการทดลองใช้เครื่องมือกับผู้ที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 3 ราย เพื่อปรับปรุงลำดับคำถามและภาษาที่ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของผู้ให้ข้อมูล

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลดำเนินการระหว่างเดือนตุลาคม 2566 ถึงเดือน มีนาคม 2567 โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) การเตรียมการและการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล ผู้วิจัยประสานงานกับศูนย์ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติดและโรงพยาบาลในพื้นที่ เพื่อขออนุญาตเก็บข้อมูลและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลตามเกณฑ์ที่กำหนด ผู้เข้าร่วมได้รับการชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนการวิจัย และสิทธิในการเข้าร่วมโดยสมัครใจ

2) การดำเนินการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบตัวต่อตัวในสถานที่ที่มีความเป็นส่วนตัว โดยใช้แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง ก่อนเริ่มการสัมภาษณ์มีการสร้างสัมพันธภาพเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลรู้สึกผ่อนคลาย การสัมภาษณ์ใช้เวลาประมาณ 30–45 นาทีต่อราย และมีการบันทึกเสียงร่วมกับการจดบันทึกภาคสนาม (ภายหลังได้รับความยินยอม) ข้อมูลแสดงภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูล (ยกตัวอย่างบางราย) ดังตาราง 1

ตาราง 1

ภูมิหลังของผู้เข้าสู่กระบวนการบำบัดยาและสารเสพติด (ยกตัวอย่างบางราย)

ข้อมูลภูมิหลัง	ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1	ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2	ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3
เพศ	ชาย	ชาย	ชาย
ระดับการศึกษา	กำลังศึกษาและปรับพื้นฐาน (คาดว่าระดับ ปวช.)	กำลังศึกษา กศน. นอกระบบ โดยยังไม่จบ ระดับ ม.ต้น	ศึกษาถึงระดับชั้น ม.4 (ในช่วงที่เริ่มใช้สารเสพติด)
ศาสนา	อิสลาม	อิสลาม	พุทธ

ตาราง 1

(ต่อ)

ข้อมูลภูมิหลัง	ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 1	ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 2	ผู้ให้ข้อมูลคนที่ 3
สถานภาพสมรส	โสด และอาศัยอยู่ตัวคนเดียว	โสด (ปัจจุบันพ่อแม่กำลังจะ	มีบุตร (ปัจจุบันช่วยเลี้ยงบุตร
ชนิดของสาร	ร่วมกับพ่อแม่	หาและจัดการแต่งงานให้)	อยู่บ้าน)
เสพติด	เริ่มจากบุหรี่ น้ำกระเทียม และ	กัญชา (ครั้งแรก), โคเคน, ยาเสพติดประเภท 1 และ 3	(เคยถูกตัดสินคดีจำคุก)
ระยะเวลา	พัฒนาไปเป็นยาบ้า	ผงขาว, ยาบ้า (ม้า), ยาอี	เริ่มใช้ครั้งแรกตอนอายุ 17 ปี
และสาเหตุที่	เริ่มจากความอยากรลองและมี	เริ่มใช้กัญชาเป็นครั้งแรก	และใช้มาอย่างต่อเนื่อง
เกี่ยวข้องกับยา	เพื่อนชักชวนในช่วงอายุ 20	และเข้าถึงสารเสพติดอื่น ๆ	ประมาณ 7 ปี
และสารเสพติด	ต้น ๆ	ในช่วงที่ไปทำงาน	
การเข้าสู่	ถูกเจ้าหน้าที่จับกุม ปัจจุบัน	เข้ารับการบำบัดเป็นเวลา	ถูกจับกุมตอนอายุ 23 ปี และ
กระบวนการ	ผ่านกระบวนการบำบัดมาแล้ว	120 วัน (4 เดือน) ปัจจุบัน	อยู่ในเรือนจำประมาณ 2 ปี
บำบัด	5 ปี	เพิ่งออกจากศูนย์บำบัดมา	จากนั้นสมัครใจเข้ารับการ
		ได้ประมาณ 8 เดือน	บำบัดฟื้นฟูต่ออีก 120 วัน

3) การจัดการข้อมูลและการตรวจสอบความถูกต้อง ภายหลังการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยถอดความข้อมูลจากไฟล์เสียงแบบคำต่อคำ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของข้อมูล การเก็บข้อมูลดำเนินต่อเนื่องจนกระทั่งข้อมูลมีความอิ่มตัว และไม่พบประเด็นใหม่เพิ่มเติม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative data) โดยใช้ การวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา (descriptive content analysis) และการตีความข้อมูล ถอดความจากเทปการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มทั้งหมด ออกมาเป็นบทสนทนา เข้ารหัสและจัดหมวดหมู่ โดยตั้งประเด็นสำคัญ (theme) และคำสำคัญ (keyword) ที่ปรากฏซ้ำ ๆ และจัดกลุ่มประเด็นที่มีความหมายใกล้เคียงกันให้เป็นหมวดหมู่ย่อย และหมวดหมู่หลักตามขอบเขตเนื้อหา การกำหนดรหัส (coding) การเชื่อมโยงรหัส (axial coding) และการจัดกลุ่มรหัส (Charmaz, 2014) ในการวิเคราะห์ข้อมูลขั้นตอน ผู้วิจัยได้จัดบันทึกเพื่อสะท้อนกระบวนการวิเคราะห์ (Thomas, 2016)

ผลการวิจัย

1. บริบทความเปราะบางทางสังคมและทักษะชีวิต (เส้นทางการใช้ยาและสารเสพติด)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ ผู้วิจัยค้นพบว่าเส้นทางการเข้าสู่ยาและสารเสพติด ของผู้เข้ารับการบำบัดสะท้อนถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างบริบทความเปราะบางทางสังคม ผู้ให้ข้อมูลหลายรายกล่าวถึงการได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว ผู้นำศาสนา และชุมชน ซึ่งช่วยให้สามารถปรับตัวและหลีกเลี่ยงการกลับไปใช้ยาและสารเสพติดซ้ำ และข้อจำกัดด้านทักษะชีวิต สามารถจำแนกออกเป็นประเด็นย่อยได้ดังนี้

1.1 บริบทความเปราะบางทางสังคมและการรับรู้ การรับรู้ของผู้ให้ข้อมูลสะท้อนถึงบริบทความเปราะบางทางสังคมที่เอื้อต่อการ "รับรู้" และ "เรียนรู้" เกี่ยวกับโลกของยาและสารเสพติด ซึ่งลดกำแพงการป้องกันตนเอง ดังนี้

1.1.1 เพื่อนผู้ชักนำหลัก เพื่อนเป็นแหล่งข้อมูลและจุดเริ่มต้นหลักในบริบทสังคม โดยทำหน้าที่

2 ลักษณะ คือเป็น "ผู้ชักนำ" ให้ทดลองใช้ครั้งแรก "รู้จักมาจากเพื่อนครับ... อยู่ในสังคมเพื่อนนี้แหละครับที่ชวน" (A1) และเป็น "ผู้จัดหาและแบ่งปัน" "เพื่อนก็จะพาไปเอาของบ้าง หรือรวมหุ้นกันซื้อมาแบ่งกันใช้" (A9)

1.1.2 การรับรู้ถึงความง่ายตายในการเข้าถึง ปัจจัยความเปราะบางเชิงโครงสร้างที่สำคัญคือ การรับรู้ว่ายากและสารเสพติด "หาซื้อง่าย" ทั้งในระดับพื้นที่และเทคโนโลยี "หาซื้อได้ง่ายมาก แค่อินเทอร์เน็ตติดต่อไปบอกว่า "เดี๋ยวผมคุยให้" (A8) รวมถึงการหาแหล่งได้ง่ายในต่างพื้นที่ "บางคนเขาบอกว่าสามารถหาแหล่งได้ภายในอาทิตย์เดียว" (A9)

1.1.3 ปัจจัยส่วนบุคคล ความอยากรู้และการยกระดับ ภายใต้บริบทที่เอื้ออำนวย ปัจจัยภายในคือ "ความอยากรู้อยากลอง" และความต้องการ "ยกระดับ" ไปสู่ยาที่แรงขึ้น "เพื่อนเป็นคนชักนำ แต่ผมไม่โทษเขาเพราะผมอยากลองด้วย" (A4) และ "อยากลองของที่แรงกว่า" (A10)

1.1.4 การรับรู้ถึง "ระบบ" และเครือข่ายที่ซับซ้อน ผู้สเปกมองเห็นโครงสร้างที่ซับซ้อนของวงจรยาและสารเสพติดในพื้นที่ ทั้งบริบทข้ามพรมแดน (ยาและสารเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้าน) (A3), โครงสร้างเครือข่ายที่มีการเชื่อมโยง (A8), และตรรกะทางธุรกิจของผู้ค้า "คนที่มีการศึกษาทั้งนั้นที่ค้ายา" (A1)

บทวิเคราะห์ความเปราะบางทางสังคมและการรับรู้

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก พบว่าการรับรู้ของผู้เข้ารับการบำบัดจำแนกได้เป็น 2 มิติหลัก คือ 1) มิติการรับรู้แหล่งที่มา ซึ่งสะท้อนจุดเริ่มต้นการสัมผัสยาและสารเสพติดจาก 3 กลุ่มสำคัญ ได้แก่ "เพื่อน" (กลุ่มใหญ่ที่สุด) ที่ทำหน้าที่ชักนำและจัดหา "ครอบครัว" ที่เป็นแบบอย่างเชิงลบ และ "ต่างแดน" (ประเทศเพื่อนบ้าน) ที่เป็นแหล่งเรียนรู้ยาชนิดใหม่ ๆ ในบริบทชายแดนใต้ และ 2) มิติการรับรู้วิธีการและระบบ สะท้อนความเข้าใจในกลไกวงจรยาและสารเสพติด ประกอบด้วยการรับรู้ "หาซื้อง่าย" ผ่านเทคโนโลยี แรงขับเคลื่อนภายในจาก "ความอยากลอง" สู่การยกระดับความรุนแรง และการมองเห็นภาพ "เครือข่ายหรือระบบธุรกิจ" ที่ซับซ้อน มีการคัดกรองและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ ซึ่งชี้ให้เห็นว่าภูมิหลังด้านการรับรู้ได้เกิดจากปัจจัยเดียว แต่เป็นผลลัพธ์ที่ซับซ้อนจากหลายแหล่งที่มาและกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม

1.2 ข้อจำกัดด้านทักษะชีวิตและการสร้างทักษะใหม่

นอกจากบริบทความเปราะบางแล้ว ผลการวิจัยยังสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านทักษะชีวิต ในการเผชิญปัญหาในอดีต แต่ในขณะเดียวกันก็สะท้อนถึงการสร้างทักษะใหม่เพื่อการปรับตัวหลังการบำบัด โดยค้นพบ 3 ประเด็นหลักดังนี้

1.2.1 "ครอบครัว" เป็นเป้าหมายหลักในการแก้ปัญหาและสร้างแรงจูงใจ ผู้ให้ข้อมูลตระหนักว่า "ครอบครัว" จะพังทลายหากไม่เลิกยา ทักษะการแก้ปัญหาจึงมุ่งเน้นไปที่การรักษาครอบครัวไว้ "ถ้าเลิกไม่ได้ชีวิตครอบครัวผมมันพังแน่" (A6) และ "ถ้าไม่เข้า [บำบัด] ชีวิตผมจะพังเลย" (A7) เป้าหมายสูงสุดหลังการบำบัดจึงเป็นการได้กลับไปหาครอบครัว "ผมอยากกลับบ้านให้ได้... กลับไปทอดลูกทอดเมีย ทอดแม่" (A8, A10)

1.2.2 การพัฒนาทักษะการปฏิเสธในสถานการณ์จริง จากอดีตที่มีข้อจำกัดในการปฏิเสธ หลังการบำบัด ผู้ให้ข้อมูลสามารถพัฒนาทักษะนี้ได้จริงในสถานการณ์เสี่ยง "หลังจากที่ผมออกไปประมาณ 1-2 อาทิตย์ เพื่อนก็ชวนไปที่บ้านเพื่อเสพยา ผมไม่ไปนะ" (A4) และ "เพื่อนก็ชวนไปที่บ้านมันแต่ผมไม่ไป" (A9) โดยยังสามารถรักษาสัมพันธภาพกับเพื่อนกลุ่มเดิมได้แต่มีจุดยืนที่ชัดเจน

1.2.3 การตระหนักถึงพลังใจและการจัดการอารมณ์ การเลิกยาคือการต่อสู้ภายในจิตใจ

ทักษะสำคัญคือพลังใจและการจัดการอารมณ์เชิงลบ อันดับแรกใจมันต้องเข้มแข็งจริง ๆ (A5, A6) รวมถึงการปรับเปลี่ยนวิธีคิดให้มีภูมิต้านทานมากขึ้น "ผมว่าผมพยายามทำปัจจุบันให้ดีที่สุด" (A1) และ "การจัดการกับความน้อยใจเพื่อไม่ให้วนกลับไปซ้ำ" (A3)

บทวิเคราะห์ด้านทักษะชีวิต ทักษะชีวิตของผู้เข้ารับการบำบัดไม่ได้เป็นทักษะดั้งเดิม แต่เป็น "ทักษะการปรับตัวและกลยุทธ์การฟื้นฟู" แบ่งออกเป็น 3 มิติ

1. มิติด้านความคิดและแรงจูงใจ สะท้อนถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและการสร้างความมุ่งมั่นภายใน ซึ่งเป็นรากฐานของการเลิกยา ประกอบด้วย 2 ประเด็นหลัก คือ 1) การตั้งเป้าหมายในการเลิกใช้ยาเสพติด (A1, A5, A8) เพื่อรักษาครอบครัว (A5) หรือทำปัจจุบันให้ดีที่สุด (A1) และ 2) การตัดสินใจแน่วแน่ว่าจะไม่กลับไปยุ่งอีก (A3, A4, A8, A10) ซึ่งเป็นผลลัพธ์ของการปรับเปลี่ยนทัศนคติ

2. มิติด้านการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม สะท้อนถึงการเลือกใช้กลยุทธ์การแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบและชัดเจนที่สุด โดยเฉพาะ การเข้าสู่กระบวนการบำบัด (A1, A6, A7, A8) ซึ่งเป็นทักษะการตัดสินใจเมื่อตระหนักว่าชีวิตกำลังจะล้มเหลว (A7) หรือเพื่อทำตามเงื่อนไขที่จำเป็น (A6)

3. มิติด้านพฤติกรรมและการจัดการสังคม สะท้อนถึงการปฏิบัติจริงในสถานการณ์เสี่ยงเพื่อป้องกันการกลับไปใช้ยาซ้ำ แบ่งเป็น 2 ประเด็นย่อย คือ 1) การหลีกเลี่ยงจากแหล่ง (A5, A6, A9) ซึ่งเป็นทักษะการประเมินความเสี่ยงเมื่อตระหนักว่าสภาพแวดล้อมเดิมนำไปสู่การเสพยา และ 2) การปฏิเสธเมื่อเพื่อนชวน (A4, A9) ที่แสดงถึงพัฒนาการของทักษะการปฏิเสธในสถานการณ์จริง ได้สำเร็จ

2. พลวัตความยั่งยืนของครอบครัวและทุนทางสังคมวัฒนธรรม (กลไกทางสังคม)

2.1 พลวัตความยั่งยืนของสัมพันธภาพในครอบครัว สถาบันครอบครัวส่งผลกระทบในลักษณะ "พลวัตความยั่งยืน" โดยมีบทบาทที่เปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา ดังนี้

2.1.1 ครอบครัวในฐานะปัจจัยเสี่ยงและแบบอย่างเชิงลบ ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่าครอบครัวเป็นระบบพื้นฐานที่สำคัญที่สุดต่อพฤติกรรมสมาชิก หากครอบครัวบกพร่องหรือมีสมาชิกยุ่งเกี่ยวกับยาและสารเสพติด จะกลายเป็นปัจจัยผลักดันที่รุนแรงและหลีกเลี่ยงยาก "เริ่มแรกผมคิดว่าน่าจะเป็นครอบครัว เพราะว่าเป็นพื้นฐานชีวิต... ถ้าครอบครัวค้ายากก็จบ ไปไม่รอด" (A5) ในบางกรณี ความบกพร่องนี้รุนแรงถึงขั้นเกิดการบิดเบือนบทบาทหน้าที่ของบุคคล เช่น "มีเด็กชวนให้พ่อเล่นยาในหมู่บ้านผม" (A6) สะท้อนภาวะวิกฤตของสถาบันครอบครัวที่เป็นแบบอย่างเชิงลบ

2.1.2 ครอบครัวในฐานะแรงจูงใจและจุดเปลี่ยน แม้จะเป็นปัจจัยเสี่ยงในระยะแรก แต่เมื่อถึงจุดวิกฤต ครอบครัวกลับพลิกบทบาทเป็น "แรงจูงใจ" และ "จุดเปลี่ยน" ที่สำคัญที่สุดในการดึงผู้เสพกลับมาสู่กระบวนการบำบัด การตระหนักเกิดขึ้นเมื่อผู้เสพพบว่าในยามตกต่ำ เพื่อนที่เคยร่วมเสพยาหายหน้าไปหมด เหลือเพียงครอบครัวที่ยังเคียงข้าง "เวลาเรามีปัญหาอะไร คนที่จะมาก็คือพ่อแม่ เพื่อนที่มานั่งกินกับเรา ไม่มีโผล่หัวมาเลย" (A8) การสนับสนุนจากครอบครัวจึงเป็นปัจจัยชี้ขาดความสำเร็จ "ครอบครัวมีส่วนสำคัญในการสนับสนุนให้เลิกยุ่ง... ตอนนั้นก็สนับสนุนทุกอย่างเลย" (A2, A7)

2.1.3 ครอบครัวในฐานะเป้าหมายและการฟื้นฟู ปลายทางของการเลิกยาคือการได้รับ "การยอมรับ" และ "ความไว้วางใจ" กลับคืนมา ซึ่งเป็นการฟื้นฟูสัมพันธภาพที่เคยแตกสลายให้กลับมาสมบูรณ์ "ณ ตอนที่เรารู้สึกได้แล้ว ครอบครัวโอเคกับเรามากขึ้น" (A1) "ตอนนี้พ่อกับแม่รู้สึกดีขึ้น รู้สึกรักเรามากขึ้น... ภูมิใจ" (A9) นอกจากนี้ ประสบการณ์ความผิดพลาดในอดีตยังกลายเป็นบทเรียนสำคัญที่ทำให้ผู้ให้ข้อมูลมุ่งมั่นปกป้องลูกหลานไม่ให้เดินซ้ำรอยเดิม "การที่ตนเองเคย 'พลาดมาแล้ว' ทำให้ไม่อยากให้ลูกมายุ่ง" (A10) สะท้อนถึงการฟื้นฟูบทบาทหัวหน้าครอบครัวที่ตึกกลับคืนมา

บทสังเคราะห์พลวัตครอบครัว จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าบทบาทของครอบครัวที่มีต่อผู้ที่เข้าสู่กระบวนการบำบัดมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงไปตามช่วงเวลา โดยจำแนกได้เป็น 3 มิติหลัก คือ

1. ปัจจัยเสี่ยงและปัญหา สะท้อนถึงภูมิหลังครอบครัวที่บกพร่องซึ่งเอื้อต่อการใช้ยาและสารเสพติด โดยประกอบด้วย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) การเป็นแบบอย่างเชิงลบ (A5, A6) โดยผู้ให้ข้อมูลสะท้อนว่าการที่พ่อแม่ค้ายาหรือมีคนในบ้านเสพยาทำให้วงจรยาและสารเสพติดเป็นเรื่องใกล้ตัว 2) การขาดหรือการสูญเสีย (A3) เช่น การที่ไม่ใช่พ่อแม่ทำให้ขาดที่พึ่งพิงและเสี่ยงต่อการหันไปพึ่งพาสิ่งอื่น และ 3) การปกปิดและความขัดแย้ง (A4) โดยผู้ให้ข้อมูลพยายามปิดบังครอบครัวเรื่องการใช้ยาและสารเสพติด จนนำไปสู่วิกฤตความสัมพันธ์เมื่อถูกจับกุม

2. แรงจูงใจและจุดเปลี่ยน สะท้อนให้เห็นว่าครอบครัวมีส่วนสำคัญทำให้ผู้ให้ข้อมูลตัดสินใจเลิกยา ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ประเด็นย่อย คือ 1) การเป็นแรงสนับสนุนหลัก (A2, A7) โดยครอบครัว (คู่สมรส) แสดงความเข้าใจและพร้อมสนับสนุนให้เลิก 2) การหนุนเสริมให้ตระหนักรู้ (A8) เมื่อผู้ให้ข้อมูลประสบปัญหาและตระหนักว่า "เพื่อนหาย" เหลือเพียง "พ่อแม่" ที่อยู่เคียงข้าง และ 3) การให้ข้อมูลเหตุผล (A10) กล่าวว่าลูกจะเดินข้ามรอยความผิดพลาดของตน

3. การฟื้นฟูและเป้าหมาย สะท้อนให้เห็นว่าครอบครัว คือ "รางวัล" หรือ "เป้าหมายปลายทาง" ของการเลิกยา โดยผู้ให้ข้อมูล (A1, A4, A9, A10) สะท้อนตรงกันว่า สิ่งที่ได้รับกลับมาหลังการบำบัด คือ การที่ครอบครัว "ยอมรับ" และ "ภูมิใจ" และนำไปสู่ความสัมพันธ์เชิงบวกอย่างชัดเจน เช่น พ่อแม่รักมากขึ้น (A9) หรือครอบครัวกลับมามีความสุข (A1) มากขึ้น

2.2 กลไกทางสังคมและวัฒนธรรมในการคืนสู่สุขภาพ

ปัจจัยภายนอกที่สำคัญในการป้องกันการเสพยา คือ "พื้นที่ในสังคม" ที่ได้รับการยอมรับ ซึ่งสะท้อนถึงทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ โดยผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ระบุว่าความยากจน โอกาสทางการศึกษาที่จำกัด และอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การเริ่มใช้สารเสพติด จำแนกได้เป็น 3 ประเด็นหลักดังนี้

1. อิทธิพลสองด้านจากครอบครัวและกลุ่มเพื่อน ผู้ให้ข้อมูลตระหนักว่าครอบครัวคือ "พื้นฐานชีวิต" (A9) ที่สำคัญที่สุดและเป็นแหล่งสนับสนุนหลักในการฟื้นคืนตัว "ถ้าครอบครัวดีก็ดีไป... ผมรู้สึกว่าทั้งครอบครัว เพื่อนในสังคมสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ" (A3, A9) ในขณะเดียวกัน กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลสูงอย่างยิ่งในลักษณะ "อิทธิพลสองด้าน" คือ เป็นทั้งปัจจัยเสี่ยง และปัจจัยสนับสนุน ดังผู้ให้ข้อมูลที่ว่า "เพื่อนที่เลิกเสพยาแล้วยังตักเตือนเรากับเพื่อนที่ยังใช้สารเสพติดบอกว่านิดเดียวไม่ติดหรอก เหมือนตายอะ" (A3) และ "สังคมเพื่อนครับที่จะคอยให้โอกาสเรา" (A5)

2. บทบาทของชุมชนและสิ่งแวดล้อม สิ่งที่ค้นพบอย่างเด่นชัดคือ การที่ผู้ให้ข้อมูลตระหนักว่าชุมชนและสิ่งแวดล้อมมีผลโดยตรงต่อการเลิกยาเสพติด ชุมชนที่เข้มแข็งจะทำหน้าที่เชิงรุกในการ "เฝ้าระวัง" และสร้าง "กิจกรรมสร้างสรรค์" เพื่อป้องกันปัญหา "ผมว่าทุกชุมชนเฝ้าระวังทุกชุมชน แต่ตอนนี้รู้สึกว่ามีกิจกรรมมากขึ้น พยายามให้เด็ก ๆ มารวมตัวทำกิจกรรมกันมากขึ้น" (A2) สิ่งแวดล้อมจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะส่งเสริมหรือเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการฟื้นคืนตัว ดังที่ผู้ให้ข้อมูลยืนยันว่า "สังคมและชุมชนมีความสำคัญในการสนับสนุนครับ" (A4) และ "อีกอย่างสิ่งแวดล้อมก็สำคัญ ที่จะพาเราให้เลิกใช้ยาเสพติดได้" (A10)

3. แรงสนับสนุนด้านการประเมินค่าและการยอมรับในศักยภาพ ประเด็นที่ลึกซึ้งที่สุดที่ค้นพบ คือ การที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการแรงสนับสนุนที่ไม่ใช่เพียงการช่วยเหลือทั่วไป แต่เป็นการ "ยอมรับในคุณค่าและศักยภาพ" การที่สังคมยังคง "เชื่อมั่น" และ "นับถือ" ในศักยภาพเดิมของผู้ที่เคยผิดพลาด ถือเป็นแรงผลักดันสำคัญ "เรายังมีศักยภาพ ดีว่าเราต้องเปลี่ยนแปลงตัวเอง เพราะว่าเราต้องได้ดีกว่าเดิม เขาเชื่อผม... แต่ตอนนี้เขายังนับถือผมอยู่" (A1) แรงสนับสนุนนี้ยังรวมถึงการได้รับโอกาสและการยอมรับจากบุคคลสำคัญในชุมชน ซึ่งช่วยสร้างแรงจูงใจและฟื้นฟูคุณค่าในตนเอง "คนในสังคมสนับสนุนให้ความช่วยเหลือ... แล้วมีโต๊ะอีหม่ามด้วย เขามอบหมายหน้าที่ให้ผมแล้วพี่ ๆ หลายคนในหมู่บ้าน เป็นแรงผลักดัน..." (A7)

บทสังเคราะห์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าแรงสนับสนุนทำงานสัมพันธ์กันใน 3 มิติ จากระดับเครือข่ายพื้นฐาน สู่บริบทแวดล้อมในระดับมัธยมศึกษาและสู่การฟื้นฟูคุณค่าในระดับจิตวิทยา ดังนี้

1. อิทธิพลจากเครือข่ายใกล้ชิด ผู้ให้ข้อมูลตระหนักว่าครอบครัวคือ "พื้นฐานชีวิต" (A9) และเป็นแหล่งสนับสนุนหลักที่สำคัญที่สุด (A3, A6) อย่างไรก็ตาม ในระดับเดียวกันนี้ กลุ่มเพื่อน กลับมีอิทธิพลสองด้าน กล่าวคือ ในขณะที่เพื่อนที่ดีทำหน้าที่ "ตักเตือน" (A3) หรือ "ให้โอกาส" (A5) เพื่อนที่ยังใช้ยา ก็ทำหน้าที่เป็นปัจจัยเสี่ยงในการชักจูง (A3 "กับเพื่อนที่ใช้บอกว่านิดเดียวไม่ติดหรอก")

2. บริบทของชุมชนและสิ่งแวดล้อม ในมิติที่กว้างขึ้น ชุมชนและสิ่งแวดล้อมถูกระบุว่ามีผลโดยตรงต่อการฟื้นตัว (A9, A10) โดยชุมชนที่เข้มแข็งจะแสดงบทบาทเชิงรุก (Proactive role) ผ่านการ "เฝ้าระวัง" (A2) และการจัด "กิจกรรมสร้างสรรค์" (A8) บริบทแวดล้อมจึงทำหน้าที่เป็นปัจจัยกำหนดที่สำคัญ (A4 "สังคมและชุมชนมีความสำคัญในการสนับสนุน")

3. การสนับสนุนเชิงคุณค่าและการฟื้นฟูศักยภาพ การสนับสนุนด้านการประเมินค่า สิ่งที่ทำให้ข้อมูลต้องการไม่ใช่เพียงการช่วยเหลือ แต่คือการที่สังคมยังคง "เชื่อมั่น" ใน "ศักยภาพ" ที่ตนเคยมี (A1) การที่สังคมยัง "นับถือผมอยู่" (A1) แม้จะเคยผิดพลาด หรือการที่ผู้นำชุมชน "มอบหมายหน้าที่สำคัญ" (A7) ให้ถือเป็นแรงผลักดันสูงสุดที่ช่วยฟื้นฟูคุณค่าในตนเอง และเป็นเป้าหมายของการสนับสนุนทั้งหมด

การศึกษาแสดงให้เห็นเส้นทางชีวิตที่มีพลวัตสูง เริ่มต้นจากบริบทความเปราะบางทางสังคม ของการรับรู้ที่มีต่อเพื่อนและระบบโครงสร้างที่เอื้ออำนวย ผสานกับข้อจำกัดด้านทักษะชีวิต แต่สามารถเปลี่ยนผ่านสู่การฟื้นฟูได้ด้วย พลวัตความยั่งยืนของสัมพันธ์ภาพในครอบครัว ที่เปลี่ยนจากลบเป็นบวก และได้รับการขับเคลื่อนจากทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ที่มอบโอกาสและคืนคุณค่าความเป็นมนุษย์ให้แก่ผู้ที่พลาดพลั้ง

ปัจจัยที่ส่งผลต่อวงจรการใช้สารเสพติดและการฟื้นฟูสุขภาพผ่านมุมมองทางสังคม ให้ความสำคัญกับความเปราะบางทางสังคมและสภาพแวดล้อมที่จำกัดเป็นตัวผลักดันเริ่มต้นที่ทำให้บุคคลเข้าสู่ปัญหาเสพติด ในขณะเดียวกัน ทักษะการดำเนินชีวิตและการปรับเปลี่ยนกลไกทางจิตวิทยาถือเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการความเครียดเพื่อการเลิกใช้ยาและสารเสพติด ผลการวิจัยนี้ชี้ให้เห็นถึงบทบาทที่ยั่งยืนของครอบครัวซึ่งสามารถเป็นได้ทั้งจุดเริ่มต้นของปัญหาและแรงจูงใจหลักในการบำบัดรักษา นอกจากนี้ การได้รับการยอมรับจากชุมชน และการสนับสนุนผ่านมิติทางวัฒนธรรมหรือศาสนายังเป็นกลไกที่ช่วยสร้างโอกาสและคืนบุคคลกลับสู่สังคม กระบวนการนี้แสดงให้เห็นว่าการแก้ไขปัญหายาและสารเสพติดจำเป็นต้องอาศัยทั้งความเข้มแข็งภายในตัวบุคคล และการปรับเปลี่ยนสภาพแวดล้อมทางสังคมควบคู่กันไป สามารถสรุปประเด็นหลักและประเด็นย่อย ดังตาราง 2

ตาราง 2

สรุปประเด็นหลัก (themes) ประเด็นย่อย (subthemes) และความหมายของกระบวนการเข้าและออกจากวงจรการใช้ยาและสารเสพติด

ประเด็นหลัก (Themes)	ประเด็นย่อย (Subthemes)	ความหมายและคำอธิบายที่เชื่อมโยงกับ ทฤษฎี
1. บริบทความเปราะบางทางสังคมและทักษะชีวิต (เส้นทางสู่การใช้ยาและสารเสพติด)	1.1 บริบทความเปราะบางทางสังคมและการรับรู้	อิทธิพลของปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม (SDH) เช่น ความยากจน ข้อจำกัดทางโอกาส สภาพแวดล้อมชุมชน รวมถึงการรับรู้และบรรทัดฐานที่ผลักดันให้บุคคลเข้าสู่วงจรการใช้สารเสพติด
	1.2 ข้อจำกัดด้านทักษะชีวิตและการสร้างทักษะใหม่	กลไกทางจิตวิทยาที่เกิดจากข้อจำกัดในการรับมือกับความเครียด ในระยะเริ่มต้นไปจนถึงความพยายามในการเรียนรู้และสร้างทักษะชีวิตใหม่เพื่อจัดการปัญหาในช่วงฟื้นฟู

ตาราง 2

(ต่อ)

ประเด็นหลัก (Themes)	ประเด็นย่อย (Subthemes)	ความหมายและคำอธิบายที่เชื่อมโยงกับทฤษฎี
2. พลวัตความย้อนแย้งของครอบครัวและทุนทางสังคมวัฒนธรรม (กลไกทางสังคม)	2.1 พลวัตความย้อนแย้งของสัมพันธภาพในครอบครัว	ความซับซ้อนของครอบครัวที่เป็นได้ทั้ง "ปัจจัยเสี่ยง" (ความแตกแยก/ละเลย) ในอดีต และการเปลี่ยนผ่านบทบาทมาเป็น "ปัจจัยปกป้อง" และ "จุดเปลี่ยน" ที่ดึงดูดบุคคลเข้าสู่การบำบัดฟื้นฟู
	2.2 กลไกทางสังคมและวัฒนธรรมในการคืนสู่สภาวะ	การบำบัดยาฟื้นฟูและสารเสพติดในมิติสังคมและพฤติกรรม เช่น การยอมรับจากชุมชน เครือข่ายเพื่อน โอกาสทางอาชีพ และการสนับสนุนจากผู้นำศาสนา เพื่อรักษาความยั่งยืนในการเลิกใช้สารเสพติด

3. พลังขับเคลื่อนของปัจจัยกำหนด (พลวัตเชิงลึกของข้อค้นพบ)

จากการสังเคราะห์ข้อมูลเชิงลึกของผู้เข้ารับการบำบัดทั้ง 10 กรณี (A1-A10) เพื่อประเมินทิศทางของข้อค้นพบ ผู้วิจัยพบว่าแม้เส้นทางชีวิตของผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่จะมีทิศทางที่สอดคล้องกันภายใต้โครงสร้างความเปราะบางทางสังคม แต่เมื่อวิเคราะห์ถึง "พลัง" หรือระดับความสำคัญของปัจจัยกำหนด (Determinants) แต่ละตัว พบว่ามีน้ำหนัก บริบท และข้อยกเว้นที่แตกต่างกัน ดังนี้

3.1 ปัจจัยแกนหลักที่มีพลังขับเคลื่อนร่วมกัน เป็นปัจจัยโครงสร้างที่มีอิทธิพลสูงสุดและพบในผู้ให้ข้อมูลเกือบทุกกรณี (ทิศทางเดียวกัน) ซึ่งทำหน้าที่เป็นทั้งแรงดึงดูดและแรงผลักดันหลัก ได้แก่ 1) ความง่ายง่ายในการเข้าถึงยาและสารเสพติด (ปัจจัยดึงดูดหลัก) เป็นโครงสร้างร่วมที่ทุกคนต้องเผชิญ ไม่ว่าจะเริ่มต้นอย่างไร ทุกกรณีให้ข้อมูลตรงกันถึงสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการหาซื้อสารเสพติดได้ง่ายในพื้นที่ 2) ครอบครัวในฐานะรากฐานชีวิตและจุดเปลี่ยน (ปัจจัยผลักดันหลัก) เป็นปัจจัยเชิงบวกที่มีอิทธิพลที่สุดที่พบในผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ (A6, A8, A9, A10) แม้ในอดีตครอบครัวอาจมีความย้อนแย้ง แต่ในระยะการบำบัดฟื้นฟู ครอบครัวคือเหตุผลหลักและเป้าหมายสูงสุดที่ทำให้เกิดการตัดสินใจบำบัด 3) ความต้องการพื้นที่เย็นและการประเมินค่าในสังคม (เป้าหมายร่วมสูงสุด) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลทุกคนที่ต้องการให้สังคมยอมรับในคุณค่าและศักยภาพเดิมของตน (A1) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการคืนสู่สภาวะที่ยั่งยืน

3.2 ปัจจัยเสริมและบริบทเฉพาะกรณีที่เป็นข้อยกเว้น เป็นปัจจัยที่เข้ามาเร่งปฏิกิริยา หรือเป็นทุนทางสังคมที่พบเฉพาะในบางกรณี ซึ่งสะท้อนความหลากหลายของเส้นทางชีวิต ได้แก่ 1) อิทธิพลของเพื่อนแบบสองด้าน แม้เพื่อนจะเป็นผู้ชักนำหลักในตอนต้น (A1, A9) แต่พบว่าในระยะฟื้นฟู อิทธิพลของเพื่อนมีความหลากหลายและไม่เหมือนกันในทุกกรณี บางกรณีเพื่อนทำหน้าที่ตักเตือนและให้โอกาส (A3, A5) ในขณะที่บางกรณีเพื่อนคือความเสี่ยงที่ต้องใช้ทักษะปฏิเสธและหลีกเลี่ยงให้เด็ดขาด (A4) ปัจจัยเพื่อนจึงมีพลังที่ผันแปรไปตามบริบทของแต่ละบุคคล 2) ความอยากรู้อยากลองส่วนบุคคล พบในบางกรณี (A4, A10) ที่ความต้องการยกระดับสารเสพติดมาจากแรงขับเคลื่อนภายใน ซึ่งเป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้การติดยามีความรุนแรงขึ้นเร็วกว่ากรณีที่เสพตามเพื่อนเพียงอย่างเดียว

ข้อยกเว้นกรณีเฉพาะ ได้แก่ 1) ทุนทางวัฒนธรรมเชิงลึก ข้อค้นพบในกรณีของ A7 ที่ได้รับการยอมรับจาก "โต๊ะอิหม่าม" และผู้นำหมู่บ้านให้รับผิดชอบหน้าที่สำคัญ ถือเป็นบริบทเฉพาะที่สะท้อนถึงพลังของกลไก

พฤติกรรมและศาสนาในพื้นที่ ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นกับผู้รับการบำบัดทุกคน (ช้อยกเว้นเชิงบวก) ปัจจุบันมีพลังสูงมากในการฟื้นฟูจิตใจ แต่ขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของผู้นำในแต่ละชุมชน 2) บริบทข้ามพรมแดน การเข้าถึงยาเสพติดจากประเทศเพื่อนบ้าน (A3) หรือการรับรู้ถึงระบบธุรกิจของผู้ค้าที่มีการศึกษา (A1) เป็นการรับรู้เฉพาะกรณีที่สะท้อนให้เห็นว่า ผู้เสพยาขายอยู่ในเครือข่ายที่มีความซับซ้อนเชิงภูมิรัฐศาสตร์มากกว่าผู้เสพทั่วไป

สรุปปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคมมีความแตกต่างกัน ปัจจัยด้านความง่ายในการเข้าถึงเชิงพื้นที่ มีอิทธิพลสูงสุดในฐานะ "แรงดึงดูด" ให้เข้าสู่วงจรการใช้ยาและสารเสพติด ขณะที่ปัจจัยด้านครอบครัวมีอิทธิพลสูงสุดในฐานะ "แรงผลักดัน" ให้ออกจากวงจรการใช้ยาและสารเสพติด ส่วนปัจจัยด้านความอยากรู้ส่วนบุคคลและบริบทข้ามพรมแดนทำหน้าที่เป็นปัจจัยเสริมที่ทำให้เส้นทางการใช้สารเสพติดของแต่ละกรณีมีรายละเอียดและช้อยกเว้นที่แตกต่างกันไป

การอภิปรายผลการวิจัย

1. บริบทความเปราะบางทางสังคมและทักษะชีวิต ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ชี้ให้เห็นว่าเส้นทางการเข้าสู่ยาและสารเสพติด มิได้เกิดจากปัจจัยระดับบุคคลเพียงอย่างเดียว แต่เป็นผลจาก "พลวัตปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม" ที่ทำงานผ่านปฏิสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างโอกาสและการรับรู้ของบุคคล

1.1 ข้อค้นพบที่ระบุว่ากลุ่มเพื่อนทำหน้าที่เป็นทั้ง "ผู้ชักนำ" และ "ศูนย์กลางทรัพยากร" สะท้อนให้เห็นถึงความซับซ้อนของเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ชายแดนใต้ ซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีการคบหาสมาคมที่แตกต่างของ Sutherland and Cressey (1978) ที่อธิบายว่าพฤติกรรมเบี่ยงเบนเกิดจากการเรียนรู้เทคนิคและแรงจูงใจผ่านกลุ่มใกล้ชิด แต่สิ่งที่งานวิจัยนี้ค้นพบเพิ่มเติมคือ "การรับรู้ถึงความง่ายในการเข้าถึง" ผ่านเทคโนโลยีและการข้ามพรมแดน ซึ่งสนับสนุน ทฤษฎีกิจกรรมประจำวันของ Cohen and Felson (1979) ที่ระบุว่าการกระทำผิดอาชญากรรมจะเกิดขึ้นเมื่อมีผู้กระทำมีแรงจูงใจพบกับเป้าหมายที่เข้าถึงง่ายในสถานะที่ขาดผู้ควบคุมดูแล นอกจากนี้การที่ผู้เสพยามองเห็นโครงสร้างการค้ายาและสารเสพติดเป็นเรื่องปกติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ Nima et al. (2022) ที่พบปัญหาการรับรู้ที่บิดเบือนในเยาวชนชายแดนใต้ ซึ่งมองการใช้ยาและสารเสพติดเป็นวิถีชีวิตปกติภายใต้บริบทความเปราะบางทางสังคม ข้อค้นพบในกลุ่มผู้ให้ข้อมูลระบุว่า กลุ่มเพื่อนมี "อิทธิพลสองด้าน" คือเป็นทั้งผู้ชักนำในตอนต้นและเป็นผู้ตักเตือนให้ออกมาในระยะฟื้นฟู ข้อค้นพบนี้ สอดคล้อง กับแนวคิดการฟื้นฟูโดยการสนับสนุนจากเพื่อน งานวิจัยของ Bell et al. (2025) ได้สนับสนุนปรากฏการณ์นี้ โดยชี้ให้เห็นว่า บุคคลที่มีประสบการณ์ตรงในการใช้ยาและสารเสพติด หากได้รับการปรับเปลี่ยนบทบาท จะมีพลังทางสังคมในการเชื่อมโยงและสนับสนุนเพื่อนในกลุ่มให้รักษาการบำบัดไว้ได้ดีและเข้าถึงจิตใจได้ลึกซึ้งกว่าการพึ่งพาไกลทางวิชาชีพเพียงฝ่ายเดียว

1.2 ทักษะชีวิต ผลการวิจัยพบว่าผู้ได้รับการบำบัดไม่ได้ใช้ทักษะดั้งเดิม แต่สร้าง "ทักษะชีวิตแบบปรับตัว" ขึ้นใหม่เมื่อเผชิญวิกฤต โดยเฉพาะการเปลี่ยนจากกลยุทธ์การหลีกเลี่ยงปัญหา มาสู่การจัดการปัญหาเชิงรุก เช่น การตัดสินใจเข้าบำบัดเพื่อรักษาครอบครัว หรือการใช้ทักษะการปฏิเสธในสถานการณ์จริง ที่ยังรักษาสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนได้ ประเด็นนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ Purahong (2018) ที่ระบุว่าความสามารถในการเผชิญหน้ากับปัญหา เป็นปัจจัยทำนายความสำเร็จในการเลิกยาและสารเสพติดที่สำคัญ และสนับสนุนแนวคิดของ องค์การอนามัยโลก เรื่องทักษะชีวิตในฐานะภูมิคุ้มกันทางจิต (WHO, 2010)

2. พลวัตความอ่อนแอของครอบครัวและกลไกทางสังคมวัฒนธรรม

ผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 สะท้อนให้เห็นกลไกทางสังคมที่ซับซ้อนในการพาผู้เสพยาเข้าสู่สภาวะโดยมีศูนย์กลางอยู่ที่พลวัตของครอบครัวและทุนทางวัฒนธรรม

2.1 ครอบครัวในฐานะ "พลวัตความอ่อนแอ" ข้อค้นพบที่สำคัญที่สุดคือบทบาทของครอบครัวในระยะเริ่มต้น ความบกพร่องของครอบครัวหรือการมีต้นแบบที่ไม่ดีทำหน้าที่เป็นปัจจัยเสี่ยงซึ่งสอดคล้องกับ ทฤษฎีระบบครอบครัวของ Bowen (1978) และงานวิจัยของ Lander et al. (2013) แต่เมื่อเข้าสู่ระยะวิกฤต ครอบครัวกลับ

พลิกบทบาทเป็น "จุดเปลี่ยน" ที่สำคัญที่สุด และเป็นเป้าหมายปลายทางของการฟื้นฟู ประเด็นนี้สนับสนุนงานวิจัยของ Teruya and Hser (2010) และ Boonlom (2023) ที่พบว่าแรงสนับสนุนทางสังคมจากครอบครัว เป็นตัวแปรที่มีอำนาจการทำนายความสำเร็จในการเลิกยาและสารเสพติดสูงที่สุด โดยทำหน้าที่เป็นแรงยึดเหนี่ยวทางใจตามแนวคิดของ Hirschi (1969) ประเด็น "การรับรู้ถึงความง่ายตายในการเข้าถึงสารเสพติด" และ "บทบาทของครอบครัว" เป็นปัจจัยแกนหลักที่มีอิทธิพลที่สุดและพบในผู้ให้ข้อมูลทุกกรณี ซึ่งอธิบายได้ว่า โครงสร้างทางสังคมและสภาพแวดล้อมทางกายภาพมีอิทธิพลเหนือปัจจัยระดับบุคคลในการดึงดูดเข้าสู่วงจรเสพติด ในขณะที่กลไกครอบครัวเป็นแรงผลักดันหลักในการดึงออกจากวงจร ข้อค้นพบนี้สอดคล้องกับงานวิจัยที่ตีพิมพ์ใน National Library of Medicine (2024) ซึ่งระบุว่า ปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคมโดยเฉพาะสภาพแวดล้อมในละแวกบ้านและความเปราะบางของระบบครอบครัว เป็นตัวกำหนดเส้นทางความเสี่ยงของโรคติดสารเสพติดตลอดช่วงชีวิต นอกจากนี้ ยังสอดคล้องกับทฤษฎีระบบครอบครัวที่ชี้ว่า การแทรกแซงและสร้างสภาพแวดล้อมที่เกื้อหนุนจากครอบครัว คือรากฐานสำคัญที่สุดในการป้องกันการกลับไปใช้ซ้ำ

2.2 ทูทางวัฒนธรรมและการคืนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

ความยั่งยืนในการเลิกยาและสารเสพติด ในบริบทพหุวัฒนธรรมชายแดนใต้ ขึ้นอยู่กับ "ระบบนิเวศของแรงสนับสนุน" โดยเฉพาะบทบาทของผู้นำศาสนาและชุมชน ในการมอบ "แรงสนับสนุนด้านการประเมินค่า" ผลการวิจัยพบว่า การที่ผู้นำศาสนามอบหมายบทบาทหน้าที่ให้แก่อดีตผู้เสพ เป็นกลไกการ "มอบตราประทับทางสังคมใหม่" ที่ช่วยลบเลือนตราบาป ละกัศน์ "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ UNODC (2025) ที่เน้นย้ำเรื่องการคืนสู่สังคมอย่างมีศักดิ์ศรี และงานวิจัยของ Puti et al. (2021) และ Bensaid (2021) ที่ยืนยันประสิทธิผลของการบำบัดโดยใช้ชุมชนและหลักศาสนาเป็นฐาน ในพื้นที่ชายแดนใต้ ว่าเป็นทุนทางสังคม (social capital) ที่สำคัญตามแนวคิดของ Putnam (2000) ในการสร้างพื้นที่และสร้างโอกาสให้แก่ผู้ที่พลาดพลั้ง โดยทั่วไปรูปแบบการบำบัดยาเสพติดและงานวิจัยส่วนใหญ่มักใช้ "รูปแบบจำลองทางการแพทย์" ซึ่งมักมุ่งเน้นที่การจัดการอาการทางสมอง การใช้ยาบำบัด และการประเมินผลด้วยตัวชี้วัดที่เป็นทางการ (เช่น การมีงานทำในระบบ หรือการตรวจไม่พบสารเสพติด) ทำให้ความสำคัญของการเยียวยาทางจิตวิญญาณและกลไกชุมชนถูกลดทอนลงไป อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบของการศึกษาครั้งนี้แย้งว่า "ทุนทางวัฒนธรรมและศาสนา" แบบไม่เป็นการมีพลังในการดึงผู้ป่วยกลับสู่สังคมได้ลึกซึ้งกว่าระบบคลินิก ซึ่งข้อโต้แย้งนี้ได้รับการสนับสนุนจากงานวิจัยของ Bowen et al. (2023) ที่ได้วิพากษ์ว่า เครื่องมือประเมินและรูปแบบการบำบัดกระแสหลักในอดีตมีจุดอ่อนที่สำคัญคือการละเลยมิติของทุนทางวัฒนธรรม ทำให้การอธิบายกระบวนการฟื้นฟูในวงแคบและไม่ครอบคลุมประชากรที่มีความหลากหลายทางความเชื่อ การบำบัดที่ปราศจากการดึงทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนมาร่วมด้วย จึงอาจเป็นการแก้ปัญหาที่ไม่ถึงระดับการฟื้นฟูคุณค่าความเป็นมนุษย์อย่างแท้จริง

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. พลวัตของกระบวนการเข้าสู่และออกจากวงจรการใช้สารเสพติดในมิติทางสังคม โดยพบว่า ปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคมมีบทบาทในการสร้างความเปราะบางที่นำไปสู่เส้นทางการใช้ยาและสารเสพติด ขณะที่ความสัมพันธ์ในครอบครัวทำหน้าที่เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญในการเข้าสู่กระบวนการบำบัด และทุนทางสังคมและวัฒนธรรมในระดับครอบครัว ชุมชน และศาสนา เป็นกลไกหลักที่ช่วยสนับสนุนความยั่งยืนของการฟื้นตัวเส้นทางชีวิตของผู้เข้ารับการรักษาและสารเสพติด ในพื้นที่ชายแดนใต้เป็นปรากฏการณ์ที่มีพลวัตสูง ซึ่งถูกขับเคลื่อนด้วย "พลวัตปัจจัยกำหนดสุขภาพทางสังคม" ที่ทำงานผ่านปฏิสัมพันธ์เชิงซ้อนระหว่าง โครงสร้างโอกาสในพื้นที่ชายแดนที่เอื้ออำนวย และบริบทความเปราะบางทางสังคม ที่มีกลุ่มเพื่อนทำหน้าที่ทวีลักษณะเป็นตัวเร่งกระบวนการเหล่านี้ส่งผลให้เกิดการรับรู้ที่ลดทอนเกราะป้องกันทางจิตใจและผลักดันบุคคลเข้าสู่วงจรเสพติด อย่างไรก็ตาม วิฤตการณ์ดังกล่าวได้กลายเป็นแรงบีบคั้นที่กระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ "ทักษะชีวิตแบบปรับตัว" โดยผู้เสพสามารถเปลี่ยนผ่านจากการใช้กลไกการหลีกเลี่ยงปัญหา มาสู่การเผชิญหน้า และจัดการปัญหาเชิงรุก

เพื่อเอาตัวรอดและก้าวผ่านช่วงเวลาวิกฤต

2. กระบวนการฟื้นฟูตัวมีลักษณะเชิงพลวัตและเกิดจากปฏิสัมพันธ์ของปัจจัยในหลายระดับ รวมทั้งสะท้อนบทบาทของความสัมพันธ์ในครอบครัวที่มีลักษณะย้อนแย้ง และความสำคัญของระบบนิเวศทางสังคมและวัฒนธรรมในบริบทพัฒนาวัฒนธรรม กลไกทางสังคมวัฒนธรรมเป็นปัจจัยชี้ขาดความยั่งยืนในการคืนสู่สภาวะโดยทำงานควบคู่กับ พลวัตความย้อนแย้งของครอบครัว ที่เปลี่ยนจากวิกฤตสู่จุดเปลี่ยน กลไกสำคัญประกอบด้วย การสร้าง "ระบบนิเวศของแรงสนับสนุน" ผ่านบทบาทของผู้นำศาสนาและชุมชนในการมอบ "การรับรองทางสังคมใหม่" และการสนับสนุนด้านการประเมินค่า ซึ่งช่วยลบล้างตราบาปและกุศลิน "ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์" ให้กลับคืนมา นับเป็นสิ่งสำคัญของการกลับมาที่มีขึ้นในสังคมพหุวัฒนธรรม ผลการศึกษาชี้ให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนารูปแบบการดูแลที่เน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน เช่น การให้คำปรึกษาของครอบครัว โปรแกรมเสริมสร้างทักษะชีวิต และการสร้างเครือข่ายสนับสนุนในชุมชนและศาสนา เพื่อป้องกันการกลับไปใช้ยาและสารเสพติดซ้ำ

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1.1 การบูรณาการทุนทางศาสนาและวัฒนธรรมเข้าสู่กระบวนการบำบัด หน่วยงานสาธารณสุขและฝ่ายปกครองในพื้นที่ ควรดึง "ผู้นำศาสนา" (เช่น โต๊ะอิหม่าม) หรือผู้นำตามธรรมชาติ เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการในกระบวนการฟื้นฟูจิตใจ โดยสร้างรูปแบบกิจกรรมที่เน้นการมอบหมายหน้าที่ทางสังคมให้ผู้ที่กำลังฟื้นฟู เพื่อคืนความรู้สึกมีคุณค่าและสร้างพื้นที่ที่ได้รับการยอมรับในชุมชน

1.2 การพัฒนาระบบเพื่อนช่วยเพื่อน สถาบันบำบัดควรมีโปรแกรมฝึกอบรมผู้ที่สามารถเลิกสารเสพติดได้อย่างเด็ดขาดเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ให้คำปรึกษา เพื่อใช้ประโยชน์จากอิทธิพลเชิงบวกของกลุ่มเพื่อน ร่วมกับการเสริมพลังและเยียวยาครอบครัวแบบคู่ขนาน เนื่องจากการวิจัยพบว่าครอบครัวคือจุดเปลี่ยนที่ทรงพลังที่สุด กระบวนการบำบัดจึงไม่ควรมุ่งเป้าไปที่ผู้ใช้สารเสพติดเพียงฝ่ายเดียว แต่ควรจัดกิจกรรมให้คำปรึกษาของครอบครัว เพื่อปรับความเข้าใจ ลดความย้อนแย้ง และเตรียมความพร้อมให้ครอบครัวเป็นฐานที่มั่นคงในการป้องกันการกลับไปใช้ซ้ำ

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

2.1 การเปลี่ยนผ่านกระบวนการบำบัดจากตัวแบบทางการแพทย์ สู่ตัวแบบทางสังคมวัฒนธรรม รัฐควรปรับเปลี่ยนตัวชี้วัดความสำเร็จ (KPI) ของการบำบัดรักษาเสพติด จากเดิมที่เน้นเพียงการตรวจไม่พบสารเสพติด หรือจำนวนผู้เข้ารับการบำบัด ไปสู่ตัวชี้วัดด้าน "การคืนสู่สังคม" เช่น การได้รับการยอมรับจากชุมชน การมีบทบาททางสังคม ซึ่งจะช่วยให้การกำหนดทิศทางนโยบายครอบคลุมมิติความเป็นมนุษย์มากขึ้น

2.2 การจัดการเชิงโครงสร้างเพื่อลดความง่ายในการเข้าถึงสารเสพติด จากข้อค้นพบที่ระบุว่าสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการซื้อขายยาเป็นปัจจัยดึงดูดที่ทรงพลังที่สุด รัฐจึงต้องมีนโยบายปราบปรามเครือข่ายค้ายาเสพติดในระดับพื้นที่อย่างจริงจัง โดยเฉพาะการจัดการจุดเสี่ยงตามแนวชายแดน และสนับสนุนกลไกตาสับปะรดของชุมชนอย่างจริงจัง

การรับรองด้านจริยธรรมการวิจัย

การวิจัยนี้ยึดมั่นในหลักจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์อย่างเคร่งครัด โดยมีการชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอน และประโยชน์ของการวิจัยให้ผู้ให้ข้อมูลทราบอย่างชัดเจน มีการขอความยินยอมเป็นลายลักษณ์อักษร ข้อมูลส่วนบุคคลจะถูกเก็บรักษาเป็นความลับ และนำเสนอผลการวิจัยในภาพรวมโดยไม่ใช้นามสมมติ เพื่อไม่ให้เกิดผลกระทบต่อผู้ให้ข้อมูล โครงการวิจัยได้ผ่านการพิจารณาและรับรองจาก คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ (HREC) หมายเลข psu.pn.2-063/65

References

- Allport, G. W. (1985). The historical background of social psychology. In G. Lindzey & E. Aronson (Eds.), *Handbook of Social Psychology* (3rd ed., Vol. 1). Random House.
- Archibald, P., Rhodes, D., & Thorpe, R. J. (2025). Social determinants of substance use in Black adults with criminal justice contact: Do sex, stressors, and sleep matter? *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 22(8), 1176. <https://doi.org/10.3390/ijerph22081176>
- Baron, R. A., Byrne, D., & Suls, J. (1989). *Exploring social psychology* (3rd ed.). Allyn & Bacon.
- Belfiore, C. I., Galofaro, V., Cotroneo, D., Lopis, A., Tringali, I., Denaro, V., & Casu, M. (2024). A multi-level analysis of biological, social, and psychological determinants of substance use disorder and co-occurring mental health outcomes. *Psychoactives*, 3(2), 194-214. <https://doi.org/10.3390/psychoactives3020013>
- Bell, J. S., Watson, D. P., Griffin, T., Castedo de Martell, S., Kay, E. S., Hawk, M., Ray, B., & Hudson, M. (2025). Workforce outcomes among substance use peer supports: A scoping review of individual and organizational influences. *Frontiers in Public Health*, 12, 1515264. <https://doi.org/10.3389/fpubh.2024.1515264>
- Bellaert, L., Van Steenberghe, T., De Maeyer, J., Vander Laenen, F., & Vanderplasschen, W. (2022). Turning points toward drug addiction recovery: Contextualizing underlying dynamics of change. *Addiction Research & Theory*, 30(4), 294-303. <https://doi.org/10.1080/16066359.2022.2026934>
- Bensaid, B., Machouche, S. B. T., & Tekke, M. (2021). An Islamic spiritual alternative to addiction treatment and recovery. *Al-Jami'ah: Journal of Islamic Studies*, 59(1), 127-162. <https://doi.org/10.14421/ajis.2021.591.127-162>
- Boonlom, W. (2023). The relationship between family attachment and deviant drug-use behavior among youth. *Journal of MCU Ubon Review*, 8(3), 859-872. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/mcjou/article/view/270272>
- Bowen, E., Irish, A., Wilding, G., LaBarre, C., Capozziello, N., Nochajski, T., Granfield, R., & Kaskutas, L. (2023). Development and psychometric properties of the Multidimensional Inventory of Recovery Capital (MIRC). *Drug and Alcohol Dependence*, 247, 109875. <https://doi.org/10.1016/j.drugalcdep.2023.109875>
- Bowen, M. (1978). *Family therapy in clinical practice*. Jason Aronson.
- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development: Experiments by nature and design*. Harvard University Press.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2024, January 17). *Social determinants of health* (SDOH) <https://www.cdc.gov/about/priorities/why-is-addressing-sdoh-important.html>
- Charmaz, K. (2014). *Constructing grounded theory* (2nd ed.). SAGE Publications.
- Cloud, W., & Granfield, R. (2008). Conceptualizing recovery capital: Expansion of a theoretical construct. *Substance Use & Misuse*, 43(12-13), 1971-1986. <https://doi.org/10.1080/10826080802289762>

- Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588-608.
- Elder, G. H., Jr. (1998). The life course as developmental theory. *Child Development*, 69(1), 1–12. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1998.tb06128.x>
- Hayeesor, A., & Teungfung, R. (2023). Factors affecting substance abuse risk behaviors of undergraduate students at one of the universities in the three southern border provinces. *Journal of Social Development*, 25(2), 1–18. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/jsd/article/view/261760>
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. University of California Press.
- Kanato, M., Sarasiri, R., & Leyatikul, P. (Eds.). (2024). *ASEAN drug monitoring report 2023*. ASEAN Narcotics Cooperation Center.
- Koutra, K., Zamkinos, L., Angelopoulos, V., & Makris, A. (2024). Social capital in the recovery of current and former substance users: A qualitative study in Greece. *Journal of Community Medicine & Public Health Care*, 11(3), 159. <https://doi.org/10.24966/CMPH-1978/1000159>
- Lander, L., Howsare, J., & Byrne, M. (2013). The impact of substance use disorders on families and children: From theory to practice. *Social Work in Public Health*, 28(3-4), 194–205. <https://doi.org/10.1080/19371918.2013.759005>
- Lin, C., Cousins, S. J., Zhu, Y., Clingan, S. E., & Mooney, L. J. (2024). A scoping review of social determinants of health's impact on substance use disorders over the life course. *Journal of Substance Use and Addiction Treatment*, 166, 209484. <https://doi.org/10.1016/j.josat.2024.209484>
- Nima, P., Hajimad, L., & Lertariyapongkul, R. (2022). Effect of health empowerment on community participation for youth substance abuse prevention in communities in three southern border provinces. *Nursing Research and Innovation Journal*, 28(1), 127–142. Retrieved March 15, 2026, from <https://he02.tci-thaijo.org/index.php/RNJ/article/view/247024>
- Office of Disease Prevention and Health Promotion. (n.d.). *Social determinants of health. Healthy People 2030*. Retrieved March 1, 2026, from <https://odphp.health.gov/healthypeople/priority-areas/social-determinants-health>
- Office of the Narcotics Control Board. (2023). *Thailand narcotics control annual report 2023*. Ministry of Justice. <https://aseannarco.oncb.go.th/uploads/Ebook/pdf/1842215407501439.pdf>
- Purahong, G. (2018). Factors affecting relapsing drug addicted patients in Pathumthani Province. *Journal of Nursing and Education*, 32(2), 57–72. <https://he01.tci-thaijo.org/index.php/phn/article/view/245417>
- Puti, S., Phukao, D., Tapinta, D., & Pradubmook-Sherer, P. (2021). Model of the cultural competence and cognitive behavioral therapy for drug addiction rehabilitation in the 3 southern border provinces of Thailand. *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 42(4), 753–760. <https://doi.org/10.34044/j.kjss.2021.42.4.07>

- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Rhodes, T. (2009). Risk environments and drug harms: A social science for harm reduction approach. *International Journal of Drug Policy*, 20(3), 193–201. <https://doi.org/10.1016/j.drugpo.2008.10.003>
- Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (1978). *Criminology* (10th ed.). Lippincott.
- Teruya, C., & Hser, Y. I. (2010). Turning points in the life course: Current findings and future directions in drug use research. *Current Drug Abuse Reviews*, 3(3), 189–195. <https://doi.org/10.2174/1874473711003030189>
- Thomas, G. (2016). *How to do your case study* (2nd ed.). SAGE Publications.
- United Nations Office on Drugs and Crime. (2024). *World drug report 2024*. United Nations. <https://www.unodc.org/unodc/en/data-and-analysis/world-drug-report-2024.html>
- Velleman, R. D. B., & Templeton, L. J. (2007). Understanding and modifying the impact of parents' substance misuse on children. *Advances in Psychiatric Treatment*, 13(2), 79–89. <https://doi.org/10.1192/apt.bp.106.002386>
- World Health Organization. (2010). *A conceptual framework for action on the social determinants of health*. World Health Organization. <https://apps.who.int/iris/handle/10665/44489>

How to Cite this Article:

Pimpuang, T., Prateepko T., & Hamidong, S. (2026). Dynamics of social determinants of health and social mechanisms in returning to well-being of individuals undergoing drug and substance abuse treatment: A phenomenological study in the multicultural context of the southern border. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, 32(2), 57-76.

Poetry as Form of Political Activism and Resistance: An Analysis of Contemporary Burmese Poems

Philip Donald P. Herrera

Department of Languages, Literature, and Communication, Cebu Institute of Technology-University Cebu, Philippines

Corresponding Author:

Philip Donald P. Herrera

E-mail: philipdp Herrera@gmail.com

Abstract

This study analyzed five contemporary Burmese poems through the lenses of Mimetic, Marxist, Postcolonial, and Stylistic theories. It centered on the following: (1) the prevailing poetic visions reflected in the poems, (2) the social issues identified from these poems, (3) the representations of Myanmar based on these aspects, and (4) the recurring linguistic elements identifiable in the poems. The analysis adopted a qualitative approach, employing iterative content analysis and thematic analysis of the textual evidence from the poems. The findings revealed that the prevailing poetic visions were displacement, resistance, and activism, all of which are closely interrelated and reflective of the broader socio-political context of the country. In terms of social issues, the analysis identified the following: (1) extrajudicial killings, (2) the struggle for freedom and liberation, and (3) calls for unity and systemic change. These poetic visions and social issues contribute to a paradoxical representation of Myanmar as a conflict-ridden yet resistant society. The recurring linguistic elements, particularly pronoun use and imperative constructions reflected in the poems, point to the poets' reclamation of identity and their call to action, both of which are prerequisites for the notions of resistance and activism. As such, the study provides an integrative analysis emphasizing how the poetic visions, social issues, and representations of Myanmar are not only consistent with the country's socio-political realities but are also actively constructed through the linguistic and stylistic choices appropriated by the poets. The study therefore contributes to the ongoing discussion on the role of poetry as a mechanism for activism and resistance. Finally, the integrative framework adopted in this study highlights how literary theories unpack the socio-political realities of Myanmar as reflected in these contemporary poems.

Article Info

Article history:

- Received: February 1, 2026
- Revised: April 25, 2026
- Accepted: August 1, 2026
- Online: August 7, 2026

Keywords:

activism
poetic language
representation
resistance
social issues

Introduction

Literature plays an important role in the society. As history unfolds, it becomes a potent reflection of its many aspects. In fact, M. H Abrams acknowledged this reality when he proposed his Quaternity Theory. He articulated that one among the four ways a literary text, as in the context of this study a poem, can be looked at is through the lens of history in and the context from which it was conceived (van Rooden, 2012). Therefore, the text, a poem for that matter, cannot be separated from its history. Otherwise, there would be a risk of misappropriating its entirety. It is this premise that serves as a guide for this study. Myanmar's rich history, its colonial past, and current socio-political instability have shaped its literary traditions. As such, poetry, within the context of Myanmar, should be understood cognizant of these realities. Suffice it to say, therefore, that poets then become agents of political activism and resistance as a way to challenge the oppressive military regime.

In the contemporary times, it has been in the constant state of conflict and war due to the on-going military rule (Council on Foreign Relations, 2026). As a result of this it has displaced thousands, if not millions, of people—men, women, and children alike. Such displacement has also, by extension, resulted in the proliferation of social issues such as extra-judicial killings, arbitrary arrests, and oppression and human rights abuses such as those among women and children done by those who wield power. In fact, the Human Rights Watch in 2023 noted these issues and has since called on the government to cease these abuses and for other international actors to intervene in the country (United Nations High Commissioner for Refugees, n.d). These socio-political realities have further plunged the country into a state of crisis (King, 2022).

Such a picture of Myanmar provides the appropriate context of for this study as it analyzed the contemporary Burmese poems. The analysis focused on the prevailing poetic visions of these selected pieces vis-à-vis the country's broader context, the social issues that can be extracted from them and how they become an evidence of power dynamics between the Burmese people and the present military rule, how these pieces paradoxically represent Myanmar as a country, and the linguistic elements observed from these pieces as indications of activism and resistance. This is with the assumption that these contemporary poems do not only represent and construct the lived socio-political realities of the Burmese people but take an active role in challenging the status quo against the backdrop of an oppressive regime.

This assertion is crucial as it provides the theoretical gap that the study would like to address. Existing research done on Burmese poetry has relied so much on either language-centric approaches or conference proceedings. The study of Gu (2024) as well as that of Sarkis cov (n.d.) only looked into the concepts of language choices, stylistics, and comparative analysis of Burmese poetry. There were also a few literary anthologies detailing Myanmar's rich literary history like the one done by Moon (2012). While these are significant developments in preserving Myanmar's literary traditions, there is no study that expands the discussion of how contemporary Burmese poetry functions as a medium for political activism and resistance in the context of the socio-political situation of the country. As such, this study adopts an integrative framing

vis-à-vis these poetic texts to uncover not only how they mirror socio-political realities, discuss social issues experienced and lived by the Burmese people, but also, more importantly, how the linguistic choices of the poets are not incidental and random but are part of his stylistic choice for political activism and call to action.

Through this study and the insights that come with it, the poets of Myanmar are given a greater venue so that their voices, now becoming clear, can be heard—not only as a form of literary or creative expression but also of political dissent and call to action. To this end, their voices are not only recognized and amplified but also their literary traditions, in poetic form, are likewise documented and preserved through systematic literary research despite the challenging times.

Research Objectives

The study critically analyzes five contemporary Burmese poems. Specifically; it delves into the following:

1. the poems' poetic visions vis-à-vis the broader socio-political situation of the country;
 2. the social issues that can be extracted from these poetic texts as evidence of tension and power relations between Burmese people and the military rule;
 3. the representations of Myanmar based on these aspects; and
 4. the recurring linguistic elements (pronoun use, symbolism, and imperative constructions)
- found these poems as indications of how poetry is used as a medium for political activism, resistance, and as well as call to action.

Literature Review

This section provides a brief survey of related literatures that speak about the history of Myanmar. This provides a contextual background necessary for a nuanced understanding of the poems chosen for this study. Then, it is followed by the different literary traditions of Myanmar, paying close attention to its poetic tradition.

History of Myanmar

Myanmar is one of the countries situated in the Southeast region of Asia. Over the past decades, it has struggled with a myriad of issues that were consequences of its repressive government which is controlled by the military. Lindsay Maizland, from the Council of Foreign Relations, writes that such repressive government has resulted in widespread poverty and a civil war among ethnic groups (Maizland, 2022, January 31). In addition, the control of the military junta not only transformed the country's government into an exploitative one, but it has also led to the arrest of their former leader, a prominent activist, and a Nobel Prize for Peace awardee, Aung San Suu Kyi (Pletcher, 2025, March 30).

Recently, as the Amnesty International, a humanitarian-international organization, has noted (n.d), the crisis in Myanmar has continued to worsen in the sense that not only are poverty and civil war extensive, there are other interrelated issues—equally disturbing—that have emerged

since the military crackdown in 2023 (Amnesty International, n.d). These issues include extra-judicial killings, arbitrary arrests, unfair trial, human trafficking, displacement of people among many others.

Having placed these inputs into context, it can be understood that the cause, the heart, of all these is the fact that they are controlled by a military and a repressive regime which has resulted in the epidemic of social issues; and these have affected, certainly, not only their economic development but also the Burmese people in general.

These insights coming from various international organizations are essential to the study as they provide a bigger picture of the nature of literary pieces, not only poems, produced during this time in Myanmar. That is to say that the literary pieces produced, poems for example, in Myanmar are produced against the backdrop of an oppressive military rule and a society plagued with various socio-political issues. Therefore, in this context, Burmese poetry is considered a form not only of creative or literary expression but also of resistance, activism, and political call to action evidenced from its poetic visions, social issues, and stylistic choices.

Literary Traditions in Myanmar

The literary traditions of Myanmar trace their roots from the lithic inscripts that were influenced by the Buddhist kings and religions to the more refined language of poetry following a clever metrical composition (Pe, 1985, January 1). The 19th and 20th century saw a surge on the development of various literary traditions such as Burmese drama, play, novel, short stories, as well as poems that have since explored modern themes.

However, cognizant of the present socio-political situation of the country, its literary traditions have undergone what Byrne (2012) previously mentioned the tectonic shift. From lithic inscriptions and metrical compositions, these literary traditions, poetry in particular, is now tied with political activism (Maung day, 2016). This tectonic shift was the consequential outcome of the oppressive military rule experienced by the Burmese people.

It is in this regard that poetry functions not only as an outlet of creative and literary expression but also as a potent form of reflection of the lived experiences and the narratives of the Burmese people. Suffice it to say, therefore, that these contemporary poems should be understood within this framing in light of their function for discursive resistance.

Related Studies Reviewed

This section outlines the studies done previously that are relevant to the present study's topic and context. It begins with how the previous studies focused more on aesthetics, stylistics, comparative analysis, conference proceedings, as well as politically oriented readings of Burmese poetry.

As already mentioned above, the studies of Gu (2024) and Sarkisov (Sarkisov, n.d.) highlighted the concepts of language choice and stylistics of Burmese poetry without attention to its political nature as well as the socio-political context from which this poetry emerged. Another is the study of Wynns and Linn (2022) which looked at Burmese poetry in relation to the concept of beauty within the context of Western aesthetic theories. The study found out that Burmese

poetry exhibit unique aesthetic perspective and artistic representation.

So far, based on the studies surveyed for this paper, only the studies of Byrne (2012), Renshaw (2020), Rajeev and Vasan (2020), and Ryan and Telles (2022) are socio-political in nature. In the study Byrne in 2012, it asserted that Burmese poetry had undergone a tectonic shift from its focus on beauty and aesthetics in traditional poetry to a more society-focused in response to the situation of the country. On the other hand, the study of Renshaw emphasized how aesthetics and difference in styles in Burmese poetry are a clear response to its socio-political nature. Meanwhile, the study of Rajeev and Vasan paid attention to the Burmese Civil War through the lens of Tin Moe's poems. Finally, that of Ryan and Telles (2022) placed greater attention on the role of social media in political activism and resistance against the backdrop of censorship.

These studies provide a baseline in terms of what has been written so far about Burmese poetry. While they have contributed to the preservation of Myanmar's poetic traditions, it seems that they have applied the literary theories singly and distinctly from one another. This is what sets this study apart from these cited studies in the sense that it aimed to be integrative in its approach. It did not only focus on stylistics or on political orientation alone but an integration of both through the identified literary theories. This is with the hope that this approach would provide a more in-depth analysis of the poems. As such, this research asserts that the theoretical frameworks used for this study (Mimetic, Marxist, Postcolonial, and Stylistics) are interdependent with the aim to unpack how the poems including the stylistic and linguistic choices of the poets themselves mirror, represent, and construct the socio-political conditions of the country.

Theoretical Background

The study is anchored on four literary theories such as the Mimetic Theory first proposed by Aristotle, the Marxist Theory articulated by Karl Marx, the Post-colonial Theory of Edward Said as well as the Stylistic Theory of Charles Bally. As opposed to the previous studies done on Myanmar's literary traditions, the study asserts that these theories, in so far as these contemporary poems are concerned, do not operate or exist in isolation. They, instead, work interdependently to bring out how these poems reflect the socio-political conditions of the country, the power relations and the tensions between the dominant military rule and the minority groups (the Burmese people), and the inherent capacity of poetry as a form of reclaiming identity and an outlet for political activism and resistance through the poets' stylistic and linguistic choices.

The first theory used in this study is the Mimetic Theory first proposed by Aristotle. This posits that a text or a piece, as in this case a poem, is a reflection of the world that it was produced in. Ampo (2022) in her study extended and concretized this view by saying that literature, in general, mirrors a man's (a human being) significant experiences. Such experiences shape the text as to how it ought to be understood and interpreted. As already elucidated previously, the contemporary Burmese poems are, therefore, to be understood as consequential products of the broader socio-political context and the tumultuous times that the country is

in. Such context and time point to the repressive military rule that has resulted in prolonged political and social instability and the emergence of varied and often complex social issues such as extra-judicial killings, arbitrary detention, oppression of women and children. Hence, the theory is used as an interpretive framing to ascertain how these poetic texts, particularly in relation to their themes, mirror the prevailing social conditions of Myanmar. Likewise, the use of the Mimetic Theory also highlights the function of poetry not only for artistic, creative, or literary considerations but also as a potent representation and expression of the Burmese peoples' narratives and lived experiences against the continued threats they experience.

Another related theory employed in this study is the Marxist Theory proposed by Karl Marx. This theory highlights the dynamics between the powerful and the powerless which Marx called the bourgeoisie and the proletariat. In that sense, it gives emphasis on the economic conditions which situates the text, or in this case, the poems (Poetry Foundation, 2024). In the study, the Marxist Theory is used to bring out how the social issues extracted from the poems such as extra-judicial killings, struggle for freedom and liberation and challenging the status quo are clear indications of the persistent socio-political tensions and unequal power relations between the military rule as the implementers of an oppressive regime and the Burmese people as the ones resisting from such regime.

In addition, the use of the Post-colonial Theory by Edward Said highlights how the recurring themes of displacement and resistance contribute to the identity-construction of the Burmese people as informed by the broader socio-political context of the country. As such, these themes of displacement, resistance, and political activism, in the context of post-colonial theory, could be seen as a response to the conditions of the peoples such as marginalization, oppression, and resistance.

Moreover, as a supplement to the three cited theories, the study also subscribes to the Stylistic Theory of Charles Bally where the focus is the notion of style reflected in the poets' language choices. Stylistics, or as used in this paper, stylistic theory, is defined as the study of language patterns in texts and of the meaningful relationship between the linguistic choice and literary interpretation (Giovanelli and Harrison, 2022). In this study, the Stylistic Theory is used to emphasize how linguistic and stylistic choices such as pronoun contrast, imperative constructions, and symbolisms reflected in these poetic texts are manifestations of political engagement, activism, and resistance. Therefore, through the lens of Stylistic Theory, the use of these linguistic elements is not superficial, incidental or random but stylistically-intentioned by the poets to construct meaning, negotiate and reclaim their identity, and more importantly, engage the Burmese people—the primary readers of these pieces—for a call to action. Given this, the poets' use of these linguistic elements is not to be considered only in the context of the formal lens but rather this is a proof of how poetic language functions as a form of political engagement.

Having placed these things into context, the study emphasizes the value of adopting an integrative framing in analyzing these contemporary poems. The discussions above highlight how

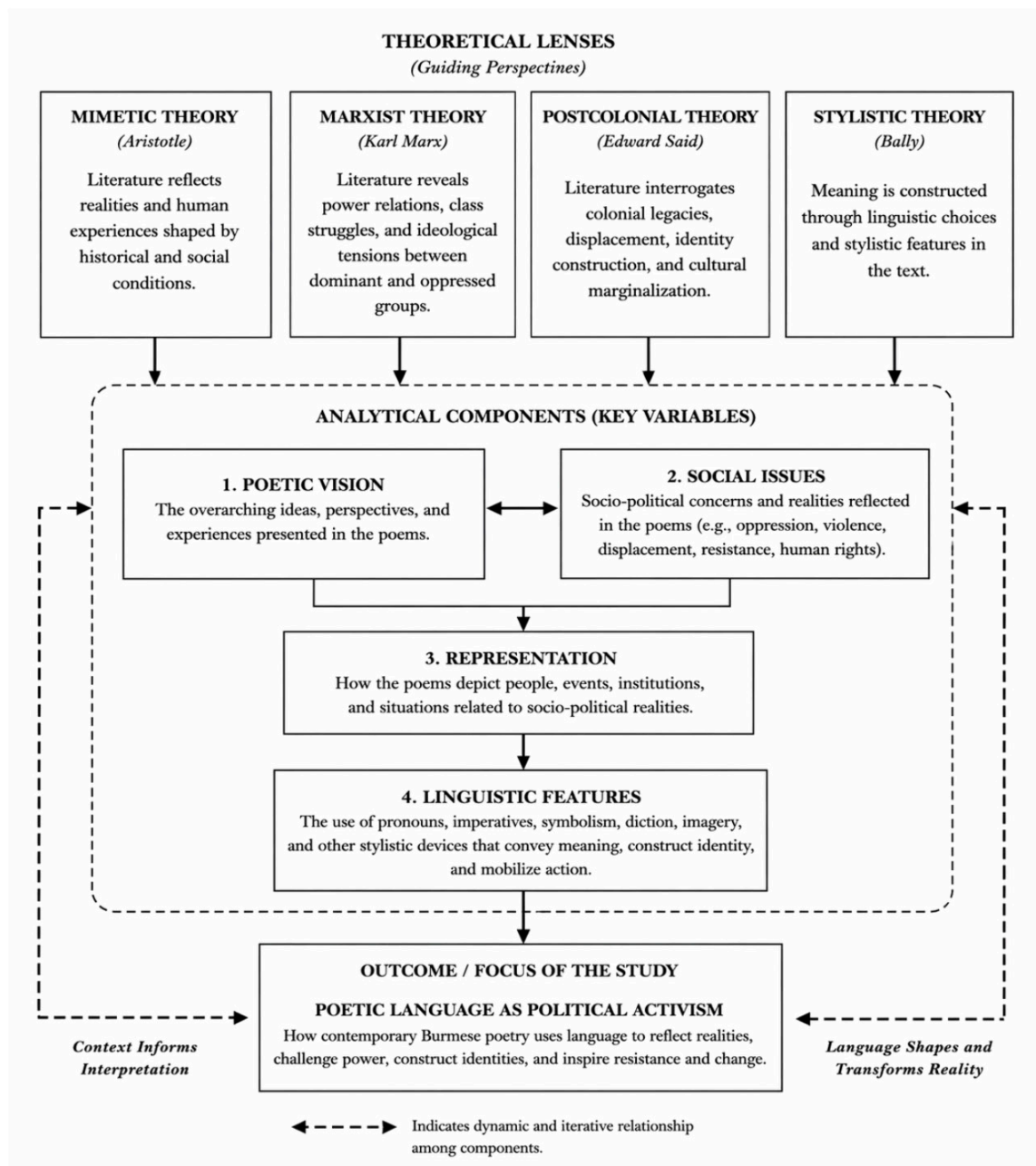
these theories can be applied interdependently to bring out not only the meanings behind these poetic texts vis-à-vis the socio-political contexts of the country but also, more importantly, how the stylistic decisions of the poets as reflected in these texts are manifestations of how poetry functions as a form of political activism and resistance.

Research Framework

Figure 1

Integrative framework on function of poetry as a form of political activism and resistance

The study asserts that the identified literary theories function interdependently to flesh out the poetic visions, social issues, representations of Myanmar, and the use and the recurring

presence of specific linguistic elements reflected in these contemporary poems. At the heart of this framework is the presumption that poetry functions, beyond being literary and creative outlets, as a form of political activism and resistance. The analysis begins with the identification of the poetic vision and the different social issues found in these contemporary poems. Guided by the Mimetic Theory, these poetic visions are understood within the context of the broader socio-political situation of the country.

These poetic visions and social issues facilitate the analysis of Myanmar as both a conflict-ridden yet resistant society. In the lens of Marxism, these representations are a product of the unequal power relations and tensions between the military rule and the Burmese people. On the other hand, these representations also bolster the Post-colonial nature of these contemporary poems such that the recurring themes of displacement, resistance, and activism are to be understood in relation to the lived experiences of the Burmese people being oppressed, excluded, and marginalized.

In addition, the identification of the recurring linguistic elements, in the purview of Stylistic Theory, points to how language is used in order to construct these meanings. Beyond that, language also is used as a form not only of artistic expression but also of discursive resistance and political call to action.

As a synthesis, the framework provides a clear sequence of the study in terms of how the poems were analyzed. The poetic vision and the social issues contribute to the representations of the country; while the identifiable linguistic elements show how meanings were created by the poets and communicated to the readers. Ultimately, the study aims to highlight not only the insight derived from adopting an integrative approach in literary analysis but also how language, in the context of poetry, serves as a form of resistance and political activism.

Research Methodology

Research Design

The study uses a qualitative research design, particularly iterative content analysis, to draw out the needed data from the poems considered for this study. The choice of a qualitative research design is appropriate since the only study relied on specific lines from the poems and not objective or quantifiable data to answer its research questions.

Sources of Data

The contemporary poems used for this paper were from a related study titled *Verses of Resistance: Contemporary Poetry in Myanmar* (Ryan & Telles, 2022). The current study however is not to be considered a duplication of their study since their focus was largely on the use of social media (from which these poems were first posted) as a weapon of resistance and activism against censorship. On the other hand, the focus of the current study is poems' prevailing poetic visions, the social issues that can be extracted, the representations of Myanmar based on the two, and the linguistic choices that help shape these elements. Secondary sources such as historical articles, data from international agencies, published research were used and subsequently cited in this paper to bolster its claims and assertions.

Moreover, these contemporary poems were chosen through purposive sampling based on the following justifications: (1) they are relevant to the socio-political context of Myanmar both in terms of themes, social issues, and representations, and (2) the identifiable linguistic elements such as consistent pronoun use and the presence of imperative constructions are present in these poetic texts. Finally, the decision of choosing only five contemporary poems would ensure that the analysis and interpretation would be more in-depth and nuanced based on the identified theoretical perspectives used in this paper.

Data Gathering Procedure

The study systematically followed four phases to answer the specific questions posed in this study. Phase I included the determination of the prevailing poetic visions from these poems. Phase II focused on the social issues that could be extracted from these texts. Phase III was on the representations that could be deduced from these prevailing poetic vision and social issues. Phase IV looked into the identifiable and recurring linguistic elements across the five poems. These phases relied only on a thorough and iterative content analysis of the selected poems to draw out the needed findings.

Data Analysis

Both content and thematic analysis were used to analyze the data. In relation to content analysis, the researcher immersed with the language of the poems by reading them closely and thoroughly. In the context of thematic analysis, the researcher came up with initial codes by looking into the dominant and recurring patterns found in these texts to ascertain the different poetic vision, social issues, representations, and the linguistic elements to answer the research objectives. It is important to emphasize at this point that both analyses were iterative to further refine the extracted codes.

In addition, in the spirit of trustworthiness and to establish credibility in the interpretation and analysis, the findings were corroborated with existing scholarly articles, published studies from other researchers as well as documented reports from reputable organizations observing the current socio-political situation of Myanmar. This was done to ensure that the analyses and interpretations were not only coming from the researchers' limited point of view but rather a synthesis of what has been extracted from these poetic texts vis-à-vis what has been written about the country.

Findings/Results

This section elucidates on the findings derived from the analysis of the contemporary Burmese poems. It begins with the prevailing poetic visions from the poems followed by the social issues that can be attributed them. Both the poetic visions and the social issues contribute to a contrasting representation of Myanmar based on these contemporary poems. Moreover, there is also an emphasis on the identifiable and recurring linguistic elements used in these texts that bolster the study's assertion that poetic language serves as a medium for resistance and activism.

Table 1*Prevailing poetic vision*

Textual Evidence	Prevailing Poetic Vision
When I was born, I was not a baby like you are. Without a birth certificate, When I was one, I was not a child like you are. Without a nation, Just like a pet. The world I knew has gone, My people were killed and displaced. It's the fourth time I have fled Bangladesh,	Displacement
"Don't let the flag fall, Fight until only your beard remains" say the Bansai T-shirts	Activism
"This is my life and none of your business"	Resistance
Students. We are students! Every home has at least one student	

The table shows the prevailing poetic visions from the contemporary Burmese poems used in this study. These poetic visions, through the lens of the Mimetic Theory, could be interpreted not as separate entities but interrelated concepts that were borne out of the country's broader socio-political condition.

Among the prevailing poetic vision is displacement which can be construed explicitly from the textual evidence. In the first two sets of stanzas lifted, the poems highlight one of the consequences of internal displacement which is othering. Such othering can be poignantly observed in the opening line of each stanza that mark a direct comparison of the speaker as represented by pronoun I and the other as represented by the pronoun you. On the other hand, the second stanza lifted emphasizes the impact of external displacement especially among the refugees. From the perspective of the post-colonial theory, such impact results in the people's marginalization and oppression. It can also be noted in these lines how displacement, whether external or internal, affects one's concept and ownership of identity. In the post-colonial lens, this displacement is situated within the broader socio-political context of Myanmar.

Another prevailing poetic vision is resistance as evidenced in the textual evidence provided. Such resistance is interpreted as a direct response to the recurring experience of displacement.

In the poem, the beard and the flag are used as poignant symbolisms of resistance against the oppressive military regime which has taken control of much of Myanmar's government and society (Maizland, 2022, January 31).

Moreover, aside from resistance, the poems also show activism, again as a response to the experience of displacement. In the first textual evidence, the line this is my life and none of your business shows not only power dynamics from the hostage and the hostage taker but also clear defiance of power through assertive and declarative language. Such defiance can very well be construed as activism in itself. In the second textual evidence provided, the use of the interrogative form and the ownership of identity (as concretized by the line we are students) indicate strong activism. This interpretation supports both the previous assertion of Ryan and Telles (2022) on the role of Burmese poetry in the context of political engagement and the assertion of Mon (2024, November 28) that local armed groups have organically emerged in communities despite the risk of military attacks; and these local resistant groups come from all walks of life: local politicians, party members, public servants, farmers, and most especially.

Tying these insights together, these poetic visions show how language functions both as a form of reflection and of action. The recurring theme of displacement reflects the lived experiences and the narratives of the Burmese people cognizant of their present situation. On the other hand, both resistance and activism point to the power of language beyond being an outlet for creative and artistic expression, but also, more importantly, as a form of discursive resistance and political engagement.

Table 2

Social issues

Textual Evidence	Social Issues Extracted
Beard is the war-torn town of the chin in civil war In the history of chin, beard is the defeated truth	Extra-judicial killings
"Don't let the flag fall, Fight until only your beard remains" say the Bansai T-shirts	Struggle for freedom and liberation
Holding hand in hand together, Let us be united. There will never be a permanent defeat. For the blood in our hearts Is still radiantly red. Education must be cured But not with old wives' tales	Call for unity and systematic change

The table showcases the different social issues extracted from the contemporary poems. Guided by the Mimetic Theory, the presence of these social issues highlights the reflective power of poetry in showing the socio-political struggle of the Burmese people (Ryan & Telles, 2022). Consistent with the studies of Maizland (2022, January 31) and Mon (2024, November 28), these social issues likewise reinforce the present conditions of the country marked by continued political instability, military versus civilian conflict, and human rights concerns.

Among the social issues deduced from these poems is extra-judicial killings which is poetically unpacked in the first textual evidence provided. In the poem, while there is an explicit mention of the words war-torn town and civil war that concretizes the issue, it is important to highlight as well the symbolism of the beard—both as a way to present the conditions of the country where civil war and extra-judicial killings happen but also as a sign of resistance. In the perspective of Marxism, the last line where the beard is metaphorized as the defeated truth highlights the unequal power dynamics and the on-going political tensions between the oppressive military regime and the people at the receiving end of their occupation.

Aside from extra-judicial killings, another social issue inferred from the poems is the struggle for freedom and liberation. This is symbolically but assertively shown in the line “Don’t let the flag fall..”. In this case, the flag becomes a symbol of identity and freedom. It is also important to note that how the line was constructed in declarative form poignantly signals resistance. These, from the mimetic perspective, affirm the observation of World Bank (n.d) on the constancy of war in Myanmar in the hands of an oppressive military regime. Such constancy further exacerbates the struggles of the Burmese people.

Finally, despite these social issues, one cannot also deny the fact that there is that call for unity and systemic change as seen from the lines “Holding hand in hand... let us be united” and “Education must be cured.” These lines highlight both the the power of the youth as well to fight for their freedom as well as of education as a tool for liberation. The symbolism of the blood as the youth’s undying and defiant spirit further emphasizes this call for unity and systemic change. This is also supplemented by the succeeding textual evidence putting premium on curing the educational system. This highlights, in the post-colonial lens, how the oppressive government took concerted effort to weaken and neglect it altogether. In the stylistic view, the use of the imperative phrase “Let us” invites the Burmese people to a shared and inclusive goal of effecting change.

As a synthesis, the identification of these social issues shows the crucial role of poetry not only in reflecting the lived experiences of inequality and oppression of the Burmese people but also in transforming their society towards change despite the backdrop of risks and threats associated with political resistance. This is, again, consistent to Ryan and Telles’ (2022) on the primordial role of literature as a form for political engagement.

Table 3

Representations of Myanmar

Textual Evidence	Representation of Myanmar
Beards looking for a chin like words for a poem Beard is the war-torn town of the chin in civil war The world I knew has gone, My people were killed and displaced.	Myanmar as a conflict-ridden society
Holding hand in hand together, Let us be united.	Challenging the status quo
Education must be cured But not with old wives' tales Education must be cured	
Wash your hands Wash your hands with soap to make sure they are clean	

The table above exemplify two contrasting yet interrelated representations of Myanmar as a country based on these poems. On one hand, it is represented as a conflict-ridden society marked by political instability, oppression, and continued inequality. The mention of the words from the poem such as war-torn, civil war, and the verbs such as killed and displaced provide a mental image of this representation. From the mimetic standpoint, this representation reinforces existing studies done and observations from the international organizations on the present socio-political situation of Myanmar such as those of Maizland (2022, January 31) and from the World Bank (n.d). This also concretizes the tectonic shifts mentioned by Byrne in 2012 emphasizing how the function of Burmese poetry shifted from an aesthetic point of view to a more political-charged one.

However, despite this representation, it is also important to underscore the fact that the same society is also represented as one that which is in pursuit of challenging the status quo. The lines "Holding hand in hand... let us be united," "Education must be cured...," and "Wash your hands...," emphasize a shared goal of action towards challenging the status quo and promoting change. In this case, these phrases highlight not only the inherent capacity of poetry for representation but also, more importantly, for advocacy. From the post-colonial perspective, it appears that these phrases and how they are structured (in imperative form) highlight how the poets emphasize reclaiming the Burmese identity and society, although marked by an oppressive military rule, through education and unity.

As such, it is important to emphasize how these representations do not operate singly. They are interrelated. On one hand, the representation of Myanmar as a conflict-ridden society provides a contextual understanding for the need for resistance and political activism. Applying the post-colonial perspective, the portrayal of Myanmar as a conflict-ridden society does not only affirm how poetry mirrors current lived experiences and narratives but also the fact that domination from the oppressive military rule produces counter-action such as resistance and activism.

Table 4

Linguistic elements

Textual Evidence	Linguistic Feature
I... you..	Pronoun contrast
We are students.	Collective pronoun
“Don’t let the flag fall”	Imperative construction
Let us be united.	Imperative construction (inclusive)
Beard... war-torn town	Symbolism
flag	Symbolism

The table indicates how specific linguistic conventions are used in the contemporary Burmese poems. At the core of these findings is the assertion that these are not only incidental stylistic choices, but they reinforce how meaning, identity, and political engagement are constructed. In that sense, this also highlights how poetic language functions as a vehicle for resistance and activism especially within the broader context of the country’s socio-political situation.

In the post-colonial context, the contrast between the use of the pronouns I and you indicate both division and exclusion. However, the use of the pronoun we indicates collective action and inclusion. This contrast indicates that the word choice is not random but stylistically intentioned and appropriated by the poet to expand meanings of displacement, resistance, and activism.

On the other hand, the use of imperative constructions conveys call to action and mobilization. This highlights how poetry, or literature in general, not only serves as a form of representation or a mirror of socio-political realities but also a medium for discursive resistance and political engagement. In this sense, poetic language does not only function as a way to describe but also for action.

Another feature identified from the contemporary poems is symbolism. The beard functions

as a metaphor of destruction and loss; while the flag symbolizes resistance and activism against the oppressive rule. This highlights the value of linguistic features in showing complex and multi-faceted socio-political meanings. From the Marxist perspective, these symbolisms highlight the unequal power relations between the dominant military rule and the oppressed Burmese civilization.

As a synthesis, these findings reinforce the study's primary assertion that poetry is not only to be construed as a mere creative or artistic expression. It serves as a medium to reflect present lived realities and narratives, as in the case of the Burmese people, as well as a potent venue for resistance and activism.

Discussion

This section elucidates on the insights obtained from the findings of the study. It begins with a rearticulation of the study's premise followed by a discussion on how theories expand the texts' poetic vision, social issues, representations, as well as the linguistic elements.

At the heart of this study is its assertion that poetry does not only serve as a form of creative or artistic outlet but also as a medium for political activism and resistance. It adopts an integrative framework of four literary theories to emphasize how they do not operate singly but as a unified framing in order to further understand these texts. This is what sets this study apart from other published studies so far surveyed in this paper.

Applying the mimetic theory, the findings highlight how poetry mirrors the lived experiences and narratives of the Burmese people. These findings, particularly that of displacement, activism, and resistance are consequential outcomes of the broader socio-political conditions of the country. The application of the mimetic theory in these contemporary poems further affirm the observations of the international agencies such as the United Nations and previous studies done by Maizland (2022, January 31) and Mon (2024, November 28). Likewise, the use of the mimetic theory in these poems concretizes the assertion of Ryan and Telles (2022) on the primordial role of poetry for resistance and activism.

The findings also subscribe the Marxist Theory which highlights the issue of power relations and dynamics. In the chosen contemporary poems, the use of figurative language such as the symbolism of the flag as reclaiming of identity and the beard as resistance further highlights the role of poetic language in showing the unequal dynamics between the oppressor which is the military regime and the oppressed which is the rest of the Burmese population. Again, as mentioned, poetry becomes not only as an escape from reality but becomes the reality itself showcasing how the continued occupation of the military has exacerbated human rights violations and other socio-political issues.

Moreover, in relation to the post-colonial perspective, it is to be noted that the central and recurring theme of these poems is displacement. In this case, the poems become a venue where identity is not only shown but also negotiated. In the same way, the stark contrast on the use of the pronouns I, you, and we emphasize how exclusion happens, as a result of displacement, within the Burmese society as shown in these poems on one hand and the value

of inclusive language in making poetry a tool for call to action and change on the other hand.

In addition, the stylistic theory applied in this study in terms of how the poets appropriated specific linguistic elements to effect meaning. For example, the use of pronouns both highlight exclusion because of displacement and inclusion in emphasizing collective action. On the other hand, the use of imperative constructions shifts the role of the poems from being reflective venues to venues where call to action and participation happen.

Tying these insights together, the use of these theories primarily highlights the study's contribution to existing studies by applying an integrative framework. As mentioned, the study treats these theories not as single and distinct perspectives but as a unified one. Ultimately, this integrative framing bolsters the insight that poetic language is not only for the sake of reflection but also, more importantly, for action within the greater socio-political context of Myanmar.

Conclusion and Implications

The study analyzed the contemporary Burmese poems in relation to their poetic visions, the social issues found in them, their contribution to a particular representation of Myanmar within the broader socio-political situation, and the recurring linguistic elements that highlight how they function as a form of political activism and resistance.

Based on the findings, the prominent poetic visions were displacement, resistance, and activism. In terms of social issues, the issue of extra-judicial killings, the country's struggle for freedom and liberation, as well as challenging the status quo were extracted from these texts. These poetic vision and social issues facilitate a paradoxical representation of Myanmar as both a conflict-ridden yet resistant society. The recurring and identifiable linguistic elements from these contemporary poems affirm the role of poetry not only for creative and literary expression but, more importantly, as an outlet for discursive resistance, political activism, and civil call to action. These findings are consistent with existing reports and international observations such as that of Maizland (2022, January 31) and Mon (2024, November 28).

Overall, the study did not only systematically document the poetic traditions of Myanmar against the backdrop of continued censorship and of the risks associated with resistance and activism but also, rather equally, contributed to the ongoing discussion regarding the important role of literature, particularly poetry, in voicing out the lived experiences and in reclaiming of the distinct identity of the Burmese people.

Finally, the study has also a broader implication to how literary theories are applied to unpack literary pieces. With the integration of the Mimetic, Marxist, Postcolonial, as well as Stylistic Theories into a single integrative framing, the study aims to highlight how they operate interdependently to make full sense of these poetic texts. As already mentioned, while other studies have focused on applying literary approaches singly and distinctly to Burmese literary traditions, this study has highlighted the value theoretical integration towards full understanding of Burmese poetry vis-à-vis the Burmese people's experiences reflected in it.

Ethical Approval

The study only relied on content analysis of the pre-selected poems. As such, it had no human participants. In view of copyright, the researcher invokes Fair Use Policy, a widely accepted doctrine worldwide, that allows for copyrighted materials to be used without permission from the author for teaching and scholarship as in this case.

References

- Ampo, W. M. (2022). Mimesis in Emily Dickinson's select poems: A mirror through realities. *International Journal of Language and Literary Studies*, 4(2), 242–253. <https://doi.org/10.36892/ijlls.v4i2.877>
- Amnesty International. (n.d.). *Myanmar*. Retrieved January 1, 2026, <https://www.amnesty.org/en/location/asia-and-the-pacific/south-east-asia-and-the-pacific/myanmar/report-myanmar>
- Byrne, J. (2012). Burmese poetry: Tectonic shifts. *World Literature Today*, 86(1), 35–41. <https://doi.org/10.7588/worllitetoda.86.1.0035>
- Council on Foreign Relations. (2026, July 29). *Civil war in Myanmar*. <https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/rohingya-crisis-myanmar>
- Giovanelli, M., & Harrison, C. (2022). Stylistics and contemporary fiction. *English Studies*, 103(3), 381–385. <https://doi.org/10.1080/0013838x.2022.2043035>
- Gu, C. (2024). Stylistics analysis of foregrounding in Rohingya's poems Too Much Bitterness and the Unfamiliar Home. *English Literature and Language Review*, 10(2), 16–26. <https://doi.org/10.32861/ellr.102.16.26>
- King, A. S. (2022). Myanmar's coup d'état and the struggle for federal democracy and inclusive government. *Religions*, 13(7), 594. <https://doi.org/10.3390/rel13070594>
- Maizland, L. (2022, January 31). *Myanmar's troubled history: Coups, military rule, and ethnic conflict*. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/backgrounders/myanmar-history-coup-military-rule-ethnic-conflict-rohingya>
- Maung Day. (2016, November 7). *A brief introduction to the poetry of Burma*. British Council. <https://www.britishcouncil.org/voices-magazine/brief-introduction-poetry-burma>
- Mon, S. (2024, November 26). *Between cooperation and competition: The struggle of resistance groups in Myanmar*. ACLED. <https://acleddata.com/report/between-cooperation-and-competition-struggle-resistance-groups-myanmar>
- Pe, H. (1985). *Burma: Literature, historiography, scholarship, language, life, and Buddhism*. Institute of Southeast Asian Studies. <https://doi.org/10.1355/9789814377904>
- Poetry Foundation. (n.d.). *Marxism*. <https://www.poetryfoundation.org/education/glossary/marxism>
- Pletcher, K. (2025, March 30). *Aung San Suu Kyi*. *Encyclopedia Britannica*. Retrieved January 1, 2026, <https://www.britannica.com/biography/Aung-San-Suu-Kyi>

- Rajeev, P., & Vasan, P. (2020). Exilic perspective of the 1980s phase of Burmese civil war: A study of select poems by Tin Moe. *International Journal of Creative Research Thoughts*, 8(8), 2611–2619. <https://ijcrt.org/papers/IJCRT2008292.pdf>
- Renshaw, C. (2020). Poetry, irrevocable time and Myanmar's political transition. *International Journal of Transitional Justice*, 14(1), 14–34. <https://doi.org/10.1093/ijtj/ijz039>
- Ryan, J. C., & Telles, J. P. (2022). Introduction: Environment, media, and popular culture in Southeast Asia. In J. P. Telles, J. C. Ryan, & J. L. Dreisbach (Eds.), *Environment, media, and popular culture in Southeast Asia* (pp. 1–27). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-19-1130-9_1
- Sarkisov, I. (n.d.). *Comparative analysis of metrics in Thai and Burmese poetry*. The GLOCAL. <https://glocal.soas.ac.uk/cala2020-29/>
- United Nations High Commissioner for Refugees. (n.d.). *Myanmar situation*. Global Focus. Retrieved April 18, 2026, <https://reporting.unhcr.org/operational/situations/myanmar-situation>
- van Rooden, A. (2012). Magnifying the mirror and the lamp: A critical reconsideration of the Abramsian poetical model and its contribution to the research on modern Dutch literature. *Journal of Dutch Literature*, 3(1), 65–87. <https://journalofdutchliterature.org/index.php/jdl/article/view/27>
- World Bank. (n.d.). *Myanmar*. Retrieved January 1, 2026, from <https://www.worldbank.org/en/country/myanmar/overview>
- Wynn, L. L., & Linn, W. Y. (2022). A study of some Myanmar traditional poems from the perspective of Western aesthetic theories. *West Yangon University Research Journal*, 1, 152–165. <https://www.researchgate.net/publication/365021794>

How to Cite this Article:

Herrera, P. D. P. (2026). Poetry as form of political activism and resistance: An analysis of contemporary Burmese poems. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, 32(2), 77-94.

Student Satisfaction Dimensions of Public and Private Higher Education Institutions in Dipolog and Dapitan Cities

Van Olem E. Benitez

¹ College of Business Administration, Jose Rizal Memorial State University, Dipolog Campus, Philippines

Corresponding Author:

Van Olem E. Benitez

E-mail: vanolembenitez@jrmsu.edu.ph

Abstract

A quantitative, descriptive-correlational design was employed, gathering data from 291 fourth-year students from five public and private HEIs in Dipolog and Dapitan Cities. Respondents were selected using disproportionate stratified random sampling to ensure institutional representation, supplemented by convenience non-random sampling for accessibility. The research tool was a modified questionnaire that underwent rigorous validation, achieving a Content Validity Index (CVI) ranging from 0.90 to 1.00, and demonstrated high reliability with Cronbach's alpha coefficients between 0.95 and 0.97. Data analysis was performed using frequency distributions, weighted means, Analysis of Variance (ANOVA) to test for significant differences, and Pearson's r correlation to determine relationships between dimensions. The findings revealed that the sample was predominantly female and enrolled in hospitality management programs; both sectors exhibited high satisfaction levels, though private institutions scored slightly higher in support services and personnel quality; significant differences in satisfaction were identified based on sex, degree program, scholarship grant, and HEI type; and a strong positive association existed among all service dimensions, suggesting that improvements in one area enhance overall perceived value. The study highlights the need for HEIs to prioritize academic facilities and conduct regular assessments to address disparities in satisfaction across diverse student profiles.

Article Info

Article history:

- Received: February 2, 2026
- Revised: August 2, 2026
- Accepted: August 2, 2026
- Online: August 7, 2026

Keywords:

globalization
higher education institution
service quality
student satisfaction
student services

Introduction

In the 2022 Times Higher Education (THE) Impact Ranking, fifteen (15) universities and colleges in the Philippines are internationally recognized as one of the world's top universities contributing to the United Nations' Sustainable Development Goals in terms of research, teaching, outreach, and stewardship. This is perhaps the strategic response of the Philippine universities and colleges toward creating and enhancing relevance and competitiveness in the 21st Century as the country's educational institutions need to cope in the following areas in leadership, graduate preparedness, technology, faculty readiness, massification, diversification, internationalization, and marketization of higher education (Amanquiton, 2021; Ramos, 2022, April 29).

Higher Education Institutions (HEIs) have evolved into a product, with students increasingly concerned with various aspects of their services, including facilities, classroom environments, teaching relationships, academic resources, and curriculum. Measuring student satisfaction helps administrators understand service quality performance and identify areas for improvement. Studies have shown that as HEIs improve services, student satisfaction increases. However, Teeroovengadum et al. (2019) argue that functional services do not influence student satisfaction, as students' perceptions may change as they progress through their studies.

The Commission of Higher Education (CHED) in the Philippines has mandated public and private HEIs to enhance their integrated educational programs and services. CHED's relevance to this study is rooted in its legal mandates, such as CMO No. 09 series of 2013 also known as Enhanced policies and guidelines on student affairs and services, which requires all HEIs to provide comprehensive student affairs and services, including guidance, health, and placement services. Furthermore, CHED sets critical quality standards, such as recommended faculty-to-student ratios, to ensure that both State Universities and Colleges (SUCs) and private institutions remain globally competitive and labor-ready. Despite these regulatory efforts, the problem within the Philippine HEI context is characterized by a significant disparity between sectors. Public HEIs face immense pressure due to Republic Act 10931 known as the Universal Access to Quality Tertiary Education Act, which provides tuition exemptions, leading to a massive influx of students that can strain staffing levels and facilities (Orbeta et al., 2020). Conversely, Tomada and Galido (2024) argue that private HEIs must continuously justify their value proposition through superior support services and personnel quality to remain viable in a market-driven environment. However, nationally, the country's educational quality and services system are poorly ranked compared to other countries (Bustos-Orosa & Symaco, 2024; Canivel, 2020; Orbeta et al. 2025).

The justification for selecting Dipolog and Dapitan Cities as the study sites lies in their roles as educational hubs within the Zamboanga Peninsula (Region IX). This region manages a substantial student population of over 125,000, with a unique 61% to 39% split between public and private enrollment. The Zamboanga Peninsula Regional Development Plan for 2017-2022 highlights issues with graduation rates, graduate quality, and services (Regional Development Council IX, 2017). Literature suggest that further assessment of education quality and services

is needed for the city, region, and country. A significant research gap exists because, while general literature discusses student satisfaction, there is a lack of localized, comparative evidence regarding the specific service dimensions in Dipolog and Dapitan. Existing studies often fail to examine the nexus between support services, input quality, facilities, and institutional processes within these specific cities. This study addresses the gap by providing a direct comparison between the public and private sectors in these localities, identifying whether government-funded institutions or private entities are better meeting the diverse needs of their student populations.

Knowing the conditions of the Philippine HEIs' services, this paper aimed to measure student satisfaction with HEIs in the cities of Dipolog and Dapitan. It aimed to identify areas for improvement and development in both public and private HEIs. Getting responses from public and private institution, the study could provide a general description of satisfaction with higher education services, which will be used to guide HEIs in improving the quality of their services. This research contributes directly to the United Nations Sustainable Development Goals (SDGs). By identifying areas for service improvement, the study supports Goal 4: Quality Education through the enhancement of academic facilities and resources. The focus on student profiles, which reveals a predominantly female population in certain programs, aligns with Goal 5: Gender Equality by ensuring educational environments are responsive to diverse demographic needs. Finally, by focusing on input quality and graduate readiness, the study advances Goal 8: Decent Work and Economic Growth, ensuring that HEIs effectively prepare students for the competitive global labor market.

Research Objective

The study aimed to achieve the following objectives:

1. To determine student's profile in terms of sex, enrolled program, scholarship grant, and type of HEIs to serve as a foundational context for analyzing satisfaction disparities;
2. To measure the student satisfaction levels on HEIs services across support services, input quality, academic facilities and resources, and institution environment, procedures and processes;
3. To analyze the significant difference of student satisfaction on HEIs services when analyzed according to sex, enrolled program, scholarship grant, and type of HEIs; and
4. Examine the interrelationships and mutual influences among these service dimensions to determine how they collectively reinforce and shape the overall institutional service spectrum.

Hypotheses

Hypothesis 1: There is no significant difference of the student satisfaction when analyzed according to sex, enrolled program, scholarship grant, and type of HEIs.

Hypothesis 2: There is no significant relationship between support services, input quality, academic facilities and resources, and institution environment, procedures, and processes.

Literature Review

HEIs provide tertiary education to prepare students for the real world and are crucial for a nation's individual, social, and economic development. They aim to create knowledge through innovation and creativity. Institutions must prioritize meeting student expectations and needs in a competitive environment. In the 21st century, internationalization and regionalization have increased competition, forcing institutions to adopt market-oriented strategies to attract students and meet their needs. ASEAN aims to improve human resources, form a regional identity, and contribute to economic growth. Regionalization of higher education profiles is crucial for community building. However, competition among institutes is intensified by international universities seeking to attract a larger student market, posing a challenge. The CHED in the Philippines regulates higher education institutions (HEIs) to improve coordination, effectiveness, governance direction, and academic freedom. CHED mandates state universities and colleges (SUCs) to implement integrated educational programs for global competitiveness and labor readiness. Institutions, including those in the Zamboanga Peninsula, align their service practices with internationalization to become internationally recognized colleges/universities. They view higher education as a product driven by competition, focusing on quality services and satisfaction to build a competitive image.

Student Satisfaction

Student satisfaction is described as a short-term attitude arising from an appraisal of the educational experience, services, and facilities of students (Weerasinghe & Fernando, 2017). This short-term attitude stems from an assessment of a student's educational experiences. It is a favorable predictor of student loyalty and the consequence of an educational system. Student satisfaction is also defined as students' attitude toward educational achievements and experiences based on subjective judgment. Student satisfaction can thus be described as a consequence of relative level of experiences and perceived performance regarding educational service during the study period (Carey et al., 2002; Mukhtar, 2015).

Students are the primary recipients of educational services, and customer satisfaction is crucial for a firm's success. In higher education, high-quality services are essential for student retention. Research suggests that perceived higher education service quality increases satisfaction. Therefore, institutions must continuously improve their services to meet student expectations. Onditi and Wechuli (2017) found that service quality significantly influences student satisfaction, and institutions should collect student feedback to identify service quality dimensions of interest. Chandra, et al. (2018) confirmed that service quality positively influences student satisfaction, and this finding is supported by various authors. This highlights the importance of continuous improvement in higher education institutions to meet students' expectations and demands in a competitive market.

Student satisfaction is a crucial indicator of quality services in Philippine Higher Education Institutions (Pamatmat et. al, 2018). It correlates with five SERVQUAL dimensions: reliability, assurance, tangibles, empathy, and responsiveness. Key areas predicting satisfaction include

laboratories, security and janitorial services, and guidance and clinic services. By assessing student satisfaction, HEIs can continuously improve academic and administrative services, identifying areas for maintenance and development.

HEI's Service Dimensions

Most of the instruments used in measuring the student satisfaction were SERVQUAL. There were researchers such as Afridi et al. (2016); Arambewela and Hall (2006); Calvo-Porral et al. (2013); Kanakana (2014) as well as Yousapronpaiboon (2014) who used five dimensions to measure service quality. There were some authors who proposed Higher Education Service Quality (HESQUAL) Scale but not as the measurement for student's satisfaction for HEIs. However, others such as Abdullah (2006); Alves and Raposo (2009); and Duarte et al. (2012) considered SERVQUAL or SERQUAL as less precise and recommended to identify services dimensions which capture the needs of the HEIs. Accordingly, establishing the essential services dimension comes first. It is critical to analyze and seek out service components that are relevant to the needs of both students and the institution.

Based on a critical literature review, the following were identified as service dimensions of HEIs:

Support Services. Support services at HEIs are those for student development. Universities should try to create support systems that increase recruiting, development, and retention services, hence enhancing overall graduation rates (Benitez & Testa, 2024). These services would compel students to stay at the university until they completed their degrees. In the Philippines, the CHED issued a memorandum order (Commission on Higher Education, 2013) titled "Enhanced policies and guidelines on student affairs and services" referring to improved rules and guidelines on student affairs and services, requiring each HEI to provide student support services. Admission services, academic advising services, guidance and counselling services, admission services, health services, scholarship and financial assistance, career and job placement services, sports, culture, and the arts program services, and other services should be provided by the institution. According to Dugenio-Nadela (2023), the role of support services is to support and enhance the student experience in the aspect of academic, social, welfare and support.

Input Quality. Input quality in HEI services refers to the knowledge and competence of faculty, academic, and non-academic personnel (Jain et al., 2010). According to Mattah et al. (2018), these individuals determine the quality of services provided by HEIs, as interaction with teachers and staff during service delivery increases student satisfaction. Faculty and administrative employees have an impact on HEI services because they establish quality standards for process-related service activities such as registration, records, rules and procedures, and academic service delivery. Good communication between administration and students; teaching and non-teaching staff; evaluation of academic and administrative services; competence of academic and contact personnel; input quality (students and faculty/lecturers) are other factors that may influence student satisfaction (Ada et al., 2017; Teeroovengadum et al, 2016). The study extends previous research by comparing the availability and responsiveness of staff in the public versus private

sectors, highlighting how instructional quality and faculty-to-student ratios serve as primary satisfaction drivers

Academic Facilities and Resources. Student happiness is significantly influenced by academic facilities and resources (Mattah et al., 2018). Academic facilities and resources include concrete elements such as modern equipment, information and technology facilities, and physical resources such as classrooms, function halls, libraries, college and administration buildings that are used by service providers (faculty and support personnel). Furthermore, Coskun et al. (2014) found that students place a high value on academic facilities since they spend so much of their time interacting with them. Adequate facilities are likely to improve engagement, foster innovative learning, and contribute to a rewarding university experience (Mansor et al., 2012). The sufficiency of instructional facilities is strongly related to student satisfaction. According to Mattah et al. (2018), students value sufficient laboratory equipment, lecture spaces, and other physical evidences. Thus, this study contributes a localized perspective, demonstrating how adequate facilities make students feel more driven, dedicated, and competitive.

Institution Environment, Procedures and Processes. This dimension refers to the institution's overarching norms, such as policies, rules and regulations, VMGO, and even the acceptance of cultural variations. This dimension, according to Yusoff et al., 2015 and Benitez and Testa (2025) also includes the classroom environment, such as whether it is conducive to learning, safe, and secure; business procedures such as admission, enrolment, and billing; physical environment such as security, racial harmony, and inclusiveness, and delivery processes of other academic and non-academic transactions. Ismail et al. (2018) discovered that students are also concerned about the services they have received regarding billing procedures and admission registration. Students would also like information regarding the university's processes and procedures, as these are useful during registration. Safety and security, racial harmony and campus climate are other factors that have influence to student satisfaction (Adams, 2016).

Table 1

HEI's service dimensions

Dimensions Identified	Literature Sources	Factors Identified
Support services	(CHED, 2013) Dugenio-Nadela, 2023; Benitez and Testa, 2024	Support services for students (general services, guidance and counselling, admission services, security and safety services, among others)

Table 1
(Continue)

Dimensions Identified	Literature Sources	Factors Identified
Input quality	LeBlanc and Nguyen, 1997; Sohail and Shaikh, 2004; Joseph et al., 2005; Sahney et al, 2004; Jain et al., 2010; Ramaiyah et al., 2007; Teeroovengadum et al, 2016; Ada et al, 2017; Mattah et al, 2018	Good communication between administration and students; Teaching and non-teaching staff; Evaluation of academic and administrative services; Competence of academic and contact personnel; input quality (students and faculty/lecturers)
Academic facilities and resources	Lagrosen et al., 2004; Yusoff et al., 2015; Teeroovengadum et al, 2016; Ada et al, 2017; Mattah et al, 2018	Academic and support facilities; Concrete element (modern equipment and facilities) Physical resources (classrooms, function halls, libraries)
Institutional environment, procedures & processes	Jain et al., 2010; Yusoff et al., 2015; Teeroovengadum et al, 2016; Benitez and Testa, 2025	Classroom environment; business procedure; physical environment (level of security); delivery processes

The service dimensions utilized in this research—Support Services, Input Quality, Academic Facilities and Resources, and Institutional Environment, Procedures, and Processes—were derived through a synthesis of established scholarship and a critical assessment of the unique requirements of the academic sector. While generic scales like SERVQUAL are common, this study strategically adopts the tailored dimensions established by foundational authors such as Abdullah (2006), Alves and Raposo (2009), and Duarte et al. (2012), who argue that specialized metrics are more precise for capturing the multifaceted needs of Higher Education Institutions (HEIs) than generic models. These four pillars are justified as part of the study framework because they provide a holistic view of the student experience, encompassing both the technical quality of faculty and the functional institutional environment. Specifically, Support Services is justified by regulatory mandates from the Commission on Higher Education (CHED), such as the Enhanced Policies and Guidelines on Student Affairs and Services issued by the Commission on Higher Education (2013), which require institutions to provide integrated programs that support student

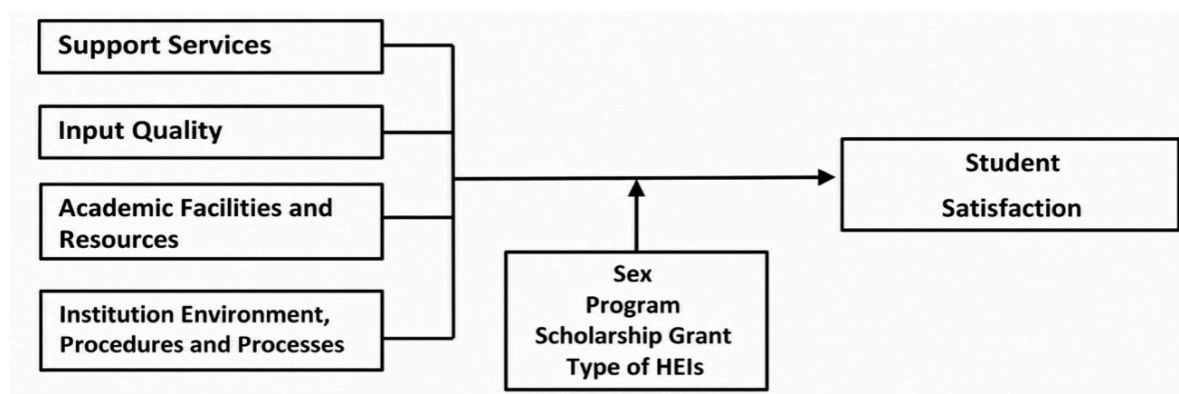
persistence, while Input Quality and Academic Facilities are justified by their direct influence on student engagement and perceived institutional value. Finally, the inclusion of Institutional Processes addresses essential operational procedures like enrollment and billing, ensuring the framework remains anchored in the Satisfaction Framework, which posits that a university's reputation and student satisfaction are significantly shaped by the mutual influence and interplay of these diverse service components

Research Framework

The study used Oliver's Expectancy-Disconfirmation Theory (1977, 1980) to determine customer satisfaction or dissatisfaction. It suggests that satisfaction occurs when service performance meets or exceeds expectations, while dissatisfaction occurs when expectations are not met or exceeded. This theory suggests that customer satisfaction can be positively or negatively influenced by expectations and perceptions, and specifically supports the Support Services and Input Quality variables, as students enter institutions with established expectations regarding faculty competence and administrative care. In addition, the Importance-Performance model, developed by Martilla and James (1977), focuses on customer satisfaction as a function of performance. This model is useful for identifying service areas requiring remedial strategic actions, providing clear direction for action particularly relevant to the Institutional Environment, Procedures, and Processes variable, as it provides a clear direction for identifying whether critical "business procedures," such as enrollment and billing, are performing at the level necessitated by their importance to the student experience. The study was also anchored on Satisfaction Framework, a combination of the Satisfaction Model and Facility Model, to identify the most influential facilities which suggest that students' satisfaction with a university is influenced by factors like facilities and services. Improving the quality of university facilities can increase overall student satisfaction.

Out from the frameworks which the study was anchored on, the conceptual framework was constructed:

Figure 1
Schematic diagram

The figure shows the relationship among variables of HEI service dimensions. The framework also connotes that this dimension will be assessed and determined by the satisfaction level of students. Furthermore, the framework proposed that there are significant differences in the satisfaction level of students when analyzed according to sex, program, scholarship grant, and type of HEI. The result of this study would be a help in formulating possible effective policies, recommendations and programs to continually improve the service quality of the Higher Education Institutions of Dipolog and Dapitan cities as these take a big role in the internationalization in the context of education services.

Research Methodology

This study used a quantitative research approach, analyzing numerical data to answer research questions. It began with problem statement, hypothesis generation, literature review, and data analysis. The descriptive-correlational design was used to measure the relationship between variables in Higher Education Institutions (HEIs) services, based on student satisfaction assessments. This study involved 291 fourth-year students from five public and private HEIs in Dipolog and Dapitan cities, enrolled in business, tourism, hospitality management, accounting, finance, entrepreneurship, and other related programs. This selection is framed within the broader context of Region IX Higher Education Institutions, which, according to the Zamboanga Peninsula Regional Development Plan, manages a substantial student population of not less than 81, 000, and followed Roscoe's (1975) "rule of thumb," which recommends a sample size between 30 and 500 as appropriate for most behavioral research. While some multivariate guidelines suggest a sample of 10 times the number of variables, Roscoe's broader range was selected to ensure a robust and manageable baseline for this localized study, an approach mirrored in recent educational satisfaction research (Memon et al., 2025). Following the precedent of Zhang et al. (2020) and Memon et al. (2025), this study employed a disproportionate stratified sampling design. Although participants were recruited through convenience sampling via Facebook and Messenger due to the lack of an accessible sampling frame, a disproportionate allocation was used to ensure equal representation from both public and private HEIs. This was necessary to maximize statistical power for the comparative analysis of these two distinct institutional types. To minimize bias and ensure the results accurately represent the target population, strict eligibility criteria were applied: only 4th-year students enrolled in specific business, tourism, and hospitality programs were included, ensuring that respondents had sufficient service consumption experience to provide informed assessments. After thorough data cleaning, out from 360 responses, 80.6% (291 responses) return rates were considered valid.

The researcher used a structured survey questionnaire fully modified from the existing validated and standardized questionnaire to get important information assessment of the satisfaction level of the students towards the service dimensions. In measuring the assessment and satisfaction level, a 4-point Likert scale was established because it gets specific, accurate

and quality data/opinions/responses (forced response) on the services of HEIs that the students have experienced and exposed. The 4-point scale has an interpretation as 1.0-1.75- very dissatisfied, 1.75-2.50- dissatisfied, 2.51-3.25- satisfied, 3.26-4.0-very satisfied. The survey questionnaire underwent two validity tests: face validity and content validity. Face validity involved expert review and evaluation of items to ensure they measure the variable. Content validity assessed the instrument's ability to fully measure variables or constructs. Five panel of experts from student affairs, quality assurance, business administration, and statistics checked the questionnaire's validity. The student satisfaction on HEI service part had an overall content validity index of 0.9 (excellent), 0.6 (relevant but with major revisions), 0.92 (excellent), and 1.0 (excellent), respectively, following Polit et al. (2007) appraisal and recommendation of the content validity. The researcher used the Cronbach Alpha coefficient to measure the reliability of a survey questionnaire. Internal consistency refers to the consistency of responses across multiple items on a measure. A minimum internal consistency coefficient of 0.70 is required for reliability (George & Mallery, 2003). The instrument questions for support services ($\alpha=0.96$), input quality ($\alpha=0.97$), academic facilities and resources ($\alpha=.95$), and institution environment, procedures and processes ($\alpha=0.97$) passed the test indicating "reliable for use". The study used frequency distribution to identify respondents based on sex, program, scholarship grant, and HEI type. Means were used to measure satisfaction levels, regression analysis was used to analyze significant differences, and Pearson r correlation was used to describe the association among service dimensions. However, it is important to note that the use of Pearson r in the context of this study the analysis focuses on descriptive association rather than population-wide inference. Furthermore, the use of a disproportionate stratified design ensured adequate representation from both public and private HEIs, providing the necessary statistical power to identify trends within these specific institutional contexts. Correlation results were interpreted alongside regression diagnostics to ensure the robustness of the findings.

This study was conducted in accordance with the ethical standards of the University's Research Ethics Committee, and ethical approval was secured prior to data collection. The survey link was distributed through Facebook and Messenger to eligible participants. The first page of the online questionnaire contained an informed consent statement describing the study's objectives, procedures, expected duration, potential risks and benefits, confidentiality measures, and the voluntary nature of participation. Participants could proceed to the questionnaire only after indicating their informed consent. They were also informed of their right to withdraw from the study at any time by discontinuing the survey without penalty. No identifying information was required for participation, and all responses were anonymized and stored securely. The collected data were used solely for academic and research purposes, and access to the dataset was restricted to the researcher.

Findings/Results

Table 2

Respondents' demographic characteristics

Respondents' demographic characteristics, n=291

Gender	f (%)	Program	f (%)	Scholarship grant	f (%)	Type of HEI	f (%)
Male	74 (25%)	Accounting & allied	33 (11%)	Academic Scholarship	50 (17%)	Private	132 (45%)
Female	195 (67%)	Business Administration	50 (17%)	Government Scholarship	71 (24%)	Public	159 (55%)
Prefer not to say	22 (8%)	Tourism Management	99 (34%)	None	170 (58%)	Hospitality Management	109 (37%)

The demographic analysis of the 291 respondents (Table 2) reveals that in terms of gender, the majority are female (67%, n=195), while males account for 25% (n=74), and 8% (n=22) preferred not to disclose their sex. Regarding degree programs, the highest concentration of students is in Hospitality Management (37%, n=109) and Tourism Management (34%, n=99), followed by Business Administration (17%, n=50) and Accounting and Allied programs (11%, n=33). In terms scholarship status, 58% (n=170) of the respondents do not hold any scholarship grant, while 24% (n=71) receive government scholarships and 17% (n=50) hold academic scholarships. Finally, regarding HEI type, 55% (n=159) of the participants are enrolled in public institutions, whereas 45% (n=132) are from private HEIs.

Student Satisfaction Level of Higher Education Services Dimensions

Table 3 presents that students from public and private Higher Education Institutions (HEIs) exhibited a high level of satisfaction with support services, with mean scores of 3.34 (S.D. = 0.63) and 3.30 (S.D. = 0.60), respectively. The relatively low standard deviation in both groups suggests that individual responses were concentrated around the mean, indicating a similar satisfaction level among students from public and private HEIs. However, two specific indicators consistently received the lowest mean scores across both institutional types. Food services, such as safe and clean cafeterias, recorded a mean of 3.06 in private HEIs and 3.19 in public HEIs. Similarly, student housing and residential services received some of the lowest appraisals, with a mean of 3.10 for private institutions and 3.06 for the public sector. While these scores still fall within the "Satisfied" range, they are relatively lower than the "Very Satisfied" ratings observed in other service areas like guidance, orientation, and admission.

Table 3

Student satisfaction level of higher education services in terms of support service

HEI Services Dimensions Support Services (CMO-No.09- s2013)	Private			Public		
	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Descriptionn
a. Information and Orientation Services	3.42	0.58	Very satisfied	3.38	.570	Very satisfied
b. Guidance and counseling services	3.36	0.581	Very satisfied	3.40	.606	Very satisfied
c. Career and job placement services	3.38	0.586	Very satisfied	3.27		Very satisfied
d. Economic Enterprise development such as but not limited to student cooperatives, income generating projects, entrepreneurial activities, and savings	3.3	0.589	Very satisfied	3.20	.614	Satisfied
e. Student handbook provisions	3.3	0.687	Very satisfied	3.31	.595	Very satisfied
f. Student services and programs such as recognition and monitoring of student organizations, student government, leadership training, student publication, etc.	3.4	0.628	Very satisfied	3.35	.646	Very satisfied
g. Student discipline (rules and regulations governing students conduct)	3.41	0.566	Very satisfied	3.43	.600	Very satisfied

Table 3
(Continue)

HEI Services Dimensions Support Services (CMO-No.09- s2013)	Private			Public		
	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Descriptionn
h. Admission and enrolment services	3.38	0.671	Very satisfied	3.36	.631	Very satisfied
i. Scholarship and financial assistance	3.33	0.746	Very satisfied	3.28	.739	Very satisfied
j. Food services such as safe and clean cafeteria	3.06	0.749	Satisfied	3.19	.704	Satisfied
k. Primary health services	3.3	0.592	Very satisfied	3.35	.657	Very satisfied
l. Safety and security services	3.48	0.599	Very satisfied	3.42	.688	Very satisfied
m. Student housing and residential services	3.1	0.74	Satisfied	3.06	.677	Satisfied
n. Multi-faith services	3.4	0.578	Very satisfied	3.23	.667	Satisfied
o. Services for students with special needs and Persons with disabilities	3.34	0.628	Very satisfied	3.28	.674	Very satisfied
p. Recreational and sport program and development services	3.42	0.58	Very satisfied	3.33	.643	Very satisfied
q. Cultural and arts program	3.33	0.673	Very satisfied	3.34	.625	Very satisfied
r. Social and community involvement programs	3.34	0.652	Very satisfied	3.31	.626	Very satisfied
Overall mean	3.34	0.63	Very satisfied	3.30	0.64	Very satisfied

Table 4 shows that students from both private and public higher education institutions (HEIs) reported an overall level of "Very Satisfied" with the quality of academic personnel across various aspects, including the attitude of academic personnel, delivery of information and communication, evaluation and assessment used, consultation, and instruction delivery. The overall mean scores were 3.37 (S.D. = 0.58) for private HEIs and 3.29 (S.D. = 0.61) for public HEIs, highlighting a high overall level of student satisfaction. Notably, the mean scores indicate that private institutions achieved a slightly higher level of satisfaction than public institutions, with individual responses tending to cluster around the true mean.

For the private sector, all seven indicators under this dimension achieved a "Very Satisfied" rating, with the highest scores recorded for teaching/instruction delivery (3.45) and evaluation and assessment (3.44). Conversely, while public HEIs maintained a "Very Satisfied" overall average, two specific indicators fell into the lower "Satisfied" category: the adequate number of academic personnel in proportion to students (3.25) and the availability and responsiveness of academic personnel during out-of-class hours (3.23). These represent the lowest scores within this dimension across both sectors. The highest-rated area for public institutions was teaching/instruction delivery (3.36), mirroring the private sector's strength in pedagogical performance.

Table 4

Student satisfaction level with higher education institutions services in terms of input quality – academic personnel

2.2. Input Quality 2.2.1 Academic Personnel	Private			Public		
	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Descriptionn
a. Attitude of the academic personnel when addressing student's academic concerns	3.33	.586	Very satisfied	3.26	.621	Very satisfied
b. Adequate number of academic personnel as proportion to the number of students	3.27	.619	Very satisfied	3.25	.595	satisfied
c. Delivery of information and communication from the academic personnel	3.38	.612	Very satisfied	3.30	.603	Very satisfied

Table 4

(Continue)

2.2. Input Quality 2.2.1 Academic Personnel	Private			Public		
	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Descriptionn
d. Availability and responsiveness of the academic personnel during out- of-class	3.33	.599	Very satisfied	3.23	.565	Satisfied
e. Evaluation and assessment used by the academic personnel	3.44	.542	Very satisfied	3.32	.620	Very satisfied
f. Consultation and advising services from the academic personnel	3.41	.566	Very satisfied	3.28	.648	Very satisfied
g. Teaching/ instruction delivery of the academic personnel	3.45	.558	Very satisfied	3.36	.641	Very satisfied
Overall mean	3.37	0.58	Very satisfied	3.29	0.61	Very satisfied

Table 5 presents the student satisfaction ratings for Higher Education Institution (HEI) services in terms of input quality, specifically for academic support and non-academic personnel. Notably, both private and public students exhibited low standard deviations, indicating that individual responses to student satisfaction are tightly clustered around the true mean, indicating relatively low variability in students' responses. This suggests that private students' satisfaction ratings for input quality were very high, with a similar level of satisfaction observed among public students, whose responses were also closely clustered around a satisfactory level. The findings reveal that students from private HEIs are highly satisfied with the services of academic support and non-academic personnel, with a weighted mean of 3.30 (S.D. = 0.61).

In comparison, public students rated the number of personnel delivering services, responsiveness to students' academic needs, and prompt service to student business transactions (such as form releases and billings) as satisfactory. As a result, their overall satisfaction rating for academic support and non-academic personnel was satisfied, with a mean score of 3.24 (S.D. = 0.61).

Table 5

Student satisfaction level with higher education institutions services in terms of input quality – academic support and non-academic personnel

2.2 Input Quality 2.2.2 Academic Support and Non-academic Personnel	Private			Public		
	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Descriptionn
a. Attitude of the academic support and non-academic personnel when addressing to students' concerns	3.27	.564	Very satisfied	3.28	.597	Very satisfied
b. Adequate number of academic support and non-academic personnel to deliver student services	3.30	.589	Very satisfied	3.19	.621	Satisfied
c. Information and communication delivery of the academic support and non-academic personnel	3.29	.624	Very satisfied	3.31	.595	Very satisfied
d. Responsiveness of academic support and non-academic personnel towards students' needs	3.33	.612	Very satisfied	3.21	.610	Satisfied
e. Prompt service in student transactions such as requesting and releasing of forms, billing, and other business transactions	3.32	.658	Very satisfied	3.22	.633	Satisfied
Overall mean	3.30	0.61	Very satisfied	3.24	0.61	satisfied

As detailed in Table 6, the overall satisfaction level for academic facilities and resources is interpreted as "Satisfied" for both sectors, with weighted means of 3.09 (S.D. = 0.87) for private HEIs and 3.19 (S.D. = 0.66) for public HEIs. This dimension reflects the lowest overall mean scores compared to the other service pillars. In private institutions, students expressed "Very Satisfied" ratings for conducive learning classrooms (3.39), library facilities (3.38), and study areas (3.36). Public HEIs also achieved "Very Satisfied" ratings in learning classrooms (3.26) and library facilities (3.36), but significantly outperformed the private sector in satisfaction with gym and function halls (3.42) and laboratory facilities (3.30). Conversely, both sectors identified significant deficiencies in digital and physical infrastructure. Internet services received the lowest rating in the entire study for public HEIs, with a mean of 2.96 (Satisfied), while private HEIs also rated it low at 3.12 (Satisfied). Other areas receiving lower satisfaction ratings included CCTV cameras in the public sector (3.01) and computers and printers for academic support in both sectors (Private = 3.19; Public = 3.01).

Table 6

Student satisfaction level with higher education institutions services in terms of academic facilities and resources

2.3. Academic Facilities and Resources	Private			Public		
	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description
a. Conducive learning classrooms and facilities	3.39	.563	Very satisfied	3.26	.631	Very satisfied
b. Study areas and lounges	3.36	.621	Very satisfied	3.23	.720	Satisfied
c. Laboratory facilities, equipment, and resources	3.23	.637	Satisfied	3.30	.634	Very satisfied
d. Library facilities, equipment, and learning materials/ resources	3.38	.599	Very satisfied	3.36	.679	Very satisfied
e. ICT Facilities and equipment such as computer rooms	3.32	.609	Very satisfied	3.23	.628	Satisfied
f. Internet Services	3.12	.801	Satisfied	2.96	.715	Satisfied
g. Audio and Visual Room	3.26	.684	Very satisfied	3.11	.622	Satisfied

Table 6
(Continue)

2.3. Academic Facilities and Resources	Private			Public		
	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description
h. Parking sites and space	3.23	.799	Satisfied	3.18	.652	Satisfied
i. CCTV cameras	3.30	.665	Very satisfied	3.01	.693	Satisfied
j. Computers and printers for academic support and non- academic personnel	3.19	.753	Satisfied	3.01	.670	Satisfied
k. Recreational and Athletic Facilities	3.17	.767	Satisfied	3.25	.592	Satisfied
l. Gym and Function halls	3.09	.869	Satisfied	3.42	.660	Very satisfied
Overall mean	3.09	0.87	Satisfied	3.19	0.66	Satisfied

Table 7 presents student satisfaction ratings for Higher Education Institution (HEI) services under the dimension of institutional environment, procedures, and processes. In the private sector, all indicators achieved "Very Satisfied" ratings, with the highest scores given to security services (3.53) and rules and regulations for admission and shifting (3.43). In the public sector, while the overall interpretation remains "Very Satisfied," two specific indicators fell into the lower "Satisfied" category: security services for peace and order (3.21) and procedures and processes in admission, enrollment, registration, and billing (3.20). These two areas represent the lowest satisfaction ratings within this dimension for public institutions, contrasting with their higher ratings for rules and regulations implementation (3.36) and overall environmental conditions (3.35). Notably, both private and public students rated the services in terms of institutional environment, procedures, and processes with overall means of 3.37 (S.D. = 0.60) and 3.29 (S.D. = 0.62), respectively, which can be interpreted as very satisfactory. Furthermore, the data are concentrated around the means as evidenced by low standard deviation values, suggesting that the responses of students from both private and public HEIs do not vary significantly from each other.

Table 7

Student satisfaction level with higher education institutions services in terms of institutional environment, procedures, and processes

2.4. Institutional Environment, Procedures and Processes	Private			Public		
	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Descriptionn
a. Safety and preparedness against possible risks or hazards such as but not limited to availability of first-aid kit, earthquake drills, evacuation centers, etc.	3.33	.614	Very satisfied	3.35	.574	Very satisfied
b. Gender and development, racial harmony and inclusivity services e.g. stairs and comfort rooms for person with disability, and gender education, sensitivity and tolerance	3.26	.661	Very satisfied	3.26	.629	Very satisfied
d. Security services for peace and order e.g. availability of guards	3.53	.516	Very satisfied	3.21	.685	Satisfied
e. Procedures and processes in admission, enrolment, registration and billing	3.33	.648	Very satisfied	3.20	.644	Satisfied

Table 7
(Continue)

2.4. Institutional Environment, Procedures and Processes	Private			Public		
	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Descriptionn
f. Signage and display signs for admission and enrolment services	3.38	.636	Very satisfied	3.26	.608	Very satisfied
g. Signage and display signs of the procedures and process for billings and other business transactions services	3.36	.632	Very satisfied	3.27	.623	Very satisfied
h. Procedures and processes of requesting and claiming of forms and documents services	3.33	.614	Very satisfied	3.28	.655	Very satisfied
i. Signage and display signs for safety against possible emergencies or hazards.	3.33	.612	Very satisfied	3.29	.650	Very satisfied
j. Rules and regulation implementation for student and employee behavior	3.42	.525	Very satisfied	3.36	.600	Very satisfied
k. Rules and regulation for admission, transferring, and shifting of programs	3.43	.555	Very satisfied	3.35	.586	Very satisfied

Table 7
(Continue)

2.4. Institutional Environment, Procedures and Processes	Private			Public		
	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description	Weighted Mean	Standard Deviation	Verbal Description
I. Overall condition of the college/ university environment	3.39	.563	Very satisfied	3.35	.597	Very satisfied
Overall mean	3.37	0.60	Very satisfied	3.29	0.62	Very satisfied

Significant Difference of Satisfaction Level When Analyzed by Respondent's Profile

Based on the presented data, a statistical analysis reveals a significant difference in the satisfaction levels of students across various groups, including gender, degree program, and scholarship grant. When analyze in terms of sex, the statistical analysis indicates that while there are no significant differences in satisfaction levels regarding support services ($p=0.357$) and input quality ($p=0.212$) between sexes, statistically significant differences do exist in the appraisal of academic resources and facilities ($p=0.002$) and the institutional environment and processes ($p=0.033$). These findings suggest that male and female students perceive the physical and procedural aspects of their institutions with varying degrees of satisfaction. When categorized by degree program, the data reveals statistically significant differences in student satisfaction across support services ($p=0.001$), input quality ($p=0.046$), and academic resources and facilities ($p=0.001$). However, there is no significant difference in how students from different programs perceive the institutional environment and processes ($p=0.135$). This suggests that the nature of the academic curriculum and the specific needs of programs like Hospitality Management versus Accounting influence how students evaluate personnel and facilities.

In terms of scholarship grant, the results show that statistically significant differences in satisfaction levels exist among students with different scholarship statuses (academic, government, or none) specifically regarding support services ($p=0.013$) and academic resources and facilities ($p=0.000$). Conversely, scholarship status does not appear to create significant variations in how students perceive input quality ($p=0.578$) or the institutional environment ($p=0.374$). Analysis based on the type of institution (public vs. private) reveals statistically significant differences in satisfaction levels for support services ($p=0.034$), academic resources and facilities ($p=0.000$), and institutional environment and processes ($p=0.000$). The only dimension where no significant difference was observed between public and private HEI students

was input quality ($p=0.127$), suggesting a consistent perception of faculty competence across both sectors.

Table 8

Significant difference of satisfaction level when analyzed by student's profile

		F	p-value	Interpretation
Sex & Dimensions of HEIs services	Support Services	1.09	0.357	Not Significant
	Input Quality	1.31	0.212	Not Significant
	Academic Resources and Facilities	2.65	0.002	Significant
	Institution Environment, Procedure, Processes	1.95	0.033	Not Significant
Program & Dimensions of HEIs services	Support Services	2.51	0.001	Significant
	Input Quality	1.81	0.046	Significant
	Academic Resources and Facilities	2.88	0.001	Significant
	Institution Environment, Procedure, Processes	1.49	0.135	Not Significant
Scholarship & Dimensions of HEIs services	Support Services	1.95	0.013	Significant
	Input Quality	0.87	0.578	Not Significant
	Academic Resources and Facilities	5.24	0.000	Significant
	Institution Environment, Procedure, Processes	1.08	0.374	Not Significant
HEI Type & Dimensions of HEIs services	Support Services	1.73	0.034	Significant
	Input Quality	1.49	0.127	Not Significant
	Academic Resources and Facilities	6.97	0.000	Significant
	Institution Environment, Procedure, Processes	3.76	0.000	Significant

*** Analysis of Variance

Significant relationship among HEIs' service dimensions

Table 9 presents the results of the Pearson correlation analysis examining the relationships among the four dimensions of Higher Education Institution (HEI) services. A Pearson correlation analysis was performed to examine the interrelationships among the four primary service dimensions: (1) Support Services, (2) Input Quality, (3) Academic Facilities and Resources, and (4) Institutional Environment, Procedures, and Processes. The results demonstrate a statistically significant relationship across all four factors ($p < 0.001$), with strong positive correlations observed among the variables. Specifically, the Institutional Environment, Procedures, and Processes dimension shows the strongest associations, correlating highly with Input Quality ($r = 0.831$) and

Academic Facilities and Resources ($r = 0.829$). Furthermore, Support Services exhibit a robust and statistically significant association with both Institutional Environment ($r = 0.811$) and Input Quality ($r = 0.796$). Finally, a strong positive correlation was identified between Academic Facilities and Resources and Input Quality ($r = 0.771$). These findings suggest that improvements in one service dimension are associated with improvements in the others.

Table 9

Significant relationship among HEIs' service dimensions

	Support Services	Input Quality	Academic Facilities and Resources
Input Quality	*0.796 **0.000		
Academic Facilities and Resources	*0.780 **0.000	*0.771 **0.000	
Institution Environment, Procedures, and Processes	*0.811 **0.000	*0.831 **0.000	*0.829 **0.000

*Pearson correlation coefficient (r)

** P -value. Significant at $p < .05$

Discussion

The demographic profile of the respondents reveals a predominantly female student population (67%), which reflects established higher education enrollment patterns where women often dominate in service-oriented fields such as business and hospitality management. A critical trend identified is the high concentration of students in public institutions (55%), a phenomenon largely driven by the implementation of Republic Act 10931, which provides tuition and fee exemptions. This shift confirms the observations of Saguin (2023) regarding the "de-privatization" and massification of Philippine higher education, where public HEIs have become the primary choice for students, albeit potentially straining institutional resources to accommodate the rapid growth.

The high overall satisfaction levels across both sectors indicate that HEIs in Dipolog and Dapitan cities are effectively meeting students' baseline academic and emotional needs, a finding consistent with the research of Patalinghug et al. (2021). However, the data reveals a disparity between "functional" services and "tangible" infrastructure. While students are "Very Satisfied" with safety and instruction, the lower ratings for internet services (2.96–3.12) and student housing suggest that digital and physical infrastructure are significant bottlenecks in the "Satisfaction Spectrum". As Coskun et al. (2014) highlights, academic facilities are critical because students spend a substantial amount of time interacting with these resources. Consequently,

the high value placed on adequate laboratory and classroom environments, as noted by Mansor et al. (2012), remains a primary determinant of a rewarding university experience in these localized hubs

The Analysis of Variance (ANOVA) results demonstrate that satisfaction is not uniform, but rather significantly influenced by sex, academic program, scholarship status, and HEI type. The finding that sex affects satisfaction with facilities and institutional environments aligns with Harvey et al. (2017), who argue that gender differences play a distinct role in how students perceive the physical campus climate. Furthermore, the specialized requirements of programs like Hospitality Management versus more theoretical tracks lead to varying expectations for personnel and resources. Notably, the unique "consumption" perspectives of students with different scholarship grants support the view of Ortagus et al. (2020) and Banayo et al. (2023) that HEIs must tailor their support mechanisms to meet the diverse academic performance and financial needs of their specific student cohorts.

The strong positive correlations identified across all four service dimension—support services, input quality, facilities, and institutional processes—confirm that student satisfaction is an integrated and mutually reinforcing ecosystem. This "nexus" suggests that improvements in one dimension, such as faculty competence (input quality), will likely lead to a corresponding increase in the perceived value of support services and administrative processes. These findings reinforce the research of Teeroovengadum et al. (2016) and Seitova et al. (2024) regarding the interconnectedness of service dimensions in shaping perceived institutional value. Ultimately, the collective influence of these variables is essential for enhancing service quality, institutional image, and student retention, and Benitez and Testa (2024).

The research results provide strong empirical support for Oliver's Expectancy-Disconfirmation Theory and the Importance-Performance Model. The high levels of student satisfaction—interpreted as "Very Satisfied" across most dimensions in both public and private HEIs—validate the theory that satisfaction is a direct consequence of an institutional performance that meets or exceeds student expectations. Specifically, the Satisfaction Framework (Facility Model) is confirmed by the data showing that tangible academic facilities are primary determinants of the student experience; the lower satisfaction ratings for "tangible" elements like internet services (2.96–3.12) and student housing directly lowered the overall mean for those dimensions, proving that physical resources significantly shape the "Satisfaction Spectrum". Furthermore, the statistically significant relationships ($p < 0.001$) found among all four service dimensions confirm the theoretical "nexus," suggesting that these variables function as a mutually reinforcing ecosystem rather than isolated components.

Despite these confirmations, the study identifies a notable theoretical gap regarding the influence of "functional services." While this research found a strong correlation between all dimensions and satisfaction, Teeroovengadum et al. (2019) argue that functional services may not consistently influence satisfaction because students' perceptions change as they progress through their studies. Since this study focused specifically on 4th-year students, there is a need

for further validation through longitudinal research to determine if these satisfaction levels remain stable or shift across different year levels. Additionally, a contextual gap exists regarding the "massification" of public HEIs following the implementation of Republic Act 10931. The study found that public institutions recorded lower satisfaction in areas like personnel adequacy and administrative responsiveness, suggesting that the influx of students is straining traditional service models. This highlights a need for further validation of how "Universal Access" policies impact long-term service quality and whether the established Expectancy-Disconfirmation baselines for students in the public sector are being permanently altered by high-volume enrollment

Conclusion and Implication

The study revealed that female students, particularly those enrolled in hospitality management programs, dominate the student population. Moreover, the majority of students are enrolled in public higher education institutions due to the exemption from tuition and fees provided by Republic Act 10931. While both private and public institutions exhibited high levels of student satisfaction across various aspects of support services, private institutions achieved a slightly higher level of satisfaction, particularly in administrative responsiveness. A critical finding, however, is that both sectors exhibit a relative dip in satisfaction regarding the "tangible" elements of the student experience. Specifically, student housing, residential services, and food services consistently received lower mean scores compared to academic and safety dimensions. These results underscore that while HEIs excel in pedagogical and instructional delivery, they face challenges in maintaining the quality of basic amenities and digital infrastructure, such as internet services.

Furthermore, both types of institutions are receiving highly satisfied ratings with the institutional environment, procedures, and processes. However, public students expressed concerns about security services and processes in admission, enrollment, registration, and billing. The study confirms that student satisfaction is not a monolithic experience; instead, it is significantly influenced by a student's sex, academic program, scholarship status, and type of HEI. The significant differences found across these profiles invalidate a "one-size-fits-all" administrative approach. Finally, the strong positive correlations identified among all four service pillars—Support Services, Input Quality, Academic Facilities, and Institutional Processes—reveal a holistic service ecosystem. This "nexus" implies that satisfaction is the result of mutually reinforcing factors where the efficiency of one dimension, such as an institutional process, fundamentally shapes the perceived value of another, such as faculty competence

Based on the conclusions, the following are the implication and recommendations,

1. Institutions must immediately prioritize a comprehensive review of the quality and adequacy of food services and student housing. Given that these areas reflect the lowest levels of satisfaction, stakeholders should invest in modernizing cafeterias and residential facilities to ensure they meet the safety and cleanliness standards expected by the 21st-century student.

2. Rather than applying a uniform administrative approach, HEIs should develop tailored support mechanisms that respond to the specific needs of different student groups. For instance, administrators should create specialized resource allocations for high-demand programs like Hospitality and Accounting, while also designing specific support tracks for non-scholars to enhance their academic persistence and overall institutional experience.

3. Because service dimensions are highly correlated, HEIs must avoid addressing departments in isolation. Stakeholders are encouraged to adopt an integrated improvement approach where enhancements in physical facilities are strategically synchronized with faculty training and administrative process streamlining. This synergy ensures that an investment in one area maximizes the perceived quality across the entire institutional spectrum.

4. There remains a critical need to bridge the theoretical gap regarding the long-term influence of functional services on satisfaction. Future research should utilize longitudinal designs to validate if the satisfaction levels of 4th-year students remain stable or evolve, thereby testing the conflicting view that functional services might not influence long-term satisfaction as students progress. Practically, policymakers should assess the long-term impact of RA 10931 on the service capacity of public HEIs to ensure that "massification" does not lead to a permanent decline in personnel responsiveness and facility adequacy

Acknowledgement

The author gratefully acknowledges the Higher Education Institutions in Dipolog and Dapitan Cities for their cooperation and approval to conduct this comparative research study.

AI-assisted tools were used solely to improve grammar, clarity, and sentence structure. The conceptualization, analysis, interpretation, findings, and implications presented in this manuscript are entirely the author's own.

References

- Abdullah, F. (2006). Measuring service quality in higher education: HEdPERF versus SERVPERF. *Marketing Intelligence & Planning*, 24(1), 31–47. <http://doi.org/10.1108/02634500610641543>
- Ada, S., Baysal, Z. N., & Şahenk Erkan, S. S. (2017). An evaluation of service quality in higher education: Marmara and Niğde Omer Halisdemir Universities' department of education students. *Universal Journal of Educational Research*, 5(11), 2056–2065. <https://doi.org/10.13189/ujer.2017.051122>
- Adams, T. K. (2016). *Student satisfaction at Utah State University regional campuses* [Master's thesis, Utah State University]. DigitalCommons@USU. <https://doi.org/10.26076/0004-6ec0>
- Afridi, S. A., Khattak, A., & Khan, A. (2016). Measurement of service quality gap in the selected private universities/institutes of Peshawar using SERVQUAL model. *City University Research Journal*, 6(1), 61–69. <http://www.cityuniversity.edu.pk/curj/Journals/Journal/Jan2016/artcile05a.pdf>

- Alves, H., & Raposo, M. (2009). The measurement of the construct satisfaction in higher education. *Service Industries Journal*, 29(2), 203–218. <http://doi.org/10.1080/02642060802294995>
- Amanquiton, F. (2021, April 30). *Philippine higher education leaders up competitiveness for 21st century management*. Southeast Asian Regional Center for Graduate Study and Research in Agriculture. <https://www.searca.org/news/philippine-higher-education-leaders-up-competitiveness-21st-century-management>
- Arambewela, R., & Hall, J. (2006). A comparative analysis of international education satisfaction using SERVQUAL. *Journal of Services Research*, 6(Special Issue), 141–163. <https://www.vedatya.ac.in/product/a-comparative-analysis-of-international-education-satisfaction-using-servqual-rodney-arambewela-john-hall-special-issue-2006/>
- Banayo, A. F., Cuenca, C. S., Cacao, E. A., & Wong, E. J. (2023). Professed student satisfaction on scholarship services and its relation to college persistence in one state university in Laguna. *International Journal of Social Science Humanity & Management Research*, 2(6), 355–367. <https://doi.org/10.58806/ijsshmr.2023.v2i6n11>
- Benitez, V. O. E., & Testa, A. A. (2024). Student perceptions of higher education institutions' services and image in Dipolog and Dapitan cities. *Lux Veritatis*, 10(1), 25–41. <https://luxveritatis.ust-legazpi.edu.ph/wp-content/uploads/2024/10/REVISED-PAPER-BENITEZ.pdf>
- Bustos-Orosa, M. A., & Symaco, L. P. (2024). Higher education in the Philippines: Issues and challenges. In L. P. Symaco (Ed.), *Higher education in Southeast Asia* (International Perspectives on Education and Society, Vol. 49, pp. 91–102). Emerald Publishing Limited. <https://doi.org/10.1108/S1479-367920240000049007>
- Calvo-Porral, C., Lévy-Mangin, J.-P., & Novo-Corti, I. (2013). Perceived quality in higher education: An empirical study. *Marketing Intelligence & Planning*, 31(6), 601–619. <https://doi.org/10.1108/MIP-11-2012-0136>
- Canivel, R. (2020). *PH competitiveness rank slightly up but still behind SE Asian peers*. Inquirer.net. <https://business.inquirer.net/300105/ph-competitiveness-rank-slightly-up-but-still-behind-se-asian-peers#ixzz7j0C1wz00>
- Carey, K., Cambiano, R. L., & De Vore, J. B. (2002). Student to faculty satisfaction at a midwestern university in the United States. In A. Goody, J. Herrington, & M. Northcote (Eds.), *Research and development in higher education: Vol. 25. Quality conversations* (pp. 92–97). Higher Education Research and Development Society of Australasia. <https://herdsa.org.au/system/files/Carey.pdf>
- Chandra, T., Ng, M., Chandra, S. & Priyono. (2018). The effect of service quality on student satisfaction and student loyalty: An empirical study. *Journal of Social Studies Education Research*, 9(3), 109-131. <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1190148.pdf>
- Commission on Higher Education. (2013). *Enhanced policies and guidelines on student affairs and services* (CHED Memorandum Order No. 09, Series of 2013). <https://legacy.ched.gov.ph/wp-content/uploads/2017/10/CMO-No.09-s2013.pdf>

- Coşkun, Y. D., Garipağaoğlu, Ç., & Tosun, Ü. (2014). Analysis of the relationship between the resiliency level and problem solving skills of university students. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 114, 673–680. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2013.12.766>
- Duarte, P. O., Raposo, M. B., & Alves, H. B. (2012). Using a satisfaction index to compare students' satisfaction during and after higher education service consumption. *Tertiary Education and Management*, 18(1), 17- 40. <http://doi.org/10.1080/13583883.2011.609564>
- Dugenio-Nadela, C., Cañeda, D. M., Tirol, S. L., Samillano, J. H., Pantuan, D. J. M., Piañar, J. C., Tinapay, A. O., Casas, H. M. S., Cometa, R. A., Conson, S. O., Urot, M. V., Ancot, J. M., Nadela, R. L., Dugenio-Terol, I., Baluyot, A. M., Pevida, K., Olivar, J. I., & Decena, E. (2023). Service quality and student's satisfaction in higher education institution. *Journal of Human Resource and Sustainability Studies*, 11(04), 858–870. <https://doi.org/10.4236/jhrss.2023.114049>
- George, D., & Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A simple guide and reference, 11.0 update* (4th ed.). Allyn & Bacon.
- Harvey, H. L., Parahoo, S., & Santally, M. (2017). Should gender differences be considered when assessing student satisfaction in the online learning environment for millennials? *Higher Education Quarterly*, 71(2), 141–158. <https://doi.org/10.1111/hequ.12116>
- Ismail, A. O. A., Mahmood, A. K., & Abdelmaboud, A. (2018). Factors influencing academic performance of students in blended and traditional domains. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*, 13(2), 170–187. <https://doi.org/10.3991/ijet.v13i02.8031>
- Jain, R., Sinha, G., & De, S. K. (2010). Service quality in higher education: An exploratory study. *Asian Journal of Marketing*, 4(3), 144–154. <https://doi.org/10.3923/ajm.2010.144.154>
- Joseph, M., Yakhou, M., & Stone, G. (2005). An educational institution's quest for service quality: Customers' perspective. *Quality Assurance in Education*, 13(1), 66–82. <https://doi.org/10.1108/09684880510578669>
- Kanakana, M. G. (2014). Assessing service quality in higher education using the SERVQUAL tool. In *Proceedings of the 2014 International Conference on Industrial Engineering and Operations Management* (pp. 68–74). IEOM Society International. <https://ieomsociety.org/ieom2014/pdfs/24.pdf>
- Lagrosen, S., Seyyed-Hashemi, R., & Leitner, M. (2004). Examination of the dimensions of quality in higher education. *Quality Assurance in Education*, 12(2), 61–69. <https://doi.org/10.1108/09684880410536431>
- LeBlanc, G., & Nguyen, N. (1997). Searching for excellence in business education: An exploratory study of customer impressions of service quality. *International Journal of Educational Management*, 11(2), 72–79. <https://doi.org/10.1108/09513549710163961>
- Martilla, J. A. and James, J.C. (1977). Importance-Performance Analysis. *Journal of Marketing*, 41(1), 77-79. <https://doi.org/10.1177/002224297704100112>

- Mattah, P. A. D., Kwarteng, A. J., & Mensah, J. (2018). Indicators of service quality and satisfaction among graduating students of a higher education institution (HEI) in Ghana. *Higher Education Evaluation and Development*, 12(1), 36–52. <https://doi.org/10.1108/HEED-10-2017-0006>
- Mansor, A. N., Eng, W. K., Rasul, M. S., Hamzah, M. I. M., & Hamid, A. H. A. (2012). Effective classroom management. *International Education Studies*, 5(5), 35–42. <https://doi.org/10.5539/ies.v5n5p35>
- Memon, M. A., Thursamy, R., Ting, H., & Cheah, J.-H. (2025). Convenience sampling: A review and guidelines for quantitative research. *Journal of Applied Structural Equation Modeling*, 9(2), 1–15. [https://doi.org/10.47263/JASEM.9\(2\)01](https://doi.org/10.47263/JASEM.9(2)01)
- Mukhtar, U., Anwar, S., Ahmed, U., & Baloch, M. A. (2015). Factors effecting the service quality of public and private sector universities comparatively: An empirical investigation. *Researchers World—Journal of Arts, Science & Commerce*, 6(3[1]), 132–144. <https://www.researchersworld.com/index.php/rworld/article/view/644>
- Oliver, R. L. (1977). Effect of expectation and disconfirmation on postexposure product evaluations: An alternative interpretation. *Journal of Applied Psychology*, 62(4), 480–486. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.62.4.480>
- Oliver, R. L. (1980). A cognitive model of the antecedents and consequences of satisfaction decisions. *Journal of Marketing Research*, 17(4), 460–469. <https://doi.org/10.1177/002224378001700405>
- Onditi, E. O., & Wechuli, T. W. (2017). Service quality and student satisfaction in higher education institutions: A review of literature. *International Journal of Scientific and Research Publications*, 7(7), 328–335. <http://www.ijsrp.org/research-paper-0717/ijsrp-p6737.pdf>
- Orbeta, A. C., Jr., Abrigo, M. R. M., & Paqueo, V. B. (2025). *Making Philippine education reforms and interventions more transformative*. Philippine Institute for Development Studies. <https://doi.org/10.62986/bk2025.01>
- Orbeta, A. C., Jr., Ortiz, M. K. P., Araos, N. V. V., Melad, K. A. M., & Reyes, C. M. (2020). *Process evaluation of the Universal Access to Quality Tertiary Education Act (RA 10931): Status and prospects for improved implementation* (PIDS Discussion Paper Series No. 2019-36). Philippine Institute for Development Studies. <https://doi.org/10.62986/dp2019.36>
- Ortagus, J. C., Kelchen, R., Rosinger, K., & Voorhees, N. (2020). Performance-based funding in American higher education: A systematic synthesis of the intended and unintended consequences. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 42(4), 520–550. <https://doi.org/10.3102/0162373720953128>
- Patalinghug, M. E., Hortilano, J. E., Repaso, E. J., Mollona, A. A., & Patalinghug, H. F. (2021). Students' satisfaction on school services in a state college in the Philippines. *Jurnal Pendidikan Progresif*, 11(2), 165–175. <https://doi.org/10.23960/jpp.v11.i2.202103>

- Pamatmat, F. V., Dominguez, L. L., Pamin, C. D., & Daran, A. M. (2018). Service quality dimensions of a Philippine state university and students' satisfaction: Bridging gaps to excellence. *International Journal of Advanced Research*, 6(7), 673–681. <https://doi.org/10.21474/IJAR01/7411>
- Polit, D. F., Beck, C. T., & Owen, S. V. (2007). Is the CVI an acceptable indicator of content validity? Appraisal and recommendations. *Research in Nursing & Health*, 30(4), 459–467. <https://doi.org/10.1002/nur.20199>
- Ramayah, A., Md. Zain, A. N., & Ahmad, H. (2007, December 10–11). *Exploring the dimensions of service quality in higher education research* [Paper presentation]. Regional Conference on Quality in Higher Education: Quality Driven Initiatives: Sharing Good Practices in Higher Education, Hilton Petaling Jaya, Malaysia. <https://eprints.um.edu.my/16/>
- Ramos, C. M. (2022, April 29). CHed: 15 PH universities among top institutions in UN SDGs global ranking. *INQUIRER.net*. <https://newsinfo.inquirer.net/1589926/ched-15-ph-universities-among-top-institutions-in-uns-sdgs-global-ranking>
- Regional Development Council IX. (2017). *Zamboanga Peninsula regional development plan 2017–2022*. National Economic and Development Authority Regional Office IX. <https://pdp.depdev.gov.ph/wp-content/uploads/2024/02/9-Zamboanga-Peninsula-RDP-2017-2022.pdf>
- Roscoe, J. T. (1975). *Fundamental research statistics for the behavioral sciences* (2nd ed.). Holt, Rinehart and Winston.
- Saguin, K. (2023). The politics of de-privatisation: Philippine higher education in transition. *Journal of Contemporary Asia*, 53(3), 471–493. <https://doi.org/10.1080/00472336.2022.2035424>
- Sahney, S., Banwet, D. K., & Karunes, S. (2004). A SERVQUAL and QFD approach to total quality education: A student perspective. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 53(2), 143–166. <https://doi.org/10.1108/17410400410515043>
- Seitova, M., Temirbekova, Z., Kazykhankyzy, L., Khalmatova, Z., & Çelik, H. E. (2024). Perceived service quality and student satisfaction: A case study at Khoja Akhmet Yassawi University, Kazakhstan. *Frontiers in Education*, 9, Article 1492432. <https://doi.org/10.3389/educ.2024.1492432>
- Sohail, M. S., & Shaikh, N. M. (2004). Quest for excellence in business education: A study of student impressions of service quality. *International Journal of Educational Management*, 18(1), 58–65. <https://doi.org/10.1108/09513540410512163>
- Teeroovengadum, V., Kamalanabhan, T. J., & Seebaluck, A. K. (2016). Measuring service quality in higher education: Development of a hierarchical model (HESQUAL). *Quality Assurance in Education*, 24(2), 244–258. <https://doi.org/10.1108/QAE-06-2014-0028>
- Teeroovengadum, V., Nunkoo, R., Grönroos, C., Kamalanabhan, T. J., & Seebaluck, A. K. (2019). Higher education service quality, student satisfaction and loyalty: Validating the HESQUAL scale and testing an improved structural model. *Quality Assurance in Education*, 27(4), 427–445. <https://doi.org/10.1108/QAE-01-2019-0003>

- Tomada, M. F., & Galido, A. (2024). *Tuition fee or tuition free? The case of public higher education in the Philippines* (ADB Development Case Study No. 2024-1). Asian Development Bank Institute. <https://doi.org/10.56506/ZBMA8443>
- Weerasinghe, I. M. S., Lalitha, R., & Fernando, S. (2017). Students' satisfaction in higher education literature review. *American Journal of Educational Research*, 5(5), 533–539. <https://doi.org/10.12691/education-5-5-9>
- Yousapronpaiboon, K. (2014). SERVQUAL: Measuring higher education service quality in Thailand. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 116, 1088–1095. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.350>
- Yusoff, M., McLeay, F., & Woodruffe-Burton, H. (2015). Dimensions driving business student satisfaction in higher education. *Quality Assurance in Education*, 23(1), 86–104. <https://doi.org/10.1108/QAE-08-2013-0035>
- Zhang, B., Mildemberger, M., Howe, P. D., Marlon, J., Rosenthal, S. A., & Leiserowitz, A. (2020). Quota sampling using Facebook advertisements. *Political Science Research and Methods*, 8(3), 558–564. <https://doi.org/10.1017/psrm.2018.49>

How to Cite this Article:

Van Olem E. Benitez. (2026). Benitez, V. O. E. (2026). Student satisfaction spectrum of public and private higher education institutions in Dipolog and Dapitan cities. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, 32(2), 95-126.

Ven. Buddhadasa Bhikkhu and the Learning Space at Suan Mokkh: Guidance Toward Becoming Complete Human Beings

พุทธทาสภิกขุกับพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์สำหรับการแนะแนวไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

Somchat Phiutongngam

Faculty of Education, Suratthani Rajbhat University, Surat Thani, 84100, Thailand

สมเจตน์ ผีวทองงาม

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี สุราษฎร์ธานี 84100 ประเทศไทย

Corresponding Author:

Somchat Phiutongngam

E-mail: somchat.phu@sru.ac.th

Abstract

This article aims to examine the learning space at Suan Mokkh, where Ven. Buddhadasa Bhikkhu provided guidance toward becoming complete human beings. The main contents comprise: (1) Ven. Buddhadasa Bhikkhu and the revival of Buddhism, (2) the learning space at Suan Mokkh, and (3) Ven. Buddhadasa Bhikkhu's guidance toward becoming complete human beings through the learning space at Suan Mokkh. The results of the study indicate that (1) after the middle of the Buddhist Era, as a devoted disciple of the Buddha who strictly adhered to the Buddhist way of life, Ven. Buddhadasa Bhikkhu sought to reform Buddhist teachings in Thailand to align with contemporary developments and support social, economic, and political development. He placed greater emphasis on the practice of Dhamma as a means of addressing various problems arising from moral decline; (2) to promote the practice of Dhamma, he established Suan Mokkh as a learning space to cultivate and develop people through Dhamma; and (3) he provided guidance and taught Dhamma within the learning space at Suan Mokkh to guide individuals toward becoming complete human beings.

Article Info

Article history:

- Received: July 24, 2025
- Revised: July 30, 2026
- Accepted: July 30, 2026
- Online: August 7, 2026

Keywords:

Buddhadasa Bhikkhu
complete human beings
learning space
Suan Mokkh

คำสำคัญ:

พื้นที่การเรียนรู้
พุทธทาสภิกขุ
มนุษย์ที่สมบูรณ์
สวนโมกข์

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์ที่พุทธทาสภิกขุใช้ในการแนะแนวเพื่อพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วยเนื้อหาหลัก ได้แก่ (1) พุทธทาสภิกขุกับการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา (2) พื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์ (3) พุทธทาสภิกขุกับการแนะแนวไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์บนพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์ ผลการศึกษา พบว่า (1) ภายหลังถึงพุทธกาล ในฐานะพุทธบุตรผู้ดำรงตนอย่างเคร่งครัด พุทธทาสภิกขุใช้วิธีการปฏิรูปหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาของไทยให้รับกับสมัยนิยมสำหรับการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติธรรมมากยิ่งขึ้นเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากความเสื่อมโทรมทางด้านศีลธรรม (2) เพื่อส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ท่านจึงสร้างสวนโมกข์เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้เพื่อสร้างและพัฒนาให้คนมีธรรมะ และ (3) ท่านได้แนะแนวหรือสอนธรรมะภายในพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์เพื่อพัฒนาคนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

บทนำ

ปัจจุบัน แนวคิดเรื่องพื้นที่การเรียนรู้ (learning space) กำลังเป็นที่ยอมรับในวงการศึกษา ซึ่งพื้นที่การเรียนรู้คือ สถานที่หรือสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ พื้นที่เรียนรู้เสมือนจริงและ/หรือผสมผสานที่ส่งเสริมการเรียนรู้ ในสังคมแห่งการเรียนรู้ พื้นที่การเรียนรู้ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในชั้นเรียน แต่สามารถเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลา (Prachayapirk, 2017) พื้นที่การเรียนรู้นั้นครอบคลุมถึง 1) พื้นที่การเรียนรู้ทางกายภาพ 2) พื้นที่การเรียนรู้เสมือนจริง และ 3) พื้นที่การเรียนรู้นอกอาณาบริเวณของสถาบันการศึกษา (Brown, 2005) ในระดับอุดมศึกษาได้มีการศึกษาวิจัยที่แสดงให้เห็นความสำคัญของพื้นที่การเรียนรู้ที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพแวดล้อมและพื้นที่การเรียนรู้กับวิธีการสอนของผู้สอน วิธีการเรียนรู้ ประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน (Tayahathai, 2022) นอกจากนี้ พื้นที่การเรียนรู้ให้ความสำคัญกับโลกแห่งความคิด ซึ่งพื้นที่การเรียนรู้ในเชิงแนวคิด (concept) ที่ได้รับการอธิบายเชื่อมโยงอย่างมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ทางกายภาพกับบริบท ในขณะเดียวกัน พื้นที่ภายในมนานึกของเรา ก็ถือเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่สามารถขัดเกลาเพื่อ อารมณ์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้เช่นกัน (Bunyarith, 2022)

ส่วนในทางพระพุทธศาสนา พื้นที่การเรียนรู้ตามธรรมชาติได้เป็นสถานที่สำคัญในการพัฒนามนุษย์ให้เข้าถึงความดี ความจริง และความงามแห่งมนุษยชาติมาช้านาน นับตั้งแต่พระพุทธศาสนาได้อุบัติขึ้นมาในโลกเมื่อ 2,500 กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งการอุบัติของพระพุทธศาสนานั้นก่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์เป็นอย่างมาก กล่าวคือ พระพุทธเจ้าสมัยเป็นเจ้าชายสิทธัตถะแล้วออกผนวชเพื่อแสวงหาสัจธรรมได้ใช้พื้นที่การเรียนรู้ภายนอกราชวังซึ่งเต็มไปด้วยธรรมชาติในป่าใหญ่จนค้นพบคุณค่าที่มีภายในตัวมนุษย์ที่แท้จริงจนบรรลุสัมมาสัมโพธิญาณ ณ ฌานสมาธิสมาธิเป็นผู้รู้แจ้งโลก ซึ่ง Bunyarith (2023) ได้กล่าวถึงเส้นทางแห่งการตรัสรู้ ก็คือ พระองค์ต้องสละทรัพย์สมบัติและความสุขทั้งปวงออกไปผนวชเพื่อปลุกกิเลสซึ่งไม่มีที่ใดเหมาะสมเท่ากับที่ในป่าอันห่างไกล เพื่อบำเพ็ญเพียรเสาะแสวงหาความรู้ตามที่ประสงค์ด้วยตนเอง

ในประเทศไทย มีพื้นที่การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์อยู่หลายแห่ง ซึ่งสวนโมกข์ก็เป็นหนึ่งในสถานที่ดังกล่าว สวนโมกข์ก่อตั้งโดยพุทธทาสภิกขุซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลสำคัญของโลกจากองค์การ UNESCO ท่านเป็นพระสงฆ์นักปราชญ์ในพระพุทธศาสนาที่มีแนวคิดเป็นปรัชญาและอุดมคติ มุ่งเน้นการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมแบบสมัยพุทธกาลที่จะให้บุคคลถึงปฏิเวธ

โดยต้องปฏิบัติควบคู่กับปริยัติไปพร้อมกัน แนวคำสอนตามหลักพุทธธรรมและผลงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนา บนพื้นที่การเรียนรู้ภายในสวนโมกข์เพื่อแนะแนวให้บุคคลทั่วไปมีสติสำรวมระวังกาย วาจา และใจเพื่อให้เกิด สันติสุขในใจผู้คนและสังคมของท่านนั้น เรียกได้ว่าเป็นการพยายามที่จะแย่งพื้นที่วัตถุนิยมที่นับวันจะยิ่งทวีความ รุนแรงโดยให้พุทธศาสนิกชนออกจากวัตถุนิยมให้ได้โดยให้หันกลับมาสนใจแก่นแท้ของพุทธธรรม เป็นการแย่งชิง พื้นที่ในใจคนที่เต็มไปด้วยวัตถุนิยมตามโลกสมัยใหม่และสร้างพื้นที่การเรียนรู้แบบตื่นรู้ มุ่งเน้นให้ผู้ปฏิบัติเกิด ศิล สมาธิ ปัญญาจนบรรลุมรรค ผล นิพพานที่สามารถเห็นผลได้ในชาตินี้

พุทธทาสภิกขุได้ดำเนินรอยตามพระบรมศาสดาผู้เสด็จปลื้พระองค์เข้าไปในป่าใหญ่เพื่อค้นหาสัจธรรม ท่านจึงได้รับประโยชน์จากพื้นที่เรียนรู้ตามธรรมชาติสมัยบ่าเพ็ญสมณธรรมเพื่อดำเนินรอยพระอริยเจ้า ณ ที่วัด ตะพักจิกหรือสวนโมกข์เก่าซึ่งเป็นวัดร้างที่มีความสมบูรณ์ทางธรรมชาติทำให้ค้นพบคุณค่าแท้ภายในตนเอง จึงได้มาสร้างสวนโมกข์ใหม่ในปัจจุบันเพื่อแนะแนวผู้เฝัธรรมให้สามารถเข้าถึงธรรมชาติสูงสุดที่อยู่ภายในของ มนุษย์ ซึ่งการที่พุทธทาสภิกขุได้ก่อตั้งสวนโมกข์ขึ้นมาโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นพื้นที่เรียนรู้สำหรับมนุษย์ที่ ต้องการจะพัฒนาตนโดยส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ด้วยความเชื่อว่า การปฏิบัติธรรมจะนำมาซึ่งความชนะและ นิพพานสุขแก่ตน การที่มีผู้ปฏิบัติธรรมอยู่ จะทำให้สากลโลกเห็นได้แจ้งชัดว่า พระพุทธศาสนานั้น ถ้าปฏิบัติตาม จะเกิดผลคือความสุขชุ่มชื่นใจไม่มีอะไรยิ่งไปกว่านี้แล้ว การปฏิบัติธรรมจะทำให้มนุษย์พบความสุขที่จริงแท้ คือ ความสงบเยือกเย็นแห่งใจ เย็นแสนจะเย็น (Buddhadasa Bhikkhu, 2013)

เมื่อศึกษาจากประวัติและผลงานของพุทธทาสภิกขุพบว่า ท่านได้สร้างผลงานทางด้านศาสนาและทิ้งมรดก ธรรมไว้กับอนุชนรุ่นหลังอย่างมากผ่านหนังสือ ผลงานประพันธ์ต่าง ๆ และท่านยังได้สร้างสวนโมกข์ที่อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ถือว่าก่อให้เกิดเป็นทุนทางวัฒนธรรม ทุนทางศีลธรรม ทุนทางทรัพยากร และทุนทางปัญญา ที่ทุกคนในสังคมสามารถใช้ประโยชน์ในการศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาตนเองให้ไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สวนโมกข์ได้เป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการศึกษารูของมนุษย์เพราะมีธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เช่น ต้นไม้ สวน ลานหญ้าที่สร้างความร่มรื่นรอบ ๆ อาคาร แหล่งเรียนรู้ และสวนโมกข์นั้นประกอบ 3 ธรรมที่สำคัญที่มีความสำคัญ ต่อชีวิตมนุษย์ทั่วไป ได้แก่ ธรรมะ ธรรมชาติ และวัฒนธรรม ซึ่งถือว่าเป็นต้นแบบพื้นที่เรียนรู้ในการพัฒนาตนที่สำคัญ สำหรับบุคคลทั่วไป

ปฏิเสธไม่ได้ว่า ภายหลังจากกึ่งพุทธกาล ประเทศไทยได้เกิดความเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งผลให้พุทธทาสภิกขุได้นำเสนอพระพุทธศาสนาเป็นเสาหลักที่สามารถเป็นที่พึ่งและช่วยเหลือ สังคมได้ในมิติที่มองเห็นและจับต้องได้ ความสำคัญของพุทธทาสภิกขุในประเทศไทยนั้นไม่ได้จำกัดอยู่เพียงแค่คำ ดีความหลักคำสอนเรื่องการหลุดพ้นตามแนวใหม่ของท่านและการปฏิบัติธรรมอยู่ในวัดเท่านั้น พุทธทาสภิกขุมี ส่วนในข้อโต้แย้งเกี่ยวกับบทบาทของพระพุทธศาสนาในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมด้วยการที่ท่านเสนอความเห็น สนับสนุนการพัฒนาทางวัตถุโดยมีเงื่อนไขว่าการพัฒนาดังกล่าวยังคงผูกพันกับเป้าหมายทางศาสนาที่กำหนดไว้ อย่างชัดเจน (Jackson, 2013) โดยเฉพาะปัญหาหรือความขัดแย้งต่าง ๆ นั้นเกิดจากความตกต่ำทางด้านศีลธรรม ซึ่งการแก้ปัญหาด้วยวิธีการทางวัตถุนั้นไม่เพียงพอ เพราะปัญหาต่าง ๆ จะต้องแก้ด้วยวิธีการทางจิตใจด้วย (Buddhadasa Bhikkhu, 1974) ท่านจึงได้ศึกษาและปฏิบัติธรรมอย่างจริงจังแล้วก่อตั้งและพัฒนาสวนโมกข์เพื่อ เป็นสถานที่อบรมและพัฒนาจิตใจสำหรับบุคคลทุกเพศทุกวัยทุกวงการ

จึงกล่าวได้ว่า สวนโมกข์ภายใต้การนำของพุทธทาสภิกขุได้มีบทบาทสำคัญในด้านการส่งเสริมการปฏิบัติธรรม และการเผยแพร่พระพุทธศาสนาที่เห็นชัดอย่างเป็นรูปธรรมท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของโลกปัจจุบัน การคงอยู่ ของสวนโมกข์ทำให้เกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ แก่ผู้คน สังคม ชุมชน และประเทศไทยเป็นอย่างมาก ดังที่ Kongleth (1998) ได้กล่าวสรุปถึงผลกระทบที่สำคัญไว้ 5 ประการ คือ 1) ผลกระทบด้านการส่งเสริมพระพุทธศาสนา 2) ผลกระทบด้านการศึกษาและจริยธรรม 3) ผลกระทบด้านการอนุรักษ์ศิลปะและวัฒนธรรม 4) ผลกระทบด้าน การอนุรักษ์ธรรมชาติ และ 5) ผลกระทบด้านการท่องเที่ยว ซึ่งในปัจจุบัน แม้ว่าพุทธทาสภิกขุจะไม่ได้อยู่ทำหน้าที่

พุทธบุตรเฉกเช่นในอดีต แต่สวนโมกข์ก็ยังมีบทบาทสำคัญในด้านเป็นพื้นที่เรียนรู้ให้กับบุคคลทั่วไปที่มาสัมผัสศึกษาและปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาจิตใจไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ที่ตื่นรู้ตามพุทธทาสวิธีและวิถีพุทธอย่างแท้จริง ทั้งนี้ สวนโมกข์มีบทบาทในการเป็นสถานที่ศึกษาและปฏิบัติธรรมของคนทุกชาติทุกศาสนา เป็นสถานที่ส่งเสริมการหลุดพ้นโดยมีวัตถุประสงค์ที่เป็นอาคารและสถานที่ภายในสวนโมกข์อยู่เป็นจำนวนมากซึ่งล้วนแล้วเป็นปริศนาธรรมสะท้อนการใช้วัตถุสร้างปัญญาการเรียนรู้ให้กับจิตทั้งสิ้น (Cheychiensakul, 2009) สวนโมกข์เป็นสถานที่ดำรงรักษาไว้ซึ่งแก่นพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลกผู้ร่วมเกิดแก่เจ็บตาย ทำให้สวนโมกข์มีบทบาทที่มีความสำคัญต่อสังคมไทยเนื่องจากสวนโมกข์นี้ถือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมชั้นแนวหน้าของเมืองไทย เป็นแหล่งบ่มเพาะการเรียนรู้พระพุทธศาสนาที่มีผู้ศรัทธามากแห่งหนึ่งด้วยภายในอาณาบริเวณของสวนโมกข์มีความร่มรื่นสงบ เหมาะสำหรับปฏิบัติธรรม กลุ่มเกลาจิตใจและศึกษาพระพุทธศาสนา มีโรงมหรสพทางวิญญาณซึ่งประกอบด้วยภาพศิลป์ บทกวี คติธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนานิกายต่าง ๆ รวมถึงพุทธประวัติและภาพจำลองหินสลักเกี่ยวกับพุทธประวัติในอินเดีย (The Government Public Relations Department, 2024) ซึ่งหากบุคคลตั้งใจศึกษาและปฏิบัติธรรมและทำหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดเพื่อลดตัวตน ลดความเห็นแก่ตัว เรียนรู้การให้อภัยและความรักผู้อื่นย่อมได้รับประโยชน์จากสวนโมกข์ตามอุดมการณ์การก่อตั้งสวนโมกข์ของพุทธทาสภิกขุ

บทความนี้จะศึกษาและนำเสนอเกี่ยวกับพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์ของพุทธทาสภิกขุที่ใช้ในการแก้ปัญหาศีลธรรมของมนุษย์ที่ถดถอยลงเพราะถูกรอบงำด้วยวัตถุนิยม และพัฒนามนุษย์ให้มีจิตใจที่สูงประกอบด้วยสติปัญญาสามารถดำรงตนอยู่ในภาวะตื่นรู้ตลอดเวลาสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์และพบพระพุทธศาสนา แม้ว่าที่ผ่านมาจะมีการศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับประเด็นดังกล่าวโดยเฉพาะในมุมมองพระพุทธศาสนากับสวนโมกข์มาพอสมควร (Kongleh, 1998; Sommai, 2013; Somsak, 2019) แต่แนวคิดเรื่องพื้นที่การเรียนรู้ของพุทธทาสภิกขุในเชิงลึกทางวิชาการยังขาดการเชื่อมโยงและการนำไปใช้ในบริบทของการแนะแนวในวงการศึกษปัจจุบัน รวมถึงการพัฒนาศีลธรรมสำหรับบุคลากรทางการศึกษาในยุคใหม่ บทความนี้จะช่วยให้นักวิชาการและบุคคลผู้สนใจเห็นถึงคุณค่าและความจำเป็นของพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์ของพุทธทาสภิกขุที่มีส่วนสำคัญต่อการพัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีวิถีชีวิตที่สงบสุข รู้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงและควบคุมตนเองได้โดยไม่ตกเป็นทาสกิเลสต่าง ๆ ท่ามกลางกระแสวัตถุนิยมที่ทวีความรุนแรง

กรอบแนวคิดในการศึกษา

บทความวิชาการนี้ได้กำหนดกรอบแนวคิดที่สำคัญซึ่งใช้ในการศึกษาวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลแล้วสรุปเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญใน 3 ประเด็นหลักซึ่งประกอบด้วย 1) บ่อเกิดแห่งพุทธทาสภิกขุ 2) พื้นที่การเรียนรู้ภายในสวนโมกข์ และ 3) การพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีการศึกษางานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประวัติพุทธทาสภิกขุ (Buddhadasa Bhikkhu, 1999, 2006) และผลงานของพุทธทาสภิกขุ ครอบคลุมความเป็นมาของสถานที่สำคัญภายในสวนโมกข์ (Surattthani, 2006) แนวคิดเรื่องมนุษย์ซึ่งจุดมุ่งหมายสูงสุดของความเป็นมนุษย์ที่แท้ คือ ความเข้าใจสภาพชีวิตและสรรพสิ่งที่ผ่านไปแล้วดำเนินชีวิตด้วยความไม่ยึดมั่นตัวกู-ของกูซึ่งโดยสภาพก็เป็นยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น (Bunditchon, 1997) และหลักพุทธธรรมคำสอนสำคัญของพุทธทาสภิกขุ (Buddhadasa Bhikkhu, 1994, 1996) ที่ใช้ในการพัฒนาเพื่อนำไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

พุทธทาสภิกขุกับการฟื้นฟูพระพุทธศาสนา

Buddhadasa Bhikkhu (2006) เกิดที่ตำบลพุมเรียง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งตั้งอยู่ทางภาคใต้ตอนบนของไทย ท่านบวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเมื่ออายุ 20 ปี ได้ศึกษาเล่าเรียนและพากเพียรปฏิบัติตามแนวทางพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดและทำหน้าที่ในการเผยแผ่พุทธศาสนาโดยมอภายถวายชีวิตอุทิศแด่พุทธองค์จนมีสมณนามว่า “พุทธทาส” ผลงานและชีวิตการทำงานเผยแผ่ตลอดระยะเวลา 60 ปี ในฐานะพุทธสาวกซึ่งประกอบด้วยหนังสือ การเทศน์ ปาฐกถาธรรม และการสร้างสถานที่สวดและอุปกรณ์ปริศนาธรรม

ล้วนเป็นที่ยอมรับและรู้จักกันอย่างกว้างขวางในหมู่นักวิชาการทั้งในประเทศและต่างประเทศ ท่านได้รับยกย่อง
เป็นบุคคลสำคัญของโลกด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และสันติภาพ เนื่องในโอกาสครบรอบชาตกาล 100 ปี
เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 จากยูเนสโก

ตลอดชีวิตการทำงานในฐานะพุทธบุตร พุทธศาสนิกชนได้รับการยอมรับและยกย่องจากนักวิชาการและชาวพุทธทั่วไป ท่านเป็นพลังแห่งการปฏิรูปเชิงนวัตกัมมในประเทศไทย (Jackson, 2013) เป็นพระนักปฏิรูปแนวคิดของพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ผู้ซึ่งในแง่ปริยัติแล้วได้ตีความคำสอนพุทธศาสนาใหม่ทั้งหมด และในแง่ปฏิบัติแล้วได้ริเริ่มการกลับไปใช้ชีวิตของหมู่สงฆ์แบบครั้งพุทธกาล งานเผยแพร่พระพุทศศาสนาในชุด “ธรรมโฆษณ” ของท่านนั้นเป็นผลงานทางความคิดอันยิ่งใหญ่ เป็นงานริเริ่มสร้างสรรค์ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดทางพุทธศาสนา (Buddarikviwat, 1987) ท่านเป็นปราชญ์แห่งยุคร่วมสมัย ผู้นำกระบวนการวิภาษในสังคมไทยและสังคมพุทธเถรวาทในโลกปัจจุบัน ท่านมิใช่ผู้ให้กำเนิดก่อตั้งนิกายหนึ่ง สถาบันหนึ่ง คณะหนึ่ง แต่เป็นผู้ให้กำเนิดแนวคิดใหม่ แรงบันดาลใจใหม่ และพลังใหม่ ท่านมิใช่สมบัติของชนกลุ่มหนึ่งผู้อ้างตนว่าเป็นศิษย์ หากเป็นสมบัติของมนุษยชาติ และทุกคนที่ยอมรับและต้องการสืบทอดเจตนารมอันเดียวกัน ท่านมิใช่เป็นตัวแทนของชนชั้นเพื่อต่อสู้ทางชนชั้น แต่เป็นตัวแทนของมนุษย์ผู้แสวงหาความหลุดพ้น ไม่เพียงแต่ทางจิตใจ แต่ในทุกด้านของชีวิตผู้แสวงหาอยู่อยู่ในห้วงมรรณพแห่งการเกิดแก่เจ็บตาย ท่านมิใช่ปราชญ์ธรรมดา ท่านคือประกาศก (prophet) ผู้สื่อสารภาษาของคณร่วมสมัย มิใช่ด้วยคำพูดและคำสอนแต่เพียงอย่างเดียว หากด้วยแบบอย่างชีวิต “สาร” (message) ของประกาศก และตัวประกาศเองย่อมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะสารดังกล่าวเกิดจากความรู้แจ้งเห็นจริงในเอกภาพของ “ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ” (Pongpis, 2005) ซึ่งนับว่าเป็นพระสงฆ์ที่หายากยิ่งในสังคมไทย แม้ว่าการงานเพื่อพระพุทศศาสนาในช่วงแรก ๆ ของท่านจะถูกคัดค้านและปฏิเสธจากกลุ่มบุคคลที่ไม่เข้าใจการตีความพระพุทศศาสนาแนวใหม่ของท่าน แต่ท่านก็รับฟังและอธิบายชี้แจงเพื่อให้เข้าใจตรงกันจนเป็นที่ยอมรับถึงเป้าหมายและอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อเผยแพร่พระพุทศศาสนาให้อยู่คู่สังคมไทย

ปฐมบทของการก่อกำเนิดของความเป็นพุทธศาสนิกชนนั้นเกิดจากการที่พุทธศาสนิกชนพิจารณาเห็นความจำเป็นที่จะต้องมีการฟื้นฟูพระพุทธศาสนาภายหลังถึงพุทธกาลเนื่องจากความเสื่อมโทรมทางด้านศีลธรรมในจิตใจผู้คน โดยการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติธรรมกันอย่างแพร่หลายในหมู่พุทธบริษัทดังคำกล่าวที่ว่า

ของก้าวจากปริยัติสืบทอดขึ้นไปยังปฏิบัติธรรม โดยลำดับเกิด
 จงต้นตนเกิดพี่น้องทั้งหลาย พุทธศาสนาจะได้พื้นตัว. ลูกจากเตียงที่นอน
 เจ็บมานานแล้วในยุคกึ่งพุทธศาสนายุคานี้. เราประคองพระพุทธศาสนา
 มาได้ด้วยอาการอันไม่ฉลาดนัก เพราะได้บ่อนของแสงให้บ่อยๆ, พระพุทธ
 ศาสนาจึงล้มป่วยเป็นอัมพาตไปตั้งครั้งตั้งก่อน เหลืออยู่เพียงแถบเดียวคือ
 ปริยัติ. ลาม ยศ ชื่อเสียง การเห่อเหิม และสนุกเพลิดเพลิน เป็นของ
 แสงแก่ไข้ของพระพุทธศาสนาเวลานี้. เดียวนี้เรารู้กันแล้ว พวกเรา
 ที่รู้แล้วมีประมาณเท่าใด ความเจริญโดยยิ่งจักมีแก่เราประมาณเท่านั้น.
 เราทั้งหมดจงก้าวหน้าเกิด จงพร้อมเพรียงกันเพื่อพระพุทธศาสนาจะได้
 หายสนิทจากโรค ด้วยการปฏิบัติธรรม (Buddhadasa Bhikkhu, 2013, p.

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาสภาพสังคมไทยในขณะนั้นซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ หลายด้านตามวิถีโลกจนเกิดปัญหาทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ การศึกษา และสังคม ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลจากอำนาจลัทธิวัตถุนิยมของประเทศตะวันตกครองโลก แม้ว่าปัญหาวิกฤติเหล่านั้นจะเป็นเรื่องของประเทศโดยรวมแต่พุทธทาสภิกขุก็มองเห็นเป็นเรื่องที่ทุกคนต้องมีส่วนรับผิดชอบร่วมกันเพราะท่านเห็นว่าโลกจะเจริญและคงอยู่ได้ด้วยธรรมเท่านั้น ไม่ใช่ด้วยความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและความเจริญทางวัตถุ ท่านจึงได้เสนอให้กลับมาที่รากเหง้าของศาสนา กลับมาที่ตัวคนที่จะต่อสู้กับฤทธิ์เดชของความอยากความต้องการดังที่ปรากฏในปณิธานข้อที่ 3 (Cheychiensakul, 2009) ในการทำงานเพื่อพระพุทธศาสนาโดยมีเป้าหมายในการช่วยเหลือมนุษยโลกที่มีปัญหาทางด้านจิตใจที่ขาดธรรมะ

พุทธทาสภิกขุได้ศึกษาและทดลองปฏิบัติธรรมอย่างเอาจริงเอาจังภายในพื้นที่เรียนรู้เพื่อพัฒนาตนตามรอยพระอรหันต์ในสวนโมกข์โดยตั้งสัจจะมอภายถวายชีวิตอุทิศแก่พระพุทธองค์และทำงานเผยแผ่พุทธธรรมจนเป็นที่รู้จักและยอมรับของปัญญาชนอย่างกว้างขวาง ตลอดชีวิตการทำงานของท่านในฐานะพุทธสาวก ท่านได้เผยแผ่พระสัทธรรมออกไปสู่โลก ซึ่งเป็นเสมือนหนึ่งการยืนยันความมีอยู่และความจำเป็นอย่างยิ่งของหลักศาสนธรรมท่ามกลางกระแสความเปลี่ยนแปลงอันเชี่ยวกรากของโลกสันนิบาตในลักษณะของการใช้หลักพุทธธรรมเป็นฐานคิด อีกทั้งเป็นเครื่องมือในการศึกษาวิเคราะห์อย่างเท่าทันและสมสมัย ซึ่งสามารถประยุกต์ใช้และสื่อความหมายกับผู้คนในสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับปัญญาชนรุ่นใหม่ได้อย่างเสมอมาเสมอไม่ว่าอย่างไรที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนจนส่งผลสะท้อนออกไปในวงกว้าง ทั้งด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง ในระยะต่อมา (Project of concept life and performance of Buddhadasa Bhikkhu, 1998a)

กล่าวได้ว่า พุทธทาสภิกขุได้เป็นพระสงฆ์ที่ดำเนินรอยตามพระพุทธเจ้าในฐานะพุทธบุตรมุ่งที่จะเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้มั่นคงสถาพร ชีวิตท่านจึงมุ่งที่จะศึกษาพุทธธรรมและปฏิบัติธรรมด้วยจิตวิญญานแห่งพระอย่างแท้จริง และมีปณิธานอันแรงกล้าที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์โดยการทำงานอุทิศเพื่อพระพุทธศาสนาผ่านปณิธาน 3 ประการตลอดชีวิตของท่าน จนสามารถสร้างผลงานทั้งสถานที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรม (สวนโมกข์) และมรดกธรรม (หนังสือ) อันล้ำค่าให้กับชาวโลก โดยมีเป้าหมายหลักที่สำคัญ คือ การส่งเสริมการมีอยู่ของศีลธรรมเพื่อให้มนุษย์พึ่งตนเองได้ มีสติปัญญา มีเหตุผล ดำรงตนอย่างมีศีลธรรม มีพุทธธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต มีจิตวิญญานชาวพุทธที่แท้ และมีความมั่นคงในพระพุทธศาสนา

พื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์ของพุทธทาสภิกขุ

นับตั้งแต่พุทธทาสภิกขุได้บวชเป็นพระภิกษุในพระพุทธศาสนา ท่านได้ใช้เวลาศึกษาค้นคว้าหลักพุทธธรรมควบคู่อยู่กับการทดลองฝึกฝนบำเพ็ญสมณธรรมอยู่ในป่าที่มีความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ และในปี พ.ศ. 2475 ท่านได้สร้างสวนโมกขพลารามขึ้นที่ตำบลพุมเรียง อำเภอกาญจนดิษฐ์ เพื่อเป็นศูนย์กลางของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่สำคัญของประเทศไทย โดยมีเป้าหมายเพื่อฟื้นฟูพระพุทธศาสนาหลังถึงพุทธกาล อีกทั้งเพื่อช่วยเหลือมนุษย์ให้พ้นจากความทุกข์และมีสันติสุข ดังที่ Buddhadasa Bhikkhu (1995) ได้กล่าวว่า “การตั้งสวนโมกข์ไม่มีอะไรมาเพียงแต่มองเห็นว่าควรปรับปรุงการปฏิบัติเท่านั้น โดยการกลับไปหาของเดิมว่าปฏิบัติดีปฏิบัติชอบอย่างไร และฟื้นฟูพระพุทธศาสนากลับมาสู่สภาพเดิมเมื่อครั้งสมัยพุทธกาล”

คำว่า “สวนโมกขพลาราม” นั้น หมายถึง ป่าไม้เป็นกำลังแห่งโมกษะ ซึ่งโมกษะคือความหลุดพ้นจากความบีบคั้นแห่งกิเลสโดยเฉพาะ กล่าวคือ การมีสัมผัสที่ช่วยดึงจิตออกมาจากการบีบคั้นของตัวกูของกู อันเป็นไปตามจุดประสงค์ของการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ภายในสวนโมกข์ กล่าวคือ จัดทำทุกอย่างเพื่อให้ผู้มาสัมผัสได้เห็น ได้ยิน ได้ฟังอะไรไปในทางที่ช่วยให้จิตมันว่างจากตัวกูของกู ให้ได้ซึมความสุขอันแท้จริงแล้วติดใจแล้วไม่อยากจะกลับไปหาความสุขหลอกลวงนั้นอีก แล้วมันก็จะก้าวหน้าไปตามลำดับที่เรียกว่าเป็นอุปนิสัยปัจจัยแห่งพระนิพพาน (Buddhadasa Bhikkhu, 2006) สวนโมกข์ได้เป็นพื้นที่การเรียนรู้เพื่อรับรองผู้ต้องการปฏิบัติจริงจากทิศทั้งสี่ ไม่จำกัดพวกจำกัดชั้น เชื้อชาติและศาสนา เพื่อเปิดโอกาสให้ทุกคนที่เข้ามาได้สัมผัสกับธรรมชาติเสมือนในครั้งพุทธกาลและมีชีวิตอยู่ตามความต้องการในการปฏิบัติธรรมเพื่อโลกุตระสุข โดยพุทธทาสภิกขุก่อตั้งขึ้นมาเพื่อทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นฐานของปณิธาน 3 ประการ อันได้แก่ 1) การเข้าถึงหัวใจแห่งศาสนาของตน 2) การทำความเข้าใจระหว่างศาสนา 3) การออกมาเสียจากอำนาจของวัตถุนิยม ผ่านการแนะนำหรือสอนธรรมแก่ชาวไทยและชาวต่างประเทศ Visalo (2008) กล่าวว่า ท่านอาจารย์พุทธทาสได้ทำให้สวนโมกข์กลายเป็นบ่อเกิดทางจริยธรรมและสติปัญญาแบบพุทธที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อคนในเมือง โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ถึงแม้ว่าวัดในกรุงเทพฯ แทบไม่มีอิทธิพลต่อคนในเมืองแล้ว แต่สวนโมกข์ก็สามารถเป็นแหล่งบันดาลใจในทางสติปัญญาแบบพุทธให้กับผู้ที่มีการศึกษาหรือชนชั้นกลางในเมืองได้ สวนโมกข์จึงเปรียบเสมือนประภาคาร ที่แม้จะอยู่

ไกลถึงไชยา ซึ่งเป็นชนบทไกลปืนเที่ยง แต่สามารถสอดส่องแสงสว่างไปถึงกรุงเทพฯ ได้ ไม่ใช่เรื่องง่ายเลย เพราะในเวลานั้นอิทธิพลทางสติปัญญาหรือจริยธรรมที่ผ่านวัดหรือผ่านพระได้ลดน้อยลงไปมากแล้ว แต่ว่าท่านอาจารย์พุทธทาสได้ทำให้สวนโมกข์เป็นศูนย์กลางแนวคิดพุทธศาสนาแบบปฏิรูป ซึ่งคนละความหมายกับสัทธรรมปฏิรูป นั่นก็คือท่านทำให้ปรมัตถธรรมกลับคืนสู่พุทธศาสนา ทำให้พุทธศาสนามีความลึก ไม่เพียงนำพาผู้คนสู่ความพ้นทุกข์ แต่ยังทำให้ผู้คนสามารถก้าวออกไปเผชิญกับกระแสการเปลี่ยนแปลงอย่างใหม่ ซึ่งเป็นบทบาทในทางกว้าง

พุทธทาสภิกขุผู้เป็นอริยสงฆ์แดนทักษิณได้สร้างและออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ที่สำคัญต่าง ๆ ทั้งภายในสวนโมกข์ เพื่อเป็นพื้นที่ในการขัดเกลาจิตใจและพัฒนาจิตใจและพฤติกรรมของแต่ละคนให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม พุทธทาสภิกขุได้จัดการออกแบบสถานที่ต่าง ๆ ภายในสวนโมกข์ไว้อย่างเป็นธรรมชาติร่มรื่นและสอดคล้องกับสภาพวัดในครั้งสมัยพุทธกาลเพื่อให้มนุษย์ได้สัมผัสกับธรรมชาติที่แท้จริงและปฏิบัติตนเพื่อพัฒนาจิตใจไปสู่การมีธรรมะอย่างแท้จริง โดยการจัดสถานที่ของสวนโมกข์ไม่มีที่ใดเสมอเหมือน เช่น สวนป่าธรรมชาติที่มีต้นไม้ นานาพรรณให้ความร่มรื่น โรงมหรสพทางวิญญาณที่เป็นอุปกรณ์การสอนธรรมะที่ลึกซึ้ง เรียกได้ว่า ธรรมะเข้าถึงจิตวิญญาณของมนุษย์ทีเดียว ลานหินโค้งซึ่งเป็นสถานปฏิบัติธรรมและเผยแพร่พระธรรมก็ใกล้ชิดกับธรรมชาติมาก รวมถึงสิ่งก่อสร้างอื่น ๆ ที่แฝงด้วยปริศนาธรรม (Pongpiboon, 1994) อีกทั้งท่านเป็นภิกษุไทยรูปแรกที่บุกเบิกการใช้โสตทัศนูปกรณ์สมัยใหม่สำหรับการเผยแพร่ธรรมะ ในพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์ ซึ่งท่านเล็งเห็นประโยชน์ของเทคโนโลยีที่ปรากฏในสมัยนั้นอย่างโรงภาพยนตร์ และได้ตัดสินใจสร้าง “โรงมหรสพทางวิญญาณ” ขึ้นภายในสวนโมกข์ที่อำเภอไชยา เพื่อฉายภาพยนตร์เกี่ยวกับคำสอนทางพุทธศาสนาและความรู้ทั่วไป รวมทั้งเปิดให้ใช้เป็นสาธารณประโยชน์แก่ชุมชน (OPTIMISE, n.d.)

สำหรับพื้นที่การเรียนรู้ภายในสวนโมกข์ ประกอบด้วย 1) ลานหินโค้ง เป็นสัญลักษณ์สำคัญของสวนโมกข์ และเป็นสถาปัตยกรรมที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรมมากที่สุดแห่งหนึ่ง ที่พุทธทาสภิกขุออกแบบและร่วมกับพระภิกษุและสามเณรในสวนโมกข์สร้างขึ้น ใช้เป็นลานกิจกรรมของสวนโมกข์ตลอดวันคืน เป็นที่สวดมนต์ แสดงธรรม นั่งสมาธิ ตักบาตรสาธิต 2) โรงมหรสพทางวิญญาณหรือโรงหนัง ภายในมีสองชั้น เป็นสถานที่โดดเด่นมาก ภาพถ่ายที่ทำให้ผู้คนจดจำสวนโมกข์ได้ว่าแตกต่างจากที่อื่น คือ ภาพกำแพงโมเสก แจกดวงตาธรรม ซึ่งอยู่ด้านหน้า ภายในโรงมหรสพทางวิญญาณรวมภาพปริศนาธรรมไว้เพื่อการเรียนรู้มากที่สุด ซึ่งที่นี่ได้สะท้อนความคิดริเริ่มแตกต่างของพุทธทาสภิกขุได้เด่นชัดมาก 3) โบสถ์บนเขาพุทธทอง อยู่บริเวณใจกลางของสวนโมกข์ เป็นอีกที่แห่งหนึ่งซึ่งสามารถเรียนรู้พุทธประวัติ ความเรียบง่าย และธรรมะจากธรรมชาติ และใช้สำหรับประกอบพิธีการต่าง ๆ ของพระสงฆ์ในสวนโมกข์ ซึ่งพุทธทาสภิกขุกล่าวว่าเป็นโบสถ์ที่ถูกต้องตามพระพุทธรูปประสงค์ ตามธรรม ตามวินัยในแบบครั้งพุทธกาล 4) สระนาฬิเก้ บนเกาะกลางสระน้ำภายในสวนโมกข์ เป็นสระน้ำขนาดเล็กสี่เหลี่ยมผืนผ้า กลางสระเป็นเกาะเล็ก ๆ มีต้นมะพร้าวเล็ก ๆ ปลูกอยู่หนึ่งต้น สระนาฬิเก้เป็นหนึ่งในอุปกรณ์ของโรงมหรสพทางวิญญาณเช่นกัน พุทธทาสภิกขุมีดำริให้ทำขึ้นเพื่อเป็นสื่อในการสอนธรรมะเรื่องนิพพาน 5) รูปปั้นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร เป็นพุทธศิลป์ชิ้นเลิศ ประดิษฐานหน้าลานหญ้า โดยพุทธทาสภิกขุได้จัดสร้างจากต้นแบบที่เป็นรูปปั้นสัมฤทธิ์เก่าแก่ซึ่งพบที่เมืองไชยา รูปพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรแสดงธรรม เป็นสัญลักษณ์ของสุทธิปัญญา เมตตา และขันติ และ 6) ธรรมวารินาวา เป็นอาคารรูปเรือ 2 หลังอยู่ติดกัน ซึ่งลำเล็กมีชื่อว่า ธรรมวารินาวาอิสริกุล นฤมิตร โดยพื้นที่ด้านหลังใช้เป็นที่พักผ่อนธรรม พื้นที่ชั้นล่างใช้เป็นที่พักผ่อน พื้นที่หัวเรือใช้เป็นหอระฆังรูปทรงเจดีย์ ส่วนลำใหญ่ใช้เป็นศาลาอเนกประสงค์สำหรับประชุมฟังเทศน์ ทั้งนี้ เรือทั้ง 2 ลำนั้นอุปมาเหมือนเรือหรือแพที่ขนสัตว์ให้ข้ามพ้นวิญญูสงสาร หรือขนสัตว์ให้พ้นทุกข์ และพาสัตว์ข้ามจากความโง่ไปสู่ความฉลาด (Suratthani, 2006)

ภาพ 1-6

ภาพพื้นที่การเรียนรู้ที่สำคัญภายในสวนโมกข์ ซึ่งเป็นที่นิยมสำหรับผู้มาเยือน

ภาพ 1 ลานหินโค้ง

ภาพ 2 โรงมหรสพทางวิญญาณ

ภาพ 3 โบสถ์บนเขาพุทททอง

ภาพ 4 สระนาฬิกา

ภาพ 5 รูปปั้นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

ภาพ 6 ธรรมวารินาวา

ที่มา: ผู้เขียน

ทุกคนที่เข้ามาในสวนโมกข์และมองธรรมชาติในลักษณะเป็นมหรสพรวมทั้งสัมผัสกลิ่นและต้นไม้จะเห็นถึงมหรสพอันแท้จริงของธรรมชาติ เพราะธรรมชาติที่สงบเยือกเย็นในสวนโมกข์ก็เป็นมหรสพที่แท้จริงอยู่ในตัวธรรมชาติเอง ซึ่งเรียกมหรสพชนิดนี้ว่า มหรสพทางวิญญาณ คือ ความเย็นนอกเย็นใจ สบายใจ เป็นสุขใจที่จะพึงได้รับธรรมชาติอันบริสุทธิ์ ไม่ใช่ความสนุกสนานหรือความสุขที่ล่องลอยที่จะได้รับจากธรรมชาติปรุงแต่งของพวกเขา (Buddhadasa Bhikkhu, 1999) ทำให้ผลงานการออกแบบพื้นที่การเรียนรู้ของพุทธทาสภิกขุได้รับการกล่าวถึงในทางสร้างสรรค์ที่มีคุณค่าต่อสังคม Buddarikiwat (1987) กล่าวว่า ดิถีใหญ่ ดิถีแรกเรียกว่า โรงมหรสพทางวิญญาณ เป็นห้องประชุมขนาดใหญ่สำหรับสอนพุทธศาสนา โดยใช้เครื่องมือโสตศึกษา เช่น ภาพยนตร์และสไลด์ เป็นต้น ฝาผนังภายในตัวตึกเป็นจิตรกรรมทางศาสนา ซึ่งส่วนใหญ่มาจากพุทธศาสนาและบางส่วนจากศาสนาอื่น จิตรกรรมฝาผนังเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความทุกข์ที่เกิดขึ้นจากการยึดติดในรสแห่งผัสสะและหนทางไปสู่จุดหมายสูงสุดของชีวิตอันเป็นอิสระจากการยึดติดทั้งปวง จุดหมายสูงสุดนี้แสดงออกทางสัญลักษณ์เป็นรูปวงกลมใหญ่สีขาวภายในห้อง สัญลักษณ์อันแสดงความหมายทางพุทธศาสนาในเรื่องความว่าง (สุญญตา) ดิถีใหญ่หลังที่สอง ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานซึ่งบรรจุศิลปวัตถุทางพุทธศาสนานานาชนิด... สะท้อนให้เห็นถึงความคิดของพุทธทาสภิกขุในอันที่จะประกาศหลักธรรมทางพุทธศาสนาในรูปแบบที่เป็นการประสมประสานระหว่างสิ่งเก่ากับสิ่งใหม่

สวนโมกข์เป็นพื้นที่การเรียนรู้สำหรับทุกคนที่สนใจในการพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ซึ่งอยู่กับสังคมไทยมาหลายทศวรรษโดยที่ทุกคนสามารถเข้าไปศึกษา ทดลองปฏิบัติ และได้รับผลแห่งการปฏิบัติได้ด้วยตนเองตามวัตถุประสงค์ของการดำเนินกิจกรรมที่ตั้งขึ้นเพื่อเผยแพร่พระพุทธศาสนาซึ่งมีลักษณะคำสอนเป็นอภิปรัชญาหรือไม่ล้ำสมัย สอดคล้องกับที่วิจารณ์ พานิช กล่าวไว้ว่า สวนโมกข์จริง ๆ เป็นสัญลักษณ์ของ Modernization (ความทันสมัย) ของศาสนาพุทธแบบไทย อาจารย์พุทธทาสตั้งสวนโมกข์ขึ้นมาเป็นห้องทดลองความจริง อาจารย์พุทธทาสไม่ได้ต้องการสร้างสวนโมกข์ให้เป็นวัด อาจารย์สร้างสวนโมกข์เป็นห้องแล็บ ถ้าใครเคยไปอ่านประวัติอาจารย์พุทธทาสจะเน้นย้ำตรงนี้หลายครั้งว่า ฉันไม่ได้ต้องการสร้างสวนโมกข์ให้เป็นวัด และการดำรงอยู่ของสวนโมกข์ก็เป็นอะไรที่ progressive (ก้าวหน้า) มาก ๆ เพราะว่าสวนโมกข์ไม่ได้สังกัดมหาเถรสมาคม กิจกรรมของสวนโมกข์ทั้งหมดดำเนินการอยู่ภายใต้ธรรมนูญนิธิ (BIA Thai, n.d.)

พุทธทาสภิกขุเน้นการสอนให้คนเข้าถึงธรรมะของพระพุทธองค์ให้เห็นธรรมของพระองค์โดยไม่บิดเบือนหรือออกนอกกลุ่มนอกทาง ท่านดำรงตนเป็นนักศึกษาและนักปฏิบัติและนักสอนศาสนธรรมให้คนเข้าถึงธรรมของพระองค์เท่านั้น ซึ่งจะเห็นได้จากตลอดเวลา 60 ปีเศษในชีวิตสมณเพศของท่าน พุทธทาสภิกขุได้ชักนำชาวพุทธให้เข้าถึงพระพุทธองค์จริง ไม่ใช่พุทธรูปหรือเปลือกกระพี้ภายนอกพุทธศาสนา ท่านสอนให้ชาวพุทธเข้าถึงพระพุทธองค์จริง เห็นพุทธองค์ตามพุทธภาษิตที่ว่า “โย ธัมมัง ปัสสตีติ โส มัง ปัสสตีติ” ซึ่งแปลว่า ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้นเห็นเรา ตถาคต ผู้ใดไม่เห็นธรรม ผู้นั้นไม่เห็นเรา ตถาคต” (Vechsuwan, 2006) ทำให้ตลอดระยะเวลากว่า 60 ปี ท่านใช้พื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์ในการแนะนำหรือสอนธรรมให้กับผู้คนทุกเพศทุกวัยทุกอาชีพ จนสามารถกล่าวได้ว่าสวนโมกข์นั้น คือ สัญลักษณ์ของธรรมะที่หมายถึง “ธรรมชาติ” และ “หน้าที่” คนที่มาสวนโมกข์แล้วจะกลับไปทำหน้าที่ของตน สวนโมกข์นั้น คือ แหล่งเรียนรู้และสถานที่ปฏิบัติธรรมเพื่อนำไปสู่ความพ้นทุกข์ โดยมีพุทธทาสภิกขุคือ ผู้สร้างสรรค์พื้นที่การเรียนรู้ให้มนุษย์ในฐานะครูกับนักเรียน ซึ่งในประเด็นนี้ Pongpis (2005) แสดงทัศนะว่าแม้ว่าการกระทำของท่านพุทธทาสภิกขุเป็นเรื่องปกติในประวัติศาสตร์ แต่ก็เป็นเรื่องที่น้อยนักที่จะมีความกล้าหาญและสติปัญญาที่จะทำได้ “การทำงานคือการปฏิบัติธรรม” เอกภาพของชีวิตมีใจมุ่งหมายของบุคคลบางพวกบางกลุ่ม ซึ่งละทิ้งวิถีทางโลกเพื่อแสวงหา แต่เป็นหน้าที่โดยธรรมชาติที่มนุษย์ทุกคนสามารถทำได้ ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพใด เป็นพระหรือเป็นฆราวาส ไม่ว่าจะเป็นการฝึกสติ การภาวนา วิปัสสนากัมมัฏฐาน มิใช่เป็นเรื่องของพระบางกลุ่ม แต่ฆราวาสก็ยังคงควรกระทำเช่นเดียวกันและทำได้ในหน้าที่ประจำวันนั่นเอง สวนโมกข์พลารามคือสัญลักษณ์แห่งแนวคิดดังกล่าว ซึ่ง ณ ที่แห่งนี้ พระและฆราวาสต่างก็พบกับ “ธรรม” ในธรรมชาติ แต่ละคนก็ไปทำตามหน้าที่ของตน อีกทั้งปฏิบัติเพื่อการเข้าสู่นิพพาน “ความเย็น” และ “ความว่าง”

พุทธทาสภิกขุเชื่อว่า ศิล สมาธิ ปัญญานั้นเป็นแนวทางสำคัญที่จะนำคนไปสู่การพ้นทุกข์ได้ คนที่มีชีวิตอยู่ด้วยศิลป สมาธิ ปัญญาจึงจะหมดปัญหา ฉะนั้น กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินอยู่ภายในสวนโมกข์ล้วนเป็นไปเพื่อให้คนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมเกิดศรัทธา คือมีการดำรงชีวิตที่ถูกต้องหรือการมีกาย วาจา ใจ บริสุทธิ์ สมาธิคือการมีจิตใจตั้งมั่นเสมอจนมีจิตบริสุทธิ์จากนิวรณ์ (สิ่งที่รบกวนจิตอยู่เป็นประจำ) และปัญญาคือความรู้ในเรื่องปัญหาที่เป็นความทุกข์ และรู้สิ่งที่จะแก้ไขความทุกข์นั้นได้ ซึ่งศิลป สมาธิ ปัญญานั้นเหมือนเป็นการลับปัญญา ลับความรู้ คือ ลับตาบประจำตัว ท่านเน้นให้ทุกคนรู้จักศิลป สมาธิ ปัญญา ในฐานะเป็นสิ่งที่ต้องมีอยู่กับเนื้อกับตัว และให้สนใจเรื่องศิลป สมาธิ ปัญญาว่าเป็นหน้าที่ประจำ เป็นบทเรียนที่ต้องศึกษา และเป็นหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติให้เกิดเป็นผลออก จนบรรลุมรรค ผล นิพพาน (Project of concept life and performance of Buddhadasa Bhikkhu, 1998 b)

บนพื้นฐานการทำงานอุทิศชีวิตเพื่อพระพุทธรศาสนาด้วยความปรารถนาที่จะช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ของพุทธทาสภิกขุ และด้วยความเชื่อว่าธรรมะคุ้มครองโลกได้ อีกทั้งด้วยมุ่งหวังจะให้สวนโมกข์เป็นที่พึ่งทางจิตใจสำหรับบุคคลผู้แสวงหาปัญญานำพาชีวิต ผลงานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาจิตใจมนุษย์บนพื้นที่เรียนรู้ภายในสวนโมกข์ของพุทธทาสภิกขุจึงปรากฏให้เห็นเชิงประจักษ์แก่สาธารณชนอย่างแพร่หลายทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ตั้งแต่สมัยท่านมีชีวิตอยู่จนถึงปัจจุบัน พุทธทาสภิกขุได้พัฒนาและปรับปรุงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ภายในพื้นที่การเรียนรู้ให้มีความน่าสนใจและมีความทันสมัย บุคคลที่มาสัมผัสเยี่ยมชมสถานที่ภายในสวนโมกข์ และศึกษาพัฒนาตนเองบนพื้นที่การเรียนรู้ต่าง ๆ ย่อมได้รับประสบการณ์ตรงผ่านการเรียนรู้ทางธรรมที่หลากหลายภายใต้บรรยากาศของพื้นที่การเรียนรู้ที่เอื้อต่อการขัดเกลาจิตใจของตนให้มีความบริสุทธิ์ ปราศจากการครอบงำของกิเลสซึ่งเป็นเหตุให้เกิดทุกข์อยู่ร่ำไป

สรุปได้ว่า พื้นที่การเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในสวนโมกข์เกิดขึ้นด้วยปณิธานอันแรงกล้าของพุทธทาสภิกขุโดยมีเป้าหมายที่จะให้มนุษย์มีศีลธรรมประจำใจ บุคคลที่ได้มาสัมผัสและปฏิบัติธรรมก็จะเกิดสติและปัญญาผ่านการฝึกฝนเรียนรู้ในแต่ละสถานที่ที่ท่านได้ออกแบบไว้ นอกจากนี้ พื้นที่การเรียนรู้ต่าง ๆ ในสวนโมกข์มีได้เหมาะสมแก่คนวัยใดวัยหนึ่งเท่านั้นแต่เหมาะสำหรับคนทุกเพศทุกวัยผู้ใฝ่ใจในธรรมะ

พุทธทาสภิกขุกับการแนะแนวเพื่อพัฒนามนุษย์ให้สมบูรณ์บนพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์

พุทธทาสภิกขุได้ดำเนินรอยตามพระพุทธเจ้าผู้เป็นบรมครูเอกของชาวโลกโดยทำหน้าที่หลักคือการแนะแนวหรือสอนธรรมะโดยมีเป้าหมายเพื่อให้สัตว์โลกพ้นจากความทุกข์ และพัฒนาไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามคำนิยามที่ปุณ จงประเสริฐกล่าวไว้ในคำนำในหนังสือคู่มือมนุษย์ซึ่งสรุปได้ว่า มนุษย์คือผู้มีใจสูง ชนิดที่กิเลส ตัณหา อุปาทาน อันเป็นเหตุทำให้เกิดทุกข์ ท่วมทับไม่ได้ เมื่อท่วมทับไม่ได้ เขาผู้มีใจสูงก็เป็นผู้ชนะทุกข์ หรือปราศจากทุกข์โดยสิ้นเชิง ดังนั้น สิ่งที่ดีที่สุดที่มนุษย์ควรจะได้รับนั่นก็คือ ความไม่มีทุกข์โดยเป็นมนุษย์ให้สมบูรณ์นั่นเอง (Buddhadasa Bhikkhu, 2009) จุดมุ่งหมายของความเป็นมนุษย์ที่แท้ คือ ความเข้าใจสภาพชีวิตและสรรพสิ่งที่ เป็นไปแล้วดำเนินชีวิตด้วยความไม่ยึดมั่นถือตัวกู-ของกู ซึ่งโดยสภาพก็เป็นการยกระดับจิตใจให้สูงขึ้น (Bunditchon, 1997) มนุษย์ที่เต็มแห่งความเป็นมนุษย์นั้นจะต้องเริ่มต้นแต่ความเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ เป็นศาสนิกที่ดีของศาสนา ครบทั้ง 5 ประการนี้จึงเป็นมนุษย์ที่เต็ม (Buddhadasa Bhikkhu, 1996)

พุทธทาสภิกขุให้ความช่วยเหลือแก่บุคคลทั่วไปในฐานะเพื่อนมนุษย์ที่ร่วมเกิด แก่ เจ็บ ตายมีชีวิตร่วมกันหรือพรคพวกของตน โดยท่านได้แนะแนวหรือสอนธรรมให้กับบุคคลทั่วไปทุกเพศทุกวัยบนพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์ตามแนวทางของพระพุทธองค์ในเรื่องสำคัญต่าง ๆ ที่เป็นหัวใจคำสอนของพุทธศาสนา ได้แก่ 1) การแนะแนวหรือสอนเรื่องทุกข์และการดับทุกข์ 2) การแนะแนวหรือสอนให้เดินทางสายกลาง อย่าตึงจัดและหย่อนจัด อย่าทำตนให้ลำบากและอย่าตามใจตนเอง ให้รู้ประมาณที่พอดี 3) การแนะแนวหรือสอนให้ช่วยตัวเอง ไม่หวังพึ่งโชคชะตาพึ่งผู้อื่น 4) เน้นแนะหรือสอนว่าสิ่งทั้งหลายมีเหตุมีปัจจัย เป็นไปตามเหตุตามปัจจัย ให้รู้จักกฎแห่งเหตุผล

5) แนะนำหรือสอนให้เว้นชั่ว ทำความดี ทำจิตให้บริสุทธิ์ 6) แนะนำหรือสอนว่าสิ่งปรุงแต่ง สิ่งทั้งปวงในโลกนี้ไม่เที่ยง ไหลเรื่อย ไม่หยุด จงอยู่ด้วยความไม่ประมาท และ 7) แนะนำหรือสอนว่าสิ่งทั้งปวงอันใด ๆ ไม่พึงเข้าไปยึดมั่นถือมั่น สิ่งทั้งปวงยึดมั่นไม่ได้ เพราะยึดมั่นแล้วเป็นทุกข์ (Cheychiensakul, 2010)

พุทธทาสภิกขุเชื่อว่า การมีธรรมะนี้ช่วยให้มนุษย์มีจิตใจสูงตามความหมายของคำว่า มนุษย์ เพราะทำให้เกิดสติปัญญา ทำให้จิตใจไม่ตกเป็นทาสของอำนาจกิเลส มนุษย์นั้นคือผู้ชนะหรือผู้อยู่ข้างบน ไม่โง่เขลา และหลงใหลปราศจากการยึดมั่นถือมั่นในตัวกู-ของกู ไม่เห็นแก่ตัว และปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้า สามารถที่จะอบรมพัฒนาจิตใจจนถอนตนออกจากกิเลสและกองทุกข์และไปสู่นิพพานได้ในที่สุด มิใช่เป็นคนใจต่ำเพราะตกอยู่ใต้อำนาจของกิเลส (โลภ โกรธ หลง) หรืออิทธิพลของกิเลสที่หลงใหลในเรื่องกิน กาม และเกียรติอยู่เป็นอาจินต์ที่ท่านกล่าวว่า “เราเกิดมาเพื่อลบล้าง ตัดเซิงหนาม คือ ปัญหาของมนุษย์ทั้งหลายให้หมดไปแล้วก็เป็มนุษย์ที่สมบูรณ์ ไม่ใช่เกิดมาเพื่อกิน เพื่อกาม เพื่อเกียรติ เหมือนคนโง่ทั้งหลายในโลกนี้แล้วก็อ้างตัวเองว่ามีปัญญา” (Project of concept life and performance of Buddhadasa Bhikkhu, 1998 b) สำหรับข้อปฏิบัติที่ทำให้มีธรรมะสมกับเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา ต้องมีใจสูง ประกอบด้วย 1) มีความรู้จักตัวเอง 2) เชื่อตัวเองในทางที่ถูก เชื่อสมกับที่เป็นมนุษย์ 3) บังคับตนเอง 4) พอใจตนเอง และ 5) เคารพนับถือตนเอง (Buddhadasa Bhikkhu, 1994)

ตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ พื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์นั้นเป็นพื้นที่สำหรับพัฒนาจิตใจของผู้คนโดยมีเป้าหมายให้เป็นคนที่มีสติสมบูรณ์ กล่าวคือ มีสติสำหรับฝึกฝนการกำหนดสิ่งต่าง ๆ เป็นระเบียบอยู่เสมอ เช่น กำหนดลมหายใจ เป็นต้น และสามารถยกระดับจิตใจของผู้ที่เข้ามาสัมผัสและปฏิบัติธรรมให้ได้รับความเพลิดเพลินและความบันเทิงในทางธรรมะจะเกิดเป็นความสุขสงบเย็นในการนึกคิดช่วยให้รู้เรื่องของตนเอง ของชีวิตจิตใจของความจริงที่เกิดมาเป็นมนุษย์นี้ว่าชีวิตคืออะไร มันเนื่องมาจากอะไร มันเพื่ออะไร และมันจะสำเร็จได้โดยวิธีใดอย่างนี้ เป็นต้น (Buddhadasa Bhikkhu, 1972) และในที่สุดทุกคนก็ได้ชื่อว่าเป็นมนุษย์สมกับความหมายของคำว่ามนุษย์โดยเป็นมนุษย์ที่ทำให้โลกให้มีค่า ทำโลกให้งดงามน่าชื่นใจ เพราะอาศัยเครื่องมือคือธรรมะของพระพุทธเจ้านั่นเอง

กล่าวได้ว่า พุทธทาสภิกขุได้มุ่งหวังที่จะให้ทุกคนที่เกิดมาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์โดยท่านแนะนำให้ทุกคนได้เข้าใจว่า “เกิดมาทำไม? - เกิดมาเพื่อรู้ธรรมะ เพื่อมีธรรม เพื่อปฏิบัติธรรม เพื่อได้รับผลของธรรม” (Buddhadasa Bhikkhu, 1998) เพื่อที่ทุกคนจะได้ไม่ไปหลงใหลในเรื่องกิน กาม เกียรติ และพยายามที่จะยกตัวเองให้สูงขึ้นอยู่เหนือปัญหาเรื่องกิน กาม เกียรติ และไม่ประมาทในการดำเนินชีวิตพร้อมทั้งหมั่นประพฤติปฏิบัติธรรมเพื่อพัฒนาฝึกฝนตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ กล่าวคือ เป็นมนุษย์ที่มีจิตใจสูงส่ง ประกอบด้วยศีลธรรม มีภาวะจิตที่สะอาด สว่าง สงบ จะได้ไม่เสียทีที่เกิดมาในชาติหนึ่ง

และจากการสัมภาษณ์นักศึกษาลัทธิสุตตปริยาคณิธบัณฑิตวิชาชีพรูมมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่เข้าร่วมกิจกรรมอบรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมสำหรับครู ผ่านรูปแบบการให้ความรู้ การฟังบรรยายธรรมและการปฏิบัติธรรมในสถานที่สำคัญต่าง ๆ ภายในพื้นที่การเรียนรู้ของสวนโมกข์ตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุและตามวิถีของสวนโมกข์ สามารถสรุปข้อคิดเห็นและการสะท้อนคิดที่มีต่อพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์เพื่อพัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ในแต่ละด้าน กล่าวคือ ด้านที่หนึ่ง ด้านสถานที่ซึ่งครอบคลุมบรรยากาศในพื้นที่ต่าง ๆ ได้แก่ ลานหินโค้ง โรงมหรสพทางวิญญูณ รูปปั้นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ธรรมวารินาва และสระนาฬิเกร์ภายในสวนโมกข์ สามารถสรุปได้ว่า การมาสวนโมกข์เป็นครั้งแรกทำให้รู้สึกประทับใจบรรยากาศเงียบสงบทำให้จิตใจสงบ สวนโมกข์ให้ความเพลิดเพลินทางด้านความรู้และความเพลิดเพลินทางด้านธรรมะ สวนโมกข์เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมขั้นดีที่เป็นแนวหน้าของเมืองไทย ไม่ว่าอาคารสถานที่ และอากาศที่ดี มีความสงบร่มเย็น ร่มรื่น ทำให้เกิดสมาธิได้ง่าย เหมาะสำหรับการปฏิบัติธรรม เป็นสถานที่ขัดเกลาคใจของเราให้สงบ สวนโมกข์เหมาะสำหรับคนต่างศาสนาที่เข้ามาศึกษาและเยี่ยมชม ที่นี่ถือว่าเป็นแหล่งเรียนรู้พุทธวัฒนธรรมเป็นอย่างดี ที่นี่จะไม่เน้นวัตถุแต่

เน้นความเป็นธรรมชาติ นอกจากนี้ สอนโมกข์ไม่เป็นเพียงสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมะ แต่ยังเป็นสถานที่ทำให้เรา รู้จักตัวตนของเราเอง ทำให้เข้าใจชีวิตตัวเองมากขึ้น และสอนโมกข์เป็นสถานที่สอนธรรมะด้วยรูปภาพ เช่น โรงมหรสพทางวิทยุณมีภาพศิลปะที่สวยงาม ทำให้เรามีความรู้มากมาย อีกทั้งบทกวี คติธรรม สามารถนำไปใช้ ในชีวิตประจำวัน ด้านที่สอง ด้านความรู้ที่ได้รับซึ่งครอบคลุมการเข้าร่วมกิจกรรมตามฐานต่าง ๆ ภายในพื้นที่ การเรียนรู้ของสอนโมกข์ สามารถสรุปได้ว่า ในการเข้าร่วมกิจกรรมภายในสวนโมกข์ทำให้ได้เรียนรู้คำสอนในเรื่อง การเป็นแบบอย่างที่ดี โดยเฉพาะการเป็นครูที่จะสอนให้นักเรียนเป็นคนดีได้นั้น จะต้องเริ่มที่ตัวครูก่อน นอกจากนี้ สิ่งที่ได้รับจากสวนโมกข์คือทุกคำสอนทำให้เห็นถึงธรรมะที่แท้จริง ธรรมะที่สอดแทรกอยู่ในสติปัญญา เกิดความเข้าใจ ที่จะเรียนรู้ตนเองก่อนที่จะเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดขึ้นในโลกภายนอก สิ่งที่ชอบในคำสอนของพุทธทาสภิกขุ คือ โลกนี้มีจิตนำไป ทุกคนไม่ว่าจะมีความรู้สูงแค่ไหนแต่ถ้าไม่มีศีลธรรมก็เป็นคนดีไม่ได้ คำสอนของท่านตอบใจทั้ง ในแง่ของการพัฒนามนุษย์ให้มีสติปัญญา และศีลธรรม ไม่ใช่แค่ด้านความรู้ และพระวิทยากรที่สวนโมกข์สอนให้ เข้าใจความรู้เรื่องธรรมะที่สามารถนำไปใช้ในอาชีพของตน และความรู้เรื่องหลักปฏิบัติธรรมที่ทำได้จริงเหมาะสม กับสภาพของแต่ละบุคคล และด้านที่สาม ด้านการนำไปใช้ซึ่งเป็นผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน สามารถสรุปได้ว่า สวนโมกข์ทำให้รู้สึกปล่อยวางในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น แล้วและยังไม่ได้เกิดขึ้นได้ดีขึ้น และเห็นประโยชน์ของธรรมะที่สามารถช่วยเราได้ ทุกสิ่งนั้นเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป และสวนโมกข์สอนให้รู้จักอดทนแม้กับสภาพที่ไม่คุ้นเคยสำหรับคนรุ่นใหม่ สอนให้มีสติ มีความสุข มีสมาธิ สามารถ ควบคุมตนเองได้มากยิ่งขึ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปได้ว่า พื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์นั้นเอื้อต่อการปลูกฝังพัฒนาคุณธรรม ศีลธรรมให้งอกงามในใจคนและเหมาะสำหรับพัฒนาจิตใจไปสู่ความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ตามแนวทางที่ พุทธทาสภิกขุได้แนะแนวหรือสอนไว้ตลอดชั่วชีวิตการทำงานของท่าน ซึ่งผลงานการสร้างสวนโมกข์เป็นแนวคิด ของพุทธทาสภิกขุจะปลูกฝังพัฒนาให้มนุษย์มีพุทธธรรมอยู่ในใจและปฏิบัติธรรมบนพื้นที่การเรียนรู้ที่ได้ออกแบบไว้ ซึ่งถือว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้มั่นคงสถาพรคู่กับสังคมไทยท่ามกลางกระแสวัตถุนิยมที่กำลังครองโลก และครอบงำจิตใจผู้คนจนเกิดปัญหาวิกฤติต่าง ๆ มากมาย โดยมีท่านเป็นผู้คิด ผู้นำและทำให้อุดมคติเป็นแบบอย่าง ตามวิถีของพุทธแท้ สอดคล้องกับที่ Yussayotha (2003) กล่าวว่า หลังจากการสืบค้นขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์ และสานต่อตามรอยพระอรหันต์ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานเป็นที่พอใจระดับหนึ่งแล้ว สิ่งที่ต้องรีบกระทำไปพร้อม ๆ กัน คือ ระเบิดไปพลาง แลกธรรมะไปพลาง เพื่อให้เส้นทางสายนี้มุ่งสู่ความเป็นสากลมากยิ่งขึ้น จึงพยายามต่อยอดส่วน ที่เป็นพุทธทาสมรรควิถี ในหลากหลายรูปแบบ เช่น การกำหนดแนวทางการปฏิบัติธรรมในสวนโมกข์ โดยให้ถือ หลักตนเป็นที่พึ่งของตน ไม่มีใครเป็นครูบาอาจารย์ คงมีแต่กัลยาณมิตรคอยช่วยเหลือกัน ออกแถลงการณ์สวนโมกข์ 50 ปี เพื่อประมวลสรุปผลงานตลอดระยะเวลา 50 ปีที่ผ่านมา โดยในแถลงการณ์นี้จะสะท้อนให้เห็นถึงปรัชญา แนวคิด วิธีการทำงาน การแก้ไขปัญหาเพื่อเอาชนะอุปสรรค และเพื่อจะให้เส้นทางสายสวนโมกข์ดำรงอยู่อย่าง สถิตสถาพรยิ่งขึ้นจึงสร้างกฎบัตรพุทธบริษัทขึ้นมาใช้เอง เป็นต้น

ในปัจจุบัน แม้ว่าการคงอยู่ของสวนโมกข์จะไม่มีพุทธทาสภิกขุผู้เป็นครูปูชนียาจารย์อยู่แล้ว แต่สวนโมกข์ก็ คงเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่สำคัญที่ได้ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาจิตใจของผู้คนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ตามแนวทางของพุทธทาสภิกขุ โดยมีพระราชวัชรโพธิคุณ หรือพระอาจารย์โพธิ์ พร้อมด้วยคณะสงฆ์ และคณะ แม่ชีเป็นผู้สืบทอดและสืบสานกิจกรรมต่าง ๆ ภายในสวนโมกข์ โดยมีกิจกรรมที่สำคัญในสวนโมกข์ในแต่ละสัปดาห์ แต่ละเดือนของทุกปี ประกอบด้วย ทำวัตร สวดมนต์ ตักบาตร ฟังธรรม ศึกษาและปฏิบัติธรรม และชมภาพปริศนาธรรม ซึ่งกิจกรรมต่าง ๆ ในพื้นที่การเรียนรู้ในสวนโมกข์ช่วยให้บุคคลทุกเพศทุกวัยผู้สนใจมาศึกษาเรียนรู้ เกิดกระบวนการ เรียนรู้ภายในตนเองได้เป็นอย่างดี ทำให้เกิดการพัฒนาจิตใจให้มีสติปัญญา และฝึกฝนจิตใจให้มีธรรมะสำหรับนำไป ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างตั้งมั่นตามแนวทางของสวนโมกข์ นอกจากนี้ สวนโมกข์ยังได้ขยายพื้นที่การเรียนรู้ไปยัง สถานที่ต่าง ๆ เช่น สวนโมกข์กรุงเทพฯ และสวนโมกข์นานาชาติ เพื่อเป็นพื้นที่การเรียนรู้สำหรับบุคคลผู้สนใจ

ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ฉะนั้น สอนโมกข์ก็ยังคงมีบทบาทสำคัญในการเป็นพื้นที่เรียนรู้เพื่อพัฒนามนุษย์ให้มีศีลธรรมอันจะนำไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ผ่านหลักการเป็นอยู่ 3 ประการที่พุทธทาสภิกขุได้ให้ไว้ ได้แก่ 1) เป็นอยู่อย่างต่ำ มุ่งกระทำอย่างสูง 2) เป็นอยู่อย่างง่าย กระทำสิ่งยาก และ 3) ใกล้ชิดธรรมชาติเพื่อศึกษารอบรู้ธรรมชาติ (ธรรมะ) และสอดคล้องกับอุดมคติแห่งการอยู่สอนโมกข์ที่ปรากฏแก่บุคคลทั่วไป คือ กินข้าวจานแมว อาบน้ำในคู นอนในเล้าหมู ฟังยุงร้องเพลง อันจะนำไปสู่ความสะอาด สว่าง และสงบแห่งสภาวะจิต เพราะไม่เปิดโอกาสให้กิเลสได้เข้าครอบงำ ซึ่งในประเด็นนี้ Intongpan (2017) กล่าวว่า การอยู่อย่างเรียบง่ายแบบธรรมชาติ ทำให้จิตใจไม่ถูกรบกวนจากกิเลสตัณหา หรือความต้องการความหรูหราและสะดวกสบายเกินไป การอยู่อย่างนี้สามารถรักษาใจให้ปกติ จิตใจจะเป็นปกติอิสระ ไม่มีสิ่งหมกมุ่น เมื่ออยู่อย่างใช้น้อยที่สุดทั้งวัตถุและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านกายภาพ จิตก็สามารถถูกยกและเปลี่ยนไปสู่ความสงบ

ฉะนั้น ถ้าบุคคลยังสนใจใฝ่ใจมาศึกษาเรียนรู้และปฏิบัติธรรม ณ พื้นที่การเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในสวนโมกข์ตามวันเวลาที่สะดวก ก็จะทำให้เกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองจนสามารถเข้าถึงและพบกับภาวะจิตที่สะอาด สว่าง สงบ และก้าวไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์อย่างแน่นอน ซึ่งในประเด็นนี้ ผู้เขียนจึงได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ว่า ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าทางด้านวัตถุของโลกสมัยใหม่แต่จิตใจของมนุษย์ไม่ได้ได้รับการพัฒนาตามโดยเฉพาะในเรื่องศีลธรรมจึงทำให้เกิดวิกฤติปัญหาต่าง ๆ สวนโมกข์จึงก่อกำเนิดขึ้นโดยที่พุทธทาสภิกขุมุ่งหวังจะรื้อฟื้นและส่งเสริมการปฏิบัติธรรมหลังกึ่งพุทธกาลเพื่อให้มนุษย์มีธรรมะเป็นที่พึ่งโดยมิให้วัตถุนิยมครอบงำจิตใจของมนุษย์จนกระทั่งสูญเสียความดีภายในจิตใจ พื้นที่การเรียนรู้ต่าง ๆ ภายในสวนโมกข์ที่พุทธทาสภิกขุได้ออกแบบไว้ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ นั้นเป็นสถานที่ควรค่าและมีคุณค่ายิ่งสำหรับพัฒนาจิตใจของผู้คนในสังคมไทยให้รู้เท่าทันโลกวัตถุนิยม และเห็นความสำคัญของการประพฤติปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันจนพบสันติสุขภายในจิตใจ ไม่มุ่งแสวงหาความสุขทางด้านวัตถุภายนอกมากเกินไปจนเกิดความทุกข์ตามมา และสามารถพัฒนาตนเองให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามทัศนะของพุทธทาสภิกขุ กล่าวคือ เป็นบุคคลที่มีความรู้จักตัวเอง เชื่อตัวเองในทางที่ถูก บังคับตนเอง พอใจตนเอง และเคารพนับถือตนเอง อีกทั้งมีการประพฤติตนในฐานะเป็นลูกที่ดีของพ่อแม่ เป็นศิษย์ที่ดีของครูบาอาจารย์ เป็นเพื่อนที่ดีของเพื่อน เป็นพลเมืองที่ดีของประเทศชาติ และเป็นศาสนิกที่ดีของศาสนา สามารถที่จะดำรงตนอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์พบพระพุทธศาสนา อีกทั้งบทบาทของสวนโมกข์ก็คงอยู่คู่กับสังคมไทยในฐานะเป็นพื้นที่การเรียนรู้และเป็นสถานที่พัฒนาจิตใจของมนุษย์ให้มีความสมบูรณ์ต่อไป

สรุป

พุทธทาสภิกขุสร้างสวนโมกข์ด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการมีอยู่ของศีลธรรมและส่งเสริมการปฏิบัติธรรมทำให้ผู้คนมากมายที่สนใจมายังสวนโมกข์ซึ่งเป็นพื้นที่เรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ ลานหินโค้ง โรงมหรสพทางวิญญาน สรรนาพิเอร์ รูปปั้นพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร และธรรมวารินาวา ได้แง่คิดจากชีวิตและผลงานของท่าน ได้แก่ การศึกษาธรรมะจากพระไตรปิฎกและวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดในพระธรรมวินัย และการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเพื่อให้พุทธธรรมงอกงามในใจของบุคคลทั่วไปจนสามารถพัฒนาเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แบบทั้งร่างกายและจิตใจ ฉะนั้น สวนโมกข์จึงเป็นพื้นที่การเรียนรู้ที่สำคัญในพระพุทธศาสนาเพราะเป็นสถานที่เรียนรู้ผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำตลอดปีสำหรับคนทุกช่วงวัยทุกวงการทุกศาสนา และเป็นสถานที่ที่สามารถขัดเกลาจิตใจที่ไม่สะอาดไม่บริสุทธิ์เพราะตกอยู่ในอำนาจกิเลสต่าง ๆ ให้มีสติสัมปชัญญะ สามารถที่จะตื่นรู้ได้ผ่านการสัมผัสทางตา หู และลงมือปฏิบัติธรรมเพื่ออารังตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ส่งผลให้มีความเป็นอิสระและปล่อยวางสิ่งต่าง ๆ ที่นำความทุกข์มาให้ได้ตามอุดมคติของสวนโมกข์

References

- BIA Thai. (n.d.). *Buddhadasa Bhikkhu in the memories of Vichak Panich*. Buddhadasa Indapanno Archives. Retrieved February 21, 2025, from <https://main.bia.or.th/500044-2>
- Brown, M. (2005). Learning spaces. In D. G. Oblinger and J. L. Oblinger (Eds.), *Educating the net generation* (Chap. 12). EDUCAUSE. <https://www.educause.edu/ir/library/PDF/pub7101.PDF>
- Buddarikviwat, T. (1987). *Scholar and Buddhadasa Bhikkhu*. Polpankanpim Company Limited.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1972). *Dhamma as therapy machine*. Lacking Student Helping Foundation Suratthani.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1974). *If the communists come, Buddhism can still survive*. Buddhist Restoration Organization.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1994). *Actions that are right for humanity*. Pabpim.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1995). *Buddhadasa Suan Mokkh: Power of liberation*. Pabpim.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1996). *Article series: The last scene of the living—Voices from the coffin*. Sitthiprasert Printing House.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1998). *Layman*. Dhammasapa.
- Buddhadasa Bhikkhu. (1999). *Dhammathasa of Buddhadasa: Seeing the truth*. Sukpab Jai.
- Buddhadasa Bhikkhu. (2006). *Ways of practicing Dhamma in Suan Mokkh*. Dhammasapa.
- Buddhadasa Bhikkhu. (2009). *Manual of human beings*. Chumnum Sahakorn Kankasert of Thailand Printing House.
- Buddhadasa Bhikkhu. (2013). *Practice Dhamma*. Buddhism Printing House of Dhammasapa.
- Bunditchon, D. (1997). *Concept of human beings in Ven. Buddhadasa Bhikkhu's view* [Master's thesis, Chiang Mai University].
- Boonyarit, I. (2022). Editorial. *Journal of Learning Sciences and Education*, 1(1). <https://so07.tci-thaijo.org/index.php/JLSEd/article/view/3315>
- Bunyarith, S. (2023). *Buddhism and the nature of the universe*. Office of Administration and Academic Development, Maejo University.
- Cheychiensakul, I. (2009). *Ven. Buddhadasa Bhikkhu and the power of materialism*. Sukpab Jai.
- Cheychiensakul, I. (2010). *Access to one's own religion according to the aspiration of Master Buddhadasa Bhikkhu* [Final research report]. Suratthani Rajabhat University.
- Intongpan, P. (2017). *Buddhism and environment* (2nd ed.). Kasetsart University.
- Jackson, P. A. (2013). *Buddhadāsa: Theravada Buddhism and modernist reform in Thailand* (M. Dejnakintra, Trans.). Chulalongkorn University Press. (Original work published 2003)
- Kongleh, J. (1998). *A study of Suan Mokkh's role in Chaiya District, Surat Thani Province* [Master's thesis, Thaksin University].
- OPTIMISE. (n.d.). *The liberation lab: Buddhadasa Bhikkhu and an experimental process for awakening beyond time*. https://optimise.kkpfg.com/thinking_big_19.php
- Pongpi boon, N. (1994). *Passing through the flowing stream*. Kiew-Kaow Pimpakan.
- Pongpis, S. (2005). *Philosophy of life: Think outside the box*. Palang Panya Publisher.

- Prachayapirk, A. (2017). Learning space design for higher education institutions in the 21st century. *Dusit Thani College Journal*, 11(2), 379–392. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/journaldte/article/view/120461>
- Project of Concept, Life, and Performance of Buddhadasa Bhikkhu. (1998a). *Aspiration: To continue the aspiration of Buddhadasa Bhikkhu, version 1—Causes of crisis*. Sukpab Jai.
- Project of Concept, Life, and Performance of Buddhadasa Bhikkhu. (1998b). *Aspiration: To continue the aspiration of Buddhadasa Bhikkhu, version 2—By what principles should life be governed?* Sukpab Jai.
- Sommai, P. (2013). *An analysis of the roles of Phradhamakosajarn (Buddhadasa Bhikkhu) in the dissemination of Buddhism* [Master's thesis, Mahachulalongkornrajavidyalaya University].
- Somsak, P. (2019). *Figures of speech in the Dhamma communication of Suanmokkhaphalaram in Surat Thani Province* [Doctoral dissertation, Rangsit University].
- Suratthani. (2006). *Travel in Suan Mokkh to reach Dhamma*. Plan Motive Company Limited.
- Tayahathai, T. (2022). Learning space for Thai classical music in the Bunditpatanasilpa Institute. *Education Journal, Silpakorn University*, 20(1), 289–331. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/suedujournal/article/view/248746>
- The Government Public Relations Department. (2024, June 6). *Following the footsteps of Buddhadasa's Dhamma: Suan Mokkhaphalaram Dhamma practice center*. <https://www.prd.go.th/th/content/page/index/id/294856>
- Visalo, P. (2008). *Buddhadasa Bhikkhu and the culture of awakening*. <https://www.visalo.org/article/budBuddhadasa.htm>
- Yussayotha, A. (2003). *Knowledge: Navigating the essence of Dhamma of Ven. Buddhadasa*. The Thailand Research Fund.

How to Cite this Article:

Phiutongngam, S. (2026). Ven. Buddhadasa Bhikkhu and the Learning Space at Suan Mokkh: Guidance Toward Becoming Complete Human Beings. *Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia*, 32(2), 127-142.

แนวทางการพิจารณาและการส่งบทความเพื่อตีพิมพ์

Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia ชื่อเดิม วารสารสงขลานครินทร์ ฉบับ สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์เป็นวารสารวิชาการระดับชาติราย 4 เดือน (3 ฉบับต่อปี) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นการส่งเสริมสนับสนุนให้คณาจารย์ ข้าราชการและนักวิชาการทั่วไปทั้งภายในและภายนอก ประเทศได้มีโอกาสเสนอผลงานวิชาการเพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนวิทยาการโดยเฉพาะองค์ความรู้ใหม่ในสาขา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

ผลงานวิชาการที่รับตีพิมพ์อาจอยู่ในรูปแบบต่อไปนี้ บทความวิจัย บทความวิชาการ และบทความปริทัศน์ เป็นต้น ต้นฉบับ (Manuscript) ที่ส่งพิจารณาเพื่อตีพิมพ์ภายใต้เงื่อนไขว่าจะต้องไม่เคยเผยแพร่ในวารสารหรือ สิ่งพิมพ์ใดมาก่อน (ยกเว้นรายงานการวิจัย และวิทยานิพนธ์) และ ไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาหรือตีพิมพ์ใน วารสารอื่น เรื่องที่ได้รับการตีพิมพ์ต้องผ่านการกลั่นกรองจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง (peer-reviewed) และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

วาระการจัดพิมพ์

วารสารราย 4 เดือน (3 ฉบับต่อปี)

ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน

ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม

ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

ประเภทของบทความที่รับพิจารณา

1. บทความวิชาการ – วิจัย
2. บทความปริทัศน์
3. บทความรายงานการวิจัย

สาขาวิชาของบทความที่รับพิจารณา

ด้านมนุษยศาสตร์

ศิลปศาสตร์ วิจารณ์ศิลป์ ทัศนกรรม อุตสาหกรรม การออกแบบ ดนตรีและศิลปะการแสดง ปรัชญาและศาสนา ประวัติศาสตร์และโบราณคดี ปรัชญา จริยธรรม ภาษาในแง่การได้มาซึ่งภาษา วรรณคดีและภาษาศาสตร์

ด้านสังคมศาสตร์

สังคมและพฤติกรรมศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์และหน้าที่พลเมือง จิตวิทยา สังคมวิทยาและ วัฒนธรรมศึกษา

คำแนะนำสำหรับผู้ประสงค์ส่งบทความลงตีพิมพ์ใน

Journal of Social Sciences and Humanities Research in Asia

คำแนะนำทั่วไป

1. ผลงานที่ส่งตีพิมพ์จะต้องไม่เคยเผยแพร่ในสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อนและต้องไม่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของ วารสารอื่น การละเมิดลิขสิทธิ์ถือเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้ส่งบทความโดยตรง
2. ต้นฉบับที่ส่งตีพิมพ์ต้องเป็นภาษาไทยหรือภาษาอังกฤษเท่านั้น

3. ต้นฉบับต้องผ่านการกลั่นกรองโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 3 คน/บทความ และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการ

4. ผลงานที่ได้รับการตีพิมพ์ถือเป็นลิขสิทธิ์ของวารสาร

ข้อมูลเกี่ยวกับการพิจารณาบทความ

บทความที่จะได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์จะต้องผ่านการพิจารณาจากกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องโดยจะมีกระบวนการดังต่อไปนี้

1. กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้ส่งบทความทราบเมื่อกองบรรณาธิการได้รับบทความเรียบร้อยแล้วสมบูรณ์
2. กองบรรณาธิการจะตรวจสอบหัวข้อและเนื้อหาของบทความถึงขอบข่าย ความเหมาะสมและความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของวารสาร รวมถึงประโยชน์ในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติ
3. ในกรณีที่กองบรรณาธิการพิจารณาเห็นควรรับไว้พิจารณาตีพิมพ์ กองบรรณาธิการจะดำเนินการส่งบทความเพื่อทำการกลั่นกรองต่อไปโดยจะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาที่เกี่ยวข้องเพื่อตรวจสอบคุณภาพของบทความว่าอยู่ในระดับที่เหมาะสมที่จะลงตีพิมพ์หรือไม่ โดยในกระบวนการพิจารณากลั่นกรองนี้เป็นการประเมินบทความแบบสองทาง (Double-blind peer review) กล่าวคือ จะไม่เปิดเผยชื่อผู้ส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิทราบและจะไม่เปิดเผยชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้ผู้ส่งบทความทราบ และกองบรรณาธิการจะไม่เปิดเผยทั้งชื่อผู้ส่งบทความและชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้บุคคลอื่นทราบด้วยเช่นกัน
4. เมื่อผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณากลั่นกรองบทความแล้ว กองบรรณาธิการจะตัดสินใจโดยอิงตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิว่าบทความนั้น ๆ ควรนำลงตีพิมพ์ หรือควรเพิ่มผู้ทรงคุณวุฒิอีก 1 ท่าน ที่จะส่งเจ้าของบทความนำกลับไปแก้ไขก่อนส่งกลับมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์

ข้อกำหนดของบทความต้นฉบับ

1. ความยาวของบทความไม่เกิน 25 หน้ากระดาษ A4 พิมพ์หน้าเดียว (นับรวมรูปภาพ ตาราง และเอกสารอ้างอิง) พื้นที่ของกระดาษที่ใช้พิมพ์ ให้เว้นขอบบน 3.75 เซนติเมตร ขอบหน้า 3.75 เซนติเมตร ขอบหลัง 2.50 เซนติเมตร และขอบล่าง 2.50 เซนติเมตร
2. รูปแบบตัวอักษร ให้จัดพิมพ์ด้วยแบบตัวอักษร TH Sarabun PSK เท่านั้น
3. ชื่อเรื่องบทความภาษาไทย ขนาดตัวอักษร 18 พ้อยต์ (ตัวหนา) จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ
4. ชื่อเรื่องบทความภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 18 พ้อยต์ (ตัวหนา) จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษ
5. ชื่อผู้เขียนทุกคนภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 14 พ้อยต์ (ตัวหนา) จัดชิดขวา
6. ชื่อสังกัดหน่วยงานหรือมหาวิทยาลัยภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 12 พ้อยต์ (ตัวอักษรปกติ) จัดชิดขวา
7. Corresponding Author, E-mail: ขนาดตัวอักษร 12 พ้อยต์ (ตัวอักษรปกติ) จัดชิดขวา
8. เนื้อหาบทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาดตัวอักษร 16 พ้อยต์ จัดชิดซ้ายขวา พิมพ์ 1 คอลัมน์
9. ชื่อคำสำคัญ ขนาดตัวอักษร 16 พ้อยต์ (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย
10. เนื้อหาคำสำคัญ ขนาดตัวอักษร 16 พ้อยต์ ทั้งคำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ กรณีมีหลายคำให้ใส่เครื่องหมายจุลภาค (,) ระหว่างคำ
11. ชื่อหัวเรื่อง ขนาดตัวอักษร 16 พ้อยต์ (ตัวหนา) จัดชิดซ้าย ไม่ใส่เลขลำดับที่
12. การจัดลำดับและการจัดวางหัวข้อ ใช้หลักปฏิบัติต่อไปนี้
 - 12.1 การลำดับหัวข้อกรณีมีเลขข้อกำกับ ให้ใช้ระบบตัวเลข โดยใส่มหัพภาค (.) หลังตัวเลข และเว้น 2 ช่วงตัวอักษรก่อนเริ่มคำหรือข้อความต่อไป
 - 12.2 การจัดวางหัวข้อให้เป็นไปตามระดับความสำคัญของหัวข้อ ดังนี้

หัวข้อใหญ่ หัวข้อระดับนี้วางชิดขอบหน้า ถ้าไม่ได้อยู่ในบรรทัดแรกของหน้าให้เว้นจากข้อความข้างบน 1 บรรทัด ทั้งนี้ ไม่ต้องใส่ตัวเลขกำกับ คำอธิบายของหัวข้อใหญ่ให้ขึ้นบรรทัดใหม่ย่อหน้า 1.50 เซนติเมตร โดยเว้นบรรทัดปกติ

หัวข้อรอง หัวข้อระดับนี้ให้เริ่มอักษรตัวแรกของหัวข้อหรือเลขกำกับหัวข้อ โดยเว้นจากขอบหน้า 1.50 เซนติเมตร หรือย่อหน้าปกติ คำอธิบายของหัวข้อรองอาจอยู่ในบรรทัดเดียวกัน หรือขึ้นย่อหน้าใหม่ตามความเหมาะสมแก่บริบท

หัวข้อย่อย ในกรณีที่หัวข้อรองมีเลขกำกับหัวข้อ หัวข้อย่อยให้เริ่มหัวข้อหรือเลขกำกับหัวข้อที่อักษรตัวแรกของหัวข้อรอง ดังนี้ (เครื่องหมาย ✓ แทนการเว้น 1 ช่วงตัวอักษร)

1.....

1.1.....

1.1.1.....

ถ้ามีหัวข้อย่อย ๆ อีก ให้ใช้การย่อหน้าระบบเดียวกัน ทั้งนี้ ไม่ควรมีหัวข้อย่อยมากเกินไปส่วนคำอธิบายในหัวข้อย่อย โดยทั่วไปควรอยู่ในบรรทัดเดียวกัน โดยเขียนหัวข้อ 1).....

12.3 กรณีหัวข้อรองไม่มีเลขกำกับหัวข้อ เริ่มหัวข้อย่อยหรือเลขกำกับหัวข้อย่อยโดยให้อักษรตัวแรกตรงกับหัวข้อรอง

12.4 คำอธิบายในแต่ละหัวข้อ ถ้าขึ้นย่อหน้าใหม่ให้ย่อหน้าตรงกับอักษรตัวแรกของหัวข้อนั้น ๆ ส่วนข้อความในบรรทัดต่อมาให้ชิดขอบหน้าตามปกติ

13. การใช้เครื่องหมายวรรคตอน มีข้อพึงระวัง ดังนี้

13.1 ข้อความที่ต้องใช้เครื่องหมายัญประกาศ (“ ”) ซ้อนกัน ให้ใช้ัญประกาศเดี่ยว (‘ ’) สำหรับข้อความหรือคำข้างใน ตัวอย่างเช่น กนิยปริณ ทองสามสี (2563) กล่าวว่า “จากการศึกษา ‘ระดับความรู้ของแรงงานต่างด้าว’ ตามกฎหมายว่าด้วยกองทุนเงินทดแทนนั้นพบว่า แรงงานมีความรู้ด้านสิทธิกองทุนเงินทดแทนมากที่สุด”

13.2 การใช้เครื่องหมายจุลภาค (,) ทวิภาค (:) และอัฒภาค (;) ให้พิมพ์ต่อเนื่องกับอักษรตัวหน้าและเว้น 1 ช่วงตัวอักษรก่อนข้อความต่อไป เช่น

กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Royal Thai Government, 2017; Ministry of Foreign Affairs, 2017

14. เนื้อหาบทความ พิมพ์ 1 คอลัมน์ ในแต่ละคอลัมน์ให้ชิดขอบซ้ายขวา ขนาดตัวอักษร 16 พ้อยต์

15. ชื่อตาราง ขนาดตัวอักษร 16 พ้อยต์ (ตัวหนา) ให้ระบุไว้บนตารางจัดชิดซ้าย ได้ตารางให้บอกแหล่งที่มาจัดชิดซ้าย ส่วนรายละเอียดตัวอักษรปกติ

16. ชื่อรูป ชื่อแผนภูมิ ขนาดตัวอักษร 16 พ้อยต์ (ตัวหนา) ให้ระบุไว้ใต้รูป แผนภูมิ จัดกึ่งกลางหน้ากระดาษใต้รูปแผนภูมิให้บอกแหล่งที่มาจัดชิดซ้าย

17. หมายเลขหน้า ให้ใส่ไว้ตำแหน่งด้านบนขวาตั้งแต่ต้นจนจบบทความ ขนาดตัวอักษร 16 พ้อยต์

18. ชื่อเอกสารอ้างอิง ขนาดตัวอักษร 16 พ้อยต์ (ตัวหนา) จัดชิดซ้ายโดยเขียนชื่อหัวข้อเป็นภาษาอังกฤษว่า

References

19. เนื้อหาเอกสารอ้างอิง ขนาดตัวอักษร 16 พ้อยต์ แปลเป็นภาษาอังกฤษ

ส่วนประกอบของบทความ

1. ชื่อเรื่องบทความ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

2. ชื่อผู้เขียนทุกคนและหน่วยงานที่สังกัด (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

3. บทคัดย่อ (Abstract) ความยาวไม่เกิน 300 คำ และคำสำคัญ (Keyword) 3-5 คำ (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ)

4. เนื้อเรื่อง

4.1 บทความวิจัย ควรเป็นการนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า ข้อค้นพบ องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการมาอย่างเป็นระบบตามขั้นตอน โดยควรมีองค์ประกอบ ดังต่อไปนี้ (สามารถมีหัวข้อหรือองค์ประกอบที่แตกต่างได้)

4.1.1 บทนำ (Introduction) ที่ครอบคลุมความสำคัญและที่มาของปัญหาวิจัย

4.1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย/ คำถามวิจัย (Research Objective/ Research Question)

4.1.3 การทบทวนวรรณกรรม (Literature Review) ครอบคลุมแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

4.1.4 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ที่นำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับแบบแผนการวิจัย ประชากร/กลุ่มตัวอย่าง ผู้เข้าร่วมวิจัย เครื่องมือวิจัย การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1.5 ผลการวิจัย (Research Finding)

4.1.6 การอภิปรายผลการวิจัย (Discussion)

4.1.7 สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะจากการวิจัย (Conclusion and Recommendations) สรุปข้อค้นพบที่โดดเด่นเพื่อเชื่อมโยงสู่ข้อเสนอแนะต่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ และระบุข้อจำกัดในการวิจัยเพื่อเชื่อมโยงสู่ข้อเสนอแนะต่อการวิจัยครั้งต่อไป

4.2 บทความวิชาการและบทความปริทรรศน์ ควรมีการกำหนดประเด็นที่ต้องการอธิบายหรือวิเคราะห์อย่างชัดเจน โดยมีการวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการนำเสนอตามหลักวิชาการโดยมีการสำรวจวรรณกรรมเพื่อสนับสนุนจนสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ประเด็นนั้นได้ อาจเป็นการนำความรู้จากแหล่งต่าง ๆ มาประมวลร้อยเรียงเพื่อวิเคราะห์อย่างเป็นระบบ โดยที่ผู้ส่งบทความแสดงทัศนะทางวิชาการของตนไว้อย่างชัดเจน มีลำดับเนื้อหาและบทสรุปที่เหมาะสมเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจได้ชัดเจน

5. การเขียนเอกสารอ้างอิง ให้เขียนรายการอ้างอิงอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษทั้งสำหรับบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยบทความภาษาไทยให้แปลรายการอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษโดยไม่ต้องเติมคำว่า [in Thai] ใช้รูปแบบการเขียนอ้างอิงตามระบบ APA แบ่งเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 การอ้างอิงนามปี (อ้างอิงภายในเนื้อหาบทความ) ให้เขียนเป็นภาษาอังกฤษ บทความภาษาไทยให้แปลรายการอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษ

ส่วนที่ 2 การอ้างอิงท้ายบทความ ให้รวบรวมเอกสารที่ใช้อ้างอิงไว้ท้ายบทความ เรียงตามลำดับตัวอักษร A-Z บทความภาษาไทยให้แปลรายการอ้างอิงเป็นภาษาอังกฤษ โดยไม่ต้องเติมคำว่า [in Thai] ด้านท้าย และรายการอ้างอิงท้ายบทความต้องตรงกับรายการอ้างอิงนามปีที่ปรากฏในเนื้อหาบทความ (ไม่มากกว่าหรือน้อยกว่า)

6. ถ้ามีรูปภาพ แผนภูมิ ตารางประกอบ หรืออื่น ๆ ต้องมีหมายเลขกำกับในบทความ อ้างอิงแหล่งที่มาของข้อมูลให้ถูกต้อง ชัดเจน และไม่ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น ใช้รูปภาพขาว-ดำ ที่มีความคมชัด และส่งภาพถ่ายต้นฉบับหรือไฟล์รูปภาพแยกต่างหาก แนบมาพร้อมกับบทความด้วย

การอ้างอิงในเนื้อหา และการเขียนเอกสารอ้างอิง

สามารถอ่านรายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่

<https://bit.ly/3FlscFd>

หรือแสกนคิวอาร์โค้ด

